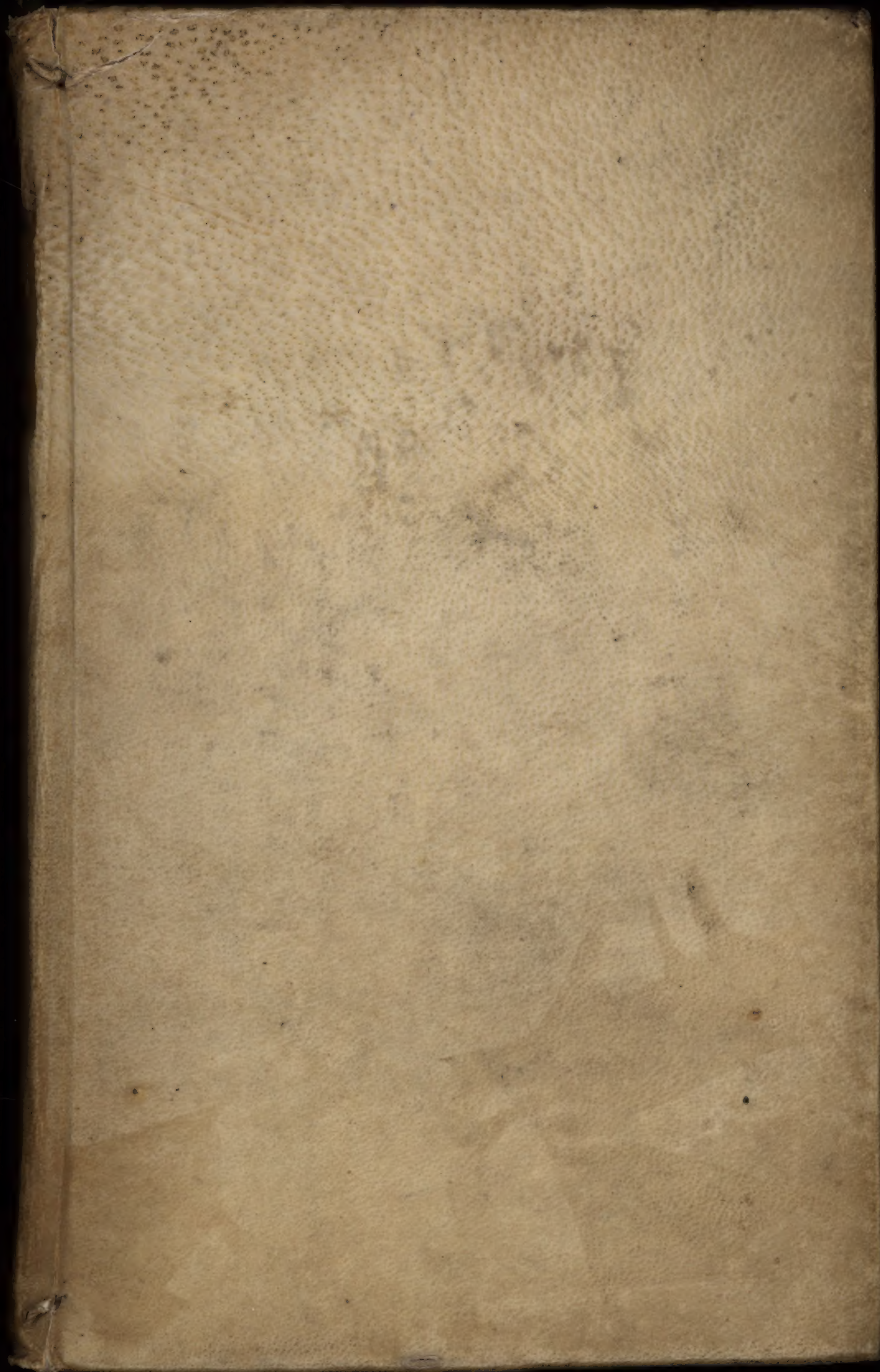

W. H. Mill.

2 vols £5/5/-

Graesse I 252

W. H. Mule

emi Neapoli vigesimo Septem

A. D. 1838

ANTONII AUGUSTINI ARCHIEPISCOPI TARRACONENSIS

DIALOGORUM LIBRI DUO

DE EMENDATIONE GRATIANI

STEPHANUS BALUZIUS Tutelensis emendavit, Notis illustravit, & novas Emendationes adjecit ad Gratianum.

LIBER PRIOR.

Ex libris Ant.i Cosmae Buono

PARISIIS,
Sumtibus JOANNIS GRAVIER Bibliopolæ Neapolitani

MDCCLX.

JOANNES GRAVIER

Lectori Benevolo.

PAucis te nunc volo, ut caussam intelligas, eccur Opus hoc Viri doctissimi ANTONII AUGUSTINI ad manus tuas venire statuerim. Tene jamdiu desiderari, ut typis ederentur *Libri duo Dialogorum*, quos *de Emendatione Gratiani* idem ANTONIUS AUGUSTINUS inscripsit, quandoquidem nonnulla plane utilia scitu comprehendi in iis visa sunt, quibus legendis vacare diu noctuque opus foret. Nolim tamen putes nunquam antehac datum Dialogis Augustini publica luce frui, cum non semel editos constet. Verum cum prae ceteris illam editionem praestare vulgo haberi caepit, quam nonaginta ser-

ferme abhinc annis paravit Franciscus Muguetius Typographus Parisiensis curante V. Cl. Stephano Baluzio, qui cum praefatione, tum novis Adnotationibus Gratianum, atque Augustinum ipsum plenissime illustravit, urgeri illud caepit e re fore, si missis ceteris editionibus juxta exemplar Balutianum iterum Augustini Dialogi evulgarentur, siquidem quaerere Balutii exemplaria post tantam annorum seriem inutilis labor erat. Atque id efficere optimo publico mihi tribui. Qua in re quantum profecerim, tu judica. Satis mihi nunc sit primum de mei instituti ratione te certiorem fecisse, tum, quod caput est, tibi in dies innotescere, quantum pro eo ac valeo, studeam tua commoda facere. Tu interim meam qualemcumque operam probes rogo. Vale.

STEPHANI BALUZII

TUTELENSIS

PRAEFATIO AD LECTOREM.

XPLICATURUS primordia & incrementa novi juris canonici, illud ante omnia putavi debere adnotari, jus antiquum unico codice, eoque non admodum magno, comprehensum fuisse, in quo canones priscorum Conciliorum, ac nonnullorum praeterea Pontificum Romanorum decreta continebantur. Eo libro usa est sancta Dei Ecclesia usque ad seculum Caroli Magni. Nam tum, quasi aliqua fatali necessitate, cum mutarentur regna, mutatum quoque est jus ecclesiasticum, id est, antiquo juri, quod per septingentos & amplius annos valuerat, successit jus novum ex suppositititiis sanctissi-

morum Romanae Urbis Epiſcoporum epiſtolis ab impudentiſſimo illo nebulone Pſeudo-Iſidoro prolatis compactum, & ex novellis eorum conſtitutionibus, qui poſt Caroli tempora ſedem apoſtolicam occuparunt. Variis ſane ac magnis contradictionibus jactatum fuit illud jus, uti nuper dictum eſt in praefatione ad libros Reginonis de eccleſiaſticis diſciplinis. Vicit tamen, ut ſaepe aliàs, fortuna populi Romani. Itaque nihil frequentius poſt illa tempora inſonuit in auribus Chriſtianorum, quam novellarum iſtarum epiſtolarum auctoritas & mentio, praeſertim quoties aliquid tentandum fuit adverſus mores antiquos, & longo uſu receptas provinciarum conſuetudines.

II. Jus iſtud novum, quo exarmata ſunt jura, ut Tertulliani verbis utamur, introductum fuiſſe diximus aevo Caroli Magni, favorabili videlicet, ſi unquam aliàs, tempore, ob magnam confuſionem, quae in politiam eccleſiaſticam invecta erat ex ſtupenda ac miſerabili Epiſcoporum, reliquorumque Clericorum inſcitia, & vetuſtorum canonum ignorantia. In hac igitur rerum per-

tur-

turbatione emersere famosae illae ac nobiles epistolae, quae priscis Pontificibus Romanis tribuuntur, in hunc terrarum orbem delatae a Riculfo Archiepiscopo Moguntino; seu is tum Episcopus erat, sive postea ad eam cathedram conscendit. Perculerunt illae omnium animos sua nova antiquitate, & quia sanctissimorum Episcoporum nomina praeferebant. Hinc suborta in animis hominum religio, fas non esse dubitare de jure, quod in his sacrae antiquitatis monumentis continebatur. Ex eo deinde factum ut veteres constitutiones, id est, venerandi priscorum Conciliorum canones, & authentica veterum apostolicae sedis Pontificum decreta, quorum per tot annos maxima fuerat auctoritas, in contemtum paulatim venerint, novisque istis magnus honor habitus sit; ut in epistola XXVI. ad Nicolaum Papam scribit Hincmarus Remensis Archiepiscopus.

III. Constituto namque hoc novo jure, eo deinceps omnes uti coepere, qui transalpinae potestatis amplificationem affectabant, & qui rerum omnium impunitam libertatem tenere cupiebant:

qui nisi sacrosancti juris antiqui prudentiam & usum ab Ecclesia expulissent, obtinere non poterant licentiam cupiditatum suarum. Sed cum aeterno, si superi paterentur, supplicio mactatum esset illud jus, quo uti Ecclesiam voluerunt qui eam fundavere, lata est quodam modo lex impunitatis, aditu videlicet reserato, januaque patefacta appellandi in omnibus caussis sedem apostolicam & Pontificem Romanum, unde frequentes ac graves querelae magnorum virorum, Ivonis Episcopi Carnotensis, Hildeberti Cenomanensis, Bernardi Abbatis Clarevallensis, & aliorum. Quantumvis enim aliquis peccasset, etiam si capitale scelus admisisset, eum provocatio ista liberabat a poena, quam sustinere debebat secundum priscos canones spiritu Dei conditos, & totius mundi reverentia consecratos. Testis sit idem sanctissimus Bernardus in epistola CLXXVIII. ad Innocentium Papam II. referens querelas Episcoporum Gallicanorum adversus appellationes: *Quique flagitiosi & contentiosi de populo sive de clero, aut etiam ex monasteriis pulsati currunt ad vos. Redeuntes ja-*

jactant & gestiunt se invenisse tutores, quos magis ultores sensisse debuerant. Nam si semel refrangas claustra disciplinae, actum est de moribus nostris; cum disciplina, ut recte observatum etiam a Livio est, sit custos infirmitatis, quam inter validiores optime timor continet.

IV. Primus omnium Angilramnus Archiepiscopus Metensis hoc novo jure, quo Episcoporum judicia Romani Pontificis auctoritati reservantur, usus est, primus, inquam, omnium mortalium contra divinos canones convellere tentavit jus antiquum, *quando pro sui caussa agebatur*, id est, quando accusatus de aliquo crimine, ut ego arbitror, subtrahere se voluit cognitioni suorum judicum. In eam quippe facile sententiam eo, capitula illa, quae nunc circumferuntur sub nomine Hadriani Romani Pontificis ad Angilramnum non esse Hadriani, sed Angilramni, qui ea ex novitiis veterum Pontificum epistolis ut plurimum collegit, & Hadriano obtulit, ut caussae suae praesidium quaereret. Hanc conjecturam multa adjuvant, sed in primis vetus codex MS. bibliothecae

 san-

ſancti Victoris Pariſienſis, in quo ſic habetur: *Incipiunt capitula collecta ex diverſis Conciliis ſive decretis Pontificum Romanorum ab Agilramno Metenſi Epiſcopo, & Adriano Papae oblata.*

V. Anno dein DCCCXVII. Ludovicus Pius Imperator conventum egit Aquiſgrani, in eoque diviſionem regni inſtituit inter Lotharium, Pipinum, & Ludovicum. In actis iſtius diviſionis, quae apud nos extant, iſta decernuntur de regno Italiae cap. XVII. *Regnum verò Italiae eo modo praedicto filio noſtro*, id eſt, Lothario, *ſi Deus voluerit, ut ſucceſſor noſter exiſtat, per omnia ſubjectum ſit, ſicut & patri noſtro fuit, & nobis Deo volente praeſenti tempore ſubjectum eſt.* Hinc mota Bernardi Regis Italiae ira: qui tamen etſi ſe ſciret non ex uxore legitima Pipini fratris Ludovici, ſed ex concubina natum eſſe, tamen Italiae, cujus eum Carolus Magnus Regem fecerat poſt mortem Pipini patris, poſſeſſione ſe exturbari aegre ferebat. Itaque *per exhortationem malorum hominum*, ut Theganus ait, *extollens ſe adverſus patruum ſuum, voluit eum a regno expellere, habuitque*

im-

impios consiliarios hinc inde. Sed conatus ejus frustra fuit. Deficiente ergo conspiratione, punitisque auctoribus, Episcopi quidam conjurationis rei judicio Episcoporum Gallicanorum apud Aquisgranum anno sequenti congregatorum *depositi in confessione eorum facti sunt*, id est, postquam confessionem criminum suorum apud judices electos, ut tum solebant, edidissent. Unus eorum fuit Theodulfus Aurelianensis Episcopus, qui propterea in monasterium Andegavense ad egendam poenitentiam projectus est, ubi supremum diem obiit. Hanc suam calamitatem ipse deplorat in epistolis scriptis ad Agiulfum Bituricensem Antistitem, & ad Modoinum Augustodunensem, innocentem se semper & ubique contestans. Sed in epistola ad Modoinum ait se, quamvis confessus fuisset crimen, judicari non potuisse ab Episcopis Gallicanis, ob eam videlicet praeclarissimam rationem, quia Pallium acceperat a Romano Pontifice.

Esto forem fassus; cujus censura valeret
Dedere judicii congrua fraena mihi?
Solius illud opus Romani Praesulis extat,
Cujus ego accepi Pallia sancta manu.

 VI.

VI. Novo enim jure, quod ex loco quodam sancti Leonis male intellecto petebatur, Metropolitani, quia Pallium a Romano Pontifice receperant, judicari non poterant ab Episcopis comprovincialibus, sed apostolicae sedis *etiam ante judicium* erat sententia praestolanda, ut ait Hincmarus in epistola XVII. ad Nicolaum Papam. Ex eo privilegio, quod descendebat ex concessione Pallii, sequi contendebat Theodulfus Aurelianensis Ecclesiae Archiepiscopus, ut eum vocat Ludovicus Pius, non potuisse se ab alio judicari quam a Romano Praesule, nimirum ut ea ratione declinaret auctoritatem suorum judicum. Hoc erat unum ex perfugiis novo isto jure repertis. Colligitur istud manifeste ex epistola Nicolai primi ad Actardum Episcopum Namnetensem scripta, cum Pallii usum illi concederet. *Porro censemus*, inquit, *apostolicaeque institutionis auctoritate definimus, ut nullus Metropolitanorum Antistitum, vel ceterorum Episcoporum in controversia criminis, si sedem appellaveris apostolicam, vel ejus speciali expetieris audiri vel discuti fortassis examine, praesumat de te proferre non no-*

nostro praemisso decreto judicium, sed apostolicae sedis tantum reserveris examinandus vel judicandus incunctanter arbitrio, cujus videlicet decreto vel largitate vacanti Ecclesiae incardinatus & PALLIATUS esse dinosceris.

VII. Secutum est postea decretum Gregorii IV. in gratiam Aldrici Cenomanorum Episcopi. Timebat ille, nescio an angore ac sollicitudine conscientiae, sed tamen timebat ne quis eum raperet in jus, adeoque ante omnem caussae cognitionem putavit implorandum sibi esse auxilium Gregorii. Iste vero, qui satis intelligeret quantum e republica peteretur, & arripiendam esse occasionem stabiliendi per universam Ecclesiam novi juris canonici, praecipue per Gallias, patrocinium Aldrici lubentissime suscepit; dataque epistola generali ad Episcopos universi orbis, tantum ut unius hominis praemolestiam sublevaret, docuit Episcoporum judicia, praesertim si sedem apostolicam appellaverint, peragi non posse absque interventu auctoritatis Episcopi Romani; Aldricum porro vetuit alibi, quam apud sedem apostolicam, aut ante Lega-

ga-

gatos e latere Romani Pontificis miſſos judicari.

VIII. Tandem Nicolaus iſtius nominis primus in ſede Petri locatus eſt, vir, ut ait R. P. Cellotius, ad ſuſcipiendas appellationes etiam adverſus Concilia provincialia promptiſſimus, retinendae praeterea, propugnandae, explicandaeque auctoritatis ſuae cupidiſſimus, & qui dexteritate & audentia incredibili plurima magna & difficilia negotia ad optatum finem perduxit. Pontificatu ejus Rothadus Sueſſionenſis Epiſcopus judicio Gallicanorum Epiſcoporum in ſynodo Sueſſionenſi congregatorum depoſitus eſt anno DCCCLXIII. nequicquam eum juvante appellatione apoſtolicae ſedis, & apoſtolici Praeſulis: mox vero Epiſcopus alius in loco ejus ordinatus. Nolo cantilenam toties recantatam heic recinere, praeſertim cum totam illam hiſtoriam eleganter ac erudite pro ſuo more explicaverit magnus ille Petrus de Marca Archiepiſcopus Pariſienſis in libro ſeptimo de concordia ſacerdotii & imperii. Illud tantum dicam, Nicolaum graviter ultum eſſe hanc *minutionem & abominationem privile-*

vilegiorum ſanctae Romanae Eccleſiae, ut ipſa ejus verba ponamus, cum biennio poſt in Concilio Romano ageret de reſtitutione ejuſdem Rothadi. Cuncta autem huc vergunt ut oſtendat iniquum fuiſſe ſynodi Sueſſionenſis judicium, quae praeter quam quod congregata erat ſine auctoritate Romani Pontificis, (*quod nulli fas eſt*, inquit) Epiſcopum damnaverat appellantem apoſtolicam ſedem. Et ut Epiſcopos Gallicanos facilius induceret ad reſtitutionem Rothadi, aperit illis vaſtiſſimum campum impunitatis, privilegia nimirum Eccleſiae Romanae novo jure reperta, id eſt, jus appellandi ſedem apoſtolicam in omnibus cauſſis. Haec ſunt ejus verba ad Epiſcopos ſynodi Sueſſionenſis, digna profecto quae heic deſcribantur ad memoriam omnium ſempiternam. *Privilegia ſedis apoſtolicae*, inquit, *tegmina ſunt, ut ita dicam, totius Eccleſiae catholicae. Privilegia, inquam, hujus Eccleſiae munimina ſunt circa omnes impetus pravitatum. Nam quod Rothado hodie contingit, unde ſcitis quod cras cuilibet non eveniat veſtrum? Sic Apoſtolus admonet dicens: Qui putat ſe ſta-*

re,

re, videat ne cadat. Quod si contigerit, ut verbis utamur propheticis, ad cujus, rogo, confugietis auxilium?

IX. Intellexit Hincmarus Laudunensis Episcopus, unus Episcoporum, ad quos scripta erat epistola illa, vim pondusque istorum Nicolai verborum. Nam cum reus postea factus esset in synodis apud Vermeriam, & apud Attiniacum congregatis, suorum scelerum conscientia cruciatus sedem apostolicam appellavit, ut eo pacto effugeret poenas facinorum suorum. Ista diserte nos docet Hincmarus Remensis in epistola xxxv. quae data est ad eundem Laudunensem: *Quod dicis te in synodo apud Vermeriam, indeque apud Attiniacum licentiam eundi Romam petisse, & impetrare non potuisse, omnes Episcopi, qui in eisdem synodis fuerunt liquido sciunt, quoniam cum de tuis insolentiis increpabaris, timens regulare judicium, vel Regis castigationem, licentiam eundi Romam petebas. Cum vero videbas quia Rex & Episcopi erant tibi placabiles, de ipsa licentia nihil dicebas, sicut nec modo facis, donec aliquam novitatem, ut soles, quam semper timendo expecto, iterum*

rum facias, de qua compellatus ſolitam cantionem de licentia tua recantes. Item in capite XVII. Concilii Duziacenſis: *Qui undecunque ſibi viſum fuit, cum de ſuis inſolentiis increpatus eſt, licentiam eundi Romam petit, vel ſedem apoſtolicam appellat. Quando vero Rex & Epiſcopi ſunt ſibi placabiles, de ipſa licentia nihil dicit, nec ſedem apoſtolicam appellat.*

X. Erat ſane porta iſta ſpecioſa, nihilque in ſpeciem favorabilius erat Epiſcopis. Sed quia res humanae interdum volvuntur deorſum, contingere quoque poterat, ut magnifica illa ſedis apoſtolicae privilegia, quae (ut Innocentius III. ait lib.1. epiſt.230. & lib.2. epiſt. 13.) inſtituta ſunt ad praeſidium oppreſſorum, implorarentur etiam ad opprimendos Epiſcopos. Neque nunc longius abierim a pontificatu Nicolai, ut ejuſdem omnino temporis exemplum adferam adverſus argumentationem ejus. Paulo ante quam is apoſtolicae Eccleſiae thronum conſcenderet, Gallicani Epiſcopi, quibus certum erat Epiſcopum ſcurrilem ac dementem arcendum eſſe a ſacerdotio, tentaverant Herimannum Epi-

Episcopum Nivernensem istis morbis laborantem pellere sede sua, eumque propterea manere interim jusserant apud Metropolitanum suum Wenilonem Archiepiscopum Senonensem, donec agnosci posset an dementia ejus esset sanabilis. Ea cum sanata videretur anno sequenti, Herimannus suae Ecclesiae gubernationi restitutus est. Sed post aliquot exinde annos revolutus ad errores suos, Wenilonis rursum animum in se concitavit. Et is quidem omnino volebat Herimannum ab ea cathedra deturbare, tanquam indignum tanto gradu. Verum quia ille gratia haud dubie fovebatur Caroli Regis, *infirmitatem*, id est levitatem ejus, ac jocos facetiasque *nequaquam fastidientis*, ut docet canon secundus synodi Suessionensis secundae, adeoque facile non erat Episcopis Gallicanis eum loco movere, auxilio subsidioque fuit novum jus canonicum, quo judicia Episcoporum reservantur auctoritati Papae Romani, praecipue vero epistola Melchiadis ad Episcopos Hispanienses, quae omnem criminum episcopalium cognitionem interdixit synodis provincialibus. *Episcopos*; inquit,
no-

nolite judicare, nolite condemnare absque sedis hujus auctoritate. Quod si feceritis, irrita erunt vestra judicia, & vos condemnabimini. Hoc enim privilegium huic sanctae sedi a temporibus Apostolorum statutum est servari, quod illaesum manet usque in hodiernum diem. Itaque Wenilo, qui consilia sua in irritum casura esse satis intelligebat si de judicando Herimanno ageretur intra Gallias, adeoque externam potentiam sibi implorandum, suo suffraganeorumque suorum nomine consuluit super ea re Nicolaum Papam, gnarus videlicet temporum suorum. Quia tamen negotium illud dexteritate quadam tractandum erat, ne justae irarum caussae subministrarentur Episcopis Gallicanis, neve, dum Herimannum opprimere studebat, vana & rei quam agitabat non profutura, ac libertati Ecclesiae Gallicanae exitiosa inciperet, sic temperandum esse censuit actum suum, ut licet dubitare maxime videretur de auctoritate epistolae Melchiadicae, occasionem tamen Episcopo Romano daret ad se trahendi causam Herimanni, ratus ea ratione parum praesidii laturum Herimanno favo-

vo-

vorem Caroli. Igitur ne quid inconſulte ac temere ageret, eo flexit, ut per ſpeciem diligentiſſimae inquiſitionis cauſſam revocaret ad examen Epiſcopi Romani, dum Nicolaum orat, ut exemplum authenticum illius epiſtolae ex armario Romanae Eccleſiae depromtum ad ſe mittere dignaretur. *Unde ſupplicamus*, inquit, *ut ſtatuta illius integra, ſicut penes vos habentur, nobis dirigere dignemini*. Aequiſſima profecto erat poſtulatio Wenilonis, cum ſi quis fictam ſuſpicetur Romani cujuſpiam Pontificis epiſtolam, requirere eam debeat in Eccleſiae Romanae chartario, ut monuit Hieronimus in apologia adverſus Ruffinum. Suſpicacem tamen Nicolai animum perculit improviſa iſthaec & importuna interrogatio. Timebat enim ne ſpecie reverentiae tentarentur arcana dominationis, & ſcire forte an cupere Epiſcopos Gallicanos quid de novis illis veterum Pontificum epiſtolis ſentiret novus Pontifex Nicolaus, & an Melchiadis epiſtolam ex Romanae Eccleſiae armario, ubi manifeſtum erat eam non extare, poſito omni pudore miſſurus eſſet. Ergo vir prudentiſſimus, ne

ne suspicionis istius aut metus foret manifestus, neve ea per imprudentiam rescriberet, per quae suam famam dehonestaret si falsus intelligeretur, Episcopos Senonenses, quoad hoc, sine responso reliquit, postulataque eorum elusit plurima ipsorum laudatione, & multum contestatus Herimannum absentem & inauditum damnari non debere. Sic inter metus Wenilonis & suspiciones Nicolai Herimannus tutus fuit, & in sede sua remansit. Sed si religiosissimus iste Pontifex ea tum audacia armatus fuisset qua postea abundavit in caussa Rothadi, Herimannus haud dubie oppressus atque obrutus fuisset sub tegmine privilegiorum sedis apostolicae.

XI. Nam licet Rothadus canonice a quinque provinciarum Episcopis dejectus fuisset, aliusque in loco ejus secundum regulas ordinatus, ausus est tamen Nicolaus eum sedi suae restituere, insuper habito synodi Gallicanae gravissimo judicio. Et qui ad Senonensium Episcoporum interrogationem tremebundus & plenus timoris rescribere noluerat de auctoritate epistolae Melchiadicae, quae una est ex suppostitiis Ro-

 ma-

manorum Pontificum epiſtolis, ex quibus conflatum eſt novum jus canonicum, nunc audacior factus in gratiam Rothadi, de reſtitutione ejus ſcribens ad Epiſcopos Gallicanos non dubitavit aſſerere, ſanctam Romanam Eccleſiam penes ſe in ſuis archiviis recondita habere decretalia iſthaec priſcorum Pontificum conſtituta. *Abſit enim*, inquit, *ut cujuſcumque ipſorum, qui uſque ad ultimum vitæ ſuæ diem in fide catholica perſeveravit, vel decretalia conſtituta, vel de eccleſiaſtica diſciplina quælibet expoſita debito cultu & cum ſumma diſcretione non amplectamur opuſcula, quæ dumtaxat & antiquitus ſancta Romana Eccleſia conſervans, vobis quoque cuſtodienda mandavit, & penes ſe in ſuis archiviis & vetuſtis rite monumentis recondita veneratur*. Stabilito hinc novo jure, Rothadum nequaquam cunctans & diffidens, ut antea, ſed libere & intrepide reſtituit gubernationi Eccleſiae Sueſſionenſis, eumque mox ad Carolum Calvum Regem Francorum in comitatu Arſenii Legati ſui miſit, tectum ac munitum nuper inventis ſedis apoſtolicae privilegiis. Audacia tamen illa,

quam-

quamvis feliciter Nicolao cesserit, effugere non potuit reprehensionem vetusti scriptoris annalium Bertinianorum, qui de restitutione Rothadi agens ad annum DCCCLXV. his eam verbis, audaciam audaciae opponens, perstringit: *Circa medium Julium mensem in Attiniacum palatium Arsenius veniens, Rothadum CANONICE a quinque provinciarum Episcopis dejectum, & a Nicolao Papa non REGULARITER, sed POTENTIALITER restitutum, secum reducens, Carolo præsentavit.*

XII. Hincmarus quoque Remorum Archiepiscopus eandem restitutionem iniquam esse pronuntiavit, non quidem palam & aperte, sed verbis subobscuris, quae tamen ostenderent in ea sententia illum esse, judicia Conciliorum provincialium cassari non posse auctoritate Romani Pontificis. Nam cum Hincmarus Laudunensis Episcopus juvenili petulantia, fretus praeterea manifestis Romanorum odiis adversus Remensem, avunculo, ut eum ureret per commemorationem malorum eventuum, exprobraret cassationem depositionis Rothadi, Hincmarus Archiepiscopus, vir

antiquae libertatis, quantum ſinebant illa tempora, retinentiſſimus, inſanam ejus temeritatem refellit his verbis in capite quinto opuſculi LV. capitulorum, cuncta referens ad vim & auctoritatem Nicolai: *Noſtrum judicium PER REGULAS executum ſedes apoſtolica non caſſavit, ſed Rothado, qui ad eam fecit confugium, humiliter poſcenti, [quoniam legati noſtri, qui cauſſam ejus examinavimus, cum literis, ſicut præcipiunt canones, prius non venerunt, cluſas tranſire probibiti, quam ab eo, ſed & ab aliis plurimis ſuggeſtionem inde ſuſciperet] ſicut ſuo ſapientiſſimo conſilio judicavit, ſolatii benignitatem impendit*. Itaque ait, non quidem caſſatum fuiſſe judicium ſynodi Gallicanae adverſus Rothadum, ſed a majoris auctoritatis judice Nicolao Papa immutatum. *Quoniam judicium noſtrum a majoris auctoritatis judice immutari, non autem aliter caſſari CANONICE poterat*.

XIII. Famoſa eſt annalium monumentis hiſtoria depoſitionis ejuſdem Hincmari Laudunenſis Epiſcopi, adverſus quem Rex Carolus Calvus & Hincmarus Remenſis accuſationem inſtituerunt in

in tribus ſynodis Eccleſiae Gallicanae. Agebatur de ſpreto Metropolitano, de violata diſciplina eccleſiaſtica, de crimine laeſae regiae majeſtatis. Exiſtimant nonnulli injuria ſaevitum eſſe in Epiſcopum Laudunenſem, & Remenſem in hoc loco arguunt inhumanitatis ac crudelitatis. Viderint illi quas cauſſas habeant ita ſentiendi, livoremne & invidiam adverſus memoriam magni viri, an amorem tantummodo juſtitiae & veritatis. Ego dum recenſeo totam illam hiſtoriam video multa dicta adverſus Laudunenſem, multa ſcripta, & rem ſervato juris ordine proceſſiſſe. Ipſe crimina ſua fateri noluit, neque ſententiam in ſe dicere. Pertinaciſſimam interim contumaciam adverſus Metropolitanum ſuum ſemper oſtendit, etiam cum frequentibus contumeliis. Cum vero urgebatur timore poenae, fieri ſibi poteſtatem petebat, ut ſupra vidimus, adeundi ſedem apoſtolicam, tum ut illic cauſſam ſuam audiri procuraret, tum ut votum perſolveret, quo ſe vir piiſſimus obſtrinxerat ad viſenda Apoſtolorum limina. Negatum eſt ſemper homini. Sed quibus ſe ille inter has

tempeſtates armis juvabat? Decretis nimirum apocryphis Romanorum Pontificum, quae uſque ad nauſeam recantabat. Res eſt adeo nota ut probatione non indigeat. Adferam tamen teſtimonium Hincmari Remenſis ex capite XI. Concilii Duziacenſis: *Poſt hæc quærens adinventiones ut ſe a metropolitana ſubjectione poſſet exuere, libellum de antiquorum patrum ſcriptis ante ſacros Nicænæ ſynodi & aliorum ſanctorum canones editis collegit, in quibus ſententias inter ſe diſſonas, & contra evangelicam & apoſtolicam atque catholicam, & apoſtolicæ ſedis auctoritatem immiſcuit. In quo libello cum aliis diverſis & ſibi adverſis ſententiis ſubſcripſit, & a Clericis parochiæ ſuæ ſubſcribi fecit, quia non poſſunt Epiſcopi humano condemnari examine, quos Deus ſuo reſervavit judicio.* Magnos tamen illos conatus infeliciter ceſſiſſe conſtat Hincmaro Laudunenſi, & illi parum auxilii attuliſſe novum jus canonicum, cujus auctoritatem is ſummo ſtudio extollebat.

XIV. Ex actis Concilii Remenſis adverſus Arnulfum Archiepiſcopum habiti anno DCCCCXCI. colligi poteſt extremum

mum ferme, ut ita dicam, spiritum traxisse tum vetus jus canonicum, tamen etsi multa praeclare ac fortiter dicta factaque in eo conventu sint ad laudem & gloriam Ecclesiae Gallicanae. Arnulfus agebatur reus majestatis, accusantibus Hugone & Roberto Francorum Regibus. Urgebatur reus gravitate accusationum, & pondere veterum regularum. Vicit tum vetus disciplina, servataque est venerandae antiquitati sua reverentia. Fuere nihilominus qui deploratissimae caussae suppetias ferre tentarent. Sed ii tamen nulla ferme alia praesidia in caussam induxerunt praeter falsas illas veterum Romanorum Pontificum epistolas, in quibus cavetur ne Episcopi judicentur absque auctoritate Episcopi Romani, cassaque & irrita decernuntur judicia, quae praetermisso hoc ordine ferri contingeret. Verum ista magnorum nominum commemoratione non admodum permotos fuisse Episcopos nostros haec res indicio est, quod multa primum reverentia usi erga Romanorum Pontificum decreta, quae proferebantur, licet falsa haud dubie esse intelligerent, cum ad eam partem ven-

tum eſt, in qua certum erat Epiſcopis non paſſuros ſe ut novum jus invaleſceret adverſus veteres regulas, neque aliquid ſuppeteret, quo manifeſta decretorum iſtorum verba eludere interpretatione poſſent, tum decretis illis libere opponunt canones Africanos, qui de judicandis intra provinciam Epiſcopis decreverunt, etiam in fine actorum propterea deſcribentes Concilium ſextum Africanum ſive Carthaginenſe, ut pluribus diximus in praefatione ad Reginonem. Itaque repudiatis Arnulfi ac fautorum ejus ſubterfugiis, damnatus eſt reus, & Gerbertus ſummo omnium conſenſu in loco ejus ordinatus ſecundum canones antiquos.

XV. Hactenus aliqua ſpecies libertatis ſuperfuerat. Deinceps autem ſapientiſſimo Romanorum Pontificum conſilio viſum eſt coercendam eſſe intra certos limites Epiſcoporum auctoritatem, caſtigandamque acriter ac ſevere eorum audaciam, qui cauſſas quaslibet judicare praeſumerent inconſulta ſede apoſtolica. Initium factum eſt ab Epiſcopis, qui Concilio iſti Remenſi interfuerant, adverſus quos excandeſcens Joannes xv.

val-

valde indignatus super hoc facto, interdixit sacris omnibus Episcopis, qui Arnulfum dejecerant & Gerbertum ordinaverant; ut docet continuator Aimoïni lib.v. cap.XLVI. Et tamen inerat adhuc aliquid priscae virtutis in Gallia post tonitrua illa & fulminum jactus ex arce Tarpeia. Quamvis enim Leo Abbas a Joanne missus in Gallias Arnulfum restituisset Ecclesiae Remensi anno DCCCCXCV. in synodo habita apud Durocortorum Remorum, Arnulfus nihilo minus in custodia attinebatur, donec sub Gregorio V. amissam libertatem sedemque aliquantisper recuperasse visus est. Nondum tamen, post tot Romanorum conatus, plena fuit ac perfecta illius restitutio; quae tunc citra controversiam obtinuit postquam Gerbertus in sede Romana locatus, dictus Silvester secundus, epistolam ad eum scripsit, qua simul finis impositus est miseriis Arnulfi, & stabilitus usus novi juris canonici.

XVI. Ardebat ea tempestate Gallia bello gravissimo, discordia, cupiditate, ceterisque generis ejusdem. Inter haec mala, & inter initia condendae novae

Re-

Regum Francorum familiae, cujus auctor & fundator fuit Hugo cognomento Capetus, multae ac variae violandarum mutandarumque legum ecclesiasticarum caussae & occasiones fuere, in quibus velut sopita Gallorum virtus connivere quodam modo visa est. Stabiliendo hinc novo juri canonico lata ac spatiosa aperta via est. Hujus tamen facinoris gloria debetur ut plurimum Legatis, quos Romani Pontifices immiserunt in universas orbis nostri provincias: quorum tanta, ut alibi diximus, adeoque splendida ac magnifica potestas erat, ut omnes caussae ecclesiasticae ab eorum nutu ac voluntate penderent, nemine, aut raro tum obsistere auso. Itaque dormitante, ut ita dicam, antiquo jure, sola ferme deinde in Occidente per multum aevi valuit auctoritas epistolarum pontificiarum, quae extant in collectione Isidori, praecipue vero postquam Decretum Gratiani publicae legis vim roburque obtinuit. De quo libro antequam plura dicamus, necesse est ut paucis agamus de his, qui ante Gratianum lucubrationes istiusmodi ediderunt, Reginone nimirum, Burchar-

chardo, Anſelmo, & Ivone.

XVII. Regino Abbas monaſterii Prumienſis, cum hinc pulſus ſe recepiſſet in monaſterium ſancti Maximini Trevirenſis, illic privatam vitam agens libros duos de eccleſiaſticis diſciplinis & religione Chriſtiana ſcripſit circa annum DCCCCVI. juſſu Rathbodi Archiepiſcopi Trevirenſis; in quibus condendis uſus eſt praecipue canonibus antiquis, & ſinceris Romanorum Pontificum decretis, tum etiam, quamquam non admodum frequenter, pſeudepigraphis epiſtolis ab Iſidoro collectis, Capitularibus Regum Francorum, & dictis ſanctorum patrum. Editionis illum honore primus donavit vir clariſſimus Joachimus Hildebrandus. Nos vero rurſum edidimus anno MDCLXXI. emendatum ex fide vetuſtiſſimi & optimi codicis. Porro ne videamur actum agere, lectorem remittimus ad praefationem, quae illi noſtrae editioni praefixa eſt.

XVIII. Burchardus deinde Wormatienſis Epiſcopus ſimile opus aggreſſus circa annum MXX. bene multa accepit ex Reginone, plurima de ſuo addidit, pleraque corrupit, uti nuper oſtenſum

eſt

est pluribus ad Reginonem. Cum itaque in hoc argumento fuse me & abundanter illic exercuerim, res postulare videtur ne eandem materiam retractem. Heic tantum addam, posse Burchardum eximi a culpa, si vera sunt quae narrantur in libro de gestis Abbatum Gemblacensium, nimirum auctorem Decreti Burchardici non esse Burchardum, sed Olbertum Abbatem Gemblacensem, *quo dictante & magistrante Burchardus magnum illud canorum volumen centonisavit*. Testatur istud ipsum, sed modestius, Sigebertus in Chronico ad annum MVIII. *Burchardus quoque fit Wormacensium Episcopus: qui in scripturis studiosus, magnum illud canonum volumen edidit, scripturarum sententiis undique compilatis defloratum, collaborante sibi in hoc magistro suo Olberto Abbate viro undecunque doctissimo*. Sed ipse se clarius explicat in libro de scriptoribus ecclesiasticis; ubi de Olberto loquens, hinc eum laudat *maxime*, *quod Burchardus Episcopus Wormatiensis ejus magisterio ad hoc est provectus, ut ita ecclesiasticæ utilitati intenderet, ut ejus studio, ore, & manu illud magnum canonum volu-*

lu-

lumen ad communem omnium utilitatem ederet. Rem tamen aliter narrat Bartholomaeus Fisen in Floribus Ecclesiae Leodiensis pag. 328. ex MSS. Gemblacensibus & sancti Jacobi Leodiensis, nimirum Burchardum, cum Lobii hoc tempore monachus Olbertique auditor esset, *tantam literarum cognitionem attigisse, ut incredibili Christianæ reipublicæ bono descriptum in viginti libros decretorum volumen luci dederit*. Hujus operis Burchardici tria nos antiquissima exemplaria vidimus optimae notae.

XIX. Saepe laudari solet collectio Anselmi Episcopi Lucensis, qua usi sunt in primis Correctores Romani, & Antonius Augustinus Archiepiscopus Tarraconensis. Verum iste multum dubitare visus est de ejus auctoritate; primum quia in vetustis codicibus, quos ipse vidit, nullus titulus erat, neque nomen auctoris; deinde quia videbat nonnullorum illic Romanorum Pontificum decreta esse inserta, qui vivo Anselmo ad apicem episcopatus non pervenerunt. Alium ego nuper codicem, eumque optimum & antiquissimum, beneficio optimi doctissimique viri Domni

Lu-

Lucae Dacherii nactus sum ex bibliotheca monasterii sancti Germani Parisiensis, in quo neque titulus ullus extat, neque nomen auctoris. Hic autem liber iis, quos vidit Antonius Augustinus ex eo praestat, quod nulla in isto decreta Pontificum Romanorum contineantur, qui post annum MLXXXVI. apostolicam sedem tenuerunt. In veteri tamen codice istius collectionis, cujus exemplum ex bibliotheca Barberina ad se missum idem Dacherius mecum communicavit, haec in titulo scripta sunt, quae librum illum adjudicant Anselmo Episcopo Lucensi.

In Trinitatis nomine sanctæ & individuæ. Incipit hinc feliciter istius libri series, quem sanctus ex Italia Anselmus, quique Pontifex Lucanæ fuit Ecclesiæ, vir prudens ac catholicus, in Christi fide fervidus, carpsit ex toto canonum patrum sanctorum corpore.

Sed aut fallit titulus, aut certe multum interpolatus est hic liber, ut recte adnotatum est ab Antonio Augustino. Nam illic continentur plurima Urbani II. & sequentium Pontificum decreta, quorum aevo Anselmus vive-

re

re desierat. Quin etiam multa sunt, quae hanc collectionem abjudicare videntur Anselmo Episcopo Lucensi. Primo auctoritas vetusti scriptoris vitae ejusdem Anselmi, a Sebastiano Tengnagelio editus, qui lucubrationes magistri ac domini sui recensens, nullam collectionis istius mentionem facit, non omissurus, ut videtur, tam praeclarum opus si tum fama fuisset compositum ab Anselmo fuisse. Deinde Sigebertus monachus Gemblacensis, horum temporum scriptor, dum in Chronico & in libro de scriptoribus ecclesiasticis enumeraret libros ab Anselmo compositos, ne verbum quidem ullum fecit de collectione ista. Denique Trithemius, qui tot libros viderat, non vidit collectionem canonum ac decretorum Anselmo Lucensi Episcopo tributam, cum altum de ea silentium apud illum sit. Non senserat ista monumenta Antonius Augustinus; Et tamen huc inclinare visus est, ut collectionem illam non putaret esse Anselmi; adeoque conjecturam fecit de Hildeberto Cenomanensi, quem constat aliquid simile olim tentasse. Sed totam istam controversiam re-

relinquo definiendam doctissimo viro, quem supra nominavi, Lucae Dacherio, qui collectionem illam, cujuscunque tandem sit, daturus est in tomo duodecimo Spicilegii.

XX. Sequitur Ivo Carnotensis Episcopus, vir magni in Ecclesia Dei nominis, cujus lucubrationes in omnium manibus versantur. Extant duae canonum ac decretorum collectiones antiquae huic auctori tributae, quarum una DECRETUM IVONIS vulgo vocatur, altera PANNORMIA, utraque eandem habens praefationem. Quo factum est, ut viri docti putaverint Pannormiam non esse Ivonis opus, sed Hugonis cujusdam Catalanensis, aut alterius incerti scriptoris, qui Decretum in compendium redegerit: fundum suae illius opinionis accipientes ex Vincentio Bellovacensi, qui libro XXV. Speculi historialis cap. LXXXIV. testatur Hugonem illum ex eodem volumine abbreviato libellum portatilem composuisse, qui SUMMA DECRETORUM IVONIS appellatur. Sed opus illud diversum fuisse a Pannormia vel haec res indicio est, quod *Summa Decretorum Ivonis* inscriptum fuerit, cum Pan-

Pannormia in vetustissimo codice MS. sancti Victoris Parisiensis, in duobus etiam antiquis codicibus MSS. monasterii sancti Albini Andegavensis, denique in omnibus editionibus Pannormia semper vocetur, nunquam Summa Decretorum. Praeterea vir istarum rerum peritissimus Antonius Augustinus ex eo collegit Pannormiam non esse epitomen decretorum Ivonis, quod pauca sint, in quibus hae duae collectiones inter se conveniant. Ceterum aut valde me fallit amor suscepti negotii, aut deprehendisse mihi videor Victorinum Pannormiae codicem multo antiquiorem esse Hugone Cathalanensi, quisquis tandem homo ille fuerit. Unde certo colligi potest Vincentium de quodam alio opere loqui, quo caremus absque ullo bonarum literarum dispendio.

XXI. Ego in ea sum sententia, ut omnino putem Ivonem primo scripsisse Pannormiam, & praefationem eodem tempore confecisse, quae postea magno decretorum volumini praefixa est. Nam cum videret haud dubie Pannormiam successum habuisse prosperum, & commendari ob utilitatem suam, putavit

ſiſtendum heic non eſſe, adeoque majus opus aggrediendum. Sed prius quam de majori illo opere agamus, res poſtulare videtur ut ad Pannormiam redeamus, de nomine ipſo pauliſper acturi. Sunt qui putant non Pannormiam aut Panormiam vocari debere, ſed Pannomiam, adeo ut Antonius Poſſevinus in Apparatu eorum inſcitiam traducat, qui *Græcæ linguæ inſcientes Panormiam ſcribunt, cum Ivo Pannomiam ſcripſerit, hoc eſt, quod omnes complectitur leges*. Religioſior fuit Sebaſtianus Brant, qui primus hanc conjecturam fecit, primus omnium Pannormiam typis vulgavit. Hic enim cum ſententiam ſuam promeret de etymo iſtius vocabuli, duas diverſas interpretationes afferens, unam e Graeco ſermone, alteram e Latino, Pannormiam tamen & heic & in titulo operis vocavit, lectori arbitrium integrum relinquens amplectendi quam mallet etymologiam. *Appellavit autem*, inquit, *hunc ſuum librum Pannormiam, quaſi totius juſtitiæ ſive legis materiam continentem, (Pan enim totum, nomos vero lex, ſeu nomia juſtitia Græce dicitur) vel ut alii volunt, Pannormiam*

a nor-

a norma, quæ & regula a quibusdam dicitur, sive fabrorum directorium. Quicquid sit de nomine, Graecamne originem habeat an Latinam, an ex utraque conflatum sit, parum refert. Illud certe constat Pannormiam vocari in manuscriptis codicibus & libris editis. Sic enim habet utrobique initium operis: *Incipit prologus Pannormiæ Ivonis Carnotensis Episcopi de multimoda distinctione scripturarum sub una castorum eloquiorum facie contentarum. Exceptiones ecclesiasticarum regularum &c.* Sic pariter in veteri codice suo legerat Joannes Trithemius, qui in libro de scriptoribus ecclesiasticis agens de Ivone ita loquitur: *Scripsit post Burkardum Wormaciensem Episcopum ex canonibus sanctorum compendiosum decretum, quo ante Gratiani tempora utebantur Juristæ, quod prænotavit Panormiam lib.* 10. *Excerptiones eccles.* Eundem quoque titulum habuisse manuscriptum exemplar Pannormiae, quod sibi comparaverat Antonius Contius, hinc liquido constat, quod scribit illud fuisse simile codici, qui Decreta parva Yvonis inscribitur in bibliotheca sancti Victoris, id

eſt illi, quem nos ſupra laudavimus.

XXII. Diviſa eſt Pannormia in partes octo, Decretum in decem & ſeptem. Utrique operi praefixa eſt, uti diximus, eadem praefatio; in cujus fine iſta utrobique leguntur: *Deinceps ſingularum partium totius voluminis intentionem breviter perſtringemus, ut hinc prudens lector advertat quid in unaquaque parte ſibi neceſſarium quærere debeat*. Statim vero deſcribit auctor quid in unaquaque Pannormiae parte contineatur, multum diverſo ordine ab eo, qui ſervatus eſt in compoſitione Decreti. Ceterum praefatio illa uno tenore decurrit in codice Victorino, cum in editionibus ſecta perperam ſit in capita XLIII. in quibus continetur elenchus octo partium integri operis.

XXIII. Prima illius per typographos editio exiit Baſileae anno MCCCCXCIX. ſtudio & opera Sebaſtiani Brant: ſecunda Lovanii anno MDLVII. accurante Melchiore a Voſmediano. In utraque in calce libri conſequentibus numeris deſcripta ſunt decreta Innocentii ſecundi, quae doctorum virorum conjecturae locum fecerunt ex eo ſuſpicantium

Pannormiam non esse Ivonis opus, cum Ivo multo ante rebus humanis excesserit quam Innocentius fieret Romanus Pontifex. Huic tamen doctorum virorum scrupulo faciemus satis si cum Antonio Augustino dicamus addita esse decreta illa Pannormiae, non esse partem ejus collectionis. Testatur praeterea idem Augustinus habuisse se veterem librum Pannormiae, in quo decreta Innocentii secundi non extabant, sicuti non extant in optimo & antiquissimo Victorino, in quo caput, quod est CXXXVI. octavae partis in editionibus (*Leo Papa in synodo congregata &c.*) finem imponit Pannormiae. Postea vero nihil aliud reperitur scriptum in codice illo. Et haec de Pannormia dicta sufficiant. Redeamus ad Decretum.

XXIV. Cum videret Ivo, uti supra dicebamus, Pannormiam favorabiliter acceptam, manibus studiosorum versari, majus opus aggredi statuit, in quo & caussas tractaret abundantius, ac praeterea excurreret ultra praefixos Pannormiae terminos. Ergo incipiens rursum a praefatione opus, quod in octo tantum partes primo diviserat, nunc

in decem & ſeptem diſtribuit, mutato tamen ordine. Opus illud vulgo vocatur DECRETUM IVONIS, initio facto ab editione Joannis Molinaei viri doctiſſimi. In vetuſtiſſimo tamen codice MS. bibliothecae ſancti Victoris Pariſienſis nullus in fronte titulus extat, neque nomen auctoris, ſed in fine libri haec tantum ſcripta ſunt: *Explicit liber canonum*. Et mox in ſequenti folio alia manu multo recentiore: *Liber canonum ſuperſcriptus DECRETA IOVINIANI, quem compoſuit Yvo quondam Carnotenſis Epiſcopus, & continet decem & ſeptem partes principales*. Viderat hunc codicem Antonius Contius, qui in praefatione ſua in Decretum Gratiani loquens de duabus canonum ac decretorum collectionibus Ivoni tributis haec ait: *Duplex ejus volumen hoc titulo inſignitum reperi. Unum majus, & magnitudine ſua longe excedens Gratiani volumen, quod ex bibliotheca ſancti Victoris Pariſienſis nobis aliquando communicatum eſt. Huic operi inſcriptum titulum hunc invenimus: DECRETA IOVINIANI. Verum hanc inſcriptionem falſam puto, & ignorantia librariorum ad-*

adscriptam, cum eadem illic sit præfatio, quæ apud Ivonem in minori volumine Pannomiæ, & idem fere ordo, nisi quod illud volumen multo plures habet partes & titulos & canones, in septemdecim quippe partes divisum. Duas operis majoris editiones hactenus habemus, unam quae anno MDLXI. prodiit Lovanii, alteram quae Parisiis ante hos viginti annos. Quae sit inter illas differentia, utra alteri praestet, facilius intelligi, quam explanari potest. Illud tantum admoneri debere visum est, synopsim rerum dicendarum, quae sequi debuit post ultima verba praefationis, prout verba ipsa indicant & auctoritas codicis Victorini, suo loco positam esse in editione Lovaniensi, in Parisiensi vero praefixam vitae Ivonis, quae antecedit praefationem.

XXV. Superest ut de Gratiani Decreto heic agamus, quod ea Antonio Augustino prima fuerit & maxima scribendorum dialogorum caussa & occasio. Non ambigitur quin Gratianus operis illius auctor sit, tamenetsi plerique veteres libri & antiquae editiones non praeferant in fronte nomen

 ejus.

ejus. Nam in plerisque vetustis hujus collectionis exemplaribus, ut admonent Correctores Romani, haec tanquam inscriptio rubris literis posita est: *Concordia discordantium canonum*, quae extat etiam in duobus codicibus MSS. bibliothecae regiae, in uno sancti Germani Parisiensis, & in alio bibliothecae Colbertinae, tum etiam in antiquis editionibus. Quin & auctoritate Innocentii III. probari potest hunc jam tum fuisse titulum Decreti Gratiani. Etenim is in cap. *Innotuit* de elect. respiciens ad ea, de quibus Gratianus tractat in distinctione sexta & quinquagesima, utrum filii Presbyterorum possint ad sacros ordines promoveri, cum retulisset diversas canonum sententias, demum addit: *Quidam vero ad concordiam discordantia revocantes, repugnantiam canonum prædictorum quodam modo sopire videbantur, dicentes &c.* In duobus tamen antiquis libris MSS. bibliothecae sancti Victoris Parisiensis titulus iste non extat, neque nomen auctoris.

XXVI. Operae pretium est heic referre admonitionem eorum, qui primi post typographicam artem inventam emi-

emiſerunt in lucem iſtud Gratiani opus. Volumen eſt magnae molis, tum rariſſimum, utpote cujus unicum exemplar hactenus viderim, quod mecum pro amicitia noſtra communicavit vir mihi ſaepe laudatus Lucas Dacherius monachus Benedictinus. Erunt haud dubie quos delectabit ſcire per quos primum, & quo tempore editus ſit hic liber, quibus auſpiciis, quibus exhibentibus ſumtus & operas, ut ſolebant in initiis typographiae omnia iſta adnotari. Sic ergo legitur in calce illius editionis.

Anno incarnationis dominicæ M. CCCC. LXXII. *Idibus Auguſtiis, Sanctiſſimo in Chriſto Patre ac Domino Domino Sixto Papa quarto Pontifice Maximo, Illuſtriſſimo, nobiliſſime domus Auſtrie, Friderico Romanorum Rege glorioſiſſimo, rerum dominis, Nobili necnon generoſo Adolpho de Naſſau archiepiſcopatum gerentem Maguntinenſem, in nobili urbe Moguncia, quæ noſtros apud majores aurea dicta, quam divina etiam clementia dono gratuito præ ceteris terrarum nationibus arte impreſſoria dignata eſt illuſtrare, hoc præſens Gratiani Decretum, ſuis*

ſuis cum rubricis, non atramentali penna cannave, ſed arte quadam ingenioſa imprimendi, cunctipotente adſpiranti Deo, Petrus Schoiffer de Gernſerheym ſuis conſignando ſcutis feliciter conſummavit.

XXVII. Secunda, quam quidem viderim, editio Gratiani prodiit Venetiis ſeptennio poſt, accurante Petro Albignano Trecio; cujus extat in fronte praefatio ad cives Brixianos, & in fine epiſtola ad Bartholomaeum Puteum divae Agathae Brixianum Praepoſitum, cujus hortatu ipſe emendandum ſuſceperat Decretum Gratiani. In fine autem voluminis haec adnotata ſunt: *Impendio ac liberalitate Johannis Colonie Agrippinen. Johanniſque Manthen Gheretzen ex illuſtri ac populoſa Germania originem ducentium, divinus decretorum codex impreſſus Venetiis, accuratiſſimè iteratò emen-*

emendatus per egregium ac clarissimum juris utriusque consultū Dominum Petrum Albignanū Treciū Venetiis Sixto IIII. Summo Pon. anno viij. Imperatore Federico. iij. Johanne Mocenico inclyto Venetorum Principe, iij. Nonas Januarias, Anno salutis dominicæ M.CCCC. LXXIX. *Laus Deo.*

XXVIII. Hactenus editiones non praeferebant in fronte nomen Gratiani, tamenetsi de re satis constaret. Prima, quod sciam, editio Parisiensis anni MDVIII. Gratiani nomen in titulo habet, hoc modo. *Decretum aureum divi Gratiani, cujus titulus talis est: Incipit concordantia discordantium canonum.* In fine autem libri haec leguntur. *In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Tripartitum Decreti aurei opus insigne atque laudabile fideliter, ut lectio ipsa indicabit, elimatum, multis admodum aptis & utilibus adjunctis, finem accepit in alma Parisiensi achademia expensis & opera Johannis Petit & Thielmanni Kerver bibliopolarum Parisiensium in vico divi Jacobi sejunctis hospitiis commorantium & Johannis Cabiller mercatoris benemeriti Lugduni moram trahentis anno salutis millesimo quingentesimo octavo, die* VIII.

Fe-

Februarij . Sed redeamus nunc ad auctorem .

XXIX. Scripsit Gratianus istud opus aevo Eugenii III. Romani Pontificis; ut in pervetusto libro Vaticano scriptum esse testantur Correctores Romani , & praeterea adnotatum est ab auctore glossae 2. q. 6. c. 31. §. *Forma.* Permulta descripsit ex Ivone & Burchardo, uti jam observatum est a viris doctissimis , etiam errata eorum retinens in collectione sua. Origo autem omnium ferme istorum erratorum fuit audacia Burchardi, qui locorum in collectione sua relatorum & verba saepe mutavit, & ad non suos auctores propria temeritate transtulit , quemadmodum nuper pluribus ostensum est ad Reginonem. Superiore seculo Galli duo doctissimi , Antonius Demochares & Antonius Contius , tentaverunt cuncta apud Gratianum reducere in ordinem , felicibus interdum conatibus. Sed majoris diligentiae ac laboris opus erat, quam ut perfici a duobus posset . Itaque Romani Pontifices eam curam commiserunt aliquot viris doctis a se delectis, quorum catalogum exhibet Antonius

nius Augustinus in fine prioris libri istorum dialogorum. Sane negari non potest quin multum debeamus Romanis Correctoribus, quorum opera & studio factum est, ut quamplurima capita suis auctoribus restituta sint, quos in Gratiani libro non agnoscebant, facta nominis alieni. Quo unico facinore fatendum est maximam crucem ademptam esse hominibus istarum rerum studiosis. Unum in Correctoribus illis reprehensione dignum putaverim, quod Gratianum purum putum, id est, cum naevis ac erroribus suis, quo modo citari persaepe solet, exhibere noluerint, sed pleraque in textu & in capitulorum inscriptione mutaverint, quae eodem cum fructu legentium potuissent adnotari in margine, ut alibi frequenter factum ab illis est. Sunt etiam nonnulla ab his interpolata apud Gratianum, quae vere quidem sunt auctorum unde primo sumpta sunt, sed quae tamen non extant in locis unde ea Gratianus accepit, ut alibi dictum a nobis est.

XXX. Eodem tempore vir celeberrimus & eruditissimus Antonius Augustinus Archiepiscopus Tarraconensis, ut osten-

ostenderet quantum adjumentum adferre ipse posset huic operi, dialogos scripsit de emendatione Gratiani, refertos multa ac varia doctrina, denique dignos tanto viro. Cum vero jam ferme perventum esset ad finem operis, allata ad illum Tarraconem est editio Gratiani emendata per Correctores Romanos. Hinc vocatus ad novas curas Additiones composuit, quae in fine singulorum dialogorum extant, Correctores illos interdum admonens peccasse. Opus illud editum non est quamdiu auctor superstes fuit, sed anno tantum sequente post mortem ejus. Quis porro eam editionem procuraverit, quis auctor praefationis sit, facile non est pronuntiare. Huc tamen valde inclinat animus, ut donec major lux affulgeat, existimem virum doctissimum Andream Schottum, qui tum Tarracone erat, quique mortuum publica oratione laudavit, quam addemus in calce istius voluminis, operam in hoc suam impendisse. Nolim tamen ut ideo Additiones putentur esse Andreae Scotti: Sunt enim Antonii Augustini, ut diximus.

XXXI. Duas istorum dialogorum editio-

tiones habebamus, unam Tarracone cusam, alteram Lutetiae, utramque non satis accurate tractatam. Neque enim vario characterum genere, ut necesse erat in opere critico, cusa ista fuerant. Et tamen ambae editiones erant rarissimae, ut evenire solet bonis libris. Hinc factum est, ut Franciscus Muguetus Parisiensis typographus de recudendis dialogis istis cogitaverit in communem omnium eruditorum utilitatem. Quod ne inconsulte ac temere facere videretur, rogavit me uti editioni illi imminerem, praefationem porro adderem & Notas aliquot pro more institutoque meo. Non potui operam meam negare homini, qui publicam utilitatem studiorum nostrorum spectaret.

XXXII. Itaque laboriosum viri doctissimi opus diligentissime, quantum mihi licuit per malam valetudinem oculorum meorum, legi, recensui, emendavi, quid Romano, ut vocant, charactere, quid Italico edendum esset adnotavi, ut ea quoque parte taedii levarem ingenia lectorum. Praeterea Notas addidi ad Antonium Augustinum, praecipue vero ad Gratianum. Quin-

que

que omnino manuſcripta Gratiani exemplaria habui, unum, quod eſt omnium vetuſtiſſimum & optimum, ex bibliotheca ſancti Germani Pariſienſis, quod ideo Sangermanenſe ſoleo vocare. Sequitur codex regius, & ipſe vetus & optimus, ſed antiquitate inferior Sangermanenſi. Tertium habui ex bibliotheca ſancti Victoris Pariſienſis, quem Victorinum antiquum, veterem antiquiorem voco. Quartum nobis ſuppeditavit bibliotheca illuſtriſſimi viri Joannis Baptiſtae Colberti. Quintum denique, qui eſt omnium noviſſimus, accepimus ex eadem bibliotheca ſancti Victoris, quem recentiorem Victorinum propterea dicimus.

XXXIII. Horum codicum ac duarum praeterea antiquarum editionum, de quibus ſupra diximus, auctoritas a nobis ſaepe laudatur in Notis noſtris; quarum praecipuus ſcopus eſt indicare variantes lectiones ex codicibus manuſcriptis & editis, ut ea ratione ſequeremur methodum, quam Antonius Auguſtinus ſervavit in hoc libro. Tu, lector erudite, ſi quid illic repereris bene obſervatum, vere dictum, eo utere ad

ad majorem Dei gloriam & sanctae Ecclesiae utilitatem, tuumque profectum. Unum te exoraverim, ne putes heic quicquam a me dictum scriptumque esse malo animo, aut libidine detrahendi. Obsecundavi ingenio meo, id est, fidem & veritatem semper & ubique secutus sum. Itaque si quid mihi contra mentem intentionemque meam exciderit alienum a veritate, existima errasse me, sed errasse bono animo, ut Salvianus ait, non vero ut fucum tibi tuisque similibus facerem. Haec apud te vere ac libere, ut soleo. Vale.

PRAEFATIO

PRIMI EDITORIS.

UM Maximi Pontifices hac nostra aetate de Gratiani emendatione tantum laborarint, ut illius erratis corrigendis non quoscumque viros, sed eruditione atque auctoritate valde praestantes, praeficiendos esse judicarint, selectis aliis, quorum opera adjuti, quod erat in animo perficerent: sane dubium esse nemini potest rem magni esse momenti, Christianaeque reipublicae universae plurimum interesse. Ac quidem vero quamvis tot summorum hominum & Ecclesiae principum auctoritas, etiam sine alia caussa, multum apud omnes valere debeat, tamen si res diligenter consideretur, licet eadem indigeremus, ratione item constat majus hoc quiddam esse quam

vulgo homines opinantur, qui totum hoc ſtudiorum genus pro nihilo habentes, juriſque contextum contemnentes, ſe totos ad interpretes conferunt. Quibus ego, ut eos magni faciant, & tanquam duces ac magiſtros habeant, cum conceſſero, illud tamen conſtare affirmabo, juris pontificii tantam eſſe dignitatem, ut non ſolum ipſarum rerum, ſed & verborum, immo & literarum ac interpunctionum ſit maxima ratio omnino habenda. Si enim homines ſplendidi cum aedificia extruenda ſuſcipiunt, non neceſſitatem aut utilitatem ſolum, ſed pulchritudinem potius ante oculos ſibi proponunt, neque tantum atria, porticus, & conclavia, ſed etiam partes ſingulas, ut columnas, lapides, eorumque coagmentationem, & res alias minutas conſiderant, dantque operam ut ſingula omnia lepore quodam ita inter ſe conſentiant, ut nuſquam niſi venuſtum & apte connexum quidquam reperiatur, multo magis in juris pontificii contextu, quo non voluptas parva, aut aliqua commoditas exigua quaeritur, ſed ipſa reſpublica Chriſtiana regitur, moreſque hominum conformantur, ac effraenatae cupiditates coërcentur, illud curandum eſt, ut partes omnes

omnes aptae & integrae ſint, nullumque verbum ſuſpicioſum appareat. Quamobrem cum Gratiani collectio, qua magna pars juris pontificii veteris continetur, mendorum cauſſa, quibus temporum illorum vitio abundat, multorum ſibilis exploderetur, ſumma rei amplitudo jure ſuo poſtulare videbatur, ut Maximi Pontifices de illius emendatione cogitarent, & viris exquiſitis ingeniis omnibuſque naturæ & doctrinæ praeſidiis inſtructis totum negotium committerent. Cumque extra Urbem non deeſſent qui hanc provinciam poſſent juvare, quod in hoc ſtudiorum genere ſatis verſati invenirentur, unus tantum, quod ſciam, vir pro dignitate nunquam ſatis laudatus, totius Chriſtianae reipublicae lumen clariſſimum, deque ea optime meritus, Antonius Auguſtinus Archiepiſcopus Tarraconenſis, qui ſuperiori anno nobis ereptus fuit, hunc auctorem ſuſcepit ſcriptis ſuis illuſtrandum. Quid effecerit, ex his duobus libris dialogorum more contextis, quos ante Romanam editionem conſcripſit, & ea perlecta cenſuit edendos, licet judicari. Eſt namque Gratiani contextus ager quidam incultus, tot herbis aſperis & agreſtibus veſtitus,

ut

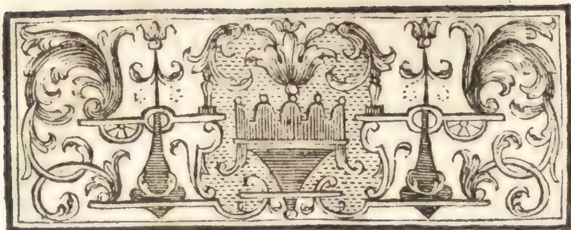
ut licet viri ſelecti tanquam diligentes agricolae multam culturam adhibuerint, & aratro illum ſaepe perſtrinxerint, aliquot tamen, ſi non herbae, fortaſſe radicum fibrae, quae radicitus evelli non potuerunt, adhuc reſtare videantur. Quare dabunt ipſi veniam ſi fructus laborum tanti viri, cujus memoria recens in benedictione eſt eritque in perpetuum, communi utilitati percipiendos proponimus; in quibus omnia ferè Gratiani erratorum genera notantur, multa emendatione illuſtratur, ac denique totus ita examinatur, ut non ſolum rerum ipſarum, verum etiam verborum pondera expendantur.

ANTO-

ANTONII AUGUSTINI

DIALOGORUM LIBRI DUO

DE EMENDATIONE GRATIANI

ANTONII AUGUSTINI ARCHIEPISCOPI TARRACONENSIS

DE EMENDATIONE GRATIANI

Dialogorum libri duo.

LIBER PRIOR.

DE TITULO LIBRI GRATIANI, & de mendis.

Dialogus primus.

In hoc libro A. Ant. Augustinum Archiepiscopum, B. Petrum Galesium, C. Vincentium Augustinum Vincentii F. significat.

C. Nisi tibi molestum est, vehementer cupio a te discere quid sit, quod Romae de Gratiani emendatione tanta cura per tot annos agatur, ut necesse fuerit a tribus Pontificibus, ut audio, multos amplissimos viros

ex Purpuratis suis, & alios doctissimos homines hac una in re assidue versari. A. Mihi quidem nihil molestiae adferes cum a me aliquid postulaveris, quod tibi fore gratum existimem, ea praesertim de re, quae studiis tuis sit opportuna. Cave enim putes illius libri lectione, quem Gratiani Decretum falsò vocant, si recte scriptum legatur, & ex suis fontibus singula capita deducta sint, quod potissimum in emendatione est, quidquam juris pontificii studiosis utilius esse. Qua de re aliquid fortasse dicere possum. Quid autem Romae actum sit, aut agatur, diligentius haec poterit nobis B. narrare. C. Didici ego quidem ab eodem multa, quae curiosius petebam, quibus Pontificibus, quot viri peritissimi, & quoties colligerentur, qui ex eis excellerent, vel inveniendis, vel discutiendis singulis quibusque, quo etiam pacto quaedam privatis studiis paucorum agerentur, quaedam omnium collatione emendarentur, quot etiam libros veteres habuerint, ex quibus ad veterem scripturam, quae, ut fieri solet, certior est, Gratiani librum perducerent. Hos libros esse aut ipsius Gratiani nomine conscriptos, aut eorum, ex quibus Gratianus illa sumpsisset, tum ex aliorum simili collectione, ut Burchardi, Ivonis, Anselmi, & aliorum id genus, tum ex ipsis, ut modo dicebas, fontibus Conciliorum, ut arbitror, libris, & Pontificum Romanorum epistolis, & sanctorum Virorum scriptis, & ex jure civili. Haec, inquam, & alia non pauca B. noster.

noſter. Sed a te dicebat eſſe quaerendum, quid in ipſo volumine tantopere deſiderarentur. Sed quid eſt, quod dixiſti falsò hunc librum Gratiani Decretum dici? An non ita dicitur, ut Burchardi, & Ivonis Decretum, aut librarii nos ſuis titulis decipiunt, aut ipſi ſcriptores ſic ſcribi voluerunt, a quorum ſcriptura hanc etiam emanaſſe veriſimile eſt? B. Antequam C. noſtro reſpondeas, ego dicam, quod ab illis ſelectis viris accepi, in nullo fere veteri libro Gratiani eam inſcriptionem exſtare, ſed hanc: *Concordia diſcordantium canonum*. Sic etiam in melioribus editionibus Antonii Democharis, & Antonii Contii vox illa *Decretum*, utpote inepta, in multitudinis vocem mutata eſt, quod in librorum inſcriptionibus aptius eſſe vel Cicero teſtis eſt; quippe qui noluit de officio, aut de fine ſcribere, ſed de finibus, & de officiis. Itaque *Decretorum collectanea* Demochares, *Decretorum canonicorum collectanea* Contius inſcripſerunt. Decretorum vero collectionem eſſe hanc nemo negaverit, non unius decreti explanationem. Sic etiam dicimus Decretorum Doctorem, non Decreti, juris pontificii conſultum. C. Non equidem nego decreta Pontificum aptius dici, ut Magiſtratuum decreta in jure civili; unde etiam Decretalium epiſtolarum appellatio manavit, cum decerni aliquid in ſingulis epiſtolis videamus. Sed putabam Gratianum eam vocem a Burchardo, & Ivone accepiſſe. B. Ne hoc quidem in veteribus libris affirmant inveniri. A. Recte tu

de Gratiani, & Burchardi inſcriptione. Neque enim in veteribus libris ea vox *Decretum* eſt. Gratiani quidem poſſum vobis multos oſtendere, ſed & Burchardi, & Ivonis aliquot ſine hac inſcriptione. Et ut video, Ivoni Carnotenſi magis placuit *Excerptiones* appellare. Sic enim ſcribendum eſt, non *Exceptiones*. Ejus verba tam in Panormia, & in Decretorum grandiori volumine, quàm, quod caput eſt, in epiſtolarum libro haec ſunt: *Excerptiones eccleſiaſticarum regularum partim ex epiſtolis Romanorum Pontificum, partim ex geſtis Conciliorum catholicorum Epiſcoporum, &c. in unum corpus adunare curavi*. Panormiae titulus in veteri libro hic eſt: *Incipit liber ſacrorum canonum*. In eodem libro nulla eſt praefatio, nullumque ſcriptoris nomen. Hildeberti quoque Cenomanenſis Epiſcopi, & poſtea Turonenſis, qui Nannetenſi Concilio non edito praefuit ab Honorio minore confirmato, qui fuit Calliſti minoris ſucceſſor, epiſtola quadrageſima nona edita eſt, cujus initium, *Plerumque fit.* In ea epiſtola haec verba leguntur: *Exceptiones Decretorum* (vel potius *Excerptiones*) *quas in unum volumen ordinare diſpoſuimus, ad ſuum finem nondum perductæ ſunt*. Mendoſe autem hujus Hildeberti epiſtolis adſcripta ſunt illa ipſa Ivonis verba: *Excerptiones eccleſiaſticarum regularum &c.* Burchardi vero libri veteres carent inſcriptione. Sed in edito non Decretum, ſed Decretorum libri xx. appellantur. Collectiones Burchardi Vormacienſis

ſis appellat Ivo in quadam epiſtola. Anſelmi Lucenſis voluminis inſcriptionem ſine nomine ejuſdem in tribus libris legi. Unius eorum haec eſt: *Incipit authentica & compendioſa collectio regularum, & ſententiarum ſanctorum patrum, & auctorabilium Conciliorum.* Sed ut ad Gratianum redeamus, in ejus libris veteribus illa inſcriptio eſt, quam audiſti: *Concordia diſcordantium canonum.* Similem legi Romae in veteri libro Creſconii: *Concordia canonum, & ipſi canones.* C. Quid eſt, quod his verbis ſignificare voluerunt? An putandum eſt canones Conciliorum ita eſſe inter ſe contrarios, ut egeant concordia? A. Quantum ego potui ex Creſconii libro elicere, concordiam vocat collectionem ſimilium ſententiarum, ut qui ſcripturae ſacrae verba collegerunt, Concordantias Bibliae appellarunt, quibus verbis, quod pace veſtra dicere liceat, nihil excogitari poteſt ineptius. C. Gratianus igitur ſic Concordiam dicit, quaſi collectionem ſimilium canonum. Cur vero addit vocem *diſcordantium*, quae ſola refugit hanc interpretationem? A. Vere tu quidem ais. Nam ſi inſcripſiſſet Concordiam canonum, ut Creſconius fecit, aut Concordiam concordantium & diſcordantium canonum, hanc reciperet interpretationem. Nunc vero ſignificare videtur concordiam inter diſcordes verſari. Sed & ſi quis librum ipſum Gratiani conſideret, ſaepe videbit uti diſtinctionibus, non ſolum in prima ejus voluminis parte, ſed etiam in poſtre-

Ivo epiſt. 74. vel 32. ad Will. Abbatem.

ſtrema de poenitentia, & conſecratione. In ipſis quoque quaeſtionibus ſingularum cauſſarum apertius utrinque adfert contraria decreta & canones, quae aliis diſtinctionibus allatis in concordiam reducit. Canonum autem appellatione non ſolum Conciliorum, ut exiſtimas, regulas atque ſententias, ſed etiam aliorum librorum, quibus jus pontificium conſtat, intelligere eum facile apparet ex ejus

Diſtin. 3. in prin. &c. & 2.

verbis. *Eccleſiaſtica*, inquit, *conſtitutio canonis nomine cenſetur. Canon Græce, Latine regula nuncupatur. Regula dicta eſt, quæ* * *recte ducit, &c.* quae ex Iſidoro lib. VI. etymologiarum ſumpta ſunt. Mox ait: *Porro canonum alii ſunt decreta Pontificum, alii ſtatuta Conciliorum.* Sic ante Gratianum Corpus canonum, vel Codex canonum dicebatur is liber, qui Conciliorum, & Pontificum Romanorum regulas continebat. Ejus libri mentionem facit Burchardus enumerans libros, ex quibus ejus collectio conſtat. Sed antiquiora ſunt teſtimonia Nicolai primi, & Leonis IV. apud Gratianum. Sic Ivo *Exceptiones eccleſiaſticarum regularum*, & Anſelmus *Authentica collectio regularum, ſive canonum*, collectiones ſuas appellant; ut etiam vetus meus Panormiae codex *Liber ſacrorum canonum* dicitur. Idem dicendum eſt de Graecis collectionibus, quas Nomocanones vocant, nomine ex legibus & regulis effícto. Item de Apoſtolorum regulis a Clemente primo editis, & de aliis ſanctorum virorum Dionyſii, & Petri Alexandriae Epiſcoporum, & Gre-

* eo quod

Diſt. 19. c. 1. & diſt. 20. c. 1.

& Gregorii Neocaesariensis, Athanasii Alexandrini, Basilii Caesariensis, & Gregorii Nysseni, & alterius Gregorii Theologi, & aliorum, de quibus capite secundo sextae Synodi repetitae in Trullo. Neque enim recte apud Gratianum, & alios eorum opuscula dicuntur confirmari, sed canones in Graeco archetypo. C. Habeo ista. Ex quibus facile intelligo, jus quoque canonicum, quod tu jus pontificium appellare soles, hinc originem duxisse. At vero Canon Missae, & Canonici seculares ac regulares cur dicti sunt? A. Diximus canonem regulam significare. Missae igitur regula, vel formula vetus est ille ipse Missae Canon. Canonicos vero regulares qui dicunt, eandem rem bis dicunt; ut cum Abba pater vocatur, vel Thomas Didymus, sive Geminus, atque alia simili ratione. Sed fingamus duas esse regulas, alteram laxiorem Canonicis secularibus scriptam, alteram duriorem regularibus solis conditam; Utrosque sub canone esse dicemus, & Canonicos, sed hos durioribus cancellis circumscriptos. C. Haec placent. Sed quid aliud est in Gratiani libro mutandum praeter titulum libri sive inscriptionem? A. Ita multa sunt, ut non facile omnia uno die explicari possint. Sed genera tibi errorum quorundam proponam, ut postea de quibus magis placebit agamus. Saepe erratum esse video in nominibus hominum, urbium, provinciarum, conciliorum, & aliarum rerum, quae postea exemplis apertiora fient. Saepe falsae sunt

Dist. 16. c. 7. quoniam.

inſcriptiones, & quae Conciliorum ſunt, Pontificum maximorum eſſe dicuntur: & quae ſunt unius Epiſcopi inferioris, Romano Pontifici, aut Concilio generali, vel provinciali tribuuntur. Ex hoc genere ſunt illa, quae ex Concilio Martini Papae, aut Hadriani Papae ſumpta eſſe feruntur, quae vel Martino Bracarenſi & Graecis Conciliis, vel Engelramo Epiſcopo, vel Hadriano ad Engelramum inſcribi debuerunt. Multa Gregorii, Ambroſii, Auguſtini, vel Hieronymi verba eſſe dicuntur, quae aut nuſquam exſtant, aut aliena ſunt. Illa quoque ipſa, quae inſcriptiones habent veras, non recte referuntur. Saepe enim contrarias ſententias referri ſcimus, ſaepe valde praeciſas. Jam vero quae ex Graecis fontibus manant, ex variis interpretationibus afferuntur, quaſi ſint aliorum ſcriptorum; ac ſaepe aliud Graece quam Latine ſignificant. C. Tu vero me in ſilvam quandam errorum inducis, cujus nullum exitum video. Sed malo, ut de primis quibuſque a te dictis agas, ut praeciſis his ramis interiora illuſtriora fiant. A. Quid autem B. noſtro placet? B. Ego vero haec ipſa, quae proponis exſpecto; ſed non is ſum, qui operae pretium eſſe exiſtimem tam multa de ſolo Gratiano dici. Hic enim, ut noſti, & ut facile omnes concedunt, compilator inſignis, nihil fere habet valde utile, quod proprium dicere poſſis; ſed corniculae illi ſimilis, ut eſt in fabulis, riſum ſcientibus, admirationem ignorantibus movet. Si verba conſideres, nihil illo tri-

tritius; si artem requiras & ordinem docendi, frustra laborabis. Ita multa refert alieno loco ponenda, ita pro certis incerta constituit, ut malis illa eadem in ipsis libris non solum Conciliorum, sed etiam Burchardi, & Ivonis, & aliorum Collectorum requirere. Itaque dum tu quid apud Gratianum mutandum sit dices, in veteri me confirmabis opinione, qui frustra hunc scriptorem mendis purgari putem. Te vero potius hortari, & si pateris, monere non desinam, ut in eam tantum rem incumbas, ut meliorem harum regularum sive decretorum collectionem edas. A. Ludis tu quidem, ut soles, perurbane, & mihi videris pro tua praeclara dicendi facultate magnas res contemnere & pro nihilo ducere, minores vero in caelum tollere, atque augere dicendo. Nam ut dem tibi nihil fere, aut pauca de suo Gratianum attulisse, quod falsum est, adfert enim multa, quae in aliis collectionibus non invenies, qualia sunt quae post Burchardum, & Ivonem sunt nata: item multarum difficultatum solutiones. Sed quamvis nulla attulerit, feliciorem tamen ceteris collectoribus fuisse negare non poteris, quos in tenebris diu fuisse novimus, dum hic in omnium manibus versatur; multorum interpretum illustratur lucubrationibus, refertur denique in judiciis omnibus, atque a Theologis non minus quam a juris utriusque peritis in pretio habetur. Quod si in illo verborum elegantiam desideras, temporis est, non hominis culpa. Tritis utitur verbis, ut om-

omnibus prodesse possit. Artem & ordinem docendi flagitas: Quasi vero meliore ceteri sint usi. Quod vero postremo hortaris, ut collectionem aliquam edam potius, quam hanc ita perturbatam & imperfectam ornem, facis tu quidem ludos, ut dixi. Sed hac de re posterius cogitabimus. Nunc quando utrique vestrum non displicet ut de Gratiani erratis agamus, in crastinum diem differo quod sum pollicitus. Alia enim urgent his potiora.

ADDITIONES.

His scriptis, editum vidi Romae Gratiani volumen hac inscriptione: *Decretum Gratiani emendatum, Gregorii XIII. Pont. Max. jussu editum*. Et initio distinctionis primae: *Concordia discordantium canonum*. Et in admonitione ad lectorem ita scribitur: *In plerisque vetustis hujus collectionis exemplaribus hæc tamquam inscripto rubris literis posita est;* Concordia discordantium canonum, *addita in quibusdam dictione* Incipit, *sine ulla Gratiani mentione. Verum in Vaticano illo vetustissimo, cui voluminis ipsius initio recentiori scriptura paleas esse præpositas dictum est, ante ipsas paleas est hic titulus*: Decretum Gratiani monachi sancti Felicis Bononiensis, ordinis sancti Benedicti, compilatum in dicto monasterio anno Domini millesimo centesimo quinquagesimo primo, tempore Eugenii Papæ tertii. *In aliis vero duobus codicibus, in extremo est*: Explicit decretum compilatum a Gratiano monacho monasterii sancti Felicis de Bononia. In eadem admonitione hæc etiam verba leguntur: *Novissimus istorum omnium, præter auctorem Panormiæ, nam is recentior fortasse est, Gratianus monachus Benedictinus non tantum decretis colligendis, quod superiores fecerant, operam dedit, sed Ivonis fortasse præfatione excita-*

citatus, eo potissimum incubuit, ut certis quaestionibus propositis, quod in utramque partem ex canonibus, qui inter se nonnunquam pugnare videbantur dici posset, ipse & afferret & explicaret, omninoque eorum varietatem, quae speciem dissensionis habebat, ad concordiam revocaret. Haec in Romano.

In editione Gregoriana cap. 7. *Quoniam.* dist. 16. multa mutata sunt & Notis ornata. Et quamvis dicatur *Et opuscula Theophili &c.* tamen in Notis Ivonis verba relata sunt: *Confirmamus sanctorum patrum canones & synodos &c.* & Graeca verba canonis referuntur, & Latina interpretis, quibus apparet non opuscula, sed canones appellari. Quod etiam verba a Gratiano relata indicant: *Confirmamus & ceteros sanctorum canones & synodos.*

Ivo par. 4. cap. 106. & 134. decr. & lib. 2. tit. 11. c. 29. pan.

DE GRATIANI ERRATIS IN propriis nominibus.

Dialogus secundus.

B. ET tempus & locus aptus est, ut te promissi tui admoneamus. Quid enim hac hortorum amoenitate jucundius? Avidas autem aures adferimus ego, & C. noster. A. Video nihil diutius vobis posse deberi. Sed libris aliquot nobis opus est, & in primis Gratiano editionis ejus, quae habeat duorum Antoniorum notas. C. Eum librum mecum attuli, quod eum potissimum a te laudari sciebam, & ut viderem quid tu de singulis erratis esses dicturus, & ut melius id memoriae mandarem. A. Laudo providentiam tuam. Ego quoque in adversariis quibusdam, quae attuli, scripseram ordine literarum aliquot

Gra-

Gratiani errata, quae facilius referam. Vos etiam alia suggeretis. Et quoniam heri diximus in nominibus propriis saepe fuisse librarios lapsos, ab eisdem initium sumamus. Principio duo ex sacris libris loca corrigenda sunt, cum pro Ochozia Rege *a* Achab editus est, & pro Achan, sive Achar, Achor. *b* Verba Gratiani sunt: *c* *Sed objicitur illud Ambrosii*, (verba quaerantur) Ad preces Heliae ignis descendit de coelo, ut Prophetae vindicaretur injuria. *Quod tunc intelligitur factum quando Achab Rex Israël, &c. misit duos quinquagenarios*. Nostis reliqua. 1 Alter locus ita scriptus est: *Cum enim Achor de anathemate furtim surripuisset, &c. Ita cecidit sors super Achor*. *d* Bis *Achor* pro *Achan* scriptum legimus. B. Ego Gratianum errasse arbitror, non librarios. A. Si Gratiani erratum est, memoriae erratum est, qualia multa & apud Ciceronem, & apud alios scriptores saepe adgnita sunt. Si librariorum peccatum est, cur Gratianus notatur? 2 Tertius locus est: In inscriptione quadam pro Carthaginensi concilio Agathense primum scribitur. *e* Est autem caput XI. Concilii Carthaginensis primi. 3 Alibi Alexandrinus Episcopus Leander Hispalensis dicitur: *f* atque idem Leonardus Episcopus alio in loco. *g* Prior locus est distin. XXXVIII. ubi post verba beati Augustini additur: *Idem ad Alexandrinum Episcopum. Indignum vehementer existimo ut verba cœlestis oraculi restringam sub regulis Donati*. Haec non Augustini verba

a 4. *Reg.* 1. *b.*
b 26. *q.* 2. *in prin.*
c 23. *q.* 4. *c.* 29. *si illic. p. sed objicitur.*
d *Iosu.* 7. *b.*
e 15. *q.* 7. *c.* 3. *si quis.*
f *Dis.* 38. *c.* 13. *indignum.*
g *De consec. dis.* 4. *c.* 80. *de trina.*

ba sunt, sed Gregorii in praefatione Moralium in Job capite ultimo: qui liber ad Leandrum Episcopum inscriptus est. Hoc non fugit Joannem Andreæ F. Sunt qui putent additum esse hoc caput a Gratiani discipulo Palea, ut id quod proximum est, cujus inscriptio non vocem *Idem* habere debet, sed hanc, *Augustinus*. 4 Alter locus est ex epistola quadam Gregorii ad eundem Leandrum Episcopum de trina mersione baptismatis, quae exstat, ut notat Demochares, lib. I. epist. quadragesima prima registri. Ejusdem mentionem invenies in Concilio Toletano quarto cap. v. & in concilio Vormaciensi item cap. v. & apud Ivonem, & Anselmum Lucensem, & alios Collectores. 5 C. Quis hic Leander fuit? A. Tres fratres germanos insignes pietate & eruditione viros habuit Hispania Reccaredo Rege, Leandrum, Isidorum, & Fulgentium. Duo illi Hispalenses Episcopi fuerunt, hic tertius Astigitanus. Leandro acceptam ferimus Gothorum Arianorum in catholicam fidem conversionem. Cum hoc Gregorius amicitiam inivit Constantinopoli. Venerat enim illuc alter Pelagii Pontificis, alter Regis sui legatus ad Constantinopolitanum Imperatorem. B. Hic idem Alexander semel vocatur ab Anselmo Lucensi iterum Leander. Fieri potest ut idem nomen sit, ut Josue, Jesus, & Jason. Scander Berg., pro Alexandro magno, avorum memoria insignis vir peritia rei militaris dictus est. A. Quid? Tu Leandrum Musaei

Joan. And. in c. Ad audientiam. *in fine de rescript. d. c.* 80.

Ivo lib. 1. *tit.* 2. *c.* 53. *panorm. & par.* 1. *c.* 130. *decr. Ansel. lib.* 9. *c.* 17. *&* 61. *Cæs. lib.* 12. *cap.* 43. *Tarrac. lib.* 4. *c.* 10.

ſaei putas eundem eſſe cum Alexandro Macedone? B. Non ego eundem virum eſſe dico, ſed idem nomen, quamvis in etymo utriuſque haereo. A. Sequitur Anaſtaſius ſaepius ex Athanaſio mutatus. Dum enim narrat Gratianus Athanaſii pueri ſimulati Epiſcopi factum, qui catechumenos aqua ſalutari tingebat tempore Alexandri Epiſcopi Alexandrini, eum Anaſtaſium vocat. Sed ex Rufini hiſtoria lib. x. cap. XIV. mutari nomen debet. [6] Idem erratum in duabus inſcriptionibus eſt. Altera haec eſt: *Felix Papa Anaſtaſio & omnibus orientalibus Epiſcopis*. Scribe: *Felix Papa ſecundus Athanaſio & omnibus*, *&c.* ex Conciliis. [7] In altera eſt: *Anaſtaſius Patriarcha Papæ Felici*. Scribe: *Athanaſius Patriarcha Alexandrinus Felici Papæ ſecundo*. Referunt horum capitum verba Burchardus, *h* Ivo, *i* & Anſelmus. *k* [8] Alterius Athanaſii nomen invenio in Anaſtaſium eſſe mutatum: Etenim in Concilio Chalcedon. actione XIV. de quodam Athanaſio Epiſcopo Parrhenorum † agitur, qui cum a Patriarcha ſuo deponeretur, eum ſibi inimicum eſſe conqueſtus eſt, iterumque audiri jubetur; idemque Nicolaus refert in epiſtola ad Michaëlem Imp. cujus initium eſt: *Propoſueramus*. At Gratianus hunc Anaſtaſium appellat. *l* [9] B. Eadem ratione Athanaſii libris aliquot Anaſtaſii Antiocheni, ut exiſtimo, libri mixti ſunt; ut cum plebeii in patricias familias inſerebantur. A. Illud aequo animo ferendum eſt, quod pro Aſello Anſelmus ſcriptus

eſt

1. *qu.* 1. *c.* 18. *ſpiritus. p. ecce.*

5. *qu.* 2. *c. ultimo.*

9. *qu.* 3. *c.* 11. *Fuit.*

h *Burc. lib.* 1. *c.*221.

i *Ivo par.*5. *c.*15. *&* 335. *decr.*

k *Anſ. lib.* 2. *c.* 50. *&* 51.

† Paræno-rum.

l 3. *q.* 5. *c.* 14. *nulli. p.* 1. *&c.* 15. *quod ſuſpecti.*

est in inscriptione cujusdam capitis *m* his verbis: *Item ex Concilio Milevitano, cui interfuit Augustinus & Anselmus Romanæ Ecclesiæ Legatus, contra Pelagianos.* In Concilio Carthagin. VI. & VII. mentio fit trium Legatorum Romanae Ecclesiae, Faustini Episcopi, & Philippi & Aselli Presbyterorum. Hi a Zosimo Papa missi sunt, & in Africa post ejus mortem fuerunt. Interfuisse hos Legatos in Concilio Milevitano mihi non constat. Sed praesentibus eisdem lectos fuisse canones ejus concilii, & aliorum multorum constat ex Concilio Africano, & ex Concilio Carthaginensi Graece conscripto. Sunt etiam Milevitani Concilii literae ad Innocentium, qui ante Zosimum fuit, & Innocentii ad eandem synodum. 10 Arsacii Episcopi nomen invenio apud Anselmum, *n* qui Thracius dicitur a Gratiano *o* in relatis Pelagii verbis. Sed in alio veteri Anselmi libro idem Tertius vocatur, & scriptor epistolae Gelasius. Sic omnia sunt nobis incerta. Tantum hoc in variis lectionibus conscribi potest. 11 Illud certum est, quod alibi pro Ascanio Tarraconensi Episcopo Asconius apud Gratianum legitur in Hilarii Papae verbis. Namque in Conciliis aperte Ascanius appellatur, ad quem sunt duae Hilarii epistolae. Et de eodem agitur in Concilio Romano ab Hilario habito. In eodem Gratiani capite de Barchinonensi Ecclesia agitur; sed scribendum est, *Barcinonensis.* Et postea: *Talis protinus de clero proprio & Barchinonensibus ordinetur Epi-*

m *De conse. d.4. c.152. placuit.*

n *Ansel. lib. 12. c. 46.*
o 13. *q.* 5. *c.* 44. *quali.*

7. *q.* 1. *c.* 30. *remoto.*

Episcopus. Dele *&*, atque scribe *Barcinonensibus*. Melius haec Anselmus habet. [12] Sic etiam male scribi solet *Terracona* pro Tarracone, & *Barchinona* pro *Barcinone*, & *Terraconensis* pro *Tarraconensi*. Sed & *Terraconensis* pro *Tarracinensi* invenies apud Gratianum *p*. At ex registro beati Gregorii *q* constat agi de Fundensi Ecclesia, & Tarracinensi eidem Episcopo commissis. Conjungi autem debent duo capita ex eadem Gregorii epistola sumpta ad Agnellum Episcopum, quae est epist. XIII. C. LII. libri secundi. Haec etiam recte Anselmus conscripsit *r*, & liber Caesaraugustanus *s*. [13] C. Eadem ratione fortasse apud Gregorium IX. sub titulo de immunitate Ecclesiarum capitis secundi inscriptio mutanda est. A. Recte admones; idque ex lib. VII. registri ejusdem Gregorii constat, ut diximus in Notis ad collectionem Bernardi Papiensis, & in collectione Conciliorum Tarraconensium. [14] Venio nunc ad aliam, ut hic noster appellare solet, metamorphosin. In Gratiani libro legitur distinct. LIV. *Ex Concilio Maguntinensi capitulo* VIII. *Palea. Magnus Episcopus Augustudunensis dixit*. Carthaginensi primo pro Maguntinensi scribendum esse admonuit Antonius Demochares. *Astigitanensis* pro *Augustudunensi* scribi etiam debuit ex Conciliis. *Astuagensis* habent Burchardus *t* & Ivo *u*; *Augustensis* Bernardus Papiensis, & Gregorius IX. *x* [15] C. Cur nomen hoc, *Palea*, adscriptum est huic & aliis quibusdam capitibus?

Ans. lib.6. c. 101.

p *21. qu. 1. c.5.* Relatio. *& cap.* Illud.
q *Vid. Gregor. lib.2.ep. 14. c.53. & lib. 7. c. 20. ind. 1.*

r *Ansel. lib. 5. c.25.*
s *Cæs. lib.3. c. 48.*

c. 2. de immu. eccles. in 1. collect. & apud Grego. IX. Dist.54. c.3.Magnus.

t *Burc. lib. 2. c. 36.*
u *Ivo. par. 6. c.137. decret.*
x *c.un.de ob-*

tibus? Sunt enim qui putent incertis & inutilibus id adjectum. Sed tu discipuli Gratiani nomen esse dixisti. A. Ego duorum Jurisconsultorum testimonium habeo, Joan. Andreae, & Catelliani Cottae. Sed & video in veteribus Gratiani libris illa capita desiderari, & in Joannis Teutonici scholiis raro ad verba eorum capitum aliquid adscribi. Itaque existimo illa capita postea adjecta fuisse. Huc accedit, quod Bernardus Papiensis nonnulla ex his in librum suum retulit: quod de Gratiani capitibus non facile invenies. Sed quid B. selecti illi viri Romae de Palea dicunt? B. Hoc ipsum audivi, in veteribus libris non inveniri, Paleaeque nomen esse hodie familiae cuidam Cremonensi proprium, neque tamen carere auctoritate, aut esse rejicienda haec capita; sed aliqua nota esse a ceteris distinguenda, quasi addita post Gratiani lucubrationes. [16] A. Hoc sit hujus diei pensum. Cras, si videbitur, pluribus de ceteris agemus.

blig. ad ratio in 1. collect. & apud Gregorium IX.

ADDITIONES.

1 IN editione Romana 23. q.4. c. 29. *Si illic.* p. *Sed obicitur*, nomen *Achab* editum est, sed in margine est *Ochozias filius Achab.* & in scholio *Achab.* Confundit historiam. Et c. in fine, post illa verba, *sub Ochozia*, additur: *cujus filius fuit Achab, ut legitur 4 lib. Reg. in prin. & 3. Reg. ult.* Quod vero in contextu verborum dicitur, *illud Ambrosij, Ad preces Heliæ, &c.* habet in margine: *Supra ea, quod Christus. 4. Reg. 1.* Id caput est inscriptum Ambrosio lib. 7. commentarior. ad cap. 9. Lucae. Sed

il-

illic nihil de Achab dicitur; neque apud Ambrosium eadem verba inveni.

2 In Romana editione 26. q. 2. in prin. *Achar* editum est, non *Achor.* & in margine: *aliàs Achan* & *Iosue* 7.

3 In Gregoriana editione inscriptio capitis tertii *Si quis tumidus.* 15. q. 7. hæc est: *Item ex Concilio Carthaginensi primo cap.* 11. Mox additur: *Sic est emendatum ex vetustis codicibus. Nam in vulgatis erat*, Agathensi primo, *cum unicum dumtaxat Agathense memoretur.*

4 Inscriptio capitis 13. *Indignum* distin. 38. in Gregoriana editione est haec: *Item Gregorius ad Leandrum Episcopum Hispalensem in præfat. Moralium ad finem.* Et capitis 14. *Locutio* inscriptio est: *Item Augustinus de vera religione c.* 49. *&* 50. *Palea.*

5 In dicta Gregoriana editione inscriptio capitis 80. *De trina.* de consec. dist.4. est haec: *Item Gregorius Leandro Episcopo Hispaniar. lib.* 1. *epist.* 41. Et in margine additur: *Et in Tolet.* 4. *c.* 5. *& in Vvormaciensi c.* 5. *Sent. ibid.* (hoc est, sent. 4. dist. 3.) *Poly. l.* 3. *tit.* 10. *Ansel. l.* 9. *c.* 61. *Ivo p.* 1. *c.* 130. *Pann. l.* 1. *c.* 60.

6 In eadem editione Romana 1. q. 1. c. 58. *Spiritus.* par. *Ecce per Athanasium puerum*, scriptum est.

7 In eodem Gregoriano libro inscriptio cap. ult. 5. q. 22. haec est: *Item Felix Papa II. Athanasio & omnibus orientalibus Episcopis epist.* 1. *cap.* 3. Additur in margine: *Burc. li.* 1. *c.* 221. *& Ivo p.* 5. *c.* 335.

8 In eodem libro inscriptio capitis 11. *Fuit semper. caus.* 9. q. 3. ita scripta est: *Item Athanasius Patriarcha Papæ Felici secundo.* Et in margine est; *In tomis Conc.* & *Ivo p.* 5. 15.

9 In eodem libro 3. q. 5. c. 14. *Nulli.* par. 1. Athanasius appellatur. Sed in margine est: *Al. Anastasius.* Sed capite 15. *Quod suspecti*, Athanasius dicitur sine ulla varietate; & multa de eodem dicuntur in Notis ex Concilio Chalcedonensi actione 14. Mendose autem in margine dicitur actione 24. in fine. (Vide lib. 2. dial. 12. add. 6.)

10 De consegrat. distin. 4. c. 152. *Placuit igitur*, hanc

hanc habet inſcriptionem in Romano libro: *Item ex Concilio Milevitano, cui interfuit Auguſtinus & Anſelmus Romanæ Eccleſiæ Legatus contra Pelagianos c.1.* Additur in margine. *& in Afric. c.76.* Et mox ad vocem *Anſelmus*: *Videtur mendum in hoc nomine.*

11 In eodem Romano libro 23. q.5. c.44. *Quali.* Pelagii, *Thracius* editum eſt ſine ulla varietate. In margine eſt: *Anſ. l. 12. c. 46. Poly. ibid.* (*hoc eſt, lib.7. tit.5.*)

12 Caput 30. *Remoto.* 7. q. 1. hanc in eodem libro habet inſcriptionem: *Item Hilarius Papa Epiſcopis Tarracon. c.3.* Et poſtea eſt: *Remoto ab Eccleſia Barcinonenſi &c.* & *de clero proprio Barcinonenſib. &c.* & *frater Aſcani.* In margine eſt: *Anſ. l.6. c.109.*

13 In Romana editione 21. q. 1. c. 5. *Relatio* Gregorio adſcribitur lib.2. ep. 13. ſeu. c. 52. ad Agnellum Epiſcopum. Initium capitis eſt: *Relatio cleri ſimul & populi Tarracinenſis.* In notis haec ſcripta ſunt: *Tarracinenſis. Sic eſt emendatum ex vetuſtis, cum in vulgatis eſſet Tarraconenſis gentis. In originali autem legitur, Tarracinæ degentis.* In extremo capite haec etiam addita ſunt: *Alia eſt ſententia B. Gregorij ac Gratianus putare videatur. Hunc enim Agnellum, qui antea Fundorum erat Epiſcopus, quod ea civitas ab hoſte eſſet vaſtata, Tarracinæ cardinalem conſtituit ſacerdotem, ut in ſequenti capite. De qua re notatum eſt ſupra diſt. 71. c. Fraternitatem.* In margine hujus capitis eſt: *Anſel. l.5. c.28. Polyc. l.1. tit.8.* Capite proximo eſt: *Tarracinenſis Eccleſiæ cardinalem*, & *Tarracinenſis Eccleſiæ.*

14 Caput ſecundum de immunitate eccleſiarum in Romana editione hanc habet inſcriptionem: *Gregorius Archiepiſcopo Tricen.* Et in margine: *Gregorius Agnello Terracon. Epiſcopo. Alias Terracin. Epiſcopo.* Item Gregorius Agnello Epiſcopo. lib. 7. epiſt.20. Ind. 1. regiſtri B. Gregorii. Vide c.2. eo. tit. in 1. compilat.

15 Caput tertium diſtin. 54. in editione Romana hanc habet inſcriptionem: *Ex Concilio Carthaginenſi primo c.8. Palea.* Ejus initium eſt: *Magnus Epiſcopus Aſtiagenſis dixit.* In Notis ſcribitur: *In codicibus*

impressis citatur ex Moguntinensi. Emendatum vero est ex Burchardo, Ivone, Decretali. in c. uni. de obligat. ad ratioc. In margine haec sunt: *Extrà de obligat. ad ratioc. non ordin. cap. Magnus. Burch. l.2. c. 36. Ivo p. 6. c.137.* In eadem editione caput unicum de obligatis ad ratiocinia hanc inscriptionem habet: *Ex concilio Carthag.* & hoc initium: *Magnus Episcopus August. dixit.* In margine haec sunt: *Concilium Carthaginense primum c. 8. ut refert Burchardus libro 2. decreti c. 36. Ivo par.6. c.137. & in 1. compil. eo. ti. c. uni. Gratianus dist.54. c. 3. ubi falsò tribuit concilio Maguntinensi. Et est difficilis textus. Sed vide quæ dixi in Notis hujus capitis.* Cur haec postrema verba edita sint quaerendum.

26. De Palea haec sunt in admonitione Gregorianae editionis: *De nomine Paleæ sunt variæ doctorum hominum sententiæ. Multi ea capita, in quibus res inanes ac leves continerentur, hoc nomine appellari censuerant: alii quasi τὰ παλαιὰ, id est, antiqua: alii quasi additiones quasdam, derivata aut potiùs depravata voce ab adverbio πάλιν, id est rursum, quo scriptores etiam Latini tempore Gratiani uterentur. Verum Joannes Andreæ in addition. ad Specul. tit. de disputation. & allegation. prope finem, (quem Imola in rubr. de verbor. oblig. Alexandrinus in procemio Decretal.* (scribe, *Decreti*) *Jason in rubr. tit. de action. & alii sunt secuti) putat quendam Protopaleam, quem Jason addit* Cardinalem *fuisse, collectioni Gratiani capita hæc adjunxisse. Atque ut in re tam incerta aliquid elici conjectura possit, exponetur quid in collatis exemplaribus observatum fuerit. In tribus, quæ sunt antiquissima, & videntur scripta paulo post Gratiani ætatem, paucissima ex hujusmodi capitibus habentur. In uno valde emendato sunt apposita in margine sine ulla nota, sed non omnia quæ in impressis; quamvis vicissim in illo additiones aliquæ sint, quæ in his non habentur. In alio litteris perantiquis descripto Paleæ ipsæ recentiori scriptura toti volumini præponuntur. In ceteris habentur aut omnes aut pleræque, & partim quidem cum Paleæ nomine, partim verò sine ullo a ceteris capitibus discrimine. Ex qua observatione illud videtur posse colligi,*

ligi, has Paleas esse additiones non eodem tempore factas ad primam collectionem Gratiani, in margine primùm adscriptas, ac nonnullas fortasse ab ipsomet Gratiano, ut fit, inter componendum aut relegendum: quas deinde librariorum quidam omiserint, quidam in contextu posuerint, interdum conjunctè cum prioribus capitibus, interdum cum aliquo discrimine. Falsam verò esse illorum opinionem, qui eas contemnendas putant ex eo constat, quòd multæ & in Decretalibus & apud vetustiores Gratiano collectores habentur, quod suis locis indicabitur: In meis libris non Protopalea, sed apud Joan. Andreae, qui postea Palea est apud Jason. Quotapalea Cardinalis, apud Imol. Paucapalea, vel Pocapalea Cardin. apud Card. Alex. Procopaleas.

DE EODEM ERRATORUM genere.

Dialogus tertius.

C. ANTEQUAM cetera dicas, quae mendosa tibi esse videntur, velim scrupulum auferas mihi de his mendis cogitanti, qua de re cum B. egi; sed cum is aliquid mihi dixisse videretur, postea iterum in eandem incidi dubitationem. A. Quid tandem illud est? C. Quidnam interest Gratianum pro Leandro Leonardum scribere, aut pro Athanasio Anastasium? Nam cum jus pontificium tractetur, id aeque in Leonardo & Anastasio vim suam obtinebit, atque in Leandro & Athanasio. A. Quid ad haec B. noster dicebat? C. Exemplo ex Symbolo sumpto vim argumenti eludere conabatur. Namque dicebat. Si quis diceret Christum passum

 sub

ſub Pontico Pilativo, non ſub Pontio Pilato, non convenire in Symbolo fidei crederetur cum catholica Eccleſia, niſi eum ruſticum fuiſſe, & imperitum Latini ſermonis conſtaret. Atqui in re nihil interfuit Pontius ille an Ponticus diceretur, ſub quo Chriſtus paſſus eſſet. A. Mihi exemplum non diſplicet. Tu vero quid ad haec? C. Non mihi videtur Gratianus aliquid habere cum Symbolo commune. A. Quid ita? C. Symbolum formula quaedam eſt, a qua cadere ne verbo quidem licet aut ſyllaba. At Gratiani ſcripta licet vel tota contemnere. Niſi forte verum eſt quod ajunt quidam, ab Eugenio tertio fuiſſe confirmata. A. Malo te illa priora credere quam haec. Etenim in illis unum atque alterum vitium eſt, in his de omnibus agitur. C. Non ſatis intelligo quid dicas. A. Tu ſi Leandrum credas Leonardum dici, erras. Sed error hic unus eſt. Item unus ſi credas Athanaſium alio nomine vocari. At ſi credas omnia, quae Gratianus ſcripſit apoſtolica eſſe auctoritate confirmata, multiplex hic error erit tuus, & omnia complectetur hoc volumine conſcripta. C. Nunc plane intelligo. Sed quo pacto probas non eſſe confirmata? A. Tu qui ais, redige in memoriam? Vidiſtine unquam Eugenii confirmationem? C. Minime gentium. A. Habeſne aliquem dicere, qui ſe dicat vidiſſe, aut qui ex ea partem aliquam referat? C. Ne hoc quidem. Sed ſunt qui aſſerant eum confirmaſſe. A. Sunt etiam qui id negent. C. Age vero,

quid

quid tu dicis ad id, quod initio petebam mihi satisfieri? A. Id quod dici solet de his, qui glandibus vescuntur inventis frugibus. An si tu puero dederis exscribendam epistolam, quam patri vel fratri tuo mittere velis, ille tibi multa nomina immutaverit, literas addiderit vel detraxerit, & cum illi iratus fueris, & iterum eam describere coëgeris, ille hac ratione utatur, nihil interesse Leander sit an Leonardus, Augustus an Augustinus, cum de re ipsa constet, probabisne quod dicet? C. Minime vero. A. Idem de librorum mendis dicendum est quod de epistolis. Alii tamen aliis errores praecellunt. Sunt leves aliquot, fateor; sed totum hoc genus emendationis contemnere inhumanum, & a ratione alienum esse arbitror. Sed quid ait B. noster? B. Mihi vero hoc ipsum quod tu ais ita verum esse videtur, ut nihil amplius te addere velim, sed ad cetera venire Gratiani mendose scripta. A. Est nobis principio ab 23. q.4.c.30.
inferis excitandus Belisarius, qui cum Gratiano contendat cur ab eo Guilisarius dicatur. Silverius etiam Pont. Max. expostulabit cur Silvester appelletur. Admonuit Demochares hoc ipsum de Silverio, de Belisario Contius. Illud ab utroque male editum est, *in pa-* *Ansel. lib. 12. c. 8.*
latium Principis, pro *Pincis*. Anselmus paullo melius haec refert. Haec ex conciliis accepimus. [1] Plura errata sunt in illis verbis quaestionis tertiae caussae XXI. *Quòd autem Clerici secularium negotiorum procuratores esse* 21. q. 3. c. 1. & 2.
non valeant auctoritate Carthaginensis Concilij

 pri-

primi probatur ; in quo Nicolaus Papa Episcopis Castilianis dixisse legitur. Palea. Pervenit in sanctam synodum &c. Quis unquam crederet Nicolaum Papam, qui tot seculis vixit posterior omnibus synodis Carthagine habitis, aliquid in prima synodo dixisse? Verba autem quae Palea addidit *a* sunt ex Concilio Chalcedonensi cap. III. de quibus Burchardus, *b* Ivo, *c* & Anselmus *d* tractant, & Gratianus distinctione XXCVI. extrema. Omnes recte ex Chalcedonensi Concilio inscripserunt. C. Cur igitur Gratianus, vel Palea, ex Concilio Carthaginensi, in quo Nicolaus Papa &c. An in Concilio Chalcedonensi Nicolaus Papa interfuit? A. Id Concilium habitum est sub Leone Papa, & Marciano Imperatore. Nicolaus scripsit ad Michaëlem Imperatorem de Ignatii & Photii schismate aliquot postea seculis. Nicolao successit Hadrianus secundus, sub quo synodus octava generalis habita est contra Photium. Chalcedonensis haec quarta dicta est. C. Mendum igitur est in Concilii & Papae nomine. Quid si Leonem pro Nicolao, & Chalcedonensem pro Carthaginensi substituamus? A. Cave feceris. Neque enim Leo in eo Concilio interfuit. Praestat auferre quaecunque Palea interposuit. Ea autem sunt illa: *Pervenit in sanctam &c.* usque ad illa: *Credo placere &c.* quae sunt ex Carthaginensi primo cap. VI. & pro illis *Nicolaus Papa Episcopis Castilianis* scribendum fuit *Nicasius Episcopus Culusitanus.* C. Apparent

a *Dist.* 86. *c. ult.*

b *Burc. lib.* 2. *c.* 145.

c *Ivo par.* 6. *c.* 218. *dec.*

d *Ans. lib.* 6. *c.* 181. *in Rom.*

21. *q.* 3. *c.* 1. & 2.

rent vestigia emendationis in margine librorum Democharis & Contii ; & bis posita inscriptio ante caput utrumque indicat inscriptionem prioris capitis non esse ad Paleae verba referendam. A. Confirmantur haec tum ex Conciliis, tum ex Burchardo & Ivone ; quorum alter scribit : *Nicasius Evastitanus Episcopus dixit : Credo &c.* Alter *Evaristanus* pro *Evastitanus*. Cetera totidem verbis. [2] B. Ex hac emendatione poterit C. noster a sua sententia discedere, cum videat tot vulneribus facile fuisse medicinam adhibitam. C. Ego vero manus libenter do, cum hoc exemplo cognoverim multum interesse scire unde singula capita sumantur, quae verba Gratiani, quae Paleae sint, & quae aliorum. A. Id ipsum assequi non poteris, nisi menda tollas inscriptionum, & nisi cum Conciliis & veteribus collectionibus Gratiani contuleris lucubrationes. Sed cetera persequamur. Joannis Chrisostomi nomine saepe librarii sunt abusi pro Joanne octavo in caussa XXVII. his verbis : *Item Joannes Chrysostomus Rostanno Archiepiscopo. Atho præsentium lator &c.* Hanc emendationem Ivonis collatione didicimus. [3] Pro Chromatio saepe literarum similitudine ducti Chrysostomum scripserunt ; ut caussa XXII. *Hinc etiam Joannes Chrysostomus ait : Juramenti hujusmodi &c.* e Scribe : *Chromatius cap.* IV. *in fine in Matthæum.* Et de paeniten. distinct. I. *Idem Joannes os aureum : Non potest quis gratiam &c.* f Scribe : *Chromat. cap.* IV. *in Mat-*

Burch.lib. 2. c. 150.
Ivo par. 6. c. 213. decr.

27. q. 2. c. 46. Atho.
Ivo par. 14. c. 64. decr.

e 22. q. 5. c. 12 juramenti.

f De pœnit. d.

1. c.41. *non potest & de consecr. d. 4. c. 4.*

g *De consec. d. d.4. c.10. nunquam aqua.*

Disc.20. c.1.

h *Ivo lib.2. tit.11. c.31. panor.& par. 4. c.72. decr.*
i *Ans. lib.3. c.115.*
k *Deus ded. c. 2.*
l *Cæsar. lib. 2. c.11.*
m 1. *qu.* 1. *c.34.*
n 23. *q.* 3. *c.* 3.

Matthæum. Haec etiam verba invenies mendosa, de consecrat. distint. IV. cap. IV. Sic etiam cap. X. ejusd. distinct. itidem mutandum est. *g* [4] Haec ex libris Michaëlis Thomasii Ilerdensis Episcopi accepi, qui unus ex selectis Romae viris, atque, ut audio, magna pars ejus belli fuit; idque ex literis ejusdem accepi. B. Non sine Theseo Petro Ciacone, sive Ciaconio, cujus sudoribus atque eruditione magnos progressus fecit. A. Syricius in Cyricum mutatus est distinctione XX. in illis verbis quarti Leonis de corpore canonum: *Et cum illis regulæ Præsulum Romanorum Silvestri, Cyrici, Innocentij.* Si quis librum ipsum legat, quem Corpus canonum dicimus, videbit eosdem Pontifices a Syricio ad Gregorium juniorem epistolas quasdam & canones conscripsisse. Eodem capite, dum Concilia enumerantur, post vocem Gangrensium, haec desiderantur: *Antiochensium, Laodicensium, Constantinopolitanorum, Chalcedonensium.* Haec melius apud Ivonem *h* & Anselmum, *i* & in libro, quem Deus dedit Cardinalis scripsit, *k* & in libro Caesaraugustano *l* inveniuntur. [5] Ex epistola beati Augustini CLXIV. ad Emeritum duo capita apud Gratianum leguntur, alterum caussa prima, *m* cujus initium est, *Sacramenta*; alterum caussa XXIII. *n*, cujus principium est, *Nostri adversus.* Ad Demetrium, pro *ad Emeritum* utrobique scriptum est, atque ita scriptum, ut nescias libri titulus sit an epistolae. Videndus Deus dedit cap.11. [6] Non minus erratum est in

in illis verbis, quae refert Gratianus dist.XVI. o *Quinta in Constantinop. contra Theodorum Mesochænum, & omnes hæreticos &c. temporibus Justiniani Principis, Julij Papæ Romani, domini Antiocheni, Eutychij Const.* *Vigilij* pro *Julij* scribendum recte notavit Demochares tam hoc cap. x. Isidori, quam IX. Bedae. Neque enim Julius Papa fuit temporibus Justiniani Imperatoris. Sed & *Domni* pro *domini* scribendum fuit, p & *Mopsuestenum* pro *Mesochænum*, ex Conciliis. Mopsuestenum adgnovit Contius. 7 Idem Theodorus Mosophenus appellatur caussa XXIV. quaestione secunda extrema his verbis etiam apud eundem Contium: q *Item Rabanus sanctæ memoriæ Episcopus factus Edissenæ civitatis, qui in sacerdotibus resplenduit, Theodorum Mosophenum post mortem in Ecclesia anathematizavit*. Pro *Rabanus* scribe *Rambulas*, & pro *Mosophenum*, *Mopsuestenum*. 8 B. Hicne est Theodorus, quem laudat Isidorus in viris illustribus, & ait ab Acephalis fuisse damnatum? A. Negare non possum eundem esse. Sed existimo Isidorum tunc non legisse acta quintae synodi generalis. Sic etiam apud Ivonem parte quarta cap. XXCI. decret. de Sozomeni historia dicitur: *Eam sedes apostolica suscipere recusat, quando multa mentitur, & Theodorum inconsultè nimium laudat*. Pro *inconsultè* scribo *Mopsuestiæ*. B. Vehementer placet. A. Male autem factum est cum pro Concilio Emeritensi concilium apud Emerech scripserunt caussa x. quaestione tertia.

o *Dist.* 16. *c.* 10. Primo autem. *p. quinta.*

p *Vid. Ivo. par.* 4. *c.* 148. *decr.*

q 24. *q.* 2. *c. ult. p.* Item Rabanus.

10. *q.* 3. *c.* 2. *priscis.*

tia. Ejus Concilii mentionem facit Innocentius tertius lib. II. epiſt. CXXI. regiſtri, & ex eo in decretis ait caput eſſe, cujus initium *Priſcis*. Eſt autem caput XVI. ejuſdem Concilii, quod non editum vidi. Et ex eo negatio auferenda eſt ab editis Gratiani libris: *Cui ſua pleniſſime ſufficere non poſſunt*. Etenim legendum eſt: *ſufficere poſſunt*. B. Vox *pleniſſimè* aperte oſtendit negationem non fuiſſe ſcribendam. [9] A. Sic alibi pro Epaunenſi Concilio Hipponenſe ſcriptum eſt. Haec enim eſt capitis XXX. de conſecratione inſcriptio: *r Item ex Concilio Hipponenſi cap.* VI. *Altaria ſi non fuerint lapidea &c.* Scribendum *Epaunenſi cap.*XXVI. *&* XXVII. Melius tam Burchardus *ſ*, quam Ivo *t* id caput referunt. [10] Quis etiam ferat quod cauſſa XV. dicitur? *u Item ex Concilio apud Epheſum habito præſente Henrico Rege? Placita ſecularia &c.* Quis Rex interfuit Epheſi in ſynodo, quae habita eſt ſub Theodoſio minore, ſi de generali loquimur? Si de alia, quid Henrico cum Epheſo? Apud Burchardum *x* pro voce *Epheſum* eſt *Erpheſfurt*: quae vox Germanica eſt. Apud Ivonem *y Erſphord*, non ſine mendo. B. Memini videre Romae notas tuas ad Hadrianum ſive Engelramum, in quibus de hac emendatione dicebatur; eamque aliis Burchardi *z* & Ivonis *a* locis confirmabas. A. Inveni poſtea in quibuſdam chronicorum libris Galliae & Germaniae, *b* ejus loci & Concilii mentionem; item loci tantum in epiſtolis Zachariae & Bonifacii martyris. [11] Sed anchoras tollamus.

AD-

r *De conſec. d.* 1. *c.* 30. Altaria.
ſ *Burch. libro* 3. *c.*25.
t *Ivo lib.* 2. *tit.* 4. *c.* 5. *panor. & p.* 3. *c.* 30. *decr.*
u 15. *q.* 4. *c.* 2.
x *Burch. libro* 13. *c.*21.
y *Ivo par.*4. *c.*53.
z *Burc. lib.* 11. *c.* 77. *& lib.* 13. *c.*27. *&* 28.
a *Ivo d.p.*4. *c.* 59. *&* 60. *& par.*14. *c.* 125. *decr.*
b *Regino in add. an.* 93. *Lamb. an.* 935.

ADDITIONES.

1 IN Gregoriana editione 23. q. 4. c. 30. hanc habet inscriptionem : *Item objicitur illud Silverij Papæ ad Amatorem Episcopum.* Et postea : *Guilisarius patricius noster mandavit.* Et in Notis : *In tribus vetustis exemplarib. ex quibus caput hoc restitutum est Silverio, (antea enim tribuebatur Silvestro) legitur Bellisarius. Sed quia est initium capitis, non est mutatum.* In margine est : *Poly. l.1. tit.7. Ans. lib.12. c.8. & 9.* In eodem capite editum est : *in palatium Pincis,* & postea : *ante prædictam patriciam:* & in Notis additur : *Sic mutatum est ex ipsa epistola & vita Silverij, ubi hæc patricia vocatur Antonina. Antea legebatur:* prædictum patricium.]

2 Capitis primi inscriptio 21. q. 3. in Romana editione hæc est : *auctoritate Carthaginensis Concilij primi probatur, in quo Nicasius Episcopus Culusitanus dixisse legitur c.6. Palea. Pervenit in sanctam &c.* In Notis hæc sunt : *Emendata est hæc inscriptio ex ipso Concilio & vetustis Gratiani codicibus, cum antea mendose legeretur :* Nicolaus Papa Episcopis Castilianis.] Pertinet autem hic titulus ad c. *Credo.* proxime post paleam interjectam sequens. In margine est : *In Conc. Chalc. c.3. sup. dis. 86. Pervenit. Burch. l. 2. c. 145. Ivo p. 6. c. 218.* In extremo capite haec adduntur : *Hic idem canon tertius Concilij Chalcedonensis affertur sup. dis. 86. c. fin. ex alia versione. Abest autem hæc Palea a collatis exemplaribus, exceptis duobus.* In margine capitis 2. *Credo placere,* haec sunt : *sup. dis.54. Magnus. Burc. l. 2. c. 150.* Caput ult. dist. 86. ita inscribitur : *Unde in Chalcedon. Concilio c. 3. legitur: Pervenit ad sanctam &c.* In margine est : *Burc. l. 2. c. 145. Ivo p. 6. c.218.*

3 In eadem Romana editione 27. q.2. c. 47. est, quod ego 46. appello. Ejus capitis inscriptio haec est : *Item Ioannes octavus Rostanno Archiepiscopo : Atho præsentium lator &c.* In Notis est, *Octavus.*] *Sic est restitutum ex plerisque vetustis & Ivone. In vulgatis erat Chrysostomus.* In margine haec sunt : *Ivo par.14. c. 64.*

4 Ca-

4 Capitis duodecimi 22. q. 5. inscriptio in Gregoriano libro est : *Hinc etiam Chromatius in c. 5. Matthæi. Iuramenti hæc caussa &c.* In Notis haec sunt : *Chromatius*] *Antea citabatur Chrysostomus. Cui errori occasionem dederat similitudo primarum litterarum.* Proximo capite pro *Idem* est in margine : *Alias Item*. De poeniten. dist. 1. cap. 41. *Non potest*, ita inscriptum est : IDEM. Significatur autem Joannes os aureum, cujus est caput 40. *Perfecta*. In margine est : *Infra de consec. dist. 4. Non potest*. At de consecratione dist. 4. c. 4. hanc habet inscriptionem: *Item Ioannes Chrysostomus. Non potest quis &c.* In margine haec sunt : *forte Chromatius ;* & *Sent. 4. dist. 12. supra de pœnit. dist. 1. Non potest.* Caput vero decimum ejusdem distinctionis quartae hanc inscriptionem habet : *Item Chromatius in Matthæum c. 6. Nunquam aquæ &c.* Et in Notis haec sunt : *Antea citabatur Chrysostomus, apud quem non est inventum, sed in fragmentis Chromatij.* Et in margine est: *Sent. 4. dist. 3.*

5 Capitis primi distin. 20. in Romana editione verba sunt : *Quibus autem in omnibus ecclesiasticis utimur judiciis sunt canones Apostolorum, Nicænorum, Ancyranorum, Neocæsariensium, Gangrensium, Antiochensium, Laodicensium, Constantinop. Ephes. Chalcedonensium, Sardicensium, Africanensium, Carthaginensium ; & cum illis regulæ Præsulum Romanorum Silvestri, Syricij, Innocentij &c.* In margine est : *Apud Anselmum & Polycarpum desunt omnia Pontificum nomina.* In Notis haec sunt : *Indicat canones & regulas, ex quibus constat Corpus vel Codex canonum, de quo in præfatione dictum est, quo Romani Pontifices, præsertim in judiciis utebantur &c.* In admonitione ad lectorem haec de Codice canonum dicuntur : *In Ecclesia Romana omnium Ecclesiarum magistra solitos esse asservari Conciliorum canones & Pontificum decreta, ac ceteris Ecclesiis communicari plane compertum est. Atque in usu præcipue videtur fuisse collectio illa, quam Nicolaus Papa in c. Si Romanorum dist. 19. Codicem canonum nominat : in quo continebantur canones & regulæ illæ, quæ recensentur a Leone IV. cap. De libellis. dist.*

dist. 20. *Hujus codicis tria manu scripta exemplaria Romæ habentur in Vaticana bibliotheca. Extat etiam impressus Moguntiæ An. Sal. MDXXV. &c.*

6 Inscriptio capitis 34. Sacramenta. 1. q. 1. in eodem libro Romano haec est: *Idem* (Augustin.) *ad Emeritum epist.* 164. Et in margine: *Algerus l.* 3. *c.* 9. *Polyc. l.* 7. *tit.* 10. Similis inscriptio est cap. 3. *Nostri*, 23. q. 3. in cujus margine haec sunt; *Ivo p.* 10. *c.* 80. *Pann. l.* 8. *c.* 26. Et in Notis dicitur additam esse negationem ex originali & Ivone, & alia esse emendata.

7 Caput 10. dist. 16. cujus initium *Prima autem*, par. *Quinta*, in editione Gregoriana sic habet: *Quinta in Constantinopoli contra Theodorum Mopsuestenum & omnes hæreticos &c. temporibus Iustiniani Principis, Vigilij Papæ Romani, Domnini Antiocheni, Eutychij Constantinopolitani*. Et in margine est *Alias Domni* pro *Domnini*. Capite nono extremo, cujus initium *Sexta synodus*, haec verba sunt: *Quinta item Constantinopoli temporibus Vigilij Papæ sub Iustiniano Principe contra Theodorum & omnes hæreticos*. Et in margine: *Pann. l.* 2. *c.* 111.

8 Capite ult 24. q. 2. par. Rambulas, haec verba sunt in Romana editione: *Rambulas sanctæ memoriæ Episcopus factus Edessenæ civitatis, qui in sacerdotibus explenduit, (al. resplenduit) Theodorum istum Mopsuestenum etiam post mortem in Ecclesia anathematizavit.*

9 Inscriptio capitis secundi *Priscis*, 10. q. 3. in eo libro haec est: *Item ex Concilio Emeritensi c.* 16. In Notis haec sunt: *Caput hoc in codicibus Gratiani etiam manu scriptis corrupte citabatur ex Concilio Merech. Est autem in Emeritensi c.* 16. *cujus Concilij duo exemplaria ad S. D. N. Gregorium* XIII. *missa sunt. Hujus concilij & capitis meminit Innocentius tertius in Epistolis Romæ impressis lib.* 2. *epistola Petro Compostellano scripta his verbis:* Emeritense vero Concilium authenticum esse multis rationibus astruebas, tum quia cum aliis Conciliis continetur in libro, qui Corpus canonum appellatur, quem Alexander Papa per interlocutorem authenticum comprobavit, tum quia de

de ipso Concilio sumptum est caput Priscis quidem canonibus, quod continetur in corpore decretorum.] Et mox: *Sufficere possunt*] *Sublata est negatio, quae erat in vulgatis, quoniam & ab utroque exemplari Concilij, & a vetustis Gratiani codicibus abest. Et hoc modo magis convenit cum ratione legis.*

10 Capitis 31. *Altaria.* de consecrat. dist. 1. inscriptio est in editione Gregoriana: *Item ex Concilio Epaunensi c. 26. & 27.* Et in Notis est: *Ivocitat, ut vulgata Gratiani exemplaria, ex Concilio Hypponensi. Sed ex Burchardo & vetustis Gratiani codicibus restitutum est Epaunensi, ex cujus 26. & 27. capitibus confectum est.* Et in margine haec sunt: *Burch. l. 3. c. 25. Ivo par. 3. c. 30. Pann. lib. 2. c. 32.* Est autem in hac distinctione varietas numerorum capitum a nostris dialogis, quae oritur ex divisione primi capitis. Nobis enim non duo capita sunt initium distinctionis *Consecrationem*, & illa verba *Tabernaculum enim &c.* Quod non fugit selectos viros, qui veniam petunt ob citationes doctorum.

11 Inscriptio capitis secundi 15. q. 4. in eodem libro haec est: *Item ex Concilio apud Erphesfurt habito praesente Rege Henrico.* Et in Notis: *In vulgatis legebatur Ephesum, quasi hoc esset decretum aliquod Concilij Ephesini habiti tempore Caelestini Papae & Theodosij junioris. Hoc vero est Germanicum Concilium habitum praesente Henrico Rege, prout etiam apud Burchardum & Ivonem dicitur. Et codices Gratiani manu scripti habent quemadmodum est restitutum. In hoc autem oppido petiit Bonifacius a Zacharia Papa constitui Episcopum, & impetravit: Quod apparet ex prima epistola Bonifacij ad Zachariam & ultima Zachariae ad Bonifacium.* Et in margine haec sunt: *Burc. l. 13. c. 21. Ivo p. 4. c. 53.*

DE

DE EADEM RE

Dialogus quartus.

C. INCIDI, Gratiani librum hodie legens, in quaedam verba capitis primi, & secundi diſtinctionis LXIII. de quibus ſcire velim quid ſentias. A. Quid illud eſt? C. Dixiſti nuper Nicolaum & Hadrianum minorem contra Photium pro Ignatio ſcripſiſſe, & ſub Hadriano octavam ſynodum habitam fuiſſe. A. Dixi, fateor; idque verum eſſe exiſtimo. C. At non Photius, ſed Fotinus bis dicitur dicto capite ſecundo, quod inſcribitur ex octava ſynodo, & ejus initium eſt: *Hadrianus Papa ſecundus, quod Nicolaus prædeceſſor ejus diſpoſuerat, miſſos ſuos &c.* A. Utere vel lima, vel ſpongia mea, quas Graecis verbis Iſocrateis adornatus nuper vidiſti ΦΙΛΟΜΑΘΗΣ, ΠΟΛΥΜΑΘΗΣ; & pro Fotino ſcribe Photium. C. Hic ille eſt, cujus Bibliotheca laudatur, & XIV. tituli Nomocanonis cum Theodori Balſamonis commentariis exſtant Latini nuper facti? A. Hic ipſe eſt. Sed quid de primo capite quaeris? C. Idemne Hadrianus eſt primi capitis ſcriptor, an primi primus, ſecundi ſecundus? A. Utrumque caput ex octava ſynodo eſt ſub Hadriano minore cap. XXII. Referunt Ivo, *a* & Anſelmus, *b* & Deus dedit, *c* & liber Caeſarauguſtanus, *d* & tuus B. Tarraconenſis.

Diſtin.63. c. 1. & 2.

Dial. 3. ante add. 2.

a *Ivo lib. 3. tit. 2. c. 1. Panor & par. 5. c. 122. decr.*
b *Anſ. lib. 6. c. 20.*
c *Deus de. c. 1.*
d *Cæſar. lib. 3. c. 63.*

e Tarrac. lib. 1. c. 47.

ſis. *e* C. Cur igitur utrumque non conjungitur, & omnia, ut in ipſa ſynodo octava ſunt, leguntur? B. Si Gratianus ex fontibus ſuis aquas derivaſſet, id feciſſet. Sed ex his & aliis permultis conſtat neque Concilia vidiſſe, neque regiſtra Pontificum, neque alia ſanctorum patrum ſcripta, ſed eum quae in variis collectionibus reperta ab eo ſunt, ea in medium protuliſſe. A. Non nego haec ita ſe habere. Sed non facile invenire poteris omnia, quae retulit Gratianus. B. Quis ille eſt Epiſcopus Neopheſinus Roma miſſus? Nomen Eccleſiae audivi nunquam. A. Nepeſinus ſcribendum eſt. B. Hoc maxime placet, ab urbe Nepete, ut opinor. A. Maxime. [1] Sed de aliis videamus. Gallia pro Galicia ſcripta eſt cauſſa x. extrema Gratiani *f* in illis verbis Toletani Concilii: *Querimonias etiam parœcialium Presbyterorum Galliæ provinciæ ſollertiſſime diſcernere*. Ejus capitis verba ſunt in Toletano Concilio ſeptimo cap. quarto, non quarto Concilio; quod Demochares etiam animadvertit, ſed cetera non mutavit. Scribe igitur *Galiciæ*, pro *Galliæ*, & *parochianorum* pro *parœcialium*. [2] Gennadium pro Germano, & Thaumaturgum pro Trimegiſto ſcribere oportet diſt. XVI. cap. VII. *g* Sunt enim verba ſextae ſynodi repetitae in Trullo cap. II. Quis autem unquam Gregorium Trimegiſtum dici audivit? Και Γρηγορίου ἐπισκόπου γενομένου Καισαρείας τοῦ θαυματουργοῦ ſcriptum eſt in Graeco canone. Et poſtea, καὶ Γενναδίου πατριάρχου *&c.* Minus mendoſi ſunt Ivo *h* & Cae-

f 10. q. 3. c. 8. Inter cetera.

g Diſt. 16. c. 7. Quoniam.

h Ivo lib. 2. tit. 11. c. 29. Pan. & par. 4. c. 134. decr.

& Caesaraugustanus libet *i* in Thaumaturgo, at Germanum retinent. Contius recte Gennadium in margine scripsit, & Thaumaturgum. 3 Inscriptio capitis ultimi distin. XCV. *k* ita scripta est: *Item in Concilio Genuensi cap.* IV. *Palea.* Nusquam id concilium invenies. Scribendum censeo: *Ex Concilio Neocæsarien. cap.* XVIII. Videndus Martinus Bracarensis cap. LVI. Burchardus, *l* Ivo, *m* & Anselmus, *n* & liber Caesaraugustanus. *o* 4 Haec certa sunt: Illa verisimilia ex Ivone. *p* Caussa XXIV. capitis quarti principium est: *q Audivimus quod hereticus Ravennas dictus Archiepiscopus &c.*) *Henricus* pro *hæreticus* scribendum. 5 In nomine Hieremiae bis errasse librarios invenio. De poenitentia capite sexagesimo septimo, *r* ubi in Hieronymum mutatus legitur. Vide cap. XVII. Hieremiae. Et mox cap. LXIIX. *Alioquin & in reverentiam loquitur Deus.* Pro *in reverentiam* scribe *in Hieremia.* *s* 6 Ex libro Joannis Andreae de vita & laudibus beati Hieronymi, Gratiani libri mendosi circumferuntur in ejus nomine; quaedam enim Augustino, quaedam Gregorio tribuuntur. Exemplum sumamus ex hoc loco in Democharis & Contii editione mendoso relicto, XIV. caussa, quaestione prima extrema. *Idem Gregorius in epist. ad Jovinianum.* Quod *præcipitur imperatur &c.* Est enim scribendum: *Hieronymus lib.* I. *contra Jovinianum.* Error errorem sequitur, ut idem Joannes Andreae ait. Eadem enim verba posita sunt, ut Gregorii, lib. V. De-

i *Cæs. lib.* 2. *c.* 2.

k *Dist.*95. *c. ult.*

l *Burc. lib.*5. *c.* 44. & 45.
m *Ivo par.* 2. *c.* 53. & 54. *decr.*
n *Ansel.lib.*7. *c.*188.
o *Cæsar. libro* 8. *c.* 18.
p *Ivo lib.* 5. *tit.* 5. *c.* 10. *panor.& par.* 14. *c.*57.*decr.*
q 24. *q.*1.*c.*4.
r *De pœn.d.*1. *c.* 67. Si agamus. &c. 68. Quamobrem. *p* Rursus.
s *Hier.* 17.*id.*

14.*q.*1.*ultim. in fine.*

c. 15. In his. *de verb.signific.*

Decretal. ſub titulo de verb. ſignificat. Eadem, ſi placet, in collectione veteri ſecunda quaeramus. C. Exſtat ſub eodem titulo caput unicum tertio Celeſtino inſcriptum, & in eo bis nomen Gregorii reperi: *Item ſecundum Gregorium quod præcipitur &c.* Et poſtea: *Quod juxta eundem Gregorium non debet aliquis verba conſiderare &c.* A. Haec poſtrema vere Gregorio adſcribuntur, ut apud Gratianum invenies. C. Quaenam alia loca ſunt Gregorio aut Auguſtino falſo adſcripta? A. Recte a Demochare conſcripta invenies; ut cauſſa VII. cap. quadrageſimo primo, *t In apibus.* quod Gregorio inſcribebatur. Sic Auguſtino cap. VI. diſtin. IX. *u* & diſt. quinquageſima cap. XIX. *x* 7 In Ilerda & Ilerdenſi concilio duplex error eſſe ſolet. Saepe enim in Hillerdam & Hyllerdam atque Hillerdenſe & Hyllerdenſe mutantur. Semel recte *Ilerdam* editum eſt à Demochare cauſſa prima cap. CXVII. in inſcriptione: *y Item univerſis Epiſcopis per Ilerdam provinciam conſtitutis. Quibuſdam narrantib. &c.* Pro voce *Ilerdam* in margine poſita eſt vox minus cognita *Helledam*. Sed mutanda eſt in Helladem, quae Graeciam ſignificat. Fons ejus capitis eſt, Demochare teſte, Gregorius lib. IV. epiſt. LVI. cap. c. ſive poſtremo. C. Non video ex hoc fonte probari poſſe ſcribendum eſſe Ilerdam & Ilerdenſe Concilium. A. Mihi ſatis eſt Helladem probare. De Ilerdae ſcriptura B. noſter tibi nummis veteribus & titulis monumentorum & carmi-

22. *q*.5. *c*. 11. Humanæ.

t 7. *q*. 2. *c*. 41. In apib.

u *c*. 6. Ut veterum. *diſtin.* 9.

x *c*. 19. Cum exaudiero. *diſt.* 50.

y 1. *q*. *c*. 117. Quibuſdam.

minibus vererum Poëtarum ſatisfaciet. [8] Hylerdenſe Concilium pro Triburienſi refert Gratianus diſtin. quinquageſima quinta cap. x. *z* & Burchardus *a*, & Ivo. *b* Vide cap. XXXIII. Triburienſis Concilii. [9] Pro Juſtiniano Jovianus ſcribatur oportet cap. VI. de pœnitentia. *c* Ejus enim refertur conſtitutio, cujus initium eſt : *Si quis non dicam rapere &c. d*. Quae cum in Codice Theodoſii legatur, *e* certum eſt Juſtiniani non eſſe. Sunt etiam alia hujus rei teſtimonia. *f* Eadem conſtitutio relata eſt cauſſa XXXVI. *g* cum eodem errore. [10] Nunc tibi C. poculo Circeo aut virga opus eſt, ut Vincentium in Juvencum mutes. C. Prius mihi cauſſa a te dicenda eſt cur hic gentilis meus alienam perſonam induerit. A. Diſtinct. XV. *h* in veteri librorum cenſura Gelaſiana poſt Sedulii laudes legimus : *Item Vincentij nihilominus laboriosum opus non ſpernimus, ſed imitamur.*] *Juvenci* ſcribendum eſt ex conciliis. B. Id quidem probo. Sed in verbo *imitamur* mendum eſt. An Gelaſius carminibus cum ſynodo eſt uſus? D. Recte admones. *Miramur* ſcribendum eſt. Bene utrumque Burchardus, *i* male Ivo in panormia, recte idem in decretis, *k* & liber Caeſarauguſtanus, *l* &, ut ſuſpicor, Epiſcopus Segobienſis. [11] Quod dicam, non ita certum eſt. Idem Juvenci nomen mutatum invenio cauſſa prima quaeſtione III. in inſcriptione cujuſdam capitis Urbani ſecundi, quae ſic edita eſt: *Item Urbanus Epiſcopus ſervus ſervorum Dei dilecto filio*

z *Diſt.*55. *c.* 10. Si quis.
a *Burch. libro* 2. *c.* 15.
b *Ivo l.* 3. *tit.* 5. *c.* 1. *panor. & par.* 6. *c.* 34. *decr.*
c *De pœnit. d.* 1. *c.* 6. Si quis.
d *C. de Epiſ. & de. l.* 5.
e *Cod. Theod. lib.* 9. *tit.* 25. *conſt.* 2.
f *Vide hiſt. triper. lib.* 7. *c.* 4.
g 36. *q.* 2. *c.* 3.
h *Diſt.* 15. *c.* 3. Sancta *p.* Item venerabilis.
i *Burc. libro* 3. *c.* 220.
k *Ivo lib.* 2. *tit.* 11. *c.* 3. *Panor: & par.* 4. *c.* 69. *decr.*
l *Cæſar. lib.* 2. *c.* 6.
1. *q.* 3. *c.* 8. Salvator.

Praeposito Ecclesiae sancti Vincentij salutem & apostolicam benedictionem. Salvator praedicit &c. Exemplum hujus epistolae inveni, in quo erat L. post vocem *filio*, quod Laurentium fortasse significat; & pro sancti Vincentii erat *sancti Iuvenci Ticinensis*. Ejusdem epistolae partem inveni apud Anselmum libro tertio extremo, in libro Romano. Poterit B. noster ex Italia nos certiores facere, num sit aliquis sanctus Juvencus vel Juventius Ticinensis, cujus haec sint. Interea haec in variis lectionibus conscribantur. Miror autem cur post hanc inscriptionem edi Demochares passus sit haec verba: *Quare in Evangelio prohibetur investitura Ecclesiae a laicis fieri?* B. Hocne, obsecro te, editum est? A. Inspice. Quid tibi videtur? B. Nunquam hoc Demochares edidit. Deleri oportet duas illas voces, *in Evangelio.* A. Immo tota clausula. In eodem capite haec leguntur: *Sed beatus antecessor noster Paschasius libro de consecratione affirmavit &c.* Errare aliquos scio in hoc nomine Paschalis, & pro eo Paschasium substituunt. Liber de consecratione Paschalis Papae nullus exstat. Sed vox *libro* auferenda est. Sic enim in exemplo hujus epistolae est: *Sed beatus antecessor noster Paschalis de consecratione affirmavit quod quisquis eorum alterum vendiderit &c.* Haec Paschalis primi sententia posita est a Gratiano cap. VII. ejusdem quaestionis ex epistola ad Mediolanenses, *m* ut ex veteribus libris cognovi. Quod caput etiam referunt Ivo *n* & An-

m 1. *q.3.c.7.* Si quis.
n *Ivo lib.3. tit. 9. c. 7.*

Anselmus *o* & Deus dedit *p* & liber Caesaraugustanus. *q* [12] In alia inscriptione posita cap. quinquagesimo sexto de consecratione scriptum est : *Item Macarius Papa. Nullus Episcopus &c.* *r* Quis unquam audivit Macarium Papam fuisse? Pro Macario Zacharias scribendus est, qui in synodo Romana non edita cap. XIII. & XIV. illis verbis utitur. Videndus Burchardus *s* & Ivo *t* & liber Caesaraugustanus, *u* qui haec Zachariae adscribunt. [13] Illud leve videatur, quod mendosum est caussa XVI : *x Prima actione Theodulphi Malechitanæ Ecclesiæ antistitis &c.* Scribendum *Malacitanæ*, ex Concilio Hispalensi secundo cap. I. Et postea *Ægabrensis*, non *Egabiensis*. [14] *Masonem* pro *Massanum* scribo distin. quinquagesima cap. XXIIX. in inscriptione : *y Item Isidorus ad Massanum Episcopum. Domino sancto meritisque beato fratri Massano Episcopo Isidorus Episcopus salutem.* Scribo *Masoni* pro *Massano*. Recte apud Gratianum caussa XXXIII. editum est: *z de his ita scribit Isidorus ad Masonem Episcopum.* Exstat eadem epistola ante libros sententiarum, sive de summo bono. Refert Rabanus in libro pœnitentium cap. I. Burchardus, *a* & Ivo, *b* & Anselmus, *c* & liber Caesaraugust. *d* & Tarraconensis. *e* [15] Sed quid vos inter vos? B. Quaerit C. a me cur melius sit *Masonem* quam *Massanum* scribere. Ego illi postea me dicturum respondi. A. Quid autem dicturus eras? B. Quae tu de Masonibus in Papiria familia scripsisti. Unde

panor.& par. 2.c.84. decr.
o *Ans. l.b. 7. c. 190.*
p *Deus ded. cap. 2.*
q *Cæsar. lib. 4. c. 43.*
r *De cons. d. 1. c. 56. Nullus.*
s *Burc. l. 3. c. 230. & 231.*
t *Ivo par. 3. c. 27. & 272. decr.*
u *Cæs. libro 4. c. 48.*
x *16. q. 3. c. 13* Prima,
y *Dist. 50. c. 28.* Domino.
z *33. q. 2. c. 11.* Hoc ipsum.
a *Burc. lib. 19. c. 43. & 73.*
b *Ivo lib. 3. ti. 11. c. 17. panor. & par. 6. c. 397. & 398. & par. 15. c. 86. & 95. decr.*
c *Ans. lib. 8. c. 37.*
d *Cæs. lib. 8. c. 69.*
e *Tarrac. lib. 3. c. 84. & 85.*

Marſo ille apud Ciceronem, a te Maſo dictus, in tenebris diu jacuerat; quod Petrus Victorius laudat. A. Ego vero jam iſtorum eram oblitus. Veteres tantum libros ſequendos dixiſſem. Sed cetera perſequamur. Quid vos Melchiam eſſe creditis diſtinct. XXXII.

f *Diſt.* 32. *c.* 10. Eos qui.

cap. X? *f* B. Vocem ſine mente, ut βλητυρι, ſive βλιτυρι. A. Licebitne Melphiam ſubſtituere? B. Immo ex aſſe heredem inſtituas licet. Incidi enim Romae aliquando in Urbani ſecundi ſynodum apud Melphiam habitam. A. In ea ſynodo cap. XII. quod Gratianus refert, exſtat. Ivo in Panormia Melſiam

g *Ivo lib.* 3. *ti.* 8. *c.* 18. *panor.*
h 16. *q.* 1. *c.* 48

ſcribit *g* minus mendoſe. [16] Gregorii verba ſunt apud Gratianum cauſſa XVI. *h Et temporis qualitas & vicinitas nos locorum invitat ut Cumanam atque Muſitanam unire debeamus Eccleſias.*] *Muſinatium* pro *Muſitanam*

i *Anſ. lib.* 6. *c.* 100.

habet Anſelmus. *i Miſenatem* vel *Miſenatium* malo, ut habet Joannes Diaconus lib. III. cap. XIV. de vita beati Gregorii. Fons eſt Gregorius lib. II. epiſt. ſeu cap. XXXI. ut refert Demochares. [17] Idem cauſſa

k 11. *q.* 1. *c.* 23
l nolita.

undecima cap. XLIII. *k* pro Milevitano Concilio Toletanum tertium cap. XIII. edidit. Sed cum ejuſdem capitis fieret mentio

l 11. *q.* 2. *c.* *xn.*
m *De conſecrat.* *d.* 4. *c.* 44. Ab antiqua.

quaeſtione ſecunda, *l* vocem *Milevitani* reliquit. [18] Poſtremo ex Gregorii epiſtola *m* Monothelitas liceat iterum damnare, quos conſtat a Martino primum Pontifice in Concilio Romano fuiſſe damnatos mortuo jam Gregorio. Locus Gregorii ſumptus eſt ex libro IX. epiſt. ſexageſima prima ad Quiri-

rinum & ceteros in Hibernia Episcopos, ut habet Demochares. Aliis *in Hiberia* magis placet. Apud Ivonem *n* & in libro Caesaraugustano *o* vox *Hibernia* non mutatur; *Monophisitas* pro *Monothelitas* mutatur, quod probo. *Monophystas* est in veteri Anselmi libro in additis capitibus. [19] Claudite jam rivos pueri, sat prata biberunt.

n Ivo lib. 1. tit. 2. c. 81. pa. nov. & par. 1. c. 153. decr.
o Cæsar. lib. 12. c. 68.

ADDITIONES.

1 DISTINCTIONE 63. Romana editione caput primum ita inscriptum est: *Unde Hadrianus Papa in 8. synodo Constantinopoli sub ipso celebrata.* Et alterum caput hanc habet inscriptionem. *Item ex octava synodo, actione prima. Hadrianus Papa secundus, (quod Nicolaus prædecessor ejus disposuerat) missos suos, Donatum scilicet Hostiensem Episcopum, & Stephanum Nepesinum Episcopum &c.* Et postea: *schisma de Ignatij depositione & Photij ordinatione sedaverunt, Photium anathematizantes &c.* In hoc extremo capite haec adduntur: *Si hic addatur ver.* Quisquis. *ex capite antecedente; erit integer 22. canon 8. synodi. In vulgatis sequebatur vox* clerus, *quæ in vetustioribus est glossa interlinearis.* In extremo capite primo haec etiam sunt in Notis: *Hic citantur partes quædam canonis vigesimi secundi octavæ synodi sub Hadriano Papa II. habitæ, & ab Anastasio Bibliothecario Latinitate donatæ.* Et in margine ejusdem capitis primi: *Ansel. lib. 6. c. 23. & 72. Ivo p. 5. c. 122. Pann. l. 3. c. 8. Deus dedit p. 1.* Et in vers. *Quisquis: Infra c. proximo. Polyc. l. 2. tit. 1.* Et in margine c. 2. *Ans. l. 6. c. 23. Ivo p. 5. c. 122. & Pann. lib. 3. c. 8. Deus dedit ubi supra.* Et vers. *Consecrationes: Polyc. l. 2. tit. 1.*

2 Capitis octavi *Inter cetera*, 10. q. 3. in eadem editione inscriptio est: *Item ex Concilio Toletano septimo c. 4.* In eodem capite haec verba sunt: *querimonias etiam parochialium Presbyterorum Galliæ.* Et in

in margine : *Al. parochianorum* . In Notis additur: *In Conciliis impressis & aliquot Gratiani exemplaribus legitur* Galliciae : *In aliis autem , & emendatioribus , atque in codice Conciliorum Lucensi regio habetur* Gallicanae provinciae . *Nam eo tempore Archiepiscopus Narbonensis & ejus provinciæ Episcopi ad synodos Toletanas conveniebant, quod ex subscriptionibus Toletani tertij , apparet &c.* Ego vero *Galliciæ* retineo. Sequitur enim mentio synodi Bracarensis.

3 Distinctione 16. cap. 7. *Quoniam.* in Romano libro haec verba sunt : *Gregorij Thaumaturgi Neocæsariensis Episcopi &c. Gennadij Constantinopolitani Episcopi &c.* Et in margine : *Al. Germani* .

4 Inscriptio capitis ultimi distin. 95. in eodem libro est : *Item ex Concilio Næocæsariensi c.* 13. *Palea* . Et in Notis est : *Antea citabatur ex Genuensi . Restituta est inscriptio ex ceteris collectoribus . Est autem hæc fere Dionysij versio* . Et in margine haec sunt. *Ans. l.*7. *c.*188. *Burch. l.* 5. *c.*44. *Ivo p.*2. *c.*53.

5 In eadem editione inscriptio cap.4. *Audivimus.* 24. q. 1. haec est : *Unde Alexander secundus scribit Valeriano Episcopo Martyri . Audivimus quod Henricus, Ravennas dictus Archiepiscopus &c.* In margine est : *Ivo p.*14. *c.*57. *Pann. l. c.*133.

6 De pœniten. dist. 1. cap. 67. *Si agamus.* in eadem Romana editione ita scriptum est : *Rursum juxta eundem Hieremiam* . Et in margine : *Hierem.* 17. Et in Notis : *Hieremiam*] *Sic est emendatum ex ipsis commentariis beati Hieronymi & uno vetusto exemplari Gratiani . Nam in ceteris est , quemadmodum in vulgatis* , juxta eumdem Hieronymum promittit prospera si pœnitentiam egerimus . Quod si negligentia &c.] Capite 68. *Quamobrem.* par. *Alioquin.* haec verba sunt : *Alioquin & in reverentiam loquitur Deus &c.* Et in margine est : *Hieremia*) *orig. vera lectio. Hier.*17. Et in Notis : *Quæ sequuntur , ut etiam multa alia , emendata & locupletata sunt ex originali, præter verbum* reverentiam , (*quod esse debet* Hieremia) *idque ob glossam.*7. Extremum caput quaestionis primae caussae 14. them. ult. ita in Romano inscribitur : *Item Hieronymus libro primo contra Iovinia-*

nianum : Quod præcipitur &c. In margine eſt : *In vulgatis erat : Gregorius in epiſt. ad Iovianum*. Et in ſcholiis : *Quod præcipitur. Hic Grego. innuit differentiam &c.* Inſcriptio cap. 15. de verb. ſignif. eſt : *Celeſtinus tertius : In his quæ &c.* Et poſtea : *Item ſecundum Gregorium quod præcipitur &c.* In margine eſt : *Cap. unico eod. tit. in 2. compilatione*. In caſu eadem verba ſunt. Et in ſcholiis : *Quod præcipitur.* 14. *q.* 2. *Quod præcipitur. Bern.* mendoſe. Inſcriptio cap.41. cauſ.7. quæſt.1. haec eſt : *Item Hieronymus ad Ruſticum monachum epiſt.* 4. *In apibus &c.* In margine eſt : *Ivo p.*5. *c.*356. Caput 6. diſtin.9. uno verbo *Idem* inſcribitur. Caput vero quintum *Idem* (Aug.) *ad Hieron. ep.*19. In Notis eſt : *Verba hujus capitis ſunt beati Hieronymi ad Lucinium Beticum epiſt.* 28. *Sed mutata non eſt inſcriptio ob gloſſam in verſ.* Graeci. *Hieron. in ſecundo prologo Bibliæ &c. Sed Auguſtinus ad primitivam Eccleſiam reſpicit &c. Magis credendum eſt Hieronymo quam Auguſtino &c.* Deſidero cenſuram horum verborum. Caput 19. diſt. 2. ita inſcriptum eſt : *Item Hieronymus ad c.* 3. *Micheæ : Cum exaudiero &c.* In caſu eſt : *Probat Aug. in hoc c. &c.*

8 Quod in eadem editione eſt 1. q.1. c.117. *Quibuſdam.* hanc habet inſcriptionem : *Item univerſis Epiſcopis per Elladem provinciam conſtitutis, eod. lib.* 4. *epiſt.* 56. *ſeu cap.* 100. Et in margine haec ſunt: *Et eod. l. ep.* 51. *&* 55. *& l.* 5. *ep.* 7. *Burch. l.* 1. *c.* 21. *Ivo p.* 5. *c.* 108.

9 Capitis. 10. *Si quis in infirmitate.* diſtin.55. in eodem libro inſcriptio eſt : *Item ex Concilio Ilerdenſi.* Et in margine : *Concordat Triburienſe c.*33. *Burch. l.*2. *c.*15. *Ivo p.* 6. *c.*34. *Pann. l.*3. *cap.*42.

10 De pœniten. diſtin.1. c. 6. *Si quis non dicam.* in Romana editione ita inſcribitur : *Cod. lib.* 1. *de Epiſcopis & Cler. Imperator Iovianus*. Et in margine haec ſunt : *Tit.*3. *& Cod. Th. l.*9. *tit.*25. *l.*2. 36. *q.* 2. Si quis non dicam. *Triper. hiſt. l.* 7. *c.* 4. *Poly. l.* 4. *tit.*35. Capitis tertii 36. q.2. eadem inſcriptio eſt, niſi quod *Iovinianus* pro *Iovianus* editus eſt. In margine eſt : *Sup. de pœn. d.* 1. Si quis non dicam.1. *in Cod.*

Cod. Theod. l. 9. tit. 25. le. 2.

11 In eadem editione cap.3. *Sancta Romana.* par. *Item venerabilis. distin.* 15. *hæc verba sunt : Item Iuvenci nihilominus laboriosum opus non spernimus , sed miramur.* Et in Notis haec sunt : *Antea legebatur:* Item Vincentij . *Restituta est vera lectio ex Gelasio , Burchardo , & Ivone . De quo Juvenco meminit B. Hieronymus in catalogo .*

12 Capitis 8. *Salvator.* 1. q. 3. in eodem libro haec inscriptio est : *Item Urbanus II. Episcopus servus servorum Dei dilecto filio L. Præposito Ecclesiæ sancti Iuventij apud Ticinum salutem & apostolicam benedictionem .* Et in margine : *Lucio. Ansel.* Et : *Deus dedit. p. 2. Ans. l. 5. c.42.* Et in Notis : *Integram epistolam Urbani II. dilecto filio L. Præposito Ecclesiæ B. Iuventij apud Ticinum refert Deus dedit in sua collectione .* In summa hujus capitis haec tantum sunt rubrica notata : *De eodem .* In indice librorum ante Gratiani verba edito haec sunt : *Urbani II. Concilium Placentinum , & fragmentum alterius Concilij , & epistola L. Præposito sancti Iventij , ex Vaticana .* In eodem capite par. *Sed & beatus.* ita editum est : *Sed & beatus prædecessor noster Paschalis de consecratione affirmat quod quisquis &c.* Et in margine est : *Sup. ea. c. Si quis .* Et in Notis : *Antea legebatur .* Paschasius libro de consecratione . *Restitutus autem est locus ex vetustis codicibus & originali. Citatur enim hic quod habetur in capite antecedente ex epistola Paschalis Papæ .* Et inscriptio capitis 7. *Si quis objecerit.* haec est : *Item Paschalis Papa.* Et in Notis haec sunt : *Auctor vero hujus capitis ac totius illius epistulæ est Paschalis primus . Nam in eo Decretorum codice hæc epistola Paschalis est post decreta Hadriani II. cum decreta Paschalis II. sint post Urbanum II. eo plane ordine quo sibi successerunt : quod etiam in sequenti capite indicatur .* Et in margine : *Deus dedit p. 2. Magist. l. 4. di. 25. Polyc. l.7. tit.6. Ans. l. 13. c.33. Ivo p. 2. c. 84. Pann. l.3. c.123.*

13 De consecrat. distin. 1. in libro Romano cap. 57. *Nullus Episcopus.* haec inscriptio est : *Item Zacharias Papa in synodo Romana c.13. & 14.* Et in Notis haec

haec sunt : *Antea legebatur* Macarius . *Emendatum est ex aliquot vetustis codicibus & ceteris collectoribus. Et caput ipsum habetur in Concilio manuscripto Zachariae* . Et in margine*: Polyc. l. 3. tit.* 16. *Burch. l.* 3. *c.* 230. *&* 231. *Ivo p.* 3. *c.* 271. *&* 272. Varietas numeri capitum hujus distinctionis pendet a cap. 1. ut antea diximus.

14 In eadem editione 16. q. 3. caput 13. ita inscriptum est : *Item ex Concilio Hispalensi* 2. *cui interfuit Isidorus*, *c.* 1. *Prima actione Theodulphi Malacitanae Ecclesiae antistitis & c. ab Ecclesiis Astiginae* , *Eliberitanae* , *atque Ægabrensis &c.*

15 Distin. 50. cap. 28. in eodem libro haec inscriptio est : *Item Isidorus ad Massanum Episcopum. Domino sancto meritisque beato fratri Massano Episcopo salutem*, Et in margine : *Al. Masonem. al. Massenum. orig.* Et : *Ans. l.*8. *c.*37. *Poly. l.*4. *tit.*39. *Ivo p.*6. *c.*397. *p.*15. *c.* 57. *&* 86. *Burch. l.* 19. *c.*43. *&* 73. *Pann. l.*3. *c.*149. *Rab. poe. l.* 1. *c.*1. Et in Notis haec sunt : *Sic habet hoc caput in epistola*, *quae nuper una cum aliis Isidori operibus est impressa Parisiis*, *& ita inscribitur*: Isidori Hispalensis Archiepiscopi epistola ad Massanum Episcopum &c.] Inscriptio cap. 11. Hoc ipsum 33. q. 2. haec est : *De his ita scribit Isidorus ad Massonem Episcopum in praefatione ad librum de summo bono* . Et in margine : *Al. Massenum*. Et : *Raban. l. poenit. c.* 1. *Poly. l.* 4. *tit.* 39. *Ans. l.* 8. *c.*37. *Ivo p.* 6. *c.*398. *& p.* 15. *cap.*91.

16 Inscriptio capitis 10. dist.32. in Romano libro haec est : *Item Urbanus II. in synodo apud Melphiam c.* 13. *Eos qui post subdiaconatum* . Et in margine : *Pann. l.*3. *c.*101. Et in indice librorum ante Gratiani verba : *Urbani II. synodus apud Melphiam*, *ex Vaticana* , *& a Jacobo Pammelio canonico Brugensi.*

17 Quod exstat 16. q. 1. c.48. ita editum in Gregoriana editione est : *Unde Gregorius Papa scribit Benenato Episcopo lib.*2. *epist.*31 *Et temporis qualitas*, *& vicinitas nos locorum invitat ut Cumanam atque Misenatem unire debeamus Ecclesias* . Et in Notis : *Misenatem . Sic emendatum est ex vetusto codice B. Gregorij*: *quamvis in vulgatis*, *sicut etiam apud Gratianum*

tianum, *esset* Musitanam.] Et in margine: *Ans. l. 6. c.* 108. *Poly. l.* 3. *tit.* 30.

18 Capitis 42. *Inolita.* 11. q. 1. haec est in eodem libro inscriptio: *Item ex Concilio Milevitano.* Et in margine: *In Tolet.* 3. *c.* 13. Et in Notis: *In Concilio Milevitano, quod habetur, nihil tale extat. Ex ipso tamen citatur etiam ab Innocentio III. in c.* Si diligenti. *de foro compe. Habetur autem in Toletano* 3. *c.* 13. Et in eadem caussa quæst. 2. c. un. *Quòd verò culpa illa suspensione digna sit, ex capitulo illo Milevitani Concilij liquidò constat.* Et in margine: *Suprà q.* 1. *Inolita.* Varietas numeri capitum quaest. 1. oritur ex cap. 10. *Si quis clericus.* quod in libro meo est undecimum. Nam decimum est, *Episcopus non flagitetur.* quod in Romano est pars cap. 9. *Testimonium.*

19 De consecrat. distin. 4. cap. 44. *Abantiqua* in libro Romano hanc habet inscriptionem: *Item Gregorius Quirino Episcopo & ceteris in Iberia Episcopis, l.* 9. *ep.* 61. Et in Notis: *Iberia*] *Sic emendatum est ex originali manuscripto Vaticano. Antea erat Hibernia.* Et in margine: *Poly. ibid.* (hoc est, l. 3. tit. 10.) *Ivo p.* 1. *c.* 153. *Pann. l.* 1. *c.* 88. Et in eodem capite: *Monothelitas verò & alios &c.* In Notis haec sunt: *In originali & in Polycarpo & apud Ivonem in textu est*, Monophysitas. *De qua hæresi scribit Joannes Damascenus in libro de duabus Christi voluntatibus & Nicephorus & alij. Sed ob glossam non est mutatum.*

DE ALIIS MENDIS GRATIANI.

Dialogus quintus.

A. NIHIL magnum veteres Romani, nisi auspicato, inchoare solebant, non solum in bello, sed in pace, tam publice quam privatim. In eo coeci fuerunt; quod auxi-

auxilia & ſigna ab avibus, a canibus, a deorum ſimulacris petebant; tamen natura duce Dei auxilium petebant. Nobis nihil agendum Paulus praecipit niſi in nomine Domini. Auſpicato igitur hodie a Petro, & Paulo principibus Apoſtolorum Dei incipiamus. Gelaſii verba ſunt apud Gratianum Diſtinct. LIV. *Magnis quippe ſtudiis ſecundum beatum Petrum Apoſtolum præcavendum eſt ne fides & diſciplina Domini blaſphemetur.* Ubi Petrus hoc dixerit ignoro. Sed Paulus priori ad Timotheum epiſtola cap. VI. id ſcripſit. Et vidi in veteribus libris prima litera haec nomina conſcribi. Ita *P. Apoſtolum* ſcriptum olim fuiſſe, poſtea *Petrum Apoſtolum* credo. Fons eſt Gelaſii epiſt. I. cap. XVI. ut notat Demochares. Ivo vocem *Petrum* omittit, licet in margine habeat *Petri epiſt.* II. *cap.* II. *& Pauli ad Roman. cap.* II. Si Petrus id dixit, nihil mutandum erit. Si non dixit, aut *Paulus* ſcribendus erit, aut vox *Petrus* delenda. B. Selecti viri tollunt vocem *Petrus*, & in margine addunt I. *Tim.* VI. ubi pars verborum Gelaſii invenitur. [1] A. Iſidori locus ſequitur apud Gratianum: *Nam ſub Octaviano Cæſare ſuffecti Conſules Papius & Pompejus legem tulerunt, quæ a nominibus eorum appellatur Papia & Pompeja.*] *Poppæus* pro *Pompejus*, *Poppæa* pro *Pompeja* ſcribendum eſt ex faſtis capitolinis & variis ſcriptoribus, ut in legibus ſcripſimus. Idem Contius notat. [2] Pompejo victo Renaldus vincendus eſt, cujus mentio fit in concilio Triburienſi. apud

Diſt. 54. *c.* 12. Generalis.

Ivo par. 6. *c.* 100. *dec.*

Diſt. 2. *c.* 7. *quædam.*

17. *q.* 4. *c.* 26. *omnes.*

apud Gratianum in Paleae nomine additis. *Omnes*, inquit, *Presbyteri interfectores compositione Episcopi ad cujus parochiam pertinent solvantur, ita videlicet, ut medietatem Renaldus Episcopus ejus utilitati Ecclesiæ cui præfuerit tribuat*. B. Hic Renaldus Episcopus est, facile a te vincetur. A. Quid si vobis vocem aliam Renaldo fortiorem substituam? B. Quaenam ea est? A. Uvirigeldi. C. Estne hoc Episcopi nomen? A. Non est, sed compositionis. Apud Burchardum lib. VI. cap. XI. ita est: *Presbyteri interfecti compositio Episcopo, ad cujus parochiam pertinebat solvatur, ita videlicet, ut medietatem Vvirigeldi ejus Episcopus utilitatibus Ecclesiæ cui præfuit tribuat*. Eisdem verbis utitur Ivo parte X. c. CXL. decret. & Bernar. Papien. cap. II. de poenis in prima collectione decretalium. Sed Gregorius IX. eam vocem noluit repetere, compositionis voce contentus. Ex his & aliis, quae in Capitularibus Caroli & Ludovici leguntur, pro illis verbis *Omnes Presbyteri interfectores compositione Episcopi &c.* scribo *Omnes Presbyteri interfecti compositiones Episcopo solvantur*. 3 De Sacratio Rege Arragonum sub Hormisda Papa, quod Renaldi fabulis simile videtur, aliquid dicamus. Apud Gratianum caussa XXXI. quaestione secunda post Hormisdae caput legimus: *Item Sacratio Regi Arragonum. De neptis tuæ conjugio &c.* Apud Ivonem in Panormia eadem verba sunt, non tamen post Hormisdae verba, sed post Urbani; quae etiam Gratianus refert ante

c. 2. de pœnit. Capit. lib. 4. c. 15.

31. q. 2. c. 2. & 3.

Ivo lib. 6. ti. 8. c. 8. panor. c. 1. d. q. 2.

ante Hormisdae epistolam. Apertius idem Ivo parte IIX. decret. *Urbanus Satino Regi Arragonum*. In libro Caesaraugustano Cartulianorum, qui Hieronymi Zuritae fuit, recte est: *Urbanus secundus Sanctio Regi Arragonum*. Errati occasio fuit, quod Palea Hormisdae caput inseruit inter duo Urbani rescripta. C. Hoc idem Didacus Cobarrubias Segobiensis Episcopus divinaverat. A. Gaudeo nos idem dicere, quos veri inquirendi studium conjunxit & amicitia non vulgaris.

Ivo par. 8. c. 24. decr. Caesar. lib. 10. c. 14.

lib. 4. c. 11. var. resol.

4 In Sisebuti vel Sisenandi Regis Hispaniae nomine saepe erratum invenio. Distinct. quadragesima quinta cap. v. ex concilio Toletano IV. cap. LVI. (Demochares etiam notat) temporibus religiosissimi Principis Zizebuti. Scribo *Sisebuti*. Quidam *Sisenandi* scribunt, ut Burchardus *a* & Ivo, *b* quae varietas in Conciliorum libris est. Item de consecratione distin. IV. cap. XCIV. *c* quod dicitur esse ex Toletano Concilio quinto; sed ex Toletano quarto cap. LIIX. est Demochari. Illic ita scriptum est: *De quibus consulti piissimi ac religiosissimi domini nostri Sisemundi Regis hoc sanctum decrevit Concilium*. In margine Sigismundi nomen est. Apud Burchardum *d consultu* pro *consulti* est aptius, & *Sisenandi* pro *Sisemundi*. Item apud Ivonem in panormia: *e* sed in decretis *consultum* & *Sisemandi* habet non recte. 5 C. Quinam hi Reges fuerut Sisebutus & Sisenandus? A. Haec alio die accipies. Hoc tantum scire hodie potes, Sisebutum coepisse anno secun-

Dist. 45. c. 5. De Judaeis.

a *Burc. libro 4. c. 82.*

b *Ivo li. 1. tit. 2. c. 65. panor. & par. 1. c. 276. decr.*

c *De consec. d. 4. c. 94.* Pleriq

d *Burc. libr. 4. c. 85.*

e *Ivo lib. 1. tit. 2. c. 68. panor. & par. 1. c. 279. decr.*

do Heraclii Imperatoris, & ſub eo Hiſpalenſe concilium habitum anno Chriſti DCXIX. Siſenandum coepiſse an. DCXXXI. duobus Regibus interpoſitis Reccaredo minore, & Suinthila, qui a Concilio Toletano quarto, de quo agimus, damnatur. Id habitum eſt Concilium anno tertio Siſenandi. Ex quo fit ut cap. LVI recte *Siſebutus* ſcribatur, at cap. LIIX. *Siſenandus*. C. Erat igitur tunc vivus Siſenandus, mortuus Siſebutus. A. Ita eſt. De Gelaſii verbis nunc agemus: *Ita nos Syllanorum cædes geminata Pontificum horrendi criminis atrocitate confudit*. Qui Syllani Pontifices fuerint non inveni. Apud Ivonem Carnotenſem ita ſcriptum eſt: *Gelaſius Majorico & Joanni* Epiſſcopis: *Ita nos quidem Latinorum cædes geminata Pontificum horrendi ſceleris atrocitate confudit*. Apud Anſelmum Lucenſem haec leguntur: *Gelaſius Papa: Ita nos Scillacinorum ſedes geminata Pontificum horrendi ſceleris atrocitate confundit*. In his verbis *ſedes* pro *cædes* non recte eſt. At de voce *Scyllacænorum* conſiderandum. Eſt enim urbis nomen Scyllacaeum. Credo fuiſſe duos Epiſcopos ejus urbis occiſos Gelaſii temporibus. [6] Theodori Mopſueſteni in quinta ſynodo damnati mentionem fecimus. In eadem ſynodo Theodoriti ſcripta contra Cyrillum Alexandrinum damnata ſunt. Id Gregorius apud Gratianum diſtin. xv. cap. II. refert; ſed non Theodoriti nomen editum eſt, ſed Theodori. Videndus Gregorius lib. I. epiſt. XXIV. regi-

Margin notes: 2, q.2.c.25. — *Ivo par. 10. c.18. decr.* — *Anſ. lib. 6. c. 140.* — *Diſt. 15. c.2. ſicut ſancti.*

registri, & Gregorius VII. lib. IIX. epist. I. registri, & Ivo, *f* & liber Caesaraugustanus *g* & Tarraconensis *h* 7. Non omnium librorum erratum est, sed paucorum, quod ex ecclesiastica historia Rufini lib. ult. cap. XIIX. sumitur: *i Cum apud Thessaloniam seditio esset exorta &c.* Scribendum *Thessalonicam*. Et apud Ivonem *k* ex Paulino in vita beati Ambrosii: *Caussa Thessalonensis civitatis non minima tribulatio successit Ambrosio*. Scribe *Thessalonicensis*. Videndus idem Ivo *l* capite huic eidem proximo ex historia tripertita sumpto. 8 Postremo *m* Gregorii verba sunt lib. II. epist. XXXV. ut Antonius Demochares notat, vel ut aliis placet, Joannis Diaconi in vita beati Gregorii lib. III. cap. XIV. qui refert Gregorii epistolam ad Joannem Episcopum Veliternum: *Ideoque fraternitati tuae curam gubernationemque Treverensium Ecclesiae praevidimus committendam*. Pro *Treverensium* scribo *Trium tabernensium*; quod recte apud Joannem Diaconum editum inveni. Etenim non longe fuerunt Tres tabernae a Velitris urbe. Et sic Anselmus habet lib. V. cap. XXIV. quamvis liber Caesaraugustanus Gratiani scripturam confirmet. 9 Haec in adversariis de Gratiani erratis ordine literarum in propriis nominibus. B. Multo his plura colligere posses, si velles; & ut aliud ex alio, in Pontificum Romanorum nominibus maxime Gratianus aberrat, ut cum Anicetus ab eo appellatur Anitius, Miltiades Melchiades, Xystus Sixtus, Anteros

f Ivo par. 4. c. 117. decr.
g Caesar. lib. 1. c. 36.
h Tarr. lib. 1. c. 140.
i 11. q. 3. c. 69.
k Ivo par. 10. c. 48. decret.
l Ivo c. 47. e. par.
m 16. q. 1. c. 49. Postquam Caesar. lib. 7. c. 35.

Autherus, Calliſtus Calixtus, Caeleſtinus Celeſtinus, Hyginius Higinus, Zoſimus Sozimus aut Zozimus; Zephyrinus Zepherinus. Ita etiam in nominibus Conciliorum, cum Nannetenſe concilium vocat Ananetenſe vel Manetenſe vel Navatenſe, Ancyranum vocat Anquiritanum, vel Ancyritanum, vel Anquirenſe, Arauſicanum Auraſicenſe, Cabilonenſe Bylonenſe, Epaunenſe Epanenſe, Hiſpalenſe Biſpalenſe vel Spalenſe, Matiſconenſe Maticenſe, Vormacienſe Vvarmatienſe. A. Hi non Gratiani errores ſunt, ſed illorum temporum. Sic in Conciliis edi ſolitum eſt. Sic habent Burchardus, Ivo, & Anſelmus, & ceteri collectores. 10 B. Habeo alia majora crimina, an errata dicam; quae ſi pateris, in medium proferam. A. Hodie id fieri non ſinam; cras ad clepſydram Gratianum accuſare poteris.

ADDITIONES.

1 IN editione Gregoriana cap. 12. *Generalis.* diſtin. 54. haec verba ſunt non longe a fine: *Magnis quippe ſtudiis ſecundum beatum Apoſtolum præcavendum eſt ne fides & diſciplina Domini blaſphemetur.* Et in margine: 1. *ad Tim.*6. *&* 2. *Pet.*2.

2 Diſtin. 2. cap. 6. *Quædam.* in eadem editione his utitur verbis: *Nam & ſub Octaviano Cæſare ſuffecti Conſules Papius & Poppæus legem tulerunt, quæ a nominibus eorum appellatur Papia Poppæa.* Et in Notis haec ſunt: *Antea legebatur* Papius & Pompejus, *& paulo poſt* Papia & Pompeja. *Emendatum eſt ex manuſcriptis exemplaribus Iſidori. Nam in impreſſis notaverat errorem Alciatus lib.* 3. *diſp. c.* 3. *In tabulis autem Capitolinis anno urbis* DCCLXI. *ex Kal.*

Kal. Iul. ſuffecti Conſules numerantur M. Papius & Q. Poppæus. Varietas numeri capitum hujus diſtinctionis cum meis dialogis oritur ex capite primo, quod mihi eſt initium diſtinctionis, ſumptum ex verbis Iſidori: Ejus non habetur ratio in eo libro Romano.

3 In eodem libro caput 26. *Omnes*. 17. q. 4. ita ſcriptum eſt: *Item ex eodem* (hoc eſt, Triburienſi Concilio) *c.* 5. *Palea. Omnes Presbyteri interfectores compoſitione Epiſcopo, ad cujus parochiam pertinent, ſolvantur; ita videlicet ut medietatem Vutrigeldi ejus Epiſcopus utilitatibus Eccleſiæ, qui præfuit, tribuat &c.* Et in margine: *Al. Vuirgildi.* Et: *Capitul. l.4. c.15. ext. de pœnis c. presbyteri. Burc. l.6. c.* 11. *Ivo p.* 10. *c.* 140. *Pann. l.* 8. *c.6.* Et in Notis: *Hæc quoque Palea in uno tantum Vaticano codice habetur. Eſt autem in Capitularibus* (*unde citatur in Pannormia*) *lib.*4. *c.* 15. *& in Decretalibus tit. de pœnis c. presbyteri. In Concilio etiam Triburienſi, quod extat, c.* 4. *habetur quiddam ſimili.* Et poſtea: *Interfectores*] *Sic etiam in Pannormia. Vaticanus codex habet* interfecti. *In Capitulari legitur:* Presbyteri interfecti Epiſcopo ad cujus parochiam pertinent ſolvantur ſecundum Capitulare glorioſi Karoli genitoris noſtri; ita videlicet &c. *Verum in Decretalibus & apud Burchardum & Ivonem* hoc modo: Presbyteri interfecti compoſitio Epiſcopo ad cujus parochiam pertinebat ſolvatur, ita videlicet &c. *Et ſimilis locutio habetur in Concilio Triburienſi c.* 4. *Sed quoniam eſt initium capitis, nihil viſum eſt hic mutandum. Reliqua autem ſunt emendata ex locis indicatis.* Et poſtea: *Vuiregeldi*] *Antea legebatur* Renaldus. *Emendatum eſt ex ceteris locis indicatis, præterquam ex Decretalibus, unde abeſt utraque vox. Legitur tamen in prima collectione.* Caput 2. de poenis in editione Romana ita ſcriptum eſt: *Ex Concilio Triburienſi.* Presbyteri interfecti compoſitio Epiſcopo ad cujus parochiam pertinet ſolvatur, ita ut medietatem &c.] *In margine eſt: In Concilio Triburienſi ſub Arnulpho Imperatore c.* 4. *Sed aliis verbis referunt Burchardus lib.* 6. *decret. c.* 11. *Ivo par.* 10. *c.* 140. *& Gratian. ſive Pa-*

Palea 17. *q.* 4. *c.* Omnes Presbyteri.]

4 Capitis tertii *De Neptis* 31. q.2. in eodem libro inscriptio est : *Item Urbanus secundus Sanctio Regi Aragonum*. Et in Notis : *Sanctio*] *Sic est emendatum ex vetustis exemplaribus*, *Pannormia*, *&* *historiis Regum Aragonum* . *Nam antea erat* Sacratio.] Et in margine : *Ivo p.*8. *c.*24. *Pann. l.*6. *c.*109. Capitis 2. *Tua.* ejusdem quæstionis haec inscriptio. [*Econtra Hormisda Papa scribit Eusebio Episcopo.*] *Palea*. Et in Notis : *Palea haec in Decretalibus est c.* 1. *tit. de despon. impu. Et in vulgatis quidem citatur ex Honorio ; sed in prima Decretalium collectione ex Hormisda, ut hic*. Ejusdem cap.1. de desponf. impu. in eadem editione inscriptio est : *Hormisda Eusebio Episcopo.* Et in margine : *cap.*2. *eod. tit. in* 1. *compil.*

5 Distin.45. cap.5. *De Iudæis.* in eodem libro ita inscribitur : *Unde in Concilio Toletano* 4. *c.* 56. *statutum est* . In eodem ita legitur : *Sicut factum est temporibus religiosissimi Principis Sisebuti* . Et in margine haec sunt : *Burch. l.* 4. *c.*82. *Ivo p.*1. *c.*276. *&* *par.* 13. *c.*94. *Pann. l.* 1. *c.* 72. Capitis 94. *Plerique.* de consecr. dist. 4. inscriptio est : Item *ex Concilio Toletano* 4. *c.* 58. In eodem haec verba sunt : *De quibus consultu piissimi ac religiosissimi Domini nostri Sisemundi Regis &c.* Et in margine : *Burch. l.* 4. *c.* 85. *Ivo p.* 1. *c.* 279. *Pann. l.* 1. *c.* 75. Scribi debuit *Sisenandi* pro *Sisemundi* .

6 Inscriptio cap. 25. *Ita nos.* 25. q. 2. in libro Romano haec est : *Unde Gelasius Papa scribit* . Et mox : *Ita nos Syllacenorum cædes geminata Pontificum &c.* Et in margine : *Al. Squillatinorum. al. Syllanorum* . Et : *Poly. l.* 3. *tit.*30. *Ansel. l.*6. *c.*148. *Ivo p.* 10. *c.*18.

7 Distin. 15. cap.2. *Sicut sancti.* in eodem libro ita scriptum est : *Quintum quoque Concilium pariter veneror*, *in quo epistola quæ Ibæ dicitur* , *erroris plena reprobatur*, *in quo Theodorus personam &c. & in quo scripta quoque Theodoriti* , *per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur &c.* Male in casu utroque Theodorus dicitur.

8 In Gregoriana editione cap.69. caus.11. q.3. inscri-

ſcriptio & initium eſt: *Item ex libro undecimo eccleſiaſticæ hiſtoriæ Rufini c.* 18. *Cum apud Theſſalonicam ſeditione exorta &c.*

9 Eodem in libro cap. 49. *Poſtquam hoſtilis* 16. q. 1. inſcriptio eſt: *Idem* (Gregorius) *Ioanni Epiſcopo Veliterno lib.* 2. *epiſt.* 35. Et poſt alia: *gubernationemque Trium tabernenſium Eccleſiæ providimus committendam &c.* Et in margine: *Ioannes Diaconus l.* 3. *c.* 15. *&* 7. *q.* 1. *Temporis qualitas. Anſ. l.* 5. *c.* 24. *Poly. l.* 1. *tit.* 9. Et in Notis: *Trium tabernenſium*] *In vulgatis legebatur Treverenſium. Emendatum eſt ex aliquot vetuſtis & originali & Ioanne Diacono. Nam, ut is teſtatur, hæc epiſtola ſcripta eſt Ioanni Epiſcopo Veliterno. Oppidum autem Trium tabernarum Velitris vicinum eſt.*

10 Nomina propria melius edita ſunt in Gregoriana editione quam in ceteris. Erratum tamen eſt in his. Zozimus pro Zoſimo, Melchiades pro Miltiade, Hoſtienſis pro Oſtienſi, Calixtus pro Calliſto, Iginus pro Hygino, Sixtus pro Xyſto, Bracharenſis pro Bracarenſi, Zepherinus pro Zephyrino, Thelephorus pro Teleſphoro.

DE GRATIANI MAJORIBUS erratis.

Dialogus ſextus.

A. PERMITTITUR tibi B. in Gratianum dicere, ſed ita ut ſingulis criminibus probationes adferas, niſi res probatione non indigeat. B. Conditionem accipio. Ea enim adferam, quae nemo negaverit. Et principio de Anaſtaſio ſecundo videamus, quem ait ab Eccleſia Romana repudiatum, & a Deo fuiſſe percuſſum. Haec Gratianus di-

a *Dist.*19. *c.* 8. Secundum. *in fine.* b 1.*q*.1.*c*.96. Dictum *p.* Quod vero. c *c*.9. *e. distin.* Anastasius. d *Ivo par.*14. *c*.40. *decret.* e *Caes.lib.*14. *c*.43. f *Tarrac. lib.* 1. *cap.*70.

stinct. XIX. extrema *a* & caussa prima cap. XCVI. *b* A. Dixisse fateor Gratianum, sed non solum. Idem enim adfert Pontificalis verba; *c* quae etiam Ivo *d* & liber Caesaraugustanus *e* & tuus Tarraconensis. *f* B. Majus crimen falsi intenditur cum verba Pontificalis corrupit. Ea enim Ivo Carnotensis & liber Caesaraugustanus referunt in hunc modum: *Et quia occulte voluit revocare Acacium, & non potuit, quia divino nutu percussus est Acacius.* Gratianus voce *Acacis* deleta, & alia voce *quia*, ita scripsit: *Et quia occulte voluit revocare Acacium, & non potuit, divino nutu percussus est.* A. Deletum id a Gratiano probare debes. B. Non refert ea verba. A. Ita fortasse in suis libris legerat. Unde quod ad Acacium erat referendum, ad Anastasium retulit. Sed & non in omnibus libris ea vox *Acacius* legitur. B. Deceptum esse Gratianum fateris. Non persequar haec latius, cum id satis acerbè Albertus Pighius & alii prosequantur. A. Modestiam in eis requiro, sed caussae suae inserviunt. Mihi hoc verum videtur, Acacium fuisse divino nutu percussum; Anastasium ei nunquam communicasse. Quod si suspiciones suorum effugere non potuit, non id nocet aliis, qui culpa carent. (1). B. Aliud adferam crimen, quod adversus Romanos Pontifices his verbis utitur

*Dist.*56. *c.*1. & 2.

distin. LVI. post cap. 1. *Exemplis & auctoritatibus non solum sacerdotes sed etiam summi sacerdotes fieri possunt.* Loquitur autem de filiis Presbyterorum. Mox addit:

Unde

Unde Damasus Papa scribit Hieronymo Presbytero : Osius Papa fuit filius Stephani Subdiaconi , Bonifacius Papa Jucundi Presbyteri &c. Mox alios enumerat, qui longe post Damasi & Hieronymi tempora fuerunt . Cur vero Osium ante alios numeraverit , & eum Subdiaconi filium dixerit , cum de Presbyterorum filiis agatur quaerendum . A. Si in eo crimen versatur quod dixerit fuisse aliquos summos sacerdotes filios Presbyterorum , dixit hoc Ivo in praefatione excerptionum his verbis : *Et ita genitos ex Presbyteris non solum ad presbyteratum sed etiam ad summum sacerdotium promoveri permiserunt . Et ut de nostris temporibus taceamus , sicut legitur in gestis Romanorum Pontificum : Felix tertius &c.* Et in Panormia ex libro Pontificatus, vel potius Pontificali , ut in veteri libro est , eadem referuntur : *Felix tertius &c.* *Ivo lib.3.tit. 5.c.11.panor.* Sed & in ipso libro Pontificali , qui extat , post Damasi collectionem de vitis Pontificum sequuntur aliorum vitae . In singulis nomina parentum adscribuntur . Unde credendum est aliquem confecisse verba ab Ivone & Gratiano relata. B. Cur ergo Damaso tribuit Gratianus quae aliorum sunt ? A. Id non Gratiani , sed Paleae erratum esse suspicor , cujus nomen edidit Demochares . Aut si Gratianus id scripsit , ex titulo libri Pontificalis Damasi deceptus est. B. Cupio scire a te unde Paleae verborum initium sumas. A. Aut ab illis verbis , *Unde Damasus* , aut ab illis , *Osius Papa*. B. Finem verborum Palae quemnam

fa-

facis? A. In illis verbis, *filius Jucundi Presbyteri*; ut ea quæ sequuntur, *Felix enim tertius*, sint Gratiani, vel Pontificalis libri ab eo relati. C. Cur non totum illud caput *Osius &c.* Paleae adscribis? A. Quia video eum proposuisse exemplis ostensurum aliquos summos sacerdotes fuisse. Huc accedit, quod Ivo de Felice tertio & aliis ex libro eodem Pontificali, sive ex gestis Romanorum Pontificum, idem affirmat comprobari. B. De Osio nihil dixisti. A. Fateor me nihil habere quod dicam. Tantum scio multos Episcopos olim Papas fuisse dictos. Et Osii Cordubensis nomen celebre est tam in Concilio Nicaeno, quam in Sardicensi. Subdiaconi filium fuisse ignoro. (2.) B. Quando te patronum habet Gratianus, tuas adferam reprehensiones. Apud Gratianum ex Theodosianis legibus verba referri scimus, quae sunt Pauli in libris sententiarum, g & ejus interpretis Aniani. Gratianus caussa secunda quaestione VI. capite XXII. & aliis quinque capitibus h cum ignoraret quae Pauli essent, quaeque interpretis, omnia congessit. A. Sumpsit haec Gratianus non ex ipsis fontibus, sed ex Ivonis panormia, aut ex decretis sive excerptis ejusdem. In panormia ita scriptum est: *i Excepta de legibus Theodosianis, quas interpretatur Paulus: Propter superfluam &c. In Theodosianis legibus cap.* XXXVI. *Ab eo &c.* Sic etiam in decretis, paucis exceptis. B. Qui fieri potest ut Theodosianas leges interpretaretur Paulus, qui sub Alexandro & Gordiano

g *Paul.lib.*5. *senten.*35.36 37. 38. 39.

h 2. *q.*6.*c.*22. Propter superfluam *&* *postea.*

i *Ivo li.*4.*tit.* 12. *c.* 3. 4. 5. 6. 7. *panor.* *&* *par.* 5. *c.* 281.282.283 284.285. *decret.*

no vixit? A. Nulla ratione fieri potuit. Sed existimo Theodosianas leges dictas esse eum librum Alarici tempore conscriptum, quod etiam Contius notat, in quo ex Theodosiano Codice & Novellis, & ex Caii institutionibus & Pauli sententiis excerpta sunt multa. Sic melius est Gratianus locutus quam Ivo Carnotensis. (3.) B. Similis error est caussa xxxv. quaestione v. extrema. *k* Enumerantur gradus adgnatorum & cognatorum totidem verbis, quot Paulus utitur lib. IV. sententiarum. Sed & interpretis Aniani verba referuntur mixta Pauli verbis, & inscriptio est: *Item Isidorus.* A. Si credis Demochari, Isidorus eadem scripsit lib. IX. cap. V. etymologiarum. Si vis antiquiorem scriptorem, Burchardus lib. VII. cap. XXVIII. ex Isidoro de septem gradibus consanguinitatis. Idem Ivo in panormia. At in excerptionibus sic ait: *Hæc capitula de septem gradibus consanguinitatis sanctus Isidorus diligenti inquisitione descripsit, & in figura apertius depicta ordinavit. cap.* I. *de septem gradibus consanguinitatis*. In margine Ivonis adscriptus est locus Isidori in etymologiis a Demochare notatus. B. Quid si Isidorus a Paulo, si fatetur, sumpsit; si negat, surripuit? A. Id minime dubium est, non a Paulo solum, sed ab ejus interprete sumpta omnia esse. B. Habeo quod volebam. (4.) Venio nunc ad Miltiadis verba, quem, ut heri diximus, Melchiadem appellat. Fuit autem is, ut nosti, Eusebii successor, Silvestro vero prior. Gratia-

k 35.q.5.c.6. Primo gradu *Vid. infra l. 2. dialogo* 10.

Ivo lib.7.tit. 12. c. un.panor. & par. 9. c. 64. decret.

12. q.1.c.15. Futuram.

tianus caussa XII. cap. XV. multa verba ei adscripsit, ex quibus eum posteriorem Silvestro facere videtur. *Romani*, inquit, *Principes, qui totius orbis monarchiam tenebant, ad fidem Christi & baptismi sacramenta concurrerent. E quibus vir religiosissimus Constantinus primus fidem veritatis patenter adeptus, dedit licentiam &c.* Nonne videtur hic longe ab illis temporibus abesse, tum dicendi in elegantia, tum his verbis, quibus appareat alios fuisse Principes Christianos, qui tum monarchiam tenebant, e quibus Constantinus primus fuit. Quid? quod de baptismo Constantini loquitur ante Silvestri tempora? Sed & Nicaeni Concilii facit mentionem, quod vigesimo anno imperii habitum est sub Silvestro, ut omnes scribunt; paucis exceptis, qui sub Julio habitum esse dixerunt. Nam venisse Romam Miltiadis temporibus Constantinum ex Augustino & Optato & Eusebio elici potest. Multi Silvestri temporibus id actum scribunt. Sed hæc verba quis ferat? *Idem vero Imperator præsidens sanctæ synodo quæ apud Nicænam congregata est &c.* Sic enim malo quam *Nicenam* legere. A. Non primus Miltiadi Gratianus illa quæ dicis adscripsit, sed ante eum Burchardus libro tertio *l* & Ivo *m* & alii *n* ex decretis Melchiadis Papæ cap. IIX. X. & XII. In Conciliis sine nomine scriptoris haec leguntur ante donationem Constantini hoc titulo: *De primitiva Ecclesia & synodo Nicæna.* Miltiadis esse non credo. (5) B. De donatione Constantini Gra-

l Burc. li.3.c. 2. 4. & 5.
m Ivo li.2. tit. 1. c. 2. & 3. Panor. & par. 3 c.4.6. & 7.dec.
n Cæsar. lib. 7. c. 58.

Gratianum *o* non reprehendo. Habet enim Paleae nomen adscriptum: & eam defendes Graecis verbis Balsamonis ad Photium tit. IIX. cap. I. & Ivone *p* atque Anselmo, *q* & aliis *r* collectoribus. (6) De Eusebii verbis videamus: *s Crucis Domini nostri Jesu Christi, quae nuper nobis gubernacula sancta Romanæ Ecclesiæ tenentibus* V. *Nonas Maij inventa est, in prædicto Kalendarum die inventionis festum vobis solemniter celebrare mandamus.* Placet ne tibi Kalendarum appellatione etiam diem v. Nonas venire? A. Mihi quidem non placet. B. Jam hoc quo pacto defendes, ante Miltiadem & Silvestrum crucem Domini inventam esse sub Eusebio Pontifice? A. Gratianum excusare possum, qui viderit, aut videre potuerit Eusebii Papae epistolam tertiam, & Damasum in Eusebii vita, & Ivonem parte IV. c. III. excerptionum, & librum Tarraconensem *t* tuum. B. At historici *u* post Concilium Nicaenum iter Helenae matris Constantini Hierosolymam conscribunt; & maxima hominum frequentia dedicatum esse templum, illic etiam convenisse Arianos Episcopos narrant. Si his credere nolis, in vita Silvestri Pontificis & Helenae dicitur matrem post filii baptismum cum Judaeis adversus Silvestrum Romam venisse, & non ante credidisse quam Judaei a Silvestro victi fuissent. A. Video difficultatem; & quae ita contraria sunt, non facile in concordiam ducentur. Aut dicendum est mendum esse in illa Eusebii epistola & Damasi scriptis; aut si illa

o *Dist. 96. c. 13. & 14.* Constantinus
p *Ivo li. 4. c. 1. panor. & par. 5. c. 49. decr.*
q *Ansel. lib. 4. c. 33.*
r *Deus de. c. 4. Cæsar Aug. li. 2. c. 72. Tarrac. lib. 6. c. 33.*
s *De consec. dist. 3. c. 19.* Crucis.
t *Tarr. l. 4. c. 55.*
u *Vide Euse. apud Rufin. li. 10. c. 7. & c. 11.*

illa recipimus, cetera contemnamus oportet. (7) Sed tu alia Gratiani errata propone. B. Non ego solus sum, sed a tota veterum schola Gratianus reprehenditur, quod Gregorii tertii verba ad Bonifacium Legatum Germaniae x ad Anglorum indulgentiam retulerit a beato Gregorio concessam. A. Legantur Gratiani verba. C. *Illud vero Gregorij ad Bonifacium Anglicis pro tempore permissum est, quibus B. Gregorius in quarta & quinta generatione conjugia contrahi permisit*. A. Ivonis y & Gratiani & libri Caesaraugustani z inscriptio illorum verborum ad Bonifacium quaenam est? C. *Gregorius junior Bonifacio Episcopo*, apud omnes. Additum tamen est a Demochare in margine *Gregorius III.* ut etiam ab eo, qui Excerptiones Ivonis edidit. A. Ego eadem verba in Coloniensibus Conciliorum editionibus inveni beato Gregorio adscripta in epistola ad Augustinum, & Gregorio tertio ad Bonifacium. Sic facile excusari posset Gratianus, nisi addidisset illa, *ad Bonifacium*. Nunc tantum dicam, in voce *Anglicis* esse erratum. Fuit autem Bonifacius ex Anglicis, quorum origo ex Saxonia Germanorum regione fuit. Hi in Britanniam insulam migrarunt, ut Beda refert. (8) B. Jam vero illud propono, apocryphis scripturis & incertis illum uti. A. Semperne incertis? B. Non hoc dico, sed aliquando incertis. A. Nonne idem Burchardus fecit, & Ivo, & Deus dedit, & qui se authenticis uti professus est, Anselmus? B. Ab his cavere de-

x 32. *q.* 7. *c.* Quod proposuisti. 18. & c.24. Si quis. §. Illud.

y *Ivo lib.* 6. *tit.* 10. *c.* 1. *panor.* & *par.* 8. *c.* 78. *decr.*
z *Cæs. li.*10. *c.*94.

debuit, in quibus illi lapsi sunt. A. Nomina indica apocryphorum & incertorum. B. Liber Pastoris apocryphus est teste *a* Gelasio & LXX. Episcopis in synodo. *b* Hoc idem referunt Burchardus, *c* & Ivo. *d* Hermes in libro Pastoris: *Ego dixi pastori: Domine, si quis mulierem &c.* Haec posuit Palea caussa XXXIV. extrema. *e* Refert Ivo in panormia *f* & in excerptionibus, *g* & ut ex Concilio Arelatensi Bernardus Papiensis *h* & Gregorius IX. *i* Hic Hermetis liber extat, & verba relata posita sunt mandato quarto ejus libri. (9) Adduntur illic alia verba ab Ivone quoque in excerptionibus relata, quae Gratianus *k* & Ivo in panormia *l* Augustino adscribunt. Sic enim ait Gratianus caussa XXIIX. *Idem Augustinus de adulterinis conjugiis libro secundo. Non solum moechatio est &c.* A. Si libro Pastoris uti crimen est, id Paleae objici debet & Ivoni. At qui verba Hermetis vel Augustino, vel Arelatensi Concilio tribuerunt, neque id primi fecerunt, sed aliorum fidem secuti sunt, cur acerbe accusandi sint non video. Ante Gelasium autem hic liber in pretio fuit, ut ex Athanasio *m* & Tertulliano & Hieronymo cognovimus. Damasus quoque in Pii vita, & ipse Pius Pontifex epist. I. eum probare videntur. Ejus verba extant apud Gratianum de consecratione distin. III. cap. XXI. *n* & Ivonem parte IV. cap. III. & CXLV. B. Nihil illic de libro Pastoris scriptum est; sed Hermes laudatur, eique apparuisse dicitur angelus in habitu pa-

a *Vid. Euseb. libr.* 3. *c.* 25.
b *Dist.* 15. *c.* 3. Sancta. *p.* In primis.
c *Burc. lib.* 3. *c.* 221.
d *Ivo li.* 2. *tit.* 11. *c.* 36. *panor. & par.* 4. *c.* 65. *decr.*
e 34. *q.* 1. *c.* 7.
f *Ivo li.* 7. *tit.* 5. *c.* 2. *panor.*
g *Ivo par.* 8. *c.* 243. *decret.*
h *c.* 3. De adult. *in* 1. *collect.*
i *c.* 30. *eo.*
k 28. *q.* 1. *c.* 6. Non solum.
l *Ivo li.* 7. *tit.* 4. *c.* 7. *panor.*
m *Vid. Athan. in ep.* 39. *festiva.*
n *De cons. d.* 3. *c.* 21. Nosse.

paſtoris, eique praecepiſſe ut Paſcha Domini die dominico ab omnibus celebraretur. A. Ivo haec refert in libro Pontificali ſcripta eſſe: *Sub Pij Papæ epiſcopatu Hermes librum ſcripſit, in quo mandatum continetur quod ei præcepit angelus Domini, cum venit ad eum in habitu paſtoris, & præcepit ei ut Paſcha Domini die dominico celebraretur.*] *Hermen cujus Apoſtolus Paulus ad Romanos ſcribens meminit, Salutate Aſyneritum, Phlegontem, Herman, Patrobam, Hermen, & qui cum eis fratres ſunt*, inquit Hieronymus in eccleſiaſticis ſcriptoribus, *aſſerunt auctorem eſſe libri qui appellatur Paſtor, & apud quaſdam Græciæ Eccleſias etiam publice legitur. Re vera utilis liber, multique de eo ſcriptorum veterum uſurpaverunt teſtimonia. Sed apud Latinos pæne ignotus eſt.* B. Ut poſteriores cogitationes Graeco proverbio meliores eſſe dicuntur, ſic etiam poſterior ætas certiora de libro Paſtoris ſtatuit. (10) A. Habeſne alios dicere aut incertos aut apocryphos libros a Gratiano relatos? B. Maxime. Canones Apoſtolorum, & canones ſextae ſynodi repetitae in Trullo. A. Magnas tu quidem turbas moves, ſi hos omnes canones rejicis. Legiſtine unquam Franciſci Turriani mei libros? B. Legi; & hominem ipſum, ut doctum & pium & tibi conjunctiſſimum, valde diligo. A. Probatne is an improbat omnes illos canones? B. Apoſtolorum canones quinquaginta probat, ex ceteris aliquot rejicit. Sextae ſynodi improbat aliquos, alios non

non recipit; ſed ut antiquorum patrum legi poſſe ait, licet careant illa generali auctoritate, qua Graeci exiſtimant excellere. A. Feliciores fuimus his temporibus nati quam multi ex majoribus noſtris. Clementis Romani octo libri conſtitutionum Apoſtolorum, ſive doctrinae apoſtolicae, Graece & Latine editi ſunt; qui fons eſt iſtorum canonum, qui dicuntur Apoſtolorum. B. At Gelaſius in illa ſynodo LXX. Epiſcoporum apocryphum eſſe ait librum canonum Apoſtolorum. *o* Et ſextae illius ſynodi repetitae patres octo libros illos Clementis ab haereticis corruptos eſſe affirmant, ſed XXCV. canones Apoſtolorum recipiunt capite ſecundo, cujus pars poſita eſt a Gratiano diſtinct. XVI. cap. IV. & VII. *p* ab Ivone in panormia & in excerptionibus, *q* & refert liber Caeſarauguſtanus. *r* (II) Iſidorus quoque in ea praefatione Conciliorum, quam Gratianus refert capite primo illius diſtinct. XVI. *ſ* ſic ait: *Canones qui dicuntur Apoſtolorum, ſeu quia eoſdem nec ſedes apoſtolica recepit, nec ſancti patres illis aſſenſum præbuerunt, pro eo quod ab hæreticis ſub nomine Apoſtolorum compoſiti dinoſcuntur, quamvis in eis utilia inveniantur, tamen ab auctoritate canonum atque apoſtolica eorum geſta conſtat eſſe remota atque inter apocrypha deputata.* Haec verba in omnibus veteribus libris Hiſpaniae Conciliorum inveniuntur, non illa quae Iſidorus Mercator in praefatione Conciliorum ſcripſit, quae etiam Gratianus capite quarto ejuſdem diſtinctionis poſuit;

o *Diſt.* 15. *c.* 3. *p.* In primis. *Burch. l.* 3. *c.* 221. *Ivo l.* 2. *tit.* 11. *c.* 36. *panor.* & *par.* 4. *c.* 65. *dec.*

p *Diſt.* 16. *c.* 4 Placuit. & *c.* 7. Quoniam.

q *Ivo l.* 2. *tit.* 11. *c.* 29. & 38. *panor.* & *par.* 4. *c.* 106. & 123. & 134. *decr.*

r *Cæſ. l.* 1. *c.* 40 & 42. & 53. & *li.* 2. *c.* 8.

ſ *Diſt.* 16. *c.* 1.

c. 4. *p.* 1. *diſtin.* 16.

neque diſtinxit varietatem horum ſcriptorum, ut debuit, cum contraria dicerent, (Hic enim Mercator hos canones probat, quos ille rejecerat) ſed utrumque Iſidorum vocat. Tantum capite primo ait: *Hos non recipiendos, ſed inter apocrypha deputatos Iſidorus ſcribit dicens*. Demochares in margine addit: *Iſidorus in principio Conciliorum.* de qua re Contius dubitat. At de Mercatore Gratianus cap. IV. ita ſcribit: *Epiſtola Iſidori in capite canonum. Iſidorus ſervus Chriſti lectori ſuo conſervo. Propter eorum auctoritatem &c.* Apud Ivonem in veteri panormiæ libro dicitur Iſidorus Mercator. Et in excerptionibus ſic eſt: *Ex præfatione Iſidori in opus canonum. Iſidorus Mercator ſervus Chriſti &c.* Idem nomen ſcio in quibuſdam veteribus libris Conciliorum Romae inveniri. In margine tamen Ivonis Peccator appellatur. Te quoque ipſum ſcio exemplum illius Hiſpanicae praefationis Romam ad Michaëlem Thomaſium & Petrum Ciaconem miſiſſe, & hanc varietatem notaſſe, illoſque & ceteros ſelectos viros valde fuiſſe eo munere delectatos, propterea quod fontes ignorarent illius capitis primi Iſidori. (12.) A. quid pluribus verbis opus eſt? Media via inter eos qui probent, & eos qui improbent placet. Cujuſmodi eſt Humberti Silvae Candidae Epiſcopi Cardinalis Leonis IX. Legati, *t* cujus eſſe exiſtimo verba Leoni IX. adſcripta, quae Gratianus refert capite tertio illius diſtinctionis *u*: *Clementis librum, id eſt, Petri*

Ivo lib 2.tit. 11.c. 39. pano. ni.& par. 3.c.107.decr.

t Humber., contra Nicetam.

u *Diſt.*16.*c.*3. Clementis.

tri Apostoli itinerarium, & *Apostolorum canones numerant patres inter apocrypha: exceptis quinquaginta capitulis, quae decreverunt orthodoxae fidei tractatores adjungenda*. Haec etiam Ivo refert x. Sed pro *orthodoxae fidei tractatores* habet *orthodoxis regulis*, aptius. Sic in Corpore canonum ex Dionysii Exigui interpretatione, & in Isidori Mercatoris collectione tantum hos quinquaginta canones invenies. Hoc Gratianus & veteres collectores referunt, item Rabanus in libro Poenitentium, & Ansegisus lib. 1. Capitularium Caroli. Si tu Gratianum alicubi pluribus usum scis, locum ostendito. B. Nullum nunc ostendere possum. (13) A. De sexta synodo cras pluribus agemus.

x *Ivo. d. tit. 11. c. 37. panor. & d. par. 4. c. 105.*

ADDITIONES.

(1) DISTIN. 19. cap. 8. *Secundum Ecclesiae.* extremo in libro Romano haec verba sunt: *Ideo ab Ecclesia Romana repudiatur, & a Deo percussus legitur fuisse hoc modo.* Cap. 9. *Anastasius secundus natione Romanus &c. & quia voluit occulte revocare Acacium, & non potuit, nutu divino percussus est.* Et in margine: *Ex libro (ut in corpore Conciliorum citatur) Pontificali. Ivo p. 14. c. 40.* Et in Notis: *Caput hoc habetur quidem tomo secundo Conciliorum in vita Anastasij: sed esse omnino confictum, cum ex multis aliis argumentis, tum ex hoc manifeste ostenditur, quod Acacius (sicut Nicephorus lib. 16. c. 12. & Evagrius lib. 3. c. 18. & sequentibus, & clarissime Anastasius Bibliothecarius in chronologia testantur) tempore Felicis III. obiit, cui successit Gelasius, & Gelasio Anastasius, qui initio epistolae suae & cap. 1. ad Anastasium Imperatorem Acacium mortuum jam &*

ante judicem Christum una cum Felice adstare scripsit, ut Gelasius quoque ante ipsum scripserat, & habetur infra 24. q. 2. c. Nec quisquam. *Quomodo ergo potuit Anastasius de eo revocando tractare qui jam obierat?*] Qui casus scripsit, satisfacere videtur, ita scribens: *Occulte voluit revocare Acacium defunctum in hæresi, ut orationes pro eo in Ecclesia fierent. Et ideo multi Clerici recesserunt ab obedientia ejus, & lepra percussus est.* Gratiani etiam opinio improbatur in Notis cap. 7. *Ita dominus.* ejusdem distinctionis, par. *Hoc autem*. Verba Gratiani sunt: *Anastasius autem secundus favore Anastasij Imperatoris, quos Acacius post sententiam in se prolatam Sacerdotes vel Levitas ordinaverat, rite fungi acceptis officiis debere decrevit ita inquiens*. In Notis haec sunt: *Minime verum est sensisse Anastasium ordinatos ab Acacio post latam in ipsum sententiam rite fungi acceptis officiis potuisse. Hoc enim duntaxat inquit in capite sequenti, firmam esse sacramenti gratiam ab Acacio traditam, quod verissimum est; sicut & aliæ omnes sententiæ quas in ea epistola ex B. Aug. Anastasius accepit, veræ sunt. Habetur autem hæc eadem Anastasij Papæ II. epistola in corpore canonum, quod Romana Ecclesia semper approbavit, ut infra dist. 20. c.* De libellis. *est adnotatum. Itaque sine caussa reprehenditur hoc loco Anastasius a Gratiano.*] Capite quoque 96 *Dictum est.* 1. q. 1. verba Gratiani sunt: *Quod vero per hæreticos sacramenta dignitatis ministrata dicuntur carere effectu, improbatur auctoritate Anastasij Papæ, qui ordinationem Acacij &c. Sed hoc eum illicite & non canonice immo contra decreta suorum prædecessorum fecisse probant Felix & Gelasius &c. Unde etiam ab Ecclesia Romana repudiatur; & a Deo fuisse percussus legitur in gestis Romanorum Pontificum hoc modo. (Anastasius II. natione Romanus &c.) Require retro in tractatu decretalium epistolarum.*] In margine est: *Supra distinct.* 19. In Notis haec sunt: *Sed hoc cum*] *Supra distinct.* 19. *c.* Anastasius. *ostensum est immerito reprehensum esse Anastasium & verissima esse quæ ipse de Acacio scripsit & decrevit*. Pro c. *Anastasius.* videtur scribendum c. *Ita dominus*.

(2) Di-

(2) Diſtin. 56 cap. 1. extremum in Romano libro ita editum eſt : *non ſolum ſacerdotes ſed etiam ſummi ſacerdotes fieri poſſunt . (Unde Damaſus Papa ſcribit.) Paleæ. Oſius Papa fuit filius Stephani Subdiaconi , Bonifacius &c. Silverius Papa filius Silverij Epiſcopi Romæ , Deus dedit Papa filius Stephani Subdiaconi . Felix enim tertius natione Romanus &c.* Et in margine initio cap. 2. eſt : *In Pontificali* . Et prope vocem *Silverij* eſt : *Al. Hormiſdæ* . Et : *Ivo in prologo. Pann. in prol. c. trigeſimo & lib. 3. c. 52.* Et in Notis haec ſunt : *In nullo vetuſto Gratiani codice adſcribitur hic nomen Paleæ . In decimo Vaticano & aliis quibuſdam habetur conjunćte cum verbis ſuperioribus Gratiani a verſ.* Felix enim tertius *uſque ad finem . In alio autem ſatis etiam emendato iſta eadem cohærent cum ſuperioribus . Sed poſt illa verba* , ex patre Gordiano Presbytero originem duxit , *ſequitur* : Unde Damaſus Papa ſcribit : *Deus dedit Papa &c. Bonifacius Papa & Felix Papa &c. Agapitus Papa &c. Theodorus Papa &c. Silverius Papa filius Hormiſdæ Epiſcopi Romæ . Complures etiam &c. Nec vero magnopere mirandum eſt hæc omnia ex Damaſo citari , qui vixit ante iſtos qui hic enumerantur . Liber enim qui Pontificalis dicitur , ubi hæc ſcripta ſuis locis leguntur , a Damaſo cœptus eſt ſcribi . Ideoque licet ab aliis multa deinde ſint addita , retinuit tamen primi auctoris nomen . Ivo quidem eadem fere iſta refert ex Geſtis Romanorum Pontificum . Omnino partem aliquam hujus capitis , ſaltem illam quæ in decimo Vaticano habetur , ab ipſo Gratiano ſcriptam eſſe conſtat ex verbis Gratiani in extremo præcedente capite & capite penultimo hujus diſtinćtionis . Auctor vero Paleæ, dum unum per ſe caput conficere voluit , ordinem perturbavit , præſertim in repetitione Felicis tertij , & illud de Oſio temere adjunxit , quod nulli Romanorum Pontificum nomen fuit* . In ſcholiis additum eſt : *Oſius*] *Alias Oroſius* . Ego ſcriberem : *Deus dedit* . Idem enim de utroque dicitur . Illa verba *Felix enim &c.* uſque ad finem erant aliis literis ſcribenda , ut Gratiani verba ſcribi ſolent .

(3) Quod cauſſa 2. q. 6 c. 22. *Propter ſuperfluam.*

& aliis inscribitur ex Theodosianis legibus, in Romana editione ita scriptum est: *Unde in Theodosianis legibus sic statutum invenitur*. Et in margine: *In sententiis Iulij Pauli cum interpret. Aniani lib.5. tit.33. c. 1. Ivo p. 5. c. 281. Pann. l. 4. c. 127.* Et in Notis: *Hoc & quattuor sequentia capita, quae citantur ex legibus Theodosianis, habentur lib.5. sententiar. Iulij Pauli cum interpretatione. Ex quo apparet Gratiani etiam tempore has sententias conjunctas fuisse cum Codice Theodosiano seu breviario Alarici. Alaricus autem in praefatione profitetur se volumen illud non ex solo Theodosiano Codice, sed ex variis libris collegisse & in legum collectione atque interpretatione Episcoporum praecipue opera usum fuisse.* Capite 23. *Habita.* In margine est: *ff. Si quis cau. l. 1.* Et in Notis: *Caput hoc abest a vetustioribus Gratiani codicibus & ab originali & Ivone & Pannormia. In uno autem Gratiani valde emendato est in margine superioris capitis tanquam glossa quaedam.* Inscriptio cap. 24. *Ab eo.* est: *Item ibidem tit. 34.* Et in margine: *Ivo p. 5. c.282. Pann. l.4. c. 128.* Et ver. *Ista jam.* est in margine: *Sunt verba interpretis*. Inscriptio cap 25. *Quicunque.* est: *Item ibidem tit.35. c.2.* Et in margine: *Ex interpretatione. Ivo p.1.* (Scribe 5.) *c. 283. Pann. l.4 c.129.* Inscriptio c. 26. *Quoties.* est: *Item ibidem tit.36. c.1.* Et in margine: *Ex interpretatione. Ivo p.5. c.284. Pann. l.4. c.130.* Et ver. *Si propter.* est in margine: *Ex Paulo ibidem*. Inscriptio c. 27. *Omnino.* est: *Item ibidem tit. 37. c. 1.* Et in margine: *Ivo p. 5. c. 285. Pann. l. 4. c. 131. Ex Paulo*. Et in Notis haec sunt: *Omnino puniendus*] *In sententiis Pauli legitur:* Omnimodo probandum est &c. *Sed quia est initium capituli, & de hujusmodi punitione multa sunt a Doctoribus adnotata, non est mutatum. Tantummodo ductus orationis est emendatus, addita particula VT.*

(4) Capitis sexti *Primo gradu.* 35. q. 5. in libro Romano inscriptio est: *Item Isidorus.* Et in margine: *Isid. l. 9. c. 5. In sententiis Iulij Pauli lib.4. tit.11. de gradibus. Hugo de S. Vict. par. 11. l.2. c. 14. Bur. l. 7. c. 28. Ivo par. 9. c. 64. Pann. l. 7. c. 89.* Et ver.

Illae

Illæ personæ. in margine: *Anianus interpres Pauli.* Et postea in Notis est: *Caput hoc recitatum etiam ab Hugone & collectoribus extat in libro sententiarum Pauli, additis non uno in loco verbis Aniani interpretis. Pleraque tamen habentur etiam apud Isid. lib. 9. c. 5.*

(5) Inscriptio cap. 15. *Futuram.* 12. q. 1. in eodem libro haec est: *Item Melchiades Papa.* In margine haec sunt: *Poly. li.1. tit.19. Burch. l.3. c. 2. & 5. Ivo p. 3. c. 4. & 7. Pann. l. 2. c. 3.* Et in Notis: *Ceteri etiam collectores Melchiadem citant. quod constare non posse recte animadvertit auctor glossæ. Fit enim in hoc capite mentio Nicænæ synodi. quo tempore (ut ex ipsa synodo, Eusebio, & ceteris historicis apparet) jam Melchiades obierat. Habetur autem integrum in scripto de primitiva Ecclesia & munificentia Constantini, quod in collectione Isidori Lutetiæ bis impressa sequitur statim post decreta Melchiadis; quemadmodum supra dist. 88. ad c. Decrevit. adnotatum est.* In scholiis sive glossis. *Melchiades*] *Falsus est titulus. Quia Melchiades fuit proximus ante Silvestrum, & ejus tempore est Constantinus conversus. 96. dist. in illa Palea Constantinus.* In contextu haec sunt: *ut non solum gentes, sed etiam Romani Principes, qui pene totius orbis monarchiam tenebant, ad fidem Christi & baptismi sacramenta concurrerent. E quibus vir religiosissimus Constantinus primus fidem veritatis patenter adeptus, licentiam dedit &c. Idem vero præsidens in sancta synodo quæ apud Nicæam congregata est &c.*

(6) Distin. 96. cap. 13. & 14. *Constantinus.* in eodem libro tantum hoc nomen *Palea* inscriptum est. Et in margine cap. 13. haec sunt: *Ans. t.4* (pro *l.4.*) *c. 32. Deus-dedit l. 4. c. 1.* Et in Notis: *Apud Anselmum libro quarto pro rubrica capitis 32. hæc habentur:* Quod Constantinus Imperator Papæ concessit coronam & omnem regiam dignitatem in urbe Romana & Italia & in partibus occidentalibus. *In principio vero ejusdem capitis 32. hæc leguntur:* In gestis Silvestri &c. *usque ad finem hujus & seq. Paleæ, quemadmodum etiam in collectione Deus-dedit.* Et in margine capitis 14. haec sunt: *In edicto Constantini, quod est post Con-*

 cilium

cilium Neocæsariense. Ans. l. 4. c. 32. Deus-dedit ibid. Et in ver. *Beato Silvestro.* est in margine: *Ivo p. 5. c. 49. Pao* (pro *Panno.*) *l. 4. c. 1.* Et in notis haec sunt: *Hæc Palea in multis habetur exemplaribus in quibus aliæ Paleæ esse non solent. Constantinus*] *Verba hæc usque ad vers.* In eo privilegio, *non solum habentur apud Anselmum & Deus-dedit, sed etiam in gestis beati Silvestri, in his quæ a Constantino per octo dies post baptismum acta referuntur. Utile*] *Hinc usque ad finem sumpta sunt ex gestis seu actis sancti Silvestri, in quibus multa præcedunt, ac multa deinceps plenius narrantur. Sed hic ea tantum videntur relata quæ in collectionibus Anselmi & Deus-dedit habentur. Titulus est:* Privilegium S. R. E. &c. *De quo item privilegio Leo nonus in epistola prima sive libello adversus inauditas præsumptiones Michaelis Constantinopolitani & Leonis Acridani Episcoporum c. 13.* Pauca ex privilegio &c. *De iisdem gestis sive actis Gelasius in Concilio* LXX. *Episcoporum (& refertur sup. dist. 15. c.* Sancta Romana) *sic loquitur ut ea videatur approbare. Et in Martyrologio Romano & Usuardi in festo sancti Silvestri legitur:* cujus actus clari habentur. *Inveniuntur vero etiam hodie pervetustis litteris descripta in bibliotheca Vaticana & abbatia Nonantulæ: quorum interpres in proœmio hæc ait:* Historiographus noster Eusebius Cæsariæ Palæstinæ urbis Episcopus &c. Sanctum Silvestrum me de Græco in Latinum transferre præcepisti &c. *Quæ etiam in vetustissimis Pontificalibus & codicibus, in quibus sanctorum vitæ sunt descriptæ, in vita beati Silvestri referuntur. Patrem horum actorum (quod ad baptismum Constantini & imagines sanctorum Petri & Pauli spectat) refert Hadrianus Papa in epistola Constantino Imperatori & matri Irenæ scripta, quæ in secunda actione septimæ universalis synodi habetur. Ipsum autem privilegium fere integrum refert Leo nonus loco superius indicato, & Theodorus Balsamon in Photij Nomocanonem tit. 9. c. 1. quamquam aliis in rebus (quod Græci plerumque solent) Romanæ Ecclesiæ non satis æquus. Hanc eandem donationem ante Gratianum recitarunt Anselmus, Deus-dedit, Ivo locis notatis. Quò ea pertinent quæ Petrus Damianus in* di-

disceptatione synodali inter regium Advocatum & Romanæ Ecclesiæ Defensorem scripsit. Lege, *inquit*, Constantini Imperatoris edictum &c. *De hac eadem re scribit Ado Viennensis in commentario ætatis sextæ, & Gotfredus Viterbiensis in chronicis par. 6. c. 2.* Addi debuit. Nicol. 3. in c. 17. *Fundamenta.* De electio. lib.6.

(7) De consecrat. distin. 3. cap. 19. *Crucis Domini.* in eadem editione inscriptio est : *Item Eusebius Papa epist. 3.* Et in margine : *Ivo par. 4. c. 5.*

(8) Capitis 18. *Quod proposuisti.* cau. 32. quæst. 7. in Romana editione inscriptio haec est : *Item Gregorius tertius Bonifacio Episcopo epistola* 4. In margine est: *Ivo p. 8. c. 78. Pann. l. 6. c. 112.* Et in notis. *Epistola ex qua capitulum hoc acceptum est impressa extat tomo 3. Conciliorum, & manu scripta in bibliotheca monasterij Dominicanorum. & quæ citantur infra 32. q. 1. c.* Quod autem. *&c. sequenti, videntur esse hujus* Gregorij *tertij.* Et in scholiis : *Nubat*] *Hoc Anglicis concessum est, ut dicit Gregorius,* (Malo, *Gratianus*) *quia novi erant in fide, ut inf. ea. par.* Quamvis. *sed male, quia iste non fuit Gregorius magnus, nec scribit Augustino Anglorum Episcopo, cui illa concessio facta est. 35. q. 3.* Quaedam lex.] Verba cap. 24. *Si quis cum noverca.* d. q. 7. in fine : *Illud vero Gregorij &c.* ut in dialogo. In Notis est : *Anglicis*] *Vere hic auctor glossæ animadvertit Gratianum, quod Gregorius tertius scripsit ad Bonifacium Legatum Germaniæ pro causis Germanorum, retulisse ad ea quæ multo ante beatus Gregorius primus scripserat ad Augustinum Anglorum Episcopum, dispensando cum Anglis ad fidem nuper conversis super gradibus consanguinitatis & affinitatis. & habetur infra 35. q. 2. & 3. c.* Quaedam lex. *& q. 5. c.* Ad sedem.] Et in scholiis : *Illud vero*] *Quandoque bonus dormitat Homerus. Vagatur Gratianus pro solutione illius cap. supra ead.* Quod proposuisti. *& cum non inveniat, somniando attribuit sancto Gregorio minori quod egregius doctor sanctus Gregorius major scribit Augustino 35. q. 3.* Quaedam lex. *Sed hic casus reprobatus est suprà.*

(9) Distin. 15. cap. 3. *Sancta.* in eodem libro par. *In primis.* haec verba sunt : *Liber qui appellatur Pastoris apo-*

apocryphus. Et in margine: *Burch. l. 3. c. 221. Ivo par.4. c. 65. Pann. l. 2. c. 123.* Inſcriptio cap.7. Ego dixi. 34. q. 1. haec eſt: (*Item Hermes in libro Paſtoris, mandato quarto*) *Palea.* Et in margine: *Ivo par. 8. c. 241. Pan. l. 7. c.38. Sent. 4. diſt.35. ext. de adult.* Si vir.] Et in Notis: *In hoc capite emendata & addita nonnulla ſunt ex originali & ceteris collectoribus*. Inſcriptio capitis 3. *Si vir.* De adulteriis. in Romana editione eſt: *Ex Concilio Arelaten.* Et in margine: *Alias Aurelian.* Vide c. 3. eo. tit. in 1. compil. & Notas hujus capitis.

(10) Inſcriptio cap.6. *Non ſolum.* 28. q. 1. in eodem libro eſt: *Idem* (Auguſtinus) *de adulterinis conjugiis lib.* 2. Et in notis additur: *In eo libro non extat, ſed apud Hermetem in libro Paſtoris, mandato quarto, ex quo citat Ivo hoc una cum Palea*, Ego dixi, *inf.* 34. *q.* 1. & 2. *Et quoniam in eo mandato tam de viro quam de muliere agitur, eſt aliqua verborum varietas, ſed eadem ſententia*. In margine haec ſunt: *Ivo p.8. c.243. Pann. l.7. c.34.*

(11) Capite tertio *Sancta.* diſtin. 15. par. *In primis.* haec verba ſunt in Gregoriana editione: *Item itinerarium nomine Petri Apoſtoli, quod appellatur ſancti Clementis lib.8. apocryphum*. Et in margine: *decem, orig.* Et poſtea: *Liber qui appellatur Sortes Apoſtolorum, apocryphus. Liber Luſanæ apocryphus*. Et in margine: *qui appellatur Laus Apoſtolorum.*] *orig.* Et mox: *Liber canonum Apoſtolorum apocryphus*. Inſcriptio cap. 4. *Placuit.* diſtin. 16. haec eſt: *Item 6. ſynodus cap.* 2. Et in margine: *Ivo par.* 4. *c.* 106. *Pann. l.2. c.125.* Inſcriptio capit. ſeptimi *Quoniam.* haec eſt: *Unde ſancti patres in eadem* (ſexta) *ſynodo ſecundo congregati dixerunt*. Et in margine: *Ivo ſeptimam vocat.* Et: *Ivo par.4. c.123. Et in oratione allocutoria patrum qui in Trullo convenerant ad Juſtinianum Imperatorem*. Et in verſ. *Placuit*] *c. 2. ejus ſynodi. ſup. ead. c.* Placuit. *Ivo par.* 4. *c.* 106.

(12) In eadem editione inſcriptio cap.1. diſtin.16. haec eſt: *Hos non recipiendos, ſed inter apocrypha deputatos Iſidorus ſcribit dicens:* Canones qui dicuntur Apoſtolorum &c.] Et in Notis: *Caput hoc eſt in præ-*

præfatione Iſidori ad collectionem Conciliorum, quæ ex bibliotheca Eccleſiæ Toletanæ deſcripta Romam miſſa eſt. Nam in illa quæ vulgatæ Iſidori collectioni, de qua initio dictum eſt, præponitur, contrarium potius videtur dici, & refertur infra c. Placuit. *hac ead. diſt. ſi modo idem eſt Iſidorus.* Et in indice librorum ante verba Gratiani: *Iſidori collectionis canonum præfatio alia a vulgata, miſſa ab Archiepiſcopo Tarraconenſi & Alvaro Gomez ex bibliotheca Eccleſiæ Toletanæ.* Capite 4 *Placuit.* ejuſd. diſt. verſ. *Iſidorus.* haec verba ſunt, quae melius capiti quinto adſcribi deberent: *Epiſtola Iſidori in capite canonum. Iſidorus ſervus Chriſti lectori ſuo conſervo. Propter eorum auctoritatem &c.* Et in margine: *Ivo p.4. c.107. Pann. l. 2. c. 125.* Et in Notis haec ſunt: *Hæc epiſtola ab Ivone vocatur Præfatio in opus canonum. & eſt ea quæ Iſidori nomine eſt præpoſita tomis Conciliorum; licet in vetuſtiore editione, in qua purior eſt Iſidori collectio, nonnulla verba deſiderentur. Eſt autem confectum hoc caput ex duobus locis illius præfationis. Nam verba illa* Propter eorum auctoritatem &c. *uſque ad ver.* conſtitutiones, *non longe abſunt ab initio. Reliqua vero ſunt in extremo. Iſidorus ſervus] In Pannormia eſt eodem modo atque apud Gratianum. Apud Ivonem & in manu ſcriptis collectionis illius codicibus eſt:* Iſidorus Mercator ſervus Chriſti conſervo ſuo & parenti fidei (*al.* fideli) in Domino ſalutem. *In vulgatis autem Conciliorum editionibus:* Iſidorus peccator, ſervus &c.] In indice librorum ante verba Gratiani haec ſunt: *Iſidori collectio canonum ex Vaticana & Dominicana ſupra Minervam.* Et in admonitione ad lectorem: *Ceterum inter privatos collectores, qui multo plura congerere ſtuduerunt, perantiquus eſt Iſidorus: cujus collectio protenditur a canonibus Apoſtolorum uſque ad Concilium Hiſpalenſe ſecundum; habeturque in duobus codicibus Vaticanæ bibliothecæ, & uno monaſterij Dominicani ſanctæ Mariæ ſupra Minervam. Extat autem impreſſa in editionibus Conciliorum, in antiquioribus quidem purior, in recentioribus autem multis aliis Conciliis ſcriptiſque admixta. Iſidorum hunc Igmarus Archiepiſcopus Remenſis in libro de ſy-*

nodis

nodis celeberrimum illum Hispalensem fuisse affirmat; a quo testatur etiam Trittemius librum Decretorum esse conscriptum. ac certe multa verba quæ in præfatione hujus collectionis leguntur, sunt in libro quinto etymologiarum. In codice autem Dominicanæ bibliothecæ initio præfationis ita legitur: Isidorus Mercator servus Christi lectori conservo suo &c. *nec multo secus in Vaticanis. quo loco in impressis est:* Isidorus peccator servus Christi &c.]

(13) Capitis tertii distin.16. in ead. editione verba sunt: *Item Leo Papa nonus contra epistolam Nicetæ Abbatis.* Clementis librum, id est, Petri Apostoli itinerarium, & Apostolorum canones numerant patres inter apocrypha; exceptis quinquaginta capitulis, quae decreverunt orthodoxae fidei adjungenda.] In margine haec sunt: *Ivo p.4. c.105. Pann. l. 2. c. 124: Orthodoxæ] Al. regulis orthodoxis. al. regulis orthodoxiæ.* In Notis ita scriptum est: *Hoc caput sumptum est ex responsione Humberti Legati Leonis noni ad libellum Nicetæ Presbyteri & monachi contra Latinos editum; quæ Romæ in monasterio sanctæ Mariæ novæ & in multis privatis bibliothecis extat manu scripta. Merito autem potuit citari Leo IX. quod ejus auctoritate & jussione Humbertus Legatus sedis apostolicæ ea scripserit.* Initio ejusdem distin. haec sunt Gratiani verba: *Apostolorum vero canones, qui per Clementem Pontificem Romanum, sicut quidam asserunt, dicuntur esse translati, sunt quinquaginta.* Et in Notis: *Translati]. In titulo qui præponitur canonibus Apostolorum in collectione Isidori & in Concilio Stephani Papæ IV. (cujus magnam partem Deus dedit Cardinalis in sua canonum collectione refert) pro voce* translati *habetur* prolati. *Dionysius certe Exiguus nullam hujus versionis mentionem fecit, & aliqui scriptores solent epistolas Clementis hoc modo citare,* Ex dictis Petri Apostoli per Clementem prolatis, *ut auctor Polycarpi & alii.*

DE CAPITIBUS SUMPTIS a sexta synodo.

Dialogus septimus.

A. De sextae synodi repetitae in Tullo decretis sive regulis agendum est. Neque credo te dubitare de fide sextae synodi, quae contra Monothelitas habita est Constantinopoli in Trullo, quod palatii sive aulae regiae nomen est, sub Agathone Pontifice & Constantino IV. Imperatore. Haec confirmata est, mortuo Agathone, a Leone minore. Hanc nullos canones fecisse tam Graeci quam Latini confitentur. Sed & in his ipsis regulis, de quorum auctoritate dubitamus hoc aperte dicitur. Recita ex Tilii libro, quem habes, Graeca verba epistolae sive adlocutionis hujus synodi. B. ἐπειδὴ δὲ αἱ ἅγιαι καὶ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, αἱ κατὰ ταύτην τὴν βασιλίδα καὶ θεοφύλακτον πόλιν συναθροισθεῖσαι, ἡ μὲν ἐπὶ τῶν χρόνων Ἰουστινιανοῦ τοῦ τῆς θείας λήξεως ἡ δὲ ἐπὶ τοῦ ἐν εὐσεβεῖ τῇ μνήμῃ γενομένου ἡμῶν βασιλέως Κωνσταντίνου πατρὸς τῆς σῆς ἡμερότητος, τὸ περὶ τῆς πίστεως πατρικῶς διατρανώσασαι μυστήριον, οὐδαμῶς ἱεροῖς κανόνας ἐκέγραφαν, καθάπερ αἱ λοιπαὶ ἅγιαι τέσσαρες οἰκουμενικαὶ σύνοδοι. A. Satis est ad id quod volebam. Latine recitet C. noster. C. Cum quo Imperatore loquitur haec synodus? A. Cum Justiniano posteriore, ejus Constantini filio, sub quo sexta synodus habita est. C. quo pacto pro-

Viden. Ivo par.4. c.120. & 124. & 125. decr.

probas eum esse Justinianum posteriorem? A. Quia prioris Justiniani, sub quo synodus quinta habita est, mentio hic fit, eumque mortuum esse verba illa, τῶ τῆς θείας λήξεως, ostendunt. Inscriptio epistolae ad Justinianum missae recitetur. B. τῷ εὐσεβεστάτῳ καὶ φιλοχρίστῳ βασιλεῖ Ἰουστινιανῷ ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος &c. A. Recitet C. Gratiani verba capitis VII.
Dist.16. c.7. Quoniam. distinctionis XVI. C. *Unde sancti patres in eadem synodo congregati dixerunt. Quoniam sanctae universales synodi, quinta sub Justiniano Augusto, sexta sub Constantino patre suo augusto.* (A. *Tuo* pro *suo* scribendum. idque Contio placet, qui non recte haec esse verba septimae synodi scribit.) C. *de mysterio fidei plenissime disputantes, canones non fecerunt, sicut ceterae quattuor universales synodi, propterea nos convenientes in hanc imperialem urbem, sacros canones conscripsimus.* A. Gratiani verba cum Ivone conferantur.
Ivo par. 4. c. 123. decr. C. *Epistula septimae synodi ad Justinianum filium Constantini.* A. Placet inscriptio, si *sextae* pro *septimae* scribatur. C. In aliis verbis nulla varietas est, nisi quod *tuo* pro *suo* scribit, tuam opinionem confirmans. A. Con-
Caes. lib. 1. c. 40. fer cum libro Caesaraugustano. C. Inscriptio eadem est: sed *sextae* pro *septimae* habet; vox *tua*, non *sua*, confirmatur: cetera ut Gratianus & Ivo habet. (1) A. Hoc jacto fundamento, nullos canones fecisse illam sextam universalem synodum, videamus nunc cur hi canones sextae synodi appellentur. Et hoc ex Tarasii verbis in septima synodo dictis eli-

elicietur. Recita quae Gratianus capite v.& vi. illius diſtin. xvi. ſcripſerit. C. *Sextam ſynodum ſanctam cum omnibus canonibus ſuis recipio. Sed dubitatur de ea an canones conſcripſerit: quod ex quarta actione ſextæ ſynodi facile abſolvitur.* A. *Septimæ* pro *ſextæ* ſcribendum eſt; idque Contius probat, quamvis eandem octavam dicat vocari, quod falſum eſt. C. *Ait enim Epiſcopus Petrus Epiſcopo Nicomediæ.* A. Hoc etiam mutandum eſt: *Ait enim Petrus Epiſcopus Nicomediæ.* C. *Habeo librum continentem canones ſanctæ ſynodi ſextæ. Patriarcha dixit.* A. Hic eſt Taraſius, ut dixi. C. *Quidam ſcandalizantur per ignorantiam pro canonibus iſtis, dicentes: Numquid ſexta ſynodus canones fecit? Sciant ergo quoniam ſancta ſynodus ſexta ſub Conſtantino congregata eſt contra eos qui dicebant unam operationem & unam voluntatem eſſe in Chriſto.* (A. Hos Monothelitas appellabant.) C. *in qua ſancti patres illos, utpote hæreticos, anathematizaverunt, & orthodoxam fidem explanaverunt. Soluta eſt hæc ſynodus Conſtantini* xiv. *anno. Poſt quattuor vero aut quinque annos iidem ſancti patres congregati ſunt ſub Juſtiniano filio Conſtantini, & prædictos canones promulgaverunt, de quibus nullus dubitet. Qui enim ſub Conſtantino Imperatore in ſynodo fuerunt, iidem ipſi Epiſcopi ſub Juſtiniano iſtis canonibus ſuſcripſerunt. Oportebat enim ut ſynodus univerſalis canones eccleſiaſticos promulgaret.* A. Videtis Taraſii rationes quales ſint. Quod iidem Epiſcopi inter-

Diſt. 16. c. 5. Sextam & c. 6. Habeo.

terfuerint & ſubſcripſerint, quod poſt breve tempus, hoc eſt, quatuor aut quinque annos, quod oportuit ſynodum habere canones. B. Quid ſi haec omnia falſa ſint? Nam neque iidem Epiſcopi interfuerunt, nec ſubſcripſerunt, neque poſt ſolos quinque annos. Poſtremo non eſt neceſſe canones ſynodum conſtituere. Id ex quinta & ſexta ſynodo manifeſtum eſt. A. Hoc poſtremum verum eſt; cetera poſtea dices. Volo enim ut prius conferamus Gratiani verba recitata cum Ivone & Caeſarauguſtano libro. C. Eſt etiam nonnihil reliqui apud Gratianum. A Recita. C. *Item ſancta ſynodus univerſalis ſexta, poſt promulgatam ab ea definitionem contra Monothelitas, Conſtantino Imperatore, qui eam congregaverat, non multo poſt defuncto, Iuſtiniano ejus filio regnante pro eo. Eadem ſancta ſynodus.* A. Non recte haec edita ſunt. Lege conjunctim: *pro eo, eadem &c.* C. *filio ejus regnante pro eo, eadem ſancta ſynodus divinitus inſpirata, iterum Conſtantinopoli quarto aut quinto anno congregata eſt, & canones numero* CCII. (A. Lege CII.) C. *ad correctionem Eccleſiæ promulgavit.* A. Haec ſunt ex actione ſexta ſeptimae ſynodi. Confer nunc Ivonis
Ivo par. 4. c. 121. Decr. verba parte IV. cap. CXXI. C. *Actio quarta ſextæ ſynodi.* A. *Septimæ* pro *ſextæ* ſcribendum, ut apud Gratianum. C. *Petrus Nicomediæ Epiſcopus dixit.* A. Haec meliora ſunt quam illic. C. *Habeo librum &c.* Omnia habet ut Gratianus. In fine poſt verbum *promulgaret*: *Actio ſexta tomo primo contra falſam*

ſam ſeptimam ſynodum. Septima ſynodus quomodo dicitur quæ non concordat præcedentibus ſex univerſalibus ſynodis? A. Ex his apparet omnia ſupra ſcripta eſſe ex ſeptima ſynodo, quae pſeudoſynodum dictam ſeptimam evertit. Confer ultima verba Ivonis cum ultimis Gratiani verbis. C. *Item ſancta ſexta ſynodus &c.* Eadem verba. Sed melius ea ſcribuntur quae tu admonuiſti. *Et Juſtiniano filio ejus regnante pro eo, eadem ſancta ſynodus &c.* Sic etiam illa de numero canonum CII. A. Confer cum Caeſarauguſtano libro. C. Contuli. Initio haec ſunt: *actio quarta* VI. *ſynodi. Georgius Patriarcha dixit. Quidam per ignorantiam &c.* A. Haec mendoſa ſunt. C. & poſt verbum *ſubſcripſerunt* additur: *Actio ſexta tomo primo. Sancta ſexta &c.* Quaedam videntur deſiderari. De numero canonum ut Ivo. A. Quid nunc B. habes contra Taraſii argumenta? B. Neque eoſdem Epiſcopos interfuiſſe, neque poſt quatuor ſolos aut quinque annos habitam fuiſſe. Utrumque docent apertè Graeci duo, Theophanes & Anaſtaſius Bibliothecarius. Annorum enim ſubducta ratione, quibus Conſtantinus ſuperſtes fuit poſt ſextam ſynodum, & annorum Juſtiniani ejus filii, antequam ejeceretur a Leontio, & ejuſdem Leontii & Abſimari tyrannorum, & ejuſdem Juſtiniani iterum Imperatoris, fiunt anni XXVII. Quo medio tempore multi Epiſcopi, qui in ea ſynodo fuerant, mortui ſunt, quos illi enumerant. Sed illud potiſſimum eſt,

Cæſ.lib.I.cap 38.

Viden. Humber. contra Nicetam.

quod haec pseudosynodus post solutam sextam habita est, ut aperte dicit idem Tarasius. At convocare generalem synodum, & in ea praesidere, & acta confirmare, solius est Romani Pontificis. In hac repetita synodo non interfuerunt Legati Romani Antistitis, ut omnes Graeci fatentur; nunquam ab eodem convocata est, nunquam confirmata. Sequitur generalem non fuisse, aut oecumenicam, ut ipsi vocant. Quod si generalis fuisset, non sexta aut πενθέκτη diceretur, sed septima. A. confirmationem ex verbis Hadriani a Gratiano & aliis relatam probare quidam nituntur. B. Nosti quid Turrianus tuus adversus hanc confirmationem dicat?

Dist. 16.c.5. A. Redige in memoriam. B. Principio verba illa *sextam synodum sanctam cum omnibus canonibus suis recipio* non esse Hadriani verba, sed Tarasii relata ab Hadriano. Id ex actione secunda septimae synodi cognosci potest, in qua actione lecta est haec Hadriani epistola ad Tarasium. A. Cur non contradixit Hadrianus verbis Tarasii, si falsa scribebat? B. Quia aliqua ratione recte loquebatur. Sextam scilicet synodum veram recipio & ejus canones, si qui sunt. Sed & si quis Graeca verba cum Latinis conferat, non inveniet de sextae synodi tantum regulis loqui, sed de sex Conciliorum regulis. A. Tarasius post illa verba retulit canonem hujus repetitæ synodi de agni pictura: pro quo canone tuendo, uti acerrimo telo contra haereticos, omnem lapidem movet ut persuadeat omnibus se-

ſextam eſſe & legitimam ſynodum eam, in qua is canon conſcriptus eſt, uſque eo ut dixerit in ſynodo ſe habere ſubſcriptionem omnium patrum ſextae ſynodi, qui etiam poſt hunc & ceteros canones ſubſcripſerint. B. Dici poterit Hadrianum haec paſſum eſſe dici & ſcribi, ut optato fine frueretur, quo haereſis illa effractorum imaginum tolleretur. Sed non ſequitur omnes canones eſſe confirmatos, ſed illum non eſſe improbatum. Alioqui ſequeretur etiam canones contra caelibatum Clericorum, & contra jejunia ſabbati, & de ſanguine & ſuffocato confirmatos eſſe, quorum habuiſſe notitiam Hadrianum ignoramus. (2) A. Hadriani verba legantur, quae Gratianus refert de conſecratione diſtin. III. cap. XXIX. C. *Item Hadrianus Papa Taraſio Patriarchæ.* A. Non additur hic *univerſali*, ut in Graecis libris mendoſe. C. *Sextam ſanctam ſynodum recipio cum omnibus canonibus ſuis, in quibus dicitur: In quibus ſcripturis ſanctarum imaginum* (A. *Scripturis* poſitum eſt pro *picturis*. Eſt enim hoc caput XXCIII. Trullianum, in quo eſt: ἔν ποι τῶν σεπτῶν εἰκόνων γραφαῖς) C. *agnus Præcurſoris digito oſtenſus depingitur.* A. Lege clauſulam ejus capitis. C. *Verum igitur agnum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſecundum imaginem humanam amodo etiam in imaginibus pro veteri agro depingi jubemus.* A. *pro veteri agno* dicendum eſt. Confer cum Ivone *a* & Caeſarauguſtano. *b* C. *Adrianus Papa Taraſio Patriarchæ. Actio ſecunda ſynodi ſeptimæ. Sanctam ſextam &c.*

De conſec. d. 3 c. 29. Sextam

a Ivo *par.* 4. c. 122. *decret.*
b *Cæſar. lib.* 1 c. 39.

In quibusdam picturis sanctarum imaginum &c. Verum igitur agnum, qui Dominum nostrum Jesum Christum secundum humanam imaginem effigiat, amodo pro veteri agno in imaginibus depingi jubemus. B. Melius extremum caput Gratianus posuit. Neque enim illa, *qui effigiat*, Graeca verba habent. C. In Caesaraugustano libro tantum est: *Adrianus Papa Tharasio Patriarchae. Sanctam sextam synodum recipio cum omnibus canonibus suis.* Sed apud Ivonem cap. CXXVI. partis quartae sic est: *Responsiones Adriani Papae contra objectiones quorundam ad Carolum cap.* XXXV. *Sancta sexta synodus fideliter per canones orthodoxe statuens, ita constituit dicens: in quibusdam venerabilium imaginum picturis agnus digito praecursoris monstratus designatur, qui in signum relictus est gratiae. Et post pauca: Secundum humanam figuram & in imaginibus & nunc pro veteri agno retitulari decernimus.* A. Haec postrema obscurius dicta sunt. Prima verba hunc canonem satis confirmant, ceteros non item, de quibus alio die agemus. B. Omissa sunt alia ejusdem Hadriani verba: quae sunt haec aut his similia: *Idcirco testimonium de sancta sexta synodo pertulerunt ut clarifice ostenderent quod jam quando sancta sexta synodus acta est, a priscis temporibus sacras imagines & historias pictas venerabantur. Unde ipsa sancta sexta synodus fideliter per canones orthodoxe statuens &c.* A. Ne his quidem verbis omnes canones confirmantur. B. Non est audiendus Antonius Contius in

in hujus capitis editione, cum de picturis veteris Ecclesiae agit. A. Tacitis suffragiis ejus sententia improbetur. (3)

ADDITIONES.

(1) GRATIANI verba sunt in extremo cap. 6. *Habeo.* dist. 16. in editione Gregoriana: *Ex his ergo colligitur quod sexta synodus bis congregata est, primo sub Constantino, & nullos canones constituit; secundo sub Iustiniano filio ejus, & praefatos canones promulgavit. Unde sancti patres in eadem synodo secundo congregati dixerunt.* In margine est: *Ivo septimam vocat.* Et: *Ivo par. 4. c. 123.* Et: *In oratione allocutoria patrum qui in Trullo convenerant ad Iustinianum Imperatorem.* Verba capitis septimi sunt: *Quoniam sanctae & universales synodi, quinta sub Justiniano augusto, sexta sub Constantino patre suo* (scribe *tuo*, ut in erratis notatur) *augusto, de mysterio fidei plenissime disputantes, canones non fecerunt &c.*

(2) Capitis quinti ejusd. distin. 16. in eodem libro inscriptio est: *Unde scribit Hadrianus Papa Tharasio Patriarchae. Sextam synodum sanctam recipio cum omnibus canonibus suis.* In margine est: *Ivo p. 4. c. 122.* In Notis haec sunt: *Sextam*] *Hoc habetur in secunda actione septimae synodi in epistola Hadriani ad Tharasium. Sed eo in loco Adrianus refert verba synodicae epistolae a Tharasio ad se missae. Et hic Gratianus non refert propria ejus epistolae verba. In versione enim Anastasij Bibliothecarij sic legitur:* Invenimus autem in praedicta synodica epistola sanctitatis vestrae, post plenitudinem fidei & confessionem sacri symboli & omnium sanctarum sex synodorum, & de sacris & venerabilibus characteribus miraculum laude ac veneratione dignissimum contineri. Quare & easdem sanctas sex synodos suscipio cum omnibus regulis quae jure ac divinitus ab ipsis promulgatae sunt. *Et haec quidem postrema verba sunt etiam in illa ipsa Tharasij epistola, quod ex Concilio Graeco, & nova*

va interpretatione clare apparet. Sequuntur Gratiani verba: *Sed dubitatur de ea an canones conscripserit. quod ex quarta actione sextae synodi facile absolvitur.* In Notis est: *In secundo & XII. Vaticanis est* sextae alias septimae. *Et vere septima est, sed ob glossam nihil est mutatum*. In scholiis haec sunt: *Sextae synodi*] *Falsa est littera, & debet ibi esse* septimae synodi. *Qualiter enim dubitaret sexta synodus de eo quod ipsa fecerat?* Mox in margine sunt Joannis Fant. & Archidiaconi nugae. Capitis sexti inscriptio est, post verbum *absolvitur* jam relatum: *Ait enim Petrus Episcopus Nicomediae. Habeo librum continentem canones sanctae sextae synodi &c.* In margine est: *Ex actione quarta septimae synodi*. Et: *Ivo p.4. c.121.* In Notis haec sunt: *Habeo librum*] *Verba sunt Petri Episcopi Nicomediae ac Tharasij Patriarchae Constantinopolitani actione quarta septimae synodi. quod quidem ipsi de centum ac duobus canonibus dixerunt qui in Trullo tempore Iustiniani Rhinotmeti, secundo anno suae revocationis ad Imperium, editi sunt. Verum ex his ipsis verbis Tharasij apparet eos canones non esse proprios sextae synodi: quia fatetur post annos quatuor aut quinque quam ea synodus fuerat absoluta canones illos fuisse editos, quo tempore certissimum est neque eundem Romanum Pontificem neque eosdem Episcopos fuisse. Quamquam in hac ratione temporis potius credendum est diligentissimis chronologis Theophani (cujus etiam verba, quae ad hunc locum pertinent, ex originali Graeco Vaticano satis fideliter translata leguntur apud Franciscum Turrianum libro de 6. 7. & 8. synodo) & Anastasio & Georgio Cedreno quam Tharasio. Illi enim non quattuor aut quinque ut Tharasius, sed viginti septem annos a fine sextae synodi tempore Agathonis habitae usque ad hanc hujusmodi Decretorum editionem asserunt intercessisse. Episcopos vero qui hos ediderunt noluisse ipsos edere tanquam canones sextae synodi, sed voluisse supplere quod videbatur in quinta ac sexta synodo deesse, ipsamet illorum ad Imperatorem allocutio testatur. Itaque nova dicenda est haec Episcoporum coitio. Ideoque Graeci illam, ut scribit Balsamon, πενθέκτην, id est, quintam-sextam synodum*

tam synodum appellant. Ceterum non fuisse omnes illos canones a Romana Ecclesia receptos duo viri rerum ecclesiasticarum peritissimi, Anastasius Bibliothecarius & Humbertus Leonis IX. legatus aperte testantur. Humbertus quidem his verbis: Non autem miror si Agathoni Papae & sanctis patribus sextae synodi vestra imputetis deliramenta, & quae aut corrupistis aut finxistis capitula &c. Capitula quae nobis sub ejus auctoritate apponitis omnino refutamus, quia prima & apostolica sedes nec aliquando ea accepit nec observat hactenus. *Anastasius vero in præfatione in septimam synodum ad Ioannem VIII. Romanum Pontificem ita scripsit:* Ergo regulas quas Graeci in sexta synodo perhibent editas, ita in hac septima synodo principalis sedes admittit, ut nullatenus ex his illæ recipiantur, quæ prioribus canonibus vel decretis sanctorum sedis hujus Pontificum aut certe bonis moribus inveniuntur adversæ: quamvis omnes hactenus ex toto maneant apud Latinos incognitæ, quia nec interpretatæ. Sed nec in ceterarum patriarchalium sedium &c. Quamquam eosdem patres illas Græci promulgasse perhibeant qui in sexta synodo sunt inventi: sed nullis certe probare possunt indiciis.] Ad vers. *Sancta sexta.* in margine additur: *Ex sexta actione septimæ synodi.* Verba ipsa non videntur sine mendo edita: *Et Justiniano ejus filio regnante pro eo. Eadem sancta synodus &c.* Illud recte est: *& canones num.* CII. *ad correctionem Ecclesiæ promulgavit.*

(3) De consecrat. dist. 3. cap. 29. *Sextam.* in editione Romana inscriptio est: *Item Hadrianus Papa Tharasio Patriarchæ in actione 2. ejusdem septimæ synodi.* In margine haec sunt: *In epist. Hadr. ad Carolum c. 35. supra dist. 16.* Et: *In 6. syn. c. 82. Ivo p. 4. c. 122. & 126.* Verba capitis 29. sunt: *Sextam sanctam synodum recipio cum omnibus canonibus suis, in quibus dicitur: In quibus picturis sanctarum imaginum agnus præcursoris digito ostensus depingitur, qui in figuram gratiæ transit &c.* In margine est: *In quibus] In quibusdam. Vera lectio.* Et in scholiis post Casum: *In quibus scripturis, id est, pictoris.* (mendose pro *picturis*) *& sunt verba canonum 6. synodi.*

In Notis haec sunt: *De sexta synodo & canonibus ipsius notatum est supra c.* Sexta Synodus. { Deest dist. 19. } *Gratiae transit*] *Et in epistola Hadriani & apud Ivonem par. 4. c. 122. legitur* in typum gratiæ assumptus est. *Apud eundem Ivonem c. 126. ex Hadriano ad Carolum*, in signum relictus est gratiae. *Græce in canone sextæ synodi est* ὃς εἰς τύπον παρελήφθη τῆς χάριτος, id est, qui in typum gratiæ assumptus est. *Sed ob glossam non est mutatum.* In extremo capite haec verba sunt: *Verum igitur agnum Dominum nostrum Jesum Christum secundum imaginem humanam amodo etiam in imaginibus pro veteri agno depingi jubemus.*

DE EADEM RE.

Dialogus octavus.

C. QUID est quod contra canonem ab Hadriano confirmatum tam Romae quam in provinciis pictura Praecursoris Domini digito agnum ostendit? Idem etiam fit in globulis illis cereis, quae a multis agni Dei, ab aliis amuleta dicuntur? A. Consuetudinis vis magna est, in re praesertim quae potuit non impia videri. Cum enim pictura historiam doceat vel potius rem gestam, cum Praecursor digito agnum ostendit, venit in mentem inspicientibus eundem tunc dixisse: *Ecce agnus Dei*, & quae sequuntur. Sic cum Petro aut claves dantur aut oves committuntur, si claves & oves pictae sint, spectatores facilius rei gestae recordantur, quam si simpliciter Christus loquens cum Petro pingatur. B. His imaginibus veteres usi sunt, tum in

in hieroglyphicis, ut Ægyptii, tum rhetores in arte memoriae, tum in nummis & ſignis omnes populi ac Reges & Imperatores. A. Ita eſt ut dicis. Sed nos de ceteris regulis agamus, quae ex illa repetita ſynodo Gratianus refert. B. Non eſt ferendus Gratianus cum ex hac ſynodo partem refert, in qua Cypriani ſynodum probare videtur de baptiſmo haereticorum, cum contra Cypriani ſynodum omnes veteres patres ſteterint. A. Graeca verba lege capitis ſecundi extremi. B. ἔτι μὴν τοῦ Κυπριανοῦ τοῦ γενομένου ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἄφρων χώρας καὶ μάρτυρος, καὶ τὴν κατ' αὐτὸν σύνοδον ἐκτεθέντα κανόνα, ὃς τοῖς τῶν προέδρων τόποις, καὶ μόνον κατὰ τὸ παραδοθὲν αὐτοῖς ἔθος ἐκράτησεν. A. Nunc C. Gratiani verba legat. C. *Opuſcula Theophili &c. Cyrilli Alexandrini Epiſcopi, Cypriani Carthaginenſis Epiſcopi & ſynodum ſuam.* A. Ivonis verba *a* quae ſunt? C. Eadem fere quae antea diximus, niſi quod *ejus* pro *ſuam* ſcripſit in excerptionibus. Sed in Panormia *ſuam*, non *ſuum*, ut editum eſt. Sic etiam habet liber Caeſarauguſtanus. *b* A. Mihi neque Graeca verba neque Latina placent; ſed ut potius tota illa ſynodus repudietur. (1) B. Caput quartum ejus ſynodi refert Gratianus cauſſa XXVII. cap. VI. *c* ut deponatur Clericus, laicus excommunicetur, qui Deo conſecratam corruperit. A. Rejici non debet. Sed ubi dicitur *Item ex ſexta ſynodo*, adde *repetita cap.* IV. (2) B. Caput ſextum latius Graeci quam Gratianus *d* & Ivo *e* habent: *Ante Subdiaconi ordinem uxorem Clerico ducere licere*

Diſt. 16. *c.* 7. Quoniam.

a *Ivo par.* 4 *c.* 134. *decret* & *lib.* 2. *tit.* 11. *c.* 29. *pan.*

b *Cæſar. lib.* 2. *c.* 8.

c 27. *q.* 1. *c.* 6. Si quis.

d *Diſt.* 32. *c.* 7. Si quis.

e *Ivo li.* 3. *tit.* 8. *c.* 19. *panor.*

licere, non postea. A. Hujus capitis, ut ex sexta synodo, Innocentius tertius mentionem fecit. *f* B. Errorem Gratiani est secutus. (3) Caput etiam septimum plenius habent Graeci quam Gratianus *g* & Ivo, *h* qui quasi ex septima synodo cap. VII. id refert non recte: *Ne diaconus ante Presbyterum sedeat, nisi locum tenuerit Patriarchae vel Metropolitani.* [4] Capitis octavi mentio fit in septima synodo cap. VI. (cujus verba refert Gratianus distin. XIIX. *i* & Ivo *k* in excerptionibus) de synodo semel habenda quotannis. A. Cupio scire quibus verbis referunt vel renovant septimi Concilii patres hunc canonem. B. ὥρισαν οἱ ἐκ τῆς συνόδου ὅσιοι πατέρες. & postea. τοῦτον οὖν τὸν κανόνα καὶ ἡμεῖς ἀνανεοῦμεν. C. Apud Gratianum & Ivonem est: *Definierunt sextae synodi sancti patres. Hunc ergo canonem & nos renovamus.* A. De hoc capite dubitari non potest. Sed & videmus illos sanctos patres dici & illam sextam synodum. B. Omnes Graeci ita appellant, & aliqui ex Latinis. (5) Caput nonum Gratianus refert dist. XLIV. Cap. III. his verbis: *Nulli Clerico licet tabernam aut ergasterium habere.* Graece est: Μηδενὶ ἐξεῖναι κληρικῷ καπηλικὸν ἐργαστήριον ἔχειν. Non recte pro caupona vel vinario ergasterio sive taberna scriptum est taberna vel ergasterio. C. Quid interest? B. Quia non aliae officinae prohibentur. Id enim ergasterium significat. (6) A. Dic de aliis. B. Caput undecimum solent Graeci contra Latinos objicere de azymis Judaeorum, & aliis prohibitis.

f c. 6. de tempo. ord. in 3. collect. & c. 9. de aet. & qual. Gregor. I.
g Dist. 93. c. ult.
h Ivo par. 6. c. 123. decret.
i Dist. 18. c. 7. Quoniam.
k Ivo par. 5. c. 375. decret.
Distin. 44. c. 3. Nulli.

tis. Gratianus *l* non recte ex septima synodo esse ait. C. Ab Ivone *m* sumptum id est. Sed melius est in libro Caesaraugustano *n* & apud Contium. B. *eorum* pro *Judaeorum* scribit Gratianus apud Democharem. A. Lege initium hujus capitis B. *Μηδεὶς τῶν ἐν ἱερατικῷ καταλεγομένων τάγματι ἢ λαϊκὸς τὰ παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἄζυμα ἐσθιέτω.* A. Memini apud Humbertum Silvae-Candidae Episcopum me legere hunc canonem nullas vires obtinere, cum sexta synodus nullos fecisset; sed & hic non prohiberi generaliter Christianis azyma, sed ea quae Judaeorum fuerint. C. Quid? Graeci semper abstinent azymis? A. In sacrificio Missae abstinent. *o* C. An non Christus azymis usus est in institutione ejus sacrificii? A. Non poterant agnum comedere Judaei, nisi cum azymis, quibus octo diebus utebantur. Si quis alio pane uteretur, occidebatur. *p* (7) B. Caput XIII. (quod Gratianus refert distinct. XXXI. *q*) nullo pacto recipi potest. Est enim contra caelibatum Latinorum sacerdotum conscriptum, & aperte contra Romanam Ecclesiam. A. Quid ais, contra Romanam Ecclesiam? Quo pacto id probas? B. Apertissimis verbis: *Ἐπειδὴ ἐν τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἐν τάξει κανόνος παραδεδόσθαι διέγνωμεν*, &c. A. Quid Gratianus & Ivo scribunt? C. Gratianus sic ait: *Item synodus sexta. Quoniam in Romani ordine canonis esse cognovimus traditum eos qui ordinati sunt Diaconi vel Presbyteri confiteri quod non suis jam copulentur uxoribus.* Ivo ita scribit: *Sexta synodus capi-*

tulo

l 28. *q.* 1. *c.* 13. Nullus.
m *Ivo par.* 13 *c.* 116. *de vet.*
n *Caes. lib.* 8. *c.* 102.
o *Vid. Leo* 9. *in epis. ad Michae. CP. incipiens* Scripta tuae.
p *Exod.* 12. & 13.
q *Dist.* 31. *c.* 13. Quoniam *Ivo lib.* 3. *tit.* 8. *c.* 3. *panor.*

tulo XIII. *Quoniam in Rom. &c.* Non sunt eadem verba Graeca & Latina, sed sententia eadem est. Quod Graece est καθομολογεῖν, & *promittere* significat, *confiteri* versum est non recte. Nescio autem cur de Hypodiaconis nihil dictum sit, cum melius de eis diceretur, tum tacitis verbis polliceri ut abstineant ab uxoribus, si quas habent, & ut ipsi & caelibes nullas ducant. B. Quod sequitur, quis ferre potest? ἡμεῖς τῷ ἀρχαίῳ διακολουθοῦντες κανόνι τῆς ἀποστολικῆς ἀκριβείας, καὶ τάξεως &c. *Antiquum sequentes canonem apostolicæ diligentiæ & constitutiones sacrorum virorum, legales nuptias amodo valere volumus nullo modo cum uxoribus suis eorum connubia dissolventes, aut privantes eos familiaritate adinvicem in tempore opportuno.* Haec Gratianus. Ivo melius: *Nos antiquum sequentes canonem apostolicæ diligentiæ & constitutionis sacrorum virorum &c.* A. Nunquam hoc Apostoli, nunquam hoc priores Graeci sancti viri statuerunt; quod aperte Epiphanius scribit. Quam vero familiaritatem Latinus interpres, τῆς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίας Greci. (8)

Dist.31.c.13. Quoniam.

Apud Humbertum Graeci objiciunt Apostolorum canonem quintum Graecis, sextum Latinis, cujus etiam verba hic repetunt: Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μὴ ἐκβαλλέτω προφάσει εὐλαβείας &c. Quem canonem aliis verbis Gratianus, *r* aliis Burchardus *s* & Ivo *t* referunt. Gratianus in hunc modum: *Item opponitur illud quod legitur in canone Apostolorum: Si quis docuerit sacer-*

r Dist. 28. c. 14. Si quis.
s Burch. lib. 1. c.78.
t Ivo li.3.tit. 8. c. 30. panorm. & par. 5.c.184.decr.

ſacerdotem ſub obtentu religionis propriam uxorem contemnere, anathema ſit. Alii haec verba ſcribunt: *Epiſcopus aut Presbyter uxorem propriam nequaquam ſub obtentu religionis abiciat. Si vero rejecerit, excommunicetur. Sed ſi perſeveraverit, dejiciatur.* Haec cum Graecis conveniunt. Optime autem alibi Gratianus Apoſtolorum canonem interpretatur: *Si quis docet ſacerdotem uxorem ſuam contemnere, non quam in ſacerdotio accepit, ſed quam ante ſacerdotium, dum adhuc eſſet laicus vel in minoribus ordinibus conſtitutus, ſibi copulavit, cum qua continentiam profeſſus eſt cùm ad ſacros ordines conſcenderet, quam nullus debet contemnere, hoc eſt, ab animo & cura ſua abicere quin ei neceſſaria provideat, anathema ſit.* Hoc etiam Humbertus, ni fallor, ſcripſit: cujus verba Leoni IX. aſcribunt Gratianus *u* & Ivo. *x* (9) B. Non recte idem Gratianus de ſexta pſeudoſynodo loquitur his verbis: *Hoc autem ex loco intelligendum eſt. Orientalis enim Eccleſia, cui ſexta ſynodus regulam vivendi præſcripſit, votum caſtitatis in miniſtris altaris non ſuſcepit.* Immo aperte Afris cap.XII. & Romanis cap.XIII. legem ſtatuere & regulam vivendi haec ſynodus profitetur. Quae vero ſequuntur Stephani Papae verba, y quae etiam Ivonis ſunt in Panormia, z duriuſcula ſunt, niſi interpretatione molliantur: *Aliter ſe orientalium traditio habet Eccleſiarum, aliter hujus ſanctæ Romanæ Eccleſiæ. Nam earum Sacerdotes, Diaconi, aut Subdiaconi matrimonio*

*Diſt.*31. *c.*9. Quicumque. *p.*1.

u *Diſt.*31. *c.* 13. Quoniam.
x *Ivo lib.*3. *tit.* 8. *c.* 32. *panor.*

y *Diſt.* 31. *c. ult.*
z *Ivo lib.*3. *tit.*8. *c.*1. *panorm.*

monio copulantur. Istius autem Ecclesiae vel occidentalium nullus Sacerdotum a Subdiacono usque ad Episcopum licentiam habet conjugium sortiendi. Si veritatem amamus, tam Orientis quam Occidentis canones eodem modo vetant Hypodiaconis & his majoribus nuptias contrahere, ut in hac eadem Trulliana synodo cap. VI. A. *matrimonio copulantur*, hoc est, matrimonii copula utuntur impune, interpretantur nostri. B. Cetera non cohaerent: *nullus licentiam habet conjugium sortiendi*, id est, neque uxores ducere, neque conjugio uti possunt. (10) Sunt alia in Graeco illo canone XIII. quae neque Ivo, neque Gratianus *a* habent, reprehendenda. In quibus excellit interpretatio mala cap. XXV. Carthaginensis Concilii Graecis, & in corpore canonum aliis est cap. III. Concilii Carthaginensis quinti. Videndum cap. III. & IV. Graecis, aliis Carthag. II. cap. II. & Rabanus cap. XXIX. poenitentium, & Ivo, *b* & Anselmus. *c* (11) A. De aliis capitibus Trullianis a Gratiano relatis videamus. B. Caput XV. refert Gratianus distinct. LXXVII. capite IV. *d* *Ne Subdiaconus minor* XX. *annis ordinetur &c.* Caput XVII. refert Gratianus ut ex septima synodo, caussa XXI. quaest. II. *e* *Ne derelictis suis Ecclesiis Clerici in aliis recipiantur.* (12) Caput XXIII. refert Gratianus caussa prima capit. c. *f* *Ne sacra eucharistia pecunia accepta distribuatur.* Apud Ivonem cum hac inscriptione legitur: *g* *Ex sexta synodo Constantinopolitana tertia cap.* XXIII.

Dist. 32. *c.* 7. Si quis.

a *Dist.* 32. *c.* 13. Placuit. & *dist.* 84. *c.* 4. Cum de quorundam. *c.* *dist.* 84. *c.* 3. Cum in praeterito.

b *Ivo lib.* 3. *tit.* 8. *c.* 22. *panorm.*

c *Ansel. lib.* 8. *c.* 7.

d *Dist.* 77. *c.* 4. Subdiaconus.

e 21. *q.* 2. *c.* 1.

f 1. *q.* 1. *c.* 106. Nullus.

g *Ivo par.* 2. *c.* 92. *dec.*

XXIII. C. Quo pacto eadem est sexta & tertia? A. Fortasse neque sexta dicenda est, neque tertia. Sed sexta vocatur repetita post sextam generalem; tertia autem ob locum, Costantinopolim. C. Dic apertius. A. Prima generalis Nicaena fuit, secunda Constantinopolitana, tertia Ephesina, quarta Chalcedonensis, quinta Constantinopolitana secunda, sexta Constantinopolitana tertia. C. Nunc intelligo. Sic igitur dicemus septimam Nicaenam secundam, octavam Constantinopolitanam quartam. Sed quo pacto dicemus neque sextam neque tertiam? A. Quia nobis videtur non esse generalis. Sic non est sexta, nisi usurpatione nominis. Eadem ratione non est tertia Constantinopolitana, quia aliae tres generales Constantinopolitanae fuerunt. (13) Dic B. cetera. B. Caput XXVI. Gratianus refert dist. XXIIX. *h* de Presbytero non legalibus nuptiis irretito, quem *ἄθεσμον γάμον* Graeci vocant, & addunt *κατ' ἄγνοιαν*, hoc est, per ignorantiam. Gratianus alibi de bigamo interpretatur, *i* & Innocentius III. idem significare videtur. *k* A. Mihi de quibuscunque nuptiis a Presbytero contractis post ordinem sacrum, aut perseverat in illegitimis antea contractis, idem esse videtur. Illegitimae autem nuptiae sunt jure prohibitae, ut consanguineorum, aut etiam cum virgine sacra, aut cum filia spiritali, quam tenuit in baptismo. (14) Cetera dices. Video enim interpellatores adesse.

h *Dist.* 28 *c.* 16. Presbyterum.

i *Dist.* 31. *c. ultim. p.* Quod autem

k *Inn.* III. *lib.* 2. *epist.* 62 *regist.* & *c.* 1. *de bigam. in* 3. *collect.* & *c.* 4. *eo. tit. Greg.* 9.

AD-

ADDITIONES.

(1) DISTIN. 16. cap.7. *Quoniam.* extremo haec verba ſunt in Romana editione : *Cyrilli Alexandrini Epiſcopi , Cypriani Carthaginenſis Epiſcopi , & ſynodum ſuam.* In Notis haec ſunt : *In iſto canonis loco eſt error ; quia illa ſynodus Cypriani probatur in qua ipſe cum multis aliis Africæ Epiſcopis putavit baptizatos ab hæreticis verum baptiſma non recepiſſe ; cum tamen B. Auguſtinus aſſerat aliam extitiſſe traditionem Apoſtolorum , & ipſam Cypriani ſententiam plenario totius orbis Concilio excluſam fuiſſe teſtetur.*

(2) Inſcriptio capitis ſexti *Si quis Epiſcopus.* 27. *q.* 1. in eadem editione haec eſt : *Item ex ſexta ſynodo in Trullo, c.* 4.

(3) Capitis ſeptimi *Si quis eorum.* diſt.32. in eodem libro inſcriptio eſt : *Item ex ſexta ſynodo c.* 6. Et in margine : *Extra de ætate & qual. A multis. Pann. l.* 3. *c.* 102.] Caput 9. *A multis. De æta. & qual.* in Romana editione inſcribitur Innocentio tertio . Et in verſ. *Nemo ad ſacrum.* haec verba ſunt : *ſicut eſt in ſexta ſynodo conſtitutum ut ſi quis eorum &c.* Et in margine : *Ca.*6. *& Pann. ibid. c.* 102. hoc eſt, lib. 3. tit. de continen. Clericor. Et in ſcholiis : *Sexta ſynodo*] 32. *diſt.* Si quis eorum.

(4) Diſtin. 93. cap. ult. haec inſcriptio eſt in eadem editione : *Unde in ſexta ſynodo cap.*7. *legitur.* Et in margine: *Ivo p.* 6. *c.* 123.

(5) In eodem libro Romano inſcriptio cap. 7. *Quoniam quidem.* diſtin. 18. haec eſt : *Item ex ſeptima ſynodo c.* 6. Additur in margine : *Ex verſione Anaſtaſij.* Et poſtea ſcriptum eſt : *definierunt ſextæ ſynodi ſancti patres &c. Hunc ergo canonem & nos renovamus &c.* In margine eſt : *cap.*9.

(6) Capitis tertii diſtin. 44. in eodem libro inſcriptio eſt : *Item ex ſexta ſynodo c.* 9. *Nulli clerico licet tabernam aut ergaſterium habere.* In Notis haec ſunt : *Græce eſt καπηλικὸν ἐργαστήριον , id eſt, cauponariam tabernam.*

(7)

(7) Ejuſdem libri inſcriptio eſt cap. 13. *Nullus eorum.* 28. q 13. *Item ex ſexta ſynodo c.* 11. Et in margine*: Apoſtolor. can. 69. Ivo p. 13. c.* 116.

(8) Diſtin. 31. cap. 13. in eodem libro verba ſunt: *Item ſynodus ſexta c.* 13. *lib.* 8. *c.* 19. (Haec mendoſa ſunt. Fortaſſe illa lib. 8. c. 19. ad Nicephorum pertinebant, de quo in Nota cap. 12.) *Quoniam in Romani ordine canonis eſſe cognovimus traditum eos qui ordinati ſunt Diaconi vel Presbyteri debere confiteri quod jam ſuis non copulentur uxoribus, nos antiquum ſequentes canonem apoſtolicæ diligentiæ & conſtitutiones ſacrorum virorum legales nuptias amodo valere volumus.* In margine haec ſunt*: Pann. l.* 3. *c.* 86.] *Ordinati*] *Ordinandi. Sed ob gloſſam non eſt mutatum.* In Notis eſt : *Quoniam*] *Græce ſic habetur:* ἐπειδὴ ἐν τῇ ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἐν τάξει κανόνος παραδεδόσθαι διέγνωμεν. *id eſt* Quoniam in Romana Eccleſia loco canonis traditum eſſe cognovimus &c. *Hanc vero Eccleſiæ Romanæ traditionem non ſolum B. Hyeronymus contra Iovinianum, Humbertus ſupra citatus, & alij Latini ſcriptores defendunt, ſed etiam Balſamon in explanatione hujus canonis ſatis aperte probat. Verum de omnibus hujuſmodi canonibus, qui ſextæ ſynodo adſcribuntur, quid ſit ſentiendum, ad caput* Habeo lib. *diſt.* 16. *ſatis explicatum fuit.*

(9) Inſcriptio cap. 14. *Si quis docuerit.* diſt. 28. in eadem editione eſt : *Item opponitur illud quod legitur in canone Apoſt. c. 6. al.* 5. Et in margine*: Burc. l.* 1. *c.* 78. *Ivo par.* 5. *c.* 184. *Pann. l.* 3. *c.* 113. In Notis additur : *Gratianus refert ſenſum canonis, ceteri collectores ipſa etiam fere verba.* Gratiani verba diſt. 31. cap. 9 *Quicumque* par. 1. haec ſunt. *ut iſte ſit ſenſus capituli.* (*Si quis docet ſacerdotem uxorem ſuam contemnere,*) *non quam uxorem in ſacerdotio accepit, ſed quam, dum adhuc eſſet laicus vel in minoribus ordinibus conſtitutus, ſibi copulavit, cum qua continentiam profeſſus eſt, & cum ad ſacros ordines aſcenderet, quam nullus debet contemnere, hoc eſt, ab animo & cura ſua abjicere, quin ei neceſſaria provideat.* Inſcriptio cap. 11. diſt. 31. incip. *Omnino.* eſt : *Item Leo IX. contra epiſtolam Nicetæ Abbatis.* In margine

est : *Pann. l. 3. c.* 115. Et in Notis est : *Leo*] *Habetur in responsione Humberti ad libellum Nicetæ Presbyteri & monachi adversus Latinos editum : quam responsionem, cum nomine Leonis IX. (cujus erat Legatus) scripserit, potest recte nomine ipsius citari, sicut multa ex Ennodij libro nomine Symmachi dist.* 12. (scribe 17.) *c.* Concilia. & 40. *dist.* Non nos. & 81. *dist.* Nemo recte. 8. *q.* 3. Nonne. 9. *q.* 3. Aliorum. & *supra dist.* 22. *c.* Omnes. *nomine Nicolai II. quod habetur in oratione Petri Damiani.*

(10) Ante caput extremum distin. 31. haec in eodem libro verba sunt : *Hoc autem ex loco intelligendum est. Orientalis enim Ecclesia (cui sexta synodus regulam vivendi præscripsit) votum castitatis in ministris altaris non suscepit. Unde Stephanus Papa ait in prima actione synodi ab ipso in basilica Lateranensi congregata : Aliter se orientalium traditio habet Ecclesiarum, aliter hujus sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Nam earum Sacerdotes, Diaconi, atque Subdiaconi matrimonio copulantur &c.* In margine est : *Pann. l. 3. c.* 84. Et in notis : *Matrimonio*) *Id est, possunt simul esse in sacris ordinibus & matrimonio juncti. Nam neque illis, postquam ad sacros ordines ascendissent, licebat contrahere matrimonium.* Et in scholiis : *Copulantur*] *id est, copulato utuntur.* Et in margine : *id est, carnaliter commiscentur.*

(11) Capitis 13. distin. 32. in eod. libro inscriptio est : *Item in Concilio Carthaginensi 5. c. 3. Placuit Episcopos, Presbyteros, Diaconos secundum priora statuta etiam ab uxoribus abstinere &c.* Et in margine: *Pan. l. 3. c.* 105. Et in notis : *Diaconos*] *Sequebatur* Subdiaconos. *quæ vox sublata est, quoniam abest ab originali & ab Africano c.* 37. & *a Carthagin. Græco c.* 71. & *infra distin.* 84. Cum de quorundam. *quamvis*
* c. 25. f. *habeatur in Carthaginensi codicis canonum c.* 5. * *Secundum priora statuta*] *Græce est* κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους. & *Balsamon interpretatur*, tempore vicis suae. *quod ab originalis sententia alienum est.* Capitis quarti distin. 84. verba sunt in eadem editione : *Item ex Concilio Carthaginen. 5. c. 3. Cum de quorundam Clericorum quamvis erga uxores proprias incontinentia*

tia referretur, *placuit Episcopos & Presbyteros & Diaconos secundum priora statuta etiam ab uxoribus continere &c.* Et in margine: *In cod. can. c. 25. In Africa. c. 37. dis. 32. c.* Placuit. *Priora*] *Al. propria.* In Notis post verbum *debere : in codicibus impressis hæc sequebantur* : Contra Martinus Papa : (Si lector viduam duxerit) ut supra legitur. Sed illud, ubi necessitas; hoc, ubi nulla necessitas urget. *Quæ sunt expunctæ, quia in vetustis codicibus aut non habentur aut sunt adscripta in margine.* In scholiis haec sunt : *Et Diaconos & Subdiaconos. 32. dist.* Placuit. *ubi sunt eadem verba.* Capitis tertii *Cum in præterito.* ejusdem distin. 84. inscriptio est : *Unde in Carthaginensi Concilio 2. c. 2. Aurelius Episcopus dixisse legitur.* Et in margine: *In Carthag. codicis can. c. 3. & 4.*

(12) Inscriptio cap. 4. *Subdiaconus.* distin. 77. in Romano libro est : *Item ex sexta synodo c. 15.* At inscriptio cap. 1. caussa 21. q. 2. in eodem libro est : *Unde in sexta synodo c. 17. legitur.* Et in margine est: *Et in 7. c. 10.* In notis varietas notatur Graecorum verborum ; cujusmodi est haec : *ubi contingit eos sine sui examinatione permanere*] *Grece legitur*, ἐκ τούτου τε συνέβη ἀνυποτάκτους αὐτοὺς καταστῆναι. *id est*, *atque hinc evenit ut ipsi reddantur non subjecti*. Et in margine est: 1. *Tim.* 1. *& Heb.* 2.

(13) Capitis 100. *Nullus Episcopus.* 1. q. 1. inscriptio in eodem libro est : *Item ex sexta synodo c. 23.* Et in margine est: *Ivo p. 2. c. 92.* Et in notis, ad id quod dicitur, *a percipiente gratiam communionis*, haec notantur : *Sic etiam Ivo. In uno vetusto Gratiani codice est* gratia communionis. *quod Græcæ lectioni magis convenit &c.*

(14) Verba cap. 16. distin. 28. in libro Romano haec sunt : *Item ex sexta synodo in Trullo c. 26. Presbyterum per ignorantiam non legalibus nuptiis detentum &c.* In margine additur : *Simile etiam in 3. canone ejusdem synodi, & apud Basilium in epist. ad Amphilochium c. 27.* In scholiis est : *Non legalibus*] *Potest intelligi de eo qui contraxit secundas nuptias per ignorantiam juris.* Et in margine : *Sic intelligit Gratianus 31. dist. par. ult.* Gratiani verba sunt dist. 31.

 c. ult.

c. ult. *Quod autem in cap. 6. synodi Presbyter non legitimis nuptiis detentus punitur, non legales nuptiæ secundæ intelligendæ sunt &c.* Et in margine: *sup.* 28. *dist. c.* Presbyterum. Sed in scholiis mendose est 25. *dist.* Innocentii verba sunt cap. 4. *Nuper.* De bigamis. in Romana editione: *sicut in canone legitur de Presbytero qui non legalibus nuptiis detinetur &c.*

DE EADEM RE.

Dialogus nonus.

A. Dicendum adhuc est de Trullianis regulis a Gratiano relatis, quae negare non possumus fucosa quadam imagine Concilii generalis surrepere nobis posse, nisi caveamus. B. Caput XXVII. ejus Concilii videre licet apud Gratianum caussa XXI. quasi ex octava synodo. De vestibus prohibitis Clericis. In fine dicitur, ἐπὶ ἑβδομάδα μίαν ἀφοριζέσθω. Apud Gratianum, *per unam hebdomadam suspendatur* pro *excommunicetur.* (1) Caput XXIIX. habet Gratianus de consecrat. dist. II. cap. VI. *a Ne uvas addant oblationibus, neque eas populo distribuant cum sacra oblatione.* Caput XXXI. refert Gratianus de consecrat. dist. I. cap. XXXIII. *b* Sed Graeca meliora sunt. Vetat canon ne sacra mysteria in oratoriis sive domibus sine Episcopi licentia fiant. λειτουργοῦντας κληρικοῖς interpres vertit *Clericos qui ministrant.* In veteri Graeco libro additur: καὶ βαπτίζοντας. quod placet. (2) Caput XXXII. est contra Armenios, qui vinum offerunt sine aqua,

21. q. 4. c. 2.

a *De consec. d.* 2. *c.* 6. Didicimus.

b *De consecr. d.* 1 *c.* 33. Clericos.

aqua, & contra hydroparastatas, qui aquam offerunt sine vino. Utitur contra hos testimonio Jacobi fratris Christi & Basilii Caesariensis, qui in Missae traditione his utuntur verbis, ut appareat vinum aqua mixtum Christum obtulisse. Hanc partem hujus capitis Gratianus refert de consecratione cap. XLVI. *c* in quo scribi debuit *tradiderunt* pro *addiderunt*. (3) Caput XXXV. refert Gratianus caussa XII. *d Ne Metropolitanus res Ecclesiae carentis Episcopo auferat.* (4) Caput XXXVI. ambitionis plenum est; sed speciem habet recti, cum renovet quod in Concilio CP. & Chalcedonensi datum est Patriarchae CP. ut habeat privilegia Ecclesiae Romanae, sed secundus sit, tertius Alexandrinus, quartus Antiochenus, quintus Hierosolymitanus. Sic in veteri Graeco libro. In Tiliano desideratur, quartus Antiochenus. Apud Gratianum distin. XXII. cap. VI. mendose scriptum est *petimus* pro *definimus*, & *inferior Roma* pro *senior Roma*. & Chalcedonensis synodi nulla fit mentio, & illa in contrariam sententiam mutanda sunt: *non tamen in ecclesiasticis rebus magnificetur ut illa.* ὥστε τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον τῶν ἴσων ἀπολαβεῖν πρεσβείων τῷ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης θρόνου, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκεῖνον μεγαλύνεσθαι πράγμασιν. *Et* igitur pro *non tamen* scribendum. A. Ex Leonis, Gelasii, & Nicolai epistolis constat Romanos Pontifices huic ambitioni restitisse. (5) In octava synodo contra Photium id permissum esse videtur cap. XXI. *e* cujus verba referunt Deus-dedit *f* & Anselmus

c *De conse. d.* 1. *c.* 46. Jacobus.

d. 12. *q.* 2. *c.* 48. Non liceat.

Dist. 22. *c.* 6. Renovantes: *Vide c.* 3. *e. d.*

e *Dist.* 22. *c. ult.*

f *Deus-de. c.* 3.

g Anſelm. lib. 2. c. 72.
h Diſt. 23. c. 1.
i Dial. 7.
k Iv. par. 4. c. 125. decr.

mus g & Gratianus h. (6) B. Quod diſtin. XXIII. Gratianus ſcribit : h *Item ex ſexta ſynodo. Unde Nicolaus Papa. In nomine Domini &c.* cur ea verba poſita fuerint, me ignorare fateor. Credendum eſt erraſſe ſcriptores, & haec eſſe repetita ex inſcriptione capitis ſexti diſtin. XXII. atque delenda eſſe. (7) De capite XXCIII. alio die dictum eſt i. Nihil amplius apud Gratianum invenio ex hac ſynodo ſumptum. Tantum de ſubſcriptionibus dicam. Poſt Imperatoris Juſtiniani ſubſcriptionem haec verba invenio : ἁγιωτάτȣ Πάπα Ρώμης. Credo locum eſſe relictum vacuum ejus ſubſcriptioni. Sequitur Pauli Epiſcopi CP. novae Romae, Petri Epiſcopi Alexandriae magnae urbis, & Anaſtaſii Epiſcopi Hieroſolymorum. Item ſubſcriptiones Epiſcoporum CCXXVII. Conferatur hic numerus & nomina cum ſexta ſynodo generali. C. Bedae verba refert Ivo k, ex quibus apparet CL. Epiſcopos in ſexta ſynodo interfuiſſe. Idem numerus eſt in libro pontificali in vita Leonis minoris. A. De anno & Indictione quid in Graeco libro eſt? B. Capite tertio & XVII. mentio fit quartae praeteritae Indictionis, & eodem cap. IV. anni mundi $\overline{\text{vi}}$ CXCIX. A. Si detrahis annos ante Chriſtum $\overline{\text{v}}$ D. erunt anni DCXCIX. B. Non conveniet Indictio. A. Si octo annos detrahes, conveniet. Sic, ni fallor, Theodorus cognomento Gaza jubet eſſe detrahendos $\overline{\text{v}}$ DVIII. In quibuſdam Leonis minoris epiſtolis non editis dicitur Indictione nona habitam eſſe ſynodum ſextam.

tam: & in actis ejusdem apparet eadem nona habitam, & decima peractam; & in subscriptione inveniuntur nomina Episcoporum CLVII. in quibus Patriarcha Constantinopolitanus est Georgius, non Paulus, & Antiochenus, sive Theopoleos, Theophanes, Alexandrinus Petrus Presbyter vicarius, Georgius Presbyter vicarius Hierosolym. Episcopi. Ab indictione nona ad quintam sunt anni XI. quibus adde XV. & fient XXVI. de quibus ex Anastasio & Theophane dictum est. B. Vides falsa esse quae Tarasius dicebat, post quatuor annos eosdem Episcopos convenisse in hac repetita synodo. A. Ita est ut dicis. Quia vero inter Trulliana capita aliquot enumerasti, quae falso septimae aut octavae synodo apud Gratianum adscripta sunt, velim scire an sit aliquod septimae synodi caput, quod alii Concilio vel scriptori sit falso adscriptum? B. Caput XII. septimae synodi a Gratiano relatum caussa XII. quaest. II. hanc inscriptionem habet: *Item ex historia Eusebij, Episcopi Cæsariensis capite duodecimo.* C. Magna metamorphosis. Fuitne Eusebius posterior hac synodo? A. Fuit multis saeculis prior Eusebius, qui interfuit Nicaeno Concilio Constantini tempore. Sed quid Ivo & Anselmus & liber Caesaraugustanus scripserunt? C. Ivo recte *l*: *Ex septima synodo cap.* XII. Anselmus *m* ut Gratianus, Caesaraugustanus *n* ut Ivo. B. Ex his apparet non ex Conciliis, sed ex collectoribus Gratianum singula sumpsisse. (8) Sed age, videtis cap. XVI. hujus

12. q.2.c.19. Quisquis.

l *Ivo par.* 5. c. 375. *decret.*
m *Ans. lib.* 6. c.184.
n *Cæs. libr.* 7. c.72.

Concilii, quam belle referatur a Gratiano caussa XXI. quaest. IV. *o Omnis jactura & ornatura corporalis à sacrato ordine aliena est.* Obsecro te, quaenam haec portenta verborum sunt, *jactura & ornatura?* Graece est: Πᾶσα βλακεία καὶ κόσμησις σώματος ἀλλότρια εἰσι τῆς ἱερατικῆς τάξεως. A. Quid Ivo & Anselmus & Caesaraugustanus liber? C. *Omnis jactantia & ornatura corporalis aliena est a sacro ordine.* Ivo *p sacrato* pro *sacro.* Anselmus & *q* Caesaraugustanus *r* cetera ut Ivo. B. Quid illud, *non solum imaginarias scripturas abominati sunt*, quis intelliget? C. Sic Ivo, alii haec omittunt. B. At Graece est, οὐ μόνον τὰς εἰκονικὰς ἀναζωγραφήσεις ἐβδελύξαντο. A. Imaginum picturas Anastasius Bibliothecarius, ut existimo, appellavit imaginarias scripturas. Graeca cum Latinis conferre optimum est.

Vos exemplaria Græca
Nocturna versate manu, versate diurna. (9)

C. Quid est apud Gratianum distin. LXIII. cap. VII. *s Item ex secunda actione VI. synodi CCCL. Episcoporum?* B. Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum. A Scribendum est: *caput tertium septimæ synodi.* Videndus Ivo *t* & Anselmus *u* & Deus-dedit *x* & liber Caesaraugustanus *y* & Tarraconensis. *z* (10) Sed de his hactenus. Cras de Martino Bracarensi agemus.

o 21. q. 4. c. 1.
p *Ivo par.* 5. c. 377. *decret.*
q *Ansel. lib.* 6. c. 185.
r *Cæs. lib.* 4. c. 59.
s *Dist.* 63. c. 7. Omnis.
t *Ivo par.* 5. c. 120. *decret.*
u *Ans. lib.* 6. *cap.* 5.
x *Deus ded.* c. 1. & 4.
y *Cæs. libr.* 3. c. 64.
z *Tarr. lib.* 1. c. 46.

ADDITIONES.

(1) INSCRIPTIO capitis secundi *Nullus eorum.* 21. q. 4. in editione Romana haec est: *Item ex synodo sexta c.* 27. In extremo capite ad illa verba *per unam hebdomadam suspendatur* est in margine: *ἀφορίζέσθω*, *id est*, *segregetur*.

(2) De consecrat. distin. 2. cap. 6. *Didicimus.* in eadem editione inscriptio est: *Item ex sexta synodo c.* 28. In Notis haec sunt: *Est quasi summa quædam canonis citati. Nam in eo plura aliquanto verba sunt, sed eodem fere sensu. In extremo capite ad illa verba* & fructuum gratias agat *adduntur hæc* : *Græce est*, *πρὸς τὴν τοῦ δωτῆρος τῶν καρπῶν εὐχαριστίαν.* *id est*, ad reddendas gratias fructuum datori.] Inscriptio capitis 33. nobis, 34. Romanis, incipiens *Clericos qui ministrant vel baptizant* &c. de consecr. dist. 1. haec est: *Item ex sexta synodo c.* 31.

(3) Capitis 46. nobis, 47. Romanis, cujus initium *Jacobus.* de consecr. dist. 1. inscriptio est: *Item ex sexta synodo c.* 32. Ad verba extremi capitis, *in scripturis addiderunt nobis Missæ celebrationem*, in Notis haec sunt: *Græce est*, *ἐγγράφως τὴν μυστικὴν ἡμῖν ἱερουργίαν παραδεδωκότες, οὕτω τελειοῦν ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ ἐξ ὕδατος καὶ οἴνου τὸ ἱερὸν ποτήριον ἐκδεδώκασιν.* *id est*, qui in scriptis tradiderunt nobis mysticum sacrificium, hoc modo in divina liturgia sacrum poculum ex aqua & vino conficiendum ediderunt. *Sed nihil mutatum est, tum ob glossam, tum quoniam collector de industria videtur summatim retulisse. Abest autem hoc caput ab aliquot vetustis exemplaribus.*

(4) Ante caput 48. *Non liceat.* 12. q. 2. in eodem libro haec sunt: *Sicut in sexta synodo c.* 35. *legitur.*

(5) Verba capitis sexti distin. 22. in Romano libro haec sunt: *Item ex 6. synodo sub Justiniano congregata c. 36. Renovantes sancti Constantinopolitani decreta Concilij petimus ut Constantinopolitana sedes similia privilegia quæ superior Roma habet accipiat, nec non in ecclesiasticis rebus magnificetur ut illa &c.* In margine est. *Petimus*] *ὁρίζομεν*, *id est*, *statuimus.*

In

In Notis. *Renovantes*] *Hic agitur de quinto illo canone primæ synodi Constantinopolitanæ de quo supra ead. c.* Constantinopolitanæ. *dictum fuit. Et quod attinet ad omnes hos canones qui sextæ synodo tribuuntur, videnda est notatio ad c.* Sextam *supra* 16. *distin.*] *Superior Roma*] *Ita habetur in aliquot vetustis exemplaribus. Nam in vulgatis erat inferior. Græce est*, τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, *id est, atiquioris vel senioris Romæ, ut infra cap. proximo. Omnino autem caput hoc longe brevius est in hac versione quam in Græco exemplari; uno tantum loco copiosius, quod Antiochenam numerat sedem, cujus in Græco vulgato nulla mentio.*] *Nec non*] *Sic emendatum est ex aliquot manuscriptis & Græco. Antea enim legebatur* non tamen.] Capitis tertii ejusdem distin. verba sunt: *Unde in eadem synodo, id est, Constantinop.* I. *cap.* 5. *ita constitutum est. Constantinopolitanæ civitatis Episcopum habere oportet primatus honorem post Romanum Episcopum propterea quod sit nova Roma.* Et in margine: *Ex prisca versione. Poly. lib.* 2. *tit.* 22. Et in Notis: *Canon hic ex iis est quos apostolica Romana sedes a principio & longo post tempore non recepit. quod ex epistola quinquagesima prima, alias quinquagesima tertia Leonis Papæ primi ad Anatolium CP. & aliis ejusdem epistolis facile est cujus cognoscere, itemque ex duabus epistolis Leonis noni, una adversus præsumptiones Michaëlis & Leonis c.* 28. *altera ad eundem Michaëlem. Sed multo clarius ex B. Gregorij epistola* 31. *lib.* 6. *ad Eulogium Alexandrinum & Anastasium Antiochenum, atque ex epistola Nicolai primi ad Michaëlem Imperatorem, quæ incipit* Proposueramus. *Quamquam Episcopi Constantinopolitani Imperatorum potentia freti secundum locum patriarchalium sedium sibi usurparunt; idque tandem pacis & tranquillitatis causa fuit ipsis concessum, sicut in c.* Antiqua. *de privileg. Innocentius Papa III. declaravit.*

(6) Inscriptio cap. ult. distin. 22. in eodem libro est: *Unde in* IIX. *synodo habita sub Hadriano Papa II. can.* 21. *Diffinimus neminem &c.* In margine est: *Deus-dedit p.* 3. *Anselm. l.* 2. *c.* 72.

(7) Capitis primi distin. 23. inscriptio est in Romana

mana editione: *Unde Nicolaus Papa II. in Concilio Lateranensi. In nomine Domini &c.* Et in margine: *Pann. l. 3. c.* 1. Et in Notis: *Hujus decreti integrum exemplum est in vetustissimo libro abbatiæ monasterij Farfensis litteris Longobardicis ante annos pene quingentos scripto, & alibi.* Vid. lib. 2. dial. 19. add. 12.

(8) In eodem libro inscriptio cap. 19. *Quisquis Episcopus.* 12. q. 2. haec est: *Item ex septima synodo c.* 12. Et in Notis haec sunt: *Apud Gratianum, quemadmodum & apud Anselmum, citabatur ex historia Eusebij Episcopi Cæsariensis. Ivo verum auctorem citavit. Versio autem est Anastasij Bibliothecarij, ex cujus codicibus manuscriptis nonnulla sunt emendata.* In margine est: *Poly. libro sexto titulo decimo quinto. Ans. lib. 6. c.* 184. *Ivo par. 5. c. 375. Can. Apost. 39.* In aliis Notis de varietate Graecorum verborum & Latinorum agitur. *Salariis*] *Græce est ἐκ τῶν αὐτουργιῶν. pro qua voce in Parisiensi Græcorum canonum editione legitur in rubrica ἐκ τῶν προαστείων, id est*, ex suburbanis, *quasi suburbana vocentur auturgia, quod ipsius possessoris manibus colantur. Balsamon tamen eos agros interpretatur qui per se ipsi sine magna cultura fructum ferre possunt, ut silvæ & alia hujusmodi. Fraudare*] σφετερίζεσθαι, *id est, sibi vindicare & suum facere.* (Malo *alienare*) *Episcopus quidem ab episcopio, Abbas autem a monasterio*] *Hæc ad sententiæ integritatem addita sunt ex ipso canone.*

(9) Gratiani verba sunt initio quaest. 4. cau. 21. in Gregoriana editione: *Quod vero fulgidis & claris vestibus eis ornari non liceat, in septima synodo jubetur, in qua sic statutum est c.16. Omnis jactantia & ornatura corporalis a sacrato ordine aliena est &c.* Et postea: *Christianos calumniantium hæresis, & hi qui hanc receperunt, non solum imaginarias picturas abominati sunt &c.* In margine est: *Imaginarias*] *Al. imaginum*. Et in Notis: *Hæresis*] *Cum antea legeretur* haereticorum. *Sic est emendatum ex Anastasio & Ivone, & respondet Grææ voci αἵρεσις. atque ex iisdem nonnulla alia sunt restituta*. Initio capitis additur in margine: *Ans. l.6. c.195. Ivo p. 5. c.377.*

(10) Inscriptio capitis septimi *Omnis electio.* dist. 63.

63. in eodem libro est: *Item ex septima synodo, quæ est secunda Nicæna 350. Episcopor. c.3.* In Notis haec sunt: *Citabatur antea ex secunda actione sextæ synodi. Restitutus est locus ex Ivone.* Et ad verba extremi capitis, *Et segregentur*, additur: *In aliquot vetustis Gratiani exemplaribus est* segregetur. *Sed plerisque cum vulgata lectione convenit. In canone 31. Apostolorum Græce sic legitur:* Καταιρείσθω καὶ ἀφοριζέσθω, καὶ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες. *Et infra* 16. *q.*7. *c.* Si quis Episcopus. *ubi hic idem canon ex alia refertur versione, legitur;* & segregetur, omnesque qui illi communicant. *eodemque modo est apud Anselmum. Verum in versione Anastasij Bibliothecarij legitur quemadmodum apud Gratianum, & convenit cum versione prisca ac Dionysiana.* In margine haec sunt: *Can. Apost.*31. *infra* 16. *q.*7. *c.* Si quis. *Ivo par.*5. *c.*120. *Ansel. l.*6. *c.* 8. *Burc. l.* 3. *c.* 109. *Deus-dedit ibidem.* hoc est, parte 1. & 4.] Inscriptio cap.14. *Si quis Episcopus.* 16. q. 7. est: *Item ex canone Apostolorum* 31. Et in Notis scriptum est: *De hoc canone notatum est supra dist.* 63. *c.* Omnis electio. *in ver.* segregetur.] Et in margine: *Dist.* 63. Omnis electio. *Deus-dedit p.* 1. *Bur. l.* 3. *c.*109. *Ivo p.*3. *c.*85. *& par.*5. *c.* 119.

DE MARTINO BRACARENSI, & de Martini Papae Concilio.

Dialogus decimus.

A. CREDO vos non ignorare, si Gratiani librum ab Antonio Demochare vel ab Antonio Contio editum legistis, in omnibus fere capitibus, quae habent hanc inscriptionem *Ex Concilio Martini Papæ* additum esse in margine Martini Bracarensis nomen ex capitulis Graecarum synodorum. Quod

Quod a Demochare factum eſt, ſumitur ex libris Conciliorum; in quibus poſt ſecundum Bracarenſe Concilium, illa capita ſunt Martini Epiſcopi, qui ſe ex Orientis Conciliis ea ſumere dicit, offenſus varia interpretatione eorum. Unde autem ſingula capita ſumantur non adſcripſit, quod ſciam. Sed ego ea conferens cum Graecis inveni, paucis exceptis, quae non in Graecis, ſed in Latinis Conciliis reperta ſunt. Concilium Martini Papae inſigne fuit contra Monothelitas habitum ante ſextam ſynodum; in quo non hi canones editi fuerunt, neque confirmati. Tamen neſcio quomodo a collectoribus referri ſolent ut Martini Papae in ſynodo. Sic fit ut a Gratiano Martini Papae appellentur, & cum Graecis conjungantur quaſi diverſi. Exemplum ſumamus a Concilio Nicaeno. Nam canones Apoſtolorum praeteritos ab eo eſſe video. Caput primum (quod in Martini collectione eſt XXI.) refert Gratianus diſtin. LV. cap. IX. *a* cum verba Nicaeni Concilii interprete Dionyſio poſuiſſet cap. VII. Martini refert Ivo *b* in panormia cum hac inſcriptione: *Ex Concilio Martini Papæ* XXI. Idem in excerptionibus: *Ex decretis Martini Papæ cap.* XXI. Hoc aliqua ratione defendi poteſt. Epiſcopos enim Papas eſſe aliquando dictos conſtat, ut de Oſio alio die dicebamus. B. Hanc ego erroris originem credo, ut cum aliquis haec capita Martini Papae, hoc eſt, epiſcopi, inſcripſiſſet, alius Papae Romani interpretaretur. A. Si prae-

a *Diſ.* 55. *c.* 7. Si quis a medicis, *&* *cap.* 9. Si quis præ ægritud.

b *Ivo lib.* 3. *tit* 5. *c.* 15. *panorm.* *&* *par.* 6. *c.* 374. *decr.* *Vid. infra dial.* 2. *addit.* 2.

praefationem legiſſent, ab errore diſceſſiſſent facile. Ivo in excerptionibus verius Martini verba refert quam Gratianus: *Si quis præ ægritudine naturalia a medicis habuerit ſecta, ſimiliter & qui a barbaris aut dominis ſtultis fuerint caſtrati.* Stulta appellat quae prius naturalia. τὰ μωρία. De ſuo vero addit *exiſtimans poſſe a ſe carnales concupiſcentias amputari*. Sententiam Concilii refert Tributienſe Concilium cap. XXXIII. verba Anſelmus *c* & liber Caeſaraugustanus. *d* In Tilii libro deſiderantur haec verba poſt vocem προσήκει. καὶ ἐκ τοῦ δεῦρο μηδένα τῶν τοιούτων χρῆναι προσάγεσθαι. quae illis Latinis reſpondent: *Et deinceps nullum debere talium promoveri.* C. Quod ex Arabicis referunt caput primum Concilii Nicaeni, alia de re conſcriptum eſt. A. Ita eſt ut dicis. Sed ego Graecis & Latinis ſcriptoribus magis credendum cenſeo, quam Arabicis vel Armeniis. (1) Caput quartum Nicaenum ex Dionyſii interpretatione refert Gratianus diſtin. LXIV. cap. I. & Martini caput II. refert capite VII. ejuſdem diſtinctionis. *e* Tertia interpretatio eſt quam referunt Ivo *f* & Anſelmus *g* & liber Caeſaraugustanus, *h* qua utitur Iſidorus Mercator in Conciliis. τὸ δὲ κῦρος *poteſtas ſane vel confirmatio* eſt Dionyſio & Iſidoro, *poteſtas* Martino tantum. (2) Caput nonum ex interpretatione qua utitur Mercator Iſidorus refert Gratianus diſtin. XXCI. C. IV. *i* Martini caput XXIV. invenies diſtin. XXIV. extrema. *k* Ex Dionyſii interpretatione apud Rabanum

c *Anſel. lib.* 7. *c.* 31.
d *Caeſ. lib.* 4. *c.* 110.

e *Diſt.* 64. *c.* 1. & 7. Epiſcopum.
f *Ivo par.* 5. *c.* 117 *decr.*
g *Anſ. libr.* 6. *c.* 48.
h *Caeſ. lib.* 3. *c.* 26.

i *Diſt.* 81. *c.* 4. Si qui.
k *Diſt.* 24. *c. ult.*

num cap. I. poenitentium, & apud Burchardum *l*, Ivonem *m*, & Anselmum *n*. Martinus de suo addidit mentionem Diaconorum, item illa, *aut post ordinationem ab aliis sunt detecti.* & postea: *Similiter vero & de universo ordine Clericorum servetur.* Apud Gratianum *defendit* pro *defendat* scribendum est. (3) Caput XVII. (quod aliis est XIIX.) contra usuras accipientes, ex Dionysii interpretatione Gratianus refert distin. XLVII. cap. II. *o* ex Isidori Conciliis caussa XIV. quaest. IV. cap. IIX. ex Martini cap. LXII. refert capite IV. ejusd. quaestionis *p*. Dionysium sequuntur Rabanus cap. XXXII. poeniten. & Burchardus *q* & Ivo *r* & Anselmus *s* & liber Caesaraugustanus *t*. Addit Martinus *oblitus timorem Domini & per diversas species vini vel frugis vel cujuslibet rei, emendo, vel vendendo, aliqua incrementa susceperit.* Omisit ἡμιολίας, quas Dionysius sescupla dixit. Apud Isidorum est: *vel etiam species frumentorum ad sescuplum dare*. Apud Gratianum dicto cap. IV. scribe *turpe lucrum quaesierit*, ut est in Conciliis pro *turpis lucri quaesierit.* (4) Caput X. Concilii Ancyrani videtur Gratianus ex Isidori interpretatione retulisse distin. XXIIX. cap. IIX. Martini vero caput XXXIX. retulit dist. XXVII. capite primo *u*. Et quantum Martinus a Graecis verbis discessit, tantum Gratianus ab utriusque capitis interpretatione. C. Magnam varietatem narras. B. Ego in mea sententia persevero, nihil esse hac Gratiani collectione opus, sed ut alia col-

l *Burch. lib.* 2. *c.* 13.
m *Ivo par.* 6. *c.* 33. *dec.*
n *Ans. lib.*8. *c.* 13.

o *Dist.* 47. *c.* 2. Quoniam.

p 14. *q.* 4. *c.* 8. Quoniam. *&c.* 4. Si qui.
q *Burch. lib.* 2. *c.* 120.
r *Ivo par.* 6. *c.*196. *&.par.* 13. *c.* 8. *decr.*
s *Ans. libr.*7. *c.*153. *in addit.*
t *Caes. lib.* 8. *c.* 77.

u *Dist.* 28. *c.* 8. Diaconi. *& dist.* 27. *c.* 1.

collectio ex ipsis fontibus hauriatur. A. De his posterius agemus. Nunc vobis proponam illius canonis Ancyrani sententiam, quam recte Gratianus refert dicto capite IIX. & Ivo in panormia x ex interpretatione Dionysii: *Diaconi si, cum ordinabantur, contestati sunt se velle uxores ducere & duxerint, maneant in suo ministerio. si tacuerint, & duxerint, deponantur.* C. Quid Martinus ait? A. Lege Gratiani verba, & Martini & Gratiani varietatem cognosces. C. *Quod autem unius uxoris vir Episcopus jubetur eligi, quaeritur an de tempore ordinationis hoc sit accipiendum: ut tempore suae administrationis, ejus possit copula fungi quam unicam & virginem sibi desponsavit. Hoc Martinus Papa prohibet dicens: Diaconus qui eligitur, si contestatus fuerit pro accipiendo matrimonio, & dixerit se in castitate non posse manere, hic non ordinetur.* A. Illud Concilium dixit, potuisse uxorem ducere post ordinationem. Martinus ait: *hic non ordinetur.* C. *Quod si in ordinatione tacuerit, & ordinatus fuerit, & postea matrimonium desideraverit, sit alienus a ministerio, & vacet a clero.* A. Martini verba refert Ivo in panormia ut Martini Papae; & in excerptionibus ex decretis Martini Papae cap. XLI. Recita nunc Gratiani verba. C. *Hac auctoritate datur intelligi quod illi qui uxores habent vel accipere volunt, nec Diaconi nec Sacerdotes fieri possunt, nisi continentiam profiteantur. Si vero Diaconus a ministerio cessare voluerit, contracto matrimonio licite potest uti. Nam etsi in*

x *Ivo lib. 3. tit. 8. c. 4. panor.*

Ivo d. tit. 8. c. 14. panor. & par. 6. c. 376. decr.

in ordinatione sua castitatis votum obtulerit, tamen tanta est vis in sacramento conjugij quod nec ex violatione voti potest dissolvi ipsum conjugium. B. O interpretem optimum, qui sententiam Martini pervertit! C. Cur Martinus ab archetypo discessit? A. Cum in Occidente esset, noluit Orientis licentiam imitari. C. Cur de Diacono, & non de Hypodiacono, canon conceptus est? Nam si Hypodiaconus sine contestatione ordinatus est, non debet audiri si in Diaconi ordinatione contestetur. Aeque enim ducere uxores prohibitum est utrisque. A. Non dubito quin ea contestatio ante Hypodiaconi ordinationem sit necessaria, ac licet durum videatur, canon ita intelligi debeat, ut in utraque ordinatione contestetur. Aut dicendum est, illis temporibus Hypodiaconis, non Diaconis licuisse nuptias contrahere. Quod vero Gratianus ait de copula & usu matrimonii jam contracti agi, contra Graeca & Latina verba est. De Subdiaconis ita scribit *y*: *Porrò in sequenti videtur permitti auctoritate Subdiaconis, cum de Diaconis specialiter præcipitur ut sine probatione castitatis non ordinetur. Hoc idem in Ancyritana synodo videtur esse permissum, in qua sic statutum est: Diaconi &c.* B. Vox *probatione* non placet. A. Scribe *professione.* (5) Caput XV. ejusdem Concilii Ancyrani ex interpretatione, quae exstat apud Isidorum Mercatorem refert Gratianus caussa XII. quaest. II. cap. XLII. *z* & Martini caput XVII. refert dist. L. cap. XXII. *a* Sed ut verum

y *Dist.* 28. *c.* 7. Praeterea p. 1.

z 12. *q.* 2. *c.* 42. Si qua.

a 50. *dist. c.* 22. Si quis.

verum fatear, non videtur Martinus ad id caput respexisse, ita inter se diversa sunt. Isidorum sequuntur Anselmus *b* & liber Caesaraugustanus *c*. Ivo Martini verba refert parte III. cap. CLXXIII. cum hac inscriptione: *Ex concilio Martini Papæ cap.* XVIII. At ex Concilio Bracarensi liber Caesaraugustanus *d*, & paucis immutatis Burchardus *e* & Ivo capit. CCXL. dictae partis tertiae. Apud Gratianum dicto cap. XLII. in illis verbis (*Si qua de rebus Ecclesiæ, cum Episcopus non adest &c.*) *non est* scribendum: nam ἐπισκόπȣ μὴ ὄντος Graece est. (*6*) Caput XXIII. (quod Latinis XXII. est) ejusdem Concilii Ancyrani, quasi ex Concilio Neocaesariensi refert Gratianus dist. L. cap. XLII. ex Isidori collectione. Martini vero cap. LXXIX. refert capite XLIV. ejusdem distinctionis *f*. Illud refert Concilium Triburiense cap. LII. & Rabanus cap. XV. poenitentium, & Burcardus *g* & Ivo *h* & Anselmus *i*, sed ex alia interpretatione Dionysii Exigui, ut existimo. Martini verba refert Ivo parte X. cap. XXXIX. cum hac inscriptione: *Ex Concilio Martini Episcopi*. B. Si *Ex collectione* pro *Ex Concilio* scripsisset, recte dixisse crederetur. (7) A. Caput. XXIV. Graecis, XXXIII. Latinis, Gratianus refert caussa XXVI. quaestione V. cap. II. ex Dionisii interpretatione, & Martini cap. LXXI. capite tertio ejusdem quaestionis *k*. Mendose apud Gratianum legitur: *Ex Concilio Ancyrano cap.* XXXIIII. Refert illud caput Leo IV. in epistola ad Episcopos Bri-

b *Ans. lib. 6. c.* 162.
c *Cæs. lib. 7. c.* 71.
d *Cæs. lib. 7. c.* 79.
e *Burch. lib.* 3. *c.* 179.
f *Dist.* 50. *c.* 42. Eos. *&c.* 44. Si quis.
g *Burch. lib.* 6. *cap.* 15.
h *Ivo par.* 10. *c.* 25. *&* 144. *decr.*
i *Ans. lib.* 11. *c.* 47.
k 26. *q.* 5. *c.* 2. *&* 3. *p.* Si quis.

Britanniae, & Concilium Trosleianum cap. xv. & Rabanus *l* & Capitulare Caroli & aliorum *m*, & Burchardus *n* & Ivo *o* & Poenitentiale Romanum *p*. Martini verba referunt Burchardus *q* & Ivo *r* quasi ex Concilio Bracarensi. In Tiliano libro sic est: οἱ καταμαντευόμενοι καὶ ταῖς συνηθείαις τῶν χρόνων ἐξακολουθοῦντες. In veteri libro, τῶν ἐθνῶν κατακολουθοῦντες. *Qui divinationes expetunt, & morem gentilium subsequuntur*, Gratianus & ceteri. *Si quis autem paganorum consuetudinem sequens, divinos aut sortilegos in domum suam introduxerit*, Martinus. *Qui auguria vel auspicia sive somnia vel divinationes quaslibet secundum morem gentilium observant*, Isidorus in Conciliis. Sortilegos Martinus addidit, plura Isidorianus interpres. ἐπὶ ἀνευρέσει φαρμακειῶν ἢ καὶ καθάρσει. *exquirendi aliquid arte magica aut expiandi caussa*, Gratianus. *arte malefica*, Burchardus pro *magica*. & alij, *quasi ut malum foras mittant, aut maleficia inveniant, vel lustrationes paganorum faciant*, Martinus. *in exquirendis aliquibus arte malefica, aut domos lustrant.* Isidorus. Illa omissa sunt a Latinis: τρία ἔτη ὑποπτώσεως, καὶ δύο ἔτη εὐχῆς χωρὶς προσφορᾶς. *Ut annos tres jaceant, duos communicent in oratione sine oblatione.* C. *sub regula quinquennij jaceant* habet Gratianus. Id Martinus interpretatur, *pœnitentiam agant.* A. Itidem Isidorus non male. Illud enim jacere duplex est, alterum generale omnium poenitentium, alterum speciem notat gradus poenitentiae. Alii enim ante fores

l *Raban. c. 23. pœniten.*
m *Cap. lib. 7. c. 21. in addit. 1.*
n *Burch. lib. 10. c. 5.*
o *Ivo lib. 8. tit. 5. c. 2. panorm. & par. 11. c. 2. decr.*
p *Pan. tit. 6. c. 1.*
q *Burc. lib. 10. c. 6.*
r *Ivo d. par. 11. c. 34.*

erant, alii intra fores, sed cum catechumenis exibant. Alii manebant jacentes, alii erecti; sed neque offerebant, neque communionis sacrae erant participes. Sed de his hactenus. (8.)

ADDITIONES.

(1) DISTIN. 55. capitis 7. *Si quis a medicis.* inscriptio est in Romano libro: *Unde in Nicæno Concilio cap.* 1. *legitur.* In margine haec sunt: *In Tribur. ibid.* (hoc est, c. 33.) *Ans. l.* 7. *c.* 36. *Poly. ibid.* (hoc est, l. 2. ti. 31.) In Notis est: *Et deinceps*] *His verbis nihil respondet in Græco vulgato codice: sed optime apud Balsamonem, quemadmodum & in Carthaginensis 6. in capitulis Nicænæ synodi a Tcilone & Thearisto versis.* Capitis noni inscriptio est: *Item ex Martino Bracharensi Episcopo in capitulis synod. Græc. c.* 21. *Si quis pro ægritudine naturalia a medicis secta habuerit, similiter & qui a barbaris aut dominis suis fuerint castrati &c. existimans posse a se carnales concupiscentias amputare &c.* In margine haec sunt: *Ivo p.* 6. *c.* 374. *Pann. l.* 3. *c.* 56.

(2) Ante caput 1. distin. 64. in eodem libro haec verba sunt: *A quibus ordinentur Episcopi, in Nicæno primo Concilio definitum est, in quo sic legitur cap.* 4. *Episcopi ab omnibus &c.* Et in margine: *In Concilio Nicæno* 2. *c.* 3. *Ansel. l.* 6. *c.* 4. *&* 54. *Ivo p.* 5. *c.* 117. *Burc. l.* 1. *c.*27. *concordat.* Inscriptio cap. 7. e. dist. haec est: *Item ex Concilio Martini Papæ. Episcopum oportet &c.* Et in margine: *In capitulis Martini Braca. c.* 4. *ex Conc. Nic. c.* 4.

(3) Inscriptio capitis quarti dist. 81. in Romana editione est: *Item ex Concilio Nicæno c.* 9. *Si qui sine examinatione &c.* In margine haec sunt; *Rab. lib. pœ. c.* 1. *Burc. l.* 2. *c.* 13. *Ivo par.* 6. *c.* 33. *Ans. l.* 8. *c.* 13. *supra dist.* 24. *c. ult.* In fine est: *Sancta defendit Ecclesia.* & in margine: *Sancta*] *Al. catholica. sic in*

epi.

epi. 1. Cali. 1. Inscriptio cap. ult. dist. 24. est: *De his ita legitur in Concilio Martini Papæ. Si quis Presbyter aut Diaconus &c.* Et in margine: *Apud Martinum Bracaren. c. 24. Facit ad hoc c. epist. 5. Zachariæ ad Bonifacium Episcopum. & 15. q. 8. Si quis Presbiter.*] *Ans. l. 8. c. 13.* Et in Notis: *Confessi sunt*] *In originali est:* confessi non sunt, & post ordinationem &c. *Verum in Concilio Nicæno c. 9. (unde hoc caput videtur sumptum) habetur sine negatione, quemadmodum hic: & infra dist. 81. c. Si quis sine.* Scribe, *si qui sine.* In extremo hoc capite est: *Sancta catholica defendit Ecclesia.* Capitis 4. *Si quis Presbiter.* 15. q. 8. inscriptio est: *Item ex Concilio Martini Papæ c. 35.* Et in margine: *In capitul. Martini Brachar.* (adde, *cap. 25.*) *ex Concil. Neocæsar. c. 9. & 10. Burc. l. 2. c. 48. Ivo p. 6. c. 149. Pann. l. 3. c. 150.*

(4) Capitis secundi distin. 47. in eodem libro inscriptio haec est: *Item ex Concilio Nicæno c. 17. Quoniam multi &c.* Et in margine: *Infra 14. q. 4. c. 8. ex alia versione. Poly. l. 4. tit. 31. Rab. l. pœn. c. 32. Burc. l. 2. c. 129. Ans. l. 7. c. 153. Ivo p. 6. c. 196. & par. 13. c. 8.* Ad illa verba, *aut ex adinventione*, additur: *Redundat ista particula* aut. & pro *sescupla* est in margine: *Al. sesquipla*. Et in Notis haec sunt: *Sescupla*] *Hoc sesquialterarum usurarum genus, quamvis gravissimum, in frugibus humidis vel arentibus Constantinus lege permiserat, quæ nunc extat in Codice Theodosiano l. 2. tit. ult. de usur. l. 1. Eodem pertinet quod scribit B. Hieronymus in commentariis in Ezechielem l. 6. c. 18. his verbis:* Solent in agris &c. ut hyemis tempore demus decem modios, & in messe recipiamus quindecim, hoc est, amplius partem mediam &c. *Postea vero in aliis Conciliis & a Romanis Pontificibus genus omne usurarum, tanquam juri naturali ac divino contrarium, tam Clericis quam laicis fuit interdictum; quemadmodum apparet in Decretalibus, titulo de usuris.* Inscriptio cap. 4. cau. 14. q. 4. haec est: *Item ex Concilio Martini Papæ c. 62. Si quis oblitus timorem Domini &c.* Et in margine: *In capitulis Martini Brachar.* Et in Notis: *Magni Concilij*] *Sic loquitur Martinus Bracharensis, quoniam hanc senten-*

tiam accipit ex capite 17. *Concilij Nicæni, quod citatur infra ead. c.* Quoniam. *Et in duobus vetustis Gratiani exemplaribus, post hoc continuo illud subjungitur.*] Editum quoque est: *turpe lucrum quæsierit.* Inscriptio cap.8. *Quoniam multi.* ead. quaest haec est: *Item ex Nicæno Concilio c.* 17. Et in margine: *Et in Aquisgran. c.* 40. *dist.* 47. Quoniam multi. *Burc. l.* 2. *c.* 12. *Ivo p.* 13. *c.* 8. Et in Notis: *Supra dist.* 47. *hic idem canon affertur ex versione Dionysij, qui nunc ex prisca, quæ est in collectione Isidori.*

(5) Gratiani verba sunt in eodem libro ante caput 8. *Diaconi.* distin. 28. *Videtur permitti Subdiaconis, cum de Diaconis specialiter præcipitur ut sine probatione castitatis non ordinentur. Hoc idem in Ancyrana synodo videtur esse permissum, in qua c.* 10. (*al.* 9.) *sic statutum est. Diaconi quicunque cum ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt &c.* In margine est: *Pann. l.*3. *c.*87. *Poly. l.*4. *tit.*31. Distin.27. in prin. haec verba sunt: *Quod autem unius uxoris vir Episcopus esse jubetur, quæritur an de tempore ordinationis hoc sit accipiendum, ut tempore suæ administrationis ejus possit copula fungi quam unicam & virginem sibi desponsavit. Hoc Martinus Papa prohibet dicens: Diaconus qui eligitur, si contestatus fuerit pro accipiendo matrimonio, & dixerit non posse in castitate permanere, hic non ordinetur &c.* Et in margine: *Apud Martinum Bracarensem c.* 39. *Distin.*28. Diaconi. *Ivo p.* 6. *c.* 376. *Pann. l.* 3. *c.* 97. Et postea: *Hac auctoritate datur intelligi quod illi qui uxores habent vel accipere volunt, nec Diaconi nec Sacerdotes fieri possunt, nisi continentiam profiteantur. Si vero Diaconus a ministerio cessare voluerit, & contracto matrimonio licite potest uti. Nam etsi in ordinatione sua castitatis votum obtulerit, tamen tanta est vis in sacramento conjugij quod nec ex violatione voti potest dissolvi ipsum conjugium.* His miror nihil addidisse lelectos viros.

(6) Inscriptio cap. 42. cau. 12. q. 2. in Romano libro est: *Item ex synodo Ancyrana c.* 15. *Si qua de rebus Ecclesiæ, cum Episcopus non est &c.* In margine; *Ans. l.* 6. *c.* 162. Et in Notis: *Reddi*] *Sic in quibusdam exemplaribus priscæ versionis. In aliis vero est,*

est, reddidisse. Græce legitur, διὰ τὸ πολλάκις τὴν εἴσοδον τῶν πεπραγμένων ἀποδεδοκέναι αὐτοῖς τούτοις πλείονα τὴν τιμήν. id est, propterea quod sæpe rerum venditarum reditus majus pretium his ipsis reddiderit. *Sed ob glossam non est mutatum.* Inscriptio c.22. dist. 50. est haec: *Item ex Concilio Martini Papæ c. 17. Si quis Presbyter aut Diaconus inventus fuerit &c.* In margine est: *Apud Martinum Bracarensem. Burc. l.3. c. 179. ex Bracarensi. Ivo par.3. c.173. ex Martino, & 240. ex Bracarensi.* In Notis: *Diaconus*] *Sequebatur*, aut Subdiaconus *quæ duæ dictiones expunctæ sunt, quia neque apud Martinum aut Burchardum aut Ivonem neque in antiquis Gratiani codicibus habentur.*

(7) Dist.50. capitis 42. *Eos vero.* in eodem libro inscriptio est: *Item ex Concilio Ancyrano c. 22. par. Eos vero.* Et in margine haec sunt: *Ex prisca versione. & Tribur. c. 52. Polyc. l. 6. tit.10. Burc. l. 6. c. 15. Ivo p. 10. c. 25. & 144.* Et in Notis: *Hæc vero*] *Græce est*: ὁ δὲ δεύτερος τὸν πενταετῆ χρόνον πληρώσει. *id est.* Secunda vero quinquennii tempus explebit. *Atque ita fere Burchardus & Ivo ex Dionysii versione, & infra ead. c.* Si quis volontate. (scribe, *voluntarie*) Cap.44. inscriptio est: *Item ex capitulis Martini Bracarensis Episcopi c. 78. Si quis voluntarie homicidium fecerit &c.* Et in margine: *Ivo p. 10. c. 39.*

(8) In eodem libro inscriptio cap.2. cau.26. q.5. haec est: *Item ex Concilio Ancyrano c. 23. al. 24. Qui divinationes expetunt, & morem gentilium subsequuntur &c.* In margine haec sunt: *Raban. in pœnit. c.23. & in Conc. Paris. lib.3. c.1. Poly. ibid.* (hoc est, l. 6. tit.12.) *Burc. l. 10. c.5. Ivo p.11. c.2. Pan. l.8. c. 62.* Et in Notis: *Gentilium*] *In Græco impresso est* χρόνων. *Sed in vetusto Vaticano & apud Balsamonem* ἐθνῶν. *Exquirendi*] *Græce est*, ἐπὶ ἀνευρέσει φαρμακειῶν. *id est, ad invenienda medicamenta.* Capitis tertii *Non liceat.* inscriptio est: *Item ex Concilio Martini Papæ*] *Id est, ex capi. Martini Bracharensis cap. 72.* (Desideratur haec nota.) Et in margine: *Burch. lib. 10. cap. 3. Ivo p. 11. cap. 40.* Et vers. *Nec ex*

collectionibus est in margine: *Ibid. cap.* 74. *Burc. l.* 10. *c.* 20. *Ivo p.* 11. *c.* 47. Et vers. *Si quis autem*, est in margine: *Ibid. c.* 71. *Burc. l.* 10. *c.* 6. *Ivo p.* 11. *c.* 34. Et vers. *Mulieribus* est in margine: *Ibid. c.* 75. *Burc. l.* 10. *c.* 19. *Ivo p.* 8. *c.* 330. *&* *p.* 11. *c.* 46.

DE EADEM RE

Dialogus undecimus.

C. ANTEQUAM aggrediare quae reliqua sunt, scire cupio cur Graeca Latinis praeferenda sint, cum Graecos constet haereticos fuisse permultos & hostes Latinorum, multaque finxisse & mutasse. A. Omniane Graeca tibi videntur esse rejicienda? Ergo neque sacros libros cum LXX. editione conferamus, aut cum aliis interpretibus veteris aut novi testamenti, neque aliquem sanctorum patrum Orientis librum legamus. Frustra nobis Dionysius Areopagita, Athanasius, Gregorii tres, Basilius, Joannes Chrysostomus, & tam multi alii scripserunt. Frustra tot philosophi, medici, historici, si omnia tibi suspecta sunt. C. Non omnia dico rejicienda Graece scripta. Sed quaero cur Latinis praeferri oporteat? A. Si non omnes uno ordine habes Achivos, invenies in eorum scriptis qui ista detestentur haereticorum facinora, qui detegant eorum flagitia. Itaque licet tibi cetera sincera esse credere. Quod si non omnia Graeci notant, at Latini habent quaedam suspecta. Ab his abstine.

Ce-

Ceteri ut fontes, ex quibus oriuntur rivi & flumina, habendi sunt Graecorum libri. Hi praesertim Graeci canones in Graecia ita scripti, cur non tibi Latinis antiquiores & potiores sint, caussam nullam dices. Latinos interpretes vides varios esse & obscuros. Quis melius sententiæ vim explicare potest quam is qui conscripsit? Si cum Afris aut Indis aut Persis cum interprete negotia geras, quam multa interpres obscure dicet aut de suo addet, a nobis, aut ab illis non dicta, aut dictorum non recordabitur? C. Sunt igitur Graeca Latinis potiora, quasi fons Latinorum: id mihi ad rem de qua agimus satis est. A. Post Ancyranos canones sequuntur Neocaesarienses. Hujus Concilii caput octavum ex interpretatione Isidoriana Gratianus refert distin. XXXIV. cap. XI. & capite XII. Martini caput XXIIX. *a* Quod dicitur, *dato repudio dimittere eam debet*, Graece est, ὀφείλει ἀπολῦσαι αὐτήν. *dato repudio* non habet Martinus. (1)

a *Dist.* 34. *c.* 11. Si cujus. *&c.* 12. Si laici.

Caput IX. Gratianus refert ex Isidori interpretatione caussa XV. quaest. IIX. capite I. Martini vero caput XXV. capite IV. ejusdem quaestionis *b*. Ex Dionysii interpretatione Rabanus cap. I. poenitentium, & Burchardus *c* & Ivo *d*. Martini verba refert Ivo in panormia *e* ut ex Concilio Martini Papae cap. XXVI. Sed Burchardus *f* & idem Ivo in excerptionibus *g* quasi ex Concilio Cabilonensi. τὰ γὰρ λοιπὰ ἁμαρτήματα ἔφασαν οἱ πολλοὶ διὰ τῆς χειροθεσίαν ἀφιέναι. Haec omittit Martinus & Dio-

b 15. *q.* 8. *c.* 1. *&c.* 4. Si quis
c *Burch. li.* 2. *c.* 49.
d *Ivo li.* 3. *tit.* 11. *c.* 9. *panor. & part.* 6. *c.* 150. *decr.*
e *d. t.* 11. *c.* 18
f *Burch. lib.* 2. *c.* 48.
g *Ivo par.* 6. *c.* 149. *dec.*

Dionyſius. *Nam cetera peccata cenſuerunt plurimi etiam ordinatione privari:* Iſidorus. *Cetera vero peccata &c.* Gratianus. *Remitti* malim quam *privari*. (2)

Caput XI. ex interpretatione Iſidoriana refert Gratianus diſtin. LXXIIX. cap. IV. Martini verba non facile adgnoſcuntur capite primo ejuſdem diſtinctionis *h* Bonifacio Papae inſcripta; quod Demochares non vidit, qui alia animadvertit. Eſt autem Martini caput XX. Fabiano Papae adſcribunt Burchardus *i* & Ivo *k* & liber Tarraconenſis *l*. (3)

Caput tertium Concilii Gangrenſis ex interpretatione Iſidori refert Gratianus cauſſa XVII. quaeſt. IV. cap. XXXVII. & mox capite XXXIIX. refert Martini cap. XLVII. *m* in quo pro *anathema ſit* ſcriptum eſt *duriſſime in omnibus arguatur*. Martini verba ut ex Concilio Bracarenſi referunt Burchardus *n* & Ivo *o*, qui alibi *p* referunt verba Concilii Gangrenſis ex alia interpretatione. (4)

Caput quartum Concilii Antiocheni ex interpretatione Dionyſii refert Gratianus cauſſa XI. quaeſt. III. cap. VI. & capite VII. Martini caput XXXVII. *q* Dionyſium ſequuntur Burchardus *r* & Ivo *ſ* & Anſelmus *t* & ante hos Nicolaus Papa in epiſt. II. ad Michaëlem Imperatorem: εἴ τις ἐπίσκοπος ὑπὸ συνόδου καθαιρεθεὶς. *Si quis Epiſcopus damnatur a ſynodo*, Gratianus. *damnatus* Burchardus & alii. Sic etiam Capitulare Caroli lib. I. cap. VII. *Si quis Epiſcopus in Concilio excommunicatus fuerit*. Martinus: *Si quis Epiſcopus*

h *Diſt.* 78. *c.* 1. & 4. Preſbiter.

i *Burch. lib.* 2. *c.* 10.

k *Ivo lib.* 3. *tit.* 3. *c.* 2. *panorm. & par.* 6. *c.* 30. *decr.*

l *Tarr. lib.* 6. *c.* 122.

m 17. *q.* 4. *ca.* 37. Si quis. & 38. Si quis.

n *Burc. lib.* 8. *c.* 25.

o *Ivo par.* 7. *c.* 45. *decr.*

p *Burc. li.* 11. *c.* 62. *Ivo par.* 13. *c.* 48. & *par.* 26. *c.* 102. *decr.*

q. 11. *q.* 3. *c.* 6. Si quis. & *ca.* 7. Si quis.

r *Burc. lib.* 1. *c.* 199.

ſ *Ivo par.* 5. *c.* 362. *decr.*

t *Anſ. lib.* 12. *c.* 26.

pus a synodo fuerit depositus. Isidorus ut Graeci. *vel matutinum vel vespertinum sacrificium* addidit Martinus. *Si autem permanserit turbans &c.* haec etiam sunt addita a Martino, sumpta ex capite quinto extremo ejusdem synodi (5).

Caput nonum ex interpretatione Isidoriana Gratianus refert caussa IX. quaest. III. capite II. & capite primo refert Martini caput IV. *u* quod brevius est multo superiore. Videtur autem confirmari canon XXXIV. Graecis, XXXV. Latinis Apostolorum; de quo videndus Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum cap. LXXII. Apud Anselmum *x* refertur Dionisii interpretatio capitis IX. Antiocheni. (*6*)

u *9. q.3. c.1. &* 2. Per singulas.

x *Ans. lib.5. c.73.in add.*

Caput XII. refert Gratianus caussa XXI. quaest. v. cap. II. ex Isidori interpretatione. Martiti caput XXXV. cap. v. ejusdem quaestionis *y*. Hoc esse caput arbitror contra beatum Athanasium scriptum, quod reprehendit Julius in epistola ad hos eosdem Episcopos Antiochiae congregatos. Idem contra Joannem Chrysostomum dum objiceretur, ab eo responsum est haereticorum canonem fuisse. B. Cur igitur canones Antiocheni recepti sunt, cum Arianos illos Episcopos auctores habeant? A. Non possum caussam dicere; sed receptos esse constat, & in corpore canonum positos ante Concilium Chalcedonense; ut in ejus Concilii actione XII. Graecis, Latinis XI. apparet. Ex libro etiam Latino, quem eodem nomine Corpus canonum dici-

y *21.q.5.c.2. &c.* 5. Si quis.

dicimus, quem aperte Leo IV. in epistola ad Episcopos Britanniae approbat, id constat, & ex aliis multorum testimoniis, praesertim Paschalis II. in Concilio Romano. Fortasse propter decretorum utilitatem. Sed ad caput XII. revertamur; quod referunt Concilium Aquisgranense cap. LXXIV. & Burchardus z & Ivo a & Anselmus b ex Dionysii interpretatione. Illa verba varie conversa sunt: εἴ τις ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου καθαιρεθείς. Apud Isidorum recte est: *Si quis a proprio Episcopo depositus*. Apud Martinum est: *Si quis Episcopus in Concilio excommunicatus fuerit*. Apud Dionysium: *Si quis a proprio Episcopo Presbyter aut Diaconus, aut a synodo fuerit Episcopus damnatus*. (7)

z *Burc. lib.* 2. *c.* 180.
a *Ivo par.* 6. *c.* 225. *decr.*
b *Ans. lib.* 5. *c.* 74. *in addit*

Caput XIV. habet Gratianus caussa VI. quaest. IV. cap. I. quasi ex Laodicensi Concilio ante Democharis editionem, ex Isidori magna ex parte interpretatione; & cap. II. Martini cap. XIII. c Ex Dionysii interpretatione referunt Burchardus d, Ivo e, & Anselmus f. Prima verba Gratiani alii omnes aliter referunt. Graeca haec sunt: εἴ τις ἐπίσκοπος ἐπὶ πονηρῶν ἐγκλήμασι κρίνοιτο. *Si quis Episcopus criminaliter in judicio Episcoporum fuerit accusatus*, Gratianus. *Si quis de aliquibus causis criminalibus in judicio Episcoporum fuerit accusatus*, Isidorus. *Si quis Episcopus in aliquibus causationibus judicatur*, Martinus. Vox *causationibus* omissa est a Gratiano. *Si quis Episcopus de certis criminibus judicatur*, Dionysius & Graeci. In Metropolitani alterius

c 6. *q.* 4. *c.* 1. & 2. Si quis.
d *Burch. lib.* 1. *c.* 150.
e *Ivo par.* 5. *c.* 263. *decr.*
f *Ans. lib.* 5. *c.* 77. *in addit.*

rius vocatione varietas est. Neque enim Graece dicitur illum esse vocandum, sed vicinos Episcopos a Metropolitano. At Gratianus habet: *Metropolitanum Episcopum alterius provinciae vicinae advocari & aliquantos cum eo Episcopos alios*. Sic etiam Isidorus. *ut de provincia vicina alter Metropolitanus convocetur Episcopus, ut per eum confirmetur &c.* Martinus. *Metropolitanus Episcopus a vicina provincia judices alios convocet*, Dionysius & Graeci. (8)

Caput XIIX. Gratianus refert distin. XCII. cap. V. ex Dionysii interpretatione; & capite IV. Martini cap. X. *g* quod a Burchardo *h* & Ivone *i* dicitur ex Concilio Aurelianensi sine nomine, & in libro Tarraconensi *k*. Ab eisdem referuntur verba Dionisii, & ab Anselmo *l*. Varietas est in extremo canone. Graece est: ὁ αὖ ἡ τῆς ἐπαρχίας τελεία σύνοδος κρίνασα τὸ πρεσβ-εσάμενον ὁρίσῃ. *Expectare eum oportet provinciae plenariam synodum, donec de eo quod competit statuatur*, Isidorus. *Sustineat autem quod de eo sanctum Concilium judicare voluerit*, Martinus. *quid* pro *quod* Gratianus. *quidquid* Burchardus & alii. *quem etiam observare convenit quidquid synodus provinciae perfecte judicando decreverit*, Dionysius apud Gratianum. *synodus perfecta provinciae* apud Burchardum & Graecos. (9)

g *Dist.* 92. *c.* 4. Si quis. & *c.* 5. Si quis.
h *Burc. l.* 1. *c.* 40. & 41.
i *Ivo par.* 5. *c.* 151. & 152 *decr.*
k *Tarrac. lib.* 6. *c.* 68. & 69.
l. *Ans. lib.* 6. *cap.* 41.

Cap. XIX. ex Isidori fere interpretatione refert Gratianus distin. LXV. cap. III. & Martini cap. III. cap. II. *m* Initii varietas est, ἐπίσκοπον μὴ χειροτονεῖσθαι. *Episcopum non ordinan-*

m *Dist.* 65. *c.* 2. Non debet. &c. 3. Episcopus.

dinandum, Isidorus. *Episcopus non est ordinandus*, Gratianus. *Non debet ordinari Episcopus*, Martinus. (10)

De synodo bis quotannis habenda cap. xx. refert ex Isidoriana interpretatione Gratianus distin. XIIX. cap. IV. & Martini cap. XIIX. cap. xv. ejusdem distinctionis *n*. Item Burchardus *o* & Ivo *p* cap. xx. referunt ex Dionysii interpretatione. Tempora synodorum omisit Martinus. In aliis varietas est de posteriori synodo, quam omnes Idibus Octobris habendam dicunt; sed Graeci & Isidorus decima Hyperberetæi mensis; Dionysius & ceteri xv. quamvis non aperte, quia solum dicunt Octobrem esse Hyperberetæum mensem. B. Non idem Theodorus & Lilius dicent, qui Romanorum cum Graecis nomina mensium non posse convenire scribunt propter intercalationes. A. Posterioribus temporibus fortasse omiserunt intercalandi consuetudinem, & ordinem mensium Latinorum servarunt. In canonibus Apostolorum sine mentione mensis Octobris dicitur Hyperberetæi duodecima, capite XXXVII. Graecis, Latinis XXXIIX. Sed in Isidori libro dicitur juxta Romanos, quarto Idus Octobris. (11)

Venio nunc ad caput XXIII. quod refert Gratianus caussa III. cap. III. *q* ex Dionysii interpretatione: item Burchardus *r*, Ivo *s*, Anselmus, *t*, & liber Caesaraugustanus *u*. Et Martini caput refert Gratian. cap. IV. ejusdem quaestionis *x*. Item Burchardus *y* & Ivo *z*, ut ex Concilio Hispalensi. Quod apud Gratianum est

n *Dist.* 18. *c.* 4. Propter. *&c.* 15. Propter
o *Burch. lib.* 1. *c.* 44.
p *Ivo lib.* 4. *tit.* 2. *cap.* 3. *panor.& par.* 5. *c.* 154. *decret.*
q 8. *q.* 1. *cap.* 3. Episcopo.
r *Bur. lib.* 1. *c.* 185.
s *Ivo par.* 5. *cap.* 301. *decret.*
t *Ans. lib.* 6. *c.* 57.
u *Cæs. lib.* 3. *c.* 37.
x *c.* 4. Episcopo *e. q.*
y *Burc. d. lib.* 1. *c.* 187.
z *Ivo dict. part.* 5. *c.* 303.

est, *&c. electione Clericorum*, neque Graeci neque Latini libri habent. (12)

Caput XXV. ex interpretatione Dionysii refert Gratianus caussa XII. cap. XXIII. & Martini cap. XVI. caussa X. quaest. II. cap. IIX. *a* Dionysium sequuntur Anselmus *b* & Capitulare Caroli *c* & aliorum. Varietatem omitto, ut veniam ad Laodicenos. (13)

Caput XIII. refert Gratianus dist. LXIII. cap. VI. *d* ex Dionysii interpretatione, & Burchardus *e* & Ivo *f* & Anselmus *g* & Deusdedit *h* & Capitulare *i*, de quo dixi. Martini caput primum refert Gratianus cap. IIX. ejusdem distinctionis *k*; & ut Bracarensis Concilii cap. I. referunt Burchardus *l*, Ivo *m*, & Anselmus *n*; ut verba Caelestini liber Caesaraugustanus *o*. Addit autem Martinus quaedam: *Ut Episcopi eos probent &c.* (14)

Caput XXXII. est apud Gratianum caussa prima cap. LXVI. ex Isidoriana interpretatione, & caput LXVII. ex Martino cap. LXX. *p*, *ne eulogiæ sive benedictiones ab hæreticis accipiantur*. Laodicenum canonem referunt Burchardus *q* & Ivo *r* & Deus-dedit *s*, sed ex Dionysii interpretatione. At ex Isidori liber Tarraconensis *t*. (15)

Caput XLVI. habet Gratianus de consecratione distin. IV. cap. LIIX. *u* ex Isidori interpretatione, ut est etiam in Capitularibus Imperatorum *x*. At in eadem distinct. cap. LIX. Martini verba refert capit. XLIX. *y* Ex Dionysio referunt Burchardus *z* & Ivo *a*. (16)

Sic

a 12. *q*. 1. *c*. 23. Episcopus. *&* 10. *q*. 2. *cap*. 8. Episcopus.
b *Ans. lib*. 6. *c*. 163.
c *Capit. lib*. 7. *c*. 76.
d *Dist*. 63. *c*. 6. Non est.
e *Bur. li*. 2. *c*. 8.
f *Ivo par*. 6. *c*. 28. *decr*.
g *Ans. lib*. 6. *c*. 38.
h *Deusd. l. c*. 1. *&* 4.
i *Capit. lib*. 7. *c*. 79.
k *c*. 8. *dist*. 63. *non licet*.
l *Bur. lib*. 1. *c*. 10.
m *Ivo par*. 5. *c*. 64. *decr*.
n *Ansel. lib*. 6. *c*. 8.
o *Cæsaraug. lib*. 3. *cap*. 18.
p 1. *q*. 1. *c*. 66. Non oportet. *&* 67. Non liceat.
q *Burc. lib*. 3. *c*. 209.
r *Ivo par*. 3. *c*. 260. *dec*.
s *Deus-ded. c*. 2. *&* 4.
t *Tarr. lib*. 6. *c*. 20.
u *De cons. di*. 4. *c*. 58. Baptizandor.
x *Capit. lib* 7 *cap*. 404

y e. d. c. 57. Non liceat. z *Burc. lib.* 4. *cap.* 9. a *Ivo par.* 1. *c* 204. *dec.* b *De consecr. d.* 3. *c.* 7. Non liceat. & *cap.* 8. Non oportet.

Sic etiam distin. tertia cap. IIX. refert caput L. Concilii Laodiceni ex Isidori interpretatione, & capite VII. ex Martini capite L. *b* & quod Graece est νηστεύειν ξηροφαγοῦντας, Martinus *sincere abstinentes* dixit. *escis abstinentiæ convenientibus*, *idest*, *aridioribus*; *uti*, Isidorianus interpres. B. Sic etiam xerophagia dicitur apud Cassianum *c*, & omophagia, cum crudis cibis utuntur. A. *districto venerari jejunio* Dionysius in Corpore canonum scripsit. Aridis hodieque cibis Graecos in quadragesima uti scio. (17)

c *Cassian. l.* 4. *c.* 21. & 22. *de instit. cœnob.*

Caput LV. (quod aliis LIV. est) refert Gratianus distin. XLIV. cap. X. ex Isidori interpretatione, & cap. XII. Martini caput LXI. vel LXII. *d* Ex Dionysii interpretatione refert Rabanus cap. XXVII. poenitentium. quod Graece est ἐκ συμβολῆς συμπόσια ἐπιτελεῖν, *ex collatis vel commessationibus convivia celebrare* vertit Dionysius. *ex symbolis*, *quæ vulgus commissalia appellat*, *convivia celebrare*, Isidorianus. *convivia facere de confertis*, Martinus. (18)

d *Dist.* 44. *c.* 10. Non oportet. & *c. ult.*

Caput huic proximum LVI. vel LV. erit hujus Concilii & dici extremum. Refert Gratianus distinct. XCV. capite IIX. ex Isidori interpretatione *e*. & de consecrat. dist. IV. cap. CXXIV. extremo refert caput Martini LIII. *f* Varietas est nonnulla. Namque Martinus de baptisterio ait: *Non liceat Presbytero prius Episcopo introire in baptisterium*. Graeci: εἰσιέναι καὶ καθέζεσθαι ἐν τῷ βήματι· *ante processionem Episcopi introire in sacrarium & sedere*;

e *Dist.* 95. *c.* 8. Non oportet.

f *De cons. d.* 4. *c.* 124. Omni tempore.

dere ; sed cum Episcopo debent ingredi , vel in subselliis sedere , Dionysius. *ante ingressum Episcopi ingredi Ecclesiam , & sedere in tribunalibus* , Isidorianus. Quod vero Martinus ait *nisi forte aut absens fuerit aut ægrotus* , Isidorianus habet : *nisi forte aut ægrotet Episcopus , aut in peregrinationis commodo cum abesse constiterit.* Apud Democharem est *commodo esse eum constiterit.* & in margine : *in peregrinatione modo , cum esse &c.* Apertius Dionysius : *nisi forsitan infirmitate detineatur aut proficiscatur Episcopus.* Graece vero est : πλὴν εἰ μὴ ἀνωμαλίῃ ἢ ἀποδημεῖ ἐπίσκοπος (19).

Cetera alio die , ut veteres augures dicebant , persequemur .

ADDITIONES.

(1) CAPITIS undecimi *Si cujus uxorem.* dist. 34. in Gregoriano libro inscriptio est : *Item in Neocæsariensi Concilio c.* 8. Et in margine : *Ans. l.* 7. *c.* 19. Capitis 12. inscriptio est : *Item ex Concilio Martini Papæ . Si laici uxor &c.* Et in margine : *Alicujus laici*] *orig.* Et : *Apud Martinum Bracarensem c.* 28.

(2) Initio quaestionis 8. caussae 15. in eodem libro haec verba sunt : *De ultima vero quæstione sic statutum est in Concilio Neocæsariensi c.* 9. *&* 10. *Qui admisit corporale peccatum &c.* Et in margine : *Raban. lib. pœnit. c.* 1. *Poly. l.* 4. *tit.* 39. *Burc. l.* 2. *c.* 49. *Ivo p.* 6. *c.* 150. *Pann. l.* 3. *c.* 151. Et in notis : *Propter ejus studii utilitatem*] *Græce est* , διὰ τὴν ἄλλην σπουδὴν , *id est , propter studium ac diligentiam ; quam ceteroquin adhibet. Privari*] *Græce legitur :* τὴν χειροθεσίαν ἀφιέναι. *id est* , per manus impositionem dimitti. *quemadmodum fere vertit Dionysius , cujus versionem ceteri collectores attulerunt , hac tamen clausula omissa . Nam hæc versio quam Gratianus affert , est prisca,*

quae in collectione Isidori (deest *extat.*) *Ita ex his verbis longe alia elicitur sententia atque auctor glossae putarit*. Capitis quarti inscriptio est : *Item ex Concilio Martini Papae c.35. Si quis Presbyter &c.* Et in margine : *In capitulis Martini Bracharensis ex Conc. Neocaesarien. cap. 9. & 10. Burc. l.2. c. 48. Ivo p.6. c.149. Pann. l.3. c.150.* In fine, pro voce *accipiant*, est in margine : *Al. retineant*.

(3) Gratiani verba sunt in eodem libro initio distin.78. *Qua vero aetate Sacerdotes ordinari debeant, Bonifacius Papa diffinivit dicens : Si quis triginta &c.* Et in Notis est : *Bonifacius*] *Ceteri collectores citant ex decretis Fabiani. Extat apud Martinum Bracarensem Episcopum in capit. Graec. synod. c. 20.* Et in margine : *Poly. l. 2. tit.20. Burch. l. 2. c.10. Ivo par.6. cap. 30. Pann. l. 3. c. 29.* Capitis 4. haec inscriptio est : *Item ex Concilio Neocaesariensi c.11. Presbyter ante* XXX. *&c.* In margine haec sunt : *Polyc. l. 2. tit.27. Ans. l.7. c.95. Pann. l.3. c.29.*

(4) Inscriptio capitis 37. *Si quis servum alienum occasione religionis &c.* c.17. q.4. in Gregoriana editione est : *Unde in Gangrensi Concilio c. 3. legitur.* In margine est : *Ivo p. 16. c. 102. & p. 13. c. 48.* Capitis 38. inscriptio haec est : *Item ex Concilio Martini Papae c. 47. Si quis servum alienum causa religionis doceat &c.* Et in margine est : *In cap. Graecarum synod. Martini Brachar. Burc. l. 8. c. 25. Ivo par.7. cap.43.*

(5) Capitis sexti caussae 11. quaest.3. in eodem libro inscriptio est : *Item ex Concilio Antiocheno c. 4. Si quis Episcopus damnatus a synodo*. In Notis est: *Damnatus*] *Graece est* καθαιρεθεὶς, *id est*, *depositus.* Et in margine: *Et Aquisgran. c. 47. extr. de Cler. exc. depo. c.1. & 2. Nic. Papa epi.8. Poly. ibid.* (hoc est, l. 7. tit. 1.) *Burc. l. 1. c.199. Ivo p. 5. c. 362. Ans. l. 12. c. 26.* Capitis 7. inscriptio est : *Item ex Concilio Martini Papae c. 37. Si quis Episcopus in Concilio excommunicatus fuerit &c.* In margine est : *In capitulis Martini Bracharensis*. In Notis haec sunt : *Forinsecam*] *In aliquot Gratiani & Concilij codicibus est*, forasticam. *In canone quinto Concilij Antiocheni, unde*

unde hoc sumptum est, *legitur*, διὰ τ ἔξωθεν ἐξουσίας. *quæ Dionysius vertit*, per potestates exteras.] Capitis primi de Clerico excom. inscriptio est : *Ex canone Apostolorum : Si quis Episcopus*, *Presbyter*, *&c.* Et in margine est : *Addi potest c.* 18. *ex Theodoro Balsamone. refertur c.*1. *eod. tit. in* 1. *compila.* Capitis secundi inscriptio est : *Ex Concilio Antiocheno : Si quis Presbyter &c.* Et in margine est : *cap.*2. *eod. tit. in* 1. *compil.*

(6) Capitis primi 9. q. 3. in eodem libro inscriptio est : *sicut in Concilio Martini Papæ legitur c.* 4. *Per singulas provincias oportet &c.* In margine est : *In capitulis Martini Bracharen. c.* 4. Pro voce *Metropolitanum* est in margine : *Al.* Primatum Metropolitani sui. Et pro voce *assumat* : *Al.* sibi assumat.] Capitis 2. inscriptio est haec : *Item ex Concilio Antiocheno c.* 9. *Per singulas provincias Episcopos singulos &c.* Et in margine, ad illa verba, *secundum antiquum patrum nostrorum canonem*, additur : *Apost. can.* 34. In Notis, ad illa verba, *citra Metropolitani Episcopi conscientiam*, additur : *Græce est*, δίχα τȣ μητροπόλεως ἐπισκόπου, μήτε δὲ αὐτὸν ἄνευ τῆς τ λοιπῶν γνώμης. *Itaque eadem voce* γνώμης *utitur canon tam in consensu Metropolitani quam suffraganeorum. Sed ob multas varietates placuit apponi verba Græca cum versione nova.* τȣ̀ς καθ' ἑκάστην *&c. Episcopos qui in unaquaque &c.*

(7) Inscriptio capitis secundi 21. q. 5. in eodem libro est. *Item ex Concilio Antiocheno c.* 12. *Si quis a proprio Episcopo depositus Presbyter &c.* Et in margine haec sunt : *Et in Aquisgran. c.* 74. *Burc. l.* 2. *c.* 180. *Ivo p.* 6. *c.* 225. Capitis 5. inscriptio est : *Item ex Concilio Martini Papæ c.* 35. *Si quis Episcopus*, *Presbyter*, *aut Diaconus excommunicatus &c.* In margine haec sunt : *In capitulis synod. Græc. Mar. Brachar. c.* 35. *Concor. sup. ea. c. Si quis a proprio.* Ad illa verba, *& importans se palatio*, est in margine : *Al. importunans. al. importunus palatio*. In Notis est : *ad majorum Episcoporum synodum*] *Antea legebatur*, majorum Episcoporum Concilium. *Emendatum est ex codice Lucensi regio : quoniam concordat cum canone*

none Antiocheno sup. ead. Si quis a proprio. *unde videtur sumptum.*

(8) Caussa 6. quaest. 4. cap. 1. in eodem libro Romano ita scriptum est: *In Concilio Antiocheno c. 14. sic invenitur diffinitum. Si quis Episcopus criminaliter in judicio Episcoporum fuerit accusatus &c.* Et in margine: *Al. de aliquibus caussis criminalibus.* Et: *Burc. l. 1. c.* 150. *Ivo p. 5. c.* 263. In Notis haec sunt: *Caput hoc in multis etiam vetustis Gratiani exemplaribus citatur ex Concilio Laodiceno. In uno tamen perantiquo est ex Concilio Antiocheno, in quo etiam extat: & est antiqua versio. Metropolitanum] Græcum exemplar hic valde dissentit ab hac versione. Nam ex his verbis colligitur Concilium unius provinciæ, in quo necesse est adesse proprium Metropolitanum, posse advocare vicinæ provinciæ Metropolitanum cum aliquot Episcopis. Quod Martinus etiam Bracharensis in sequenti capite, quod ex Concilio Antiocheno accepit, confirmat. Græce vero locus ita habet.* ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ *&c. Quod Dionysius, quemadmodum etiam est in codice canonum, sic vertit. Sanctæ synodo placuit &c. Ac sane, quod Metropolitanus ad alterius Metropolitani vocationem deberet venire, atque in eodem Concilio duo Metropolitani futuri essent, vix videtur convenire.* Capitis secundi inscriptio est: *Item ex Concilio Martini Papæ [id est, Episcopi Bracharensis, c.* 13. *] Si quis Episcopus in aliquibus causationibus judicatur &c.*

(9) Distin. 92. cap. 4. inscriptio est in eadem editione: *De his in Concilio Martini Papæ sic statutum est: Si quis ordinatus Episcopus, pro contentione populi &c.* In margine haec sunt: *Capit. Martini Bracharensis cap.* 10. *Vide Pelag. II. in epist. ad Benignum. Poly. l. 2. tit. 3. Burc. l. 1. c.* 40. *Ivo p. 5. c.* 151. Et in Notis: *Episcopus] In vulgatis sequebatur,* ad parochiam cujus est electus. *quæ inducta sunt auctoritate manuscriptorum & originalis ac ceterorum collectorum. Contentione] In duobus vetustis exemplaribus Gratiani & uno Conciliorum Regis Catholici legitur.* contemptione.] Ad illa verba, *in quam venit*, est in margine: *Al. convenit.* Capitis 5. haec inscriptio est: *Item*

Item ex Concilio Antiocheno cap. 28. Si quis Episcopus ordinatus, ad parochiam cujus est electus &c. In margine ſunt haec: *In epiſtol. Pelag. 2. Poly. ibid. Burch. lib. 1. cap. 141. Ivo p. 5. c. 152.* Ad vocem *cujus* additur in margine: *Al. cui.* Ad voce *vetet*: *Al. vitet.* Et in Notis: *Vetet*] διὰ τὴν τοῦ λαοῦ ἀποδοκίμασιν, *eo quod populus recuſet. Obſervare*] ἐκδέχεσθαι, *id eſt, expectare, & ſuſcipere. Perfecta*] *Antea legebatur* perfectae. *Reſtituta eſt vera lectio ex orig. & Burchardo & Ivone. Quid autem ſit ſynodus quæ hic perfecta, & in paulo poſt ſequentibus capitibus integra dicitur, exponitur infra ead. c.* Si quis Epiſcopus, *tertio.* Eſt id caput 8. cujus inſcriptio eſt: *Item ex eodem* (Antiocheno) *c.* 16. Et in margine eſt: *Apud Martinum Bracar. c. 9. Burch. l. 1. c. 39. Ivo p. 5. c. 150.* Et in Notis: *Hæc verſio, quam & Gratianus & Burchardus & Ivo ſequuntur, eadem fere eſt atque illa Martini Bracarenſis. Dioniſiana vero longe magis accedit ad verba Græca.*

(10) Inſcriptio capitis ſecundi diſtin. 65. in eodem libro haec eſt: *Item ex Concilio Martini Papæ. Non debet ordinari Epiſcopus abſque conſilio & præſentia Metropolitani Epiſcopi &c.* In margine: *Al. conſcientia. In capitul. Martini Brac. cap. 3. ex Concil. Antioch. cap. 19.* Capitis 3. inſcriptio eſt: *Item ex Concilio Antiocheno cap. 19. Epiſcopus non eſt ordinandus ſine conſilio & præſentia Metropolitani Epiſcopi &c.* Et in margine: *cap.* 18. Et in Notis: *Verbis Græcis multo melius reſpondet altera verſio, quæ Dioniſij eſt; ideoque illa conſulenda.*

(11) Cap. 4. diſtin. 18. in eadem editione inſcriptio eſt: *Item ex Antiocheno Concilio c. 20. Propter eccleſiaſticas cauſas &c.* Et in margine: *Burch. l. 1. c. 44. Ivo p. 5. c. 154. Pann. l. 4. c. 15. Polic. l. 3. tit. 19.* In Notis haec ſunt: *Id eſt, media Pentecoſte*] *Antea legebatur*, & in medio temporis inter Paſcha & Pentecoſten. *nec multo aliter apud Ivonem*, id eſt, medio temporis &c. *Sed repoſita eſt hæc lectio ex pleriſque Gratiani exemplaribus & collectione Iſidori, in qua eſt hæc eadem verſio. Nam ceteri collectores ſecuti potius videntur verſionem Dionyſij, quæ eſt in*

 codice

codice canonum : quamvis & Burchardus & Pannormia hoc loco habeant, id est, medio Pentecostes, *vel* in medio Pentecoste. *ubi in versione Dionisij est*, ita ut quarta septimana Pentecostes, *verbum plane e verbo. Græce enim est : ὥστε τῇ τετάρτῃ ἑβδομάδι τῆς πεντηκοστῆς. Compleatur] vocem ἐπιτελεῖσθαι Dionysius vertit* conveniat. *Decimus] Prorsus ex Græco. Dionysius autem, quem Burchardus & Ivo sequuntur, habet*, Idibus Octobris, id est, quintodecimo die mensis Octobris, quem Hyperberetæum Graeci cognominant. *In canone autem Apostolorum 37. legitur secundam anni synodum celebrandam esse ὑπερβερεταίου δωδεκάτῃ, id est, duodecimo die Hyperberetæi. Non convenire autem omnino Latinorum menses cum Græcorum satis constat. Suidas quidem scribit, apud Macedonas Hyperberetæum eundem esse qui October, Galenus autem Pergami eundem qui Semptember.* Capitis 15. ejusdem distinctionis haec inscriptio est : *Item ex Concilio Martini Papæ. Propter ecclesiasticas causas &c.* Et in margine est : *Apud Martinum Bracarensem Episcopum in cap. synod. Græc. cap. 18. Poly. l. 3. tit. 17.* Et ad verbum *veniant* additur : *procedant, orig.* Et in Notis : *Gratianus hoc primum citat nomine Martini Papæ, deinceps eodem nomine multa citaturus. quæ omnia sumpta sunt ex libro capitulorum Græcarum synodorum Martini Episcopi Bracarensis. (antiquitus enim Episcopi Papæ dicebantur.) Hic enim, cum esset Græcus, ad utilitatem Ecclesiarum Hispaniæ, ubi episcopatum obtinebat, ea capitula Latina fecit ; & in nonnullis quædam addidit, in aliis vero reliqua detraxit ; quemadmodum in hoc capite, quod sumpsit ex Concilio Antiocheno c. 20. sup. ead. c.* Propter. *Aliqua etiam ex Toletanis Conciliis in eum libellum retulit. Vel hi] In aliquot Conciliorum editionibus legitur*, ut eorum qui se læsos existimant, in Concilio causae &c.

(1) Gratiani verba sunt in Romano libro ante caput 3. *Episcopo non licere.* 8. q. 1. *Sed in Antiocheno Concilio hoc omnino fieri prohibetur : in quo c. 23. sic statutum legitur.* Et in margine haec sunt : *Poly. l. 2. tit. 17. Ans. l. 6. c. 57. Burc. l. 1. c. 185. Ivo p. 5. c. 301.*

c. 301. Et in notis: *Iudicio Episcoporum*] *In codicibus Gratiani, etiam manuscriptis, sequebatur,* & electione Clericorum. *quæ sunt expuncta, quia neque in originali neque apud ceteros collectores leguntur.* Capitis 4. inscriptio est: *Item ex Concilio Martini Papæ c.* 8. *Episcopo non liceat &c.* Et in margine est: *Id est, in capitulis Martini Bracharen. c.* 8. *Burc. l.* 1. *c.* 187. *Ivo p.* 5. *c.* 303. *utrique ex* Concilio *Spalensi.*

(13) Inscriptio capitis 23. *Episcopus ecclesiasticar.* 12. q. 1. in eodem libro haec est: *Item ex Concilio Antiocheno c.* 25. Et in margine est: *Et in Parisiensi Conci. l.* 1. *c.* 15. *Ans. l.* 6. *c.* 163. In notis est: *Occulte res*] *In versione Dionysij legitur*, ut per hujusmodi personas occulte ceteri lædantur fratres Ecclesiæ: (*& in margine: Al.* ceteræ lædantur Ecclesiæ) *& concordat cum alia antiqua versione, quæ & ipsa est in tomis Conciliorum*, ut per eorum secretam diligentiam ecclesiastici lædi videantur. *Græce in Codicibus qui lecti sunt habetur:* εἰς τὸ διὰ τῶν τοιούτων λεληθότως βλάπτεσθαι τοὺς λόγους τῆς ἐκκλησίας. *id est, ut ex his rationes Ecclesiæ latenter lædantur.* Capitis 7. *Episcopus habeat.* 10. q. 2. (quod nobis est 8.) inscriptio est: *Item ex Concilio Martini Papæ. c.* 16 In margine haec sunt: *In capitul. Martini Bracharensis ex Conc. Antioch. c.* 25. Et: 12. *q.* 1. *Episcopus ecclesiasticarum.* Et ad verbum *contaminaverit* est additum: ita minaverit] *codex regius.* Et in Notis: *Sin autem*] *In capitulis habetur*, similiter. *Sed melior videtur lectio duorum vetustorum Gratiani codicum*, sin aliter. *Propius enim accedit ad Græcam Concilij Antiocheni c.* 25. *unde hoc sumptum est:* εἰ δὲ καὶ ἄλλως, *id est*, si autem & aliter, *ut inf.* 12. *q.* 1. *c. Episcopus. Actu*] *Hæc vox in simili re habetur inf.* 12. *q.* 2. *Vulteranæ:* Vulteranae Ecclesiae actus vel patrimonium. Graece est, ἢ καὶ ἐξ ἑτέρας προφάσεως ἐκκλησιαστικῆς. *id est*, vel etiam ex qualibet alia causa & occasione ecclesiastica.] Varietas numeri capitum hujus quaestionis oritur ex cap. *Hoc jus porrectum.* quod nobis est tertium, in libro Romano pars capitis secundi.

(14) Capitis sexti distin. 63. in eodem libro inscriptio est: *Item ex Concilio Laodiensi c.* 13. *Non est*

 per-

permittendum turbis &c. Et in margine est: *Burc. l. 2. c. 8. Ivo p. 6. c. 28. Ansel. l. 6. c. 38. al 43. Deus-de. p. 1. & 4.* Capitis octavi haec inscriptio est: *Item ex Concilio Martini Papæ c. 1. Non licet populo &c.* Et in margine: *Apud Martinum Bracharensem c. 1. Sup. dist. 24. c.* Episcopi *& dist. 51.* Episcopum. *Burch. l. 1. c. 10. Ivo p. 5. c. 64. Ans. l. 6. c. 8. al. 12.*

(15) Caussa 1. quaest. 1. caput 66. in eodem libro ita inscribitur: *Item ex Concilio Laodicensi c. 32. Non oportet hæreticorum benedictiones &c.* In margine haec sunt: *Deus-dedit p. 2. & 4. Burc. l. 3. c. 259. Ivo p. 3. c. 260.* Inscriptio capitis 67. est haec: *Item ex Concilio Martini Papæ c. 70. Non liceat Clericis &c.* Et in margine: *In capitulis Martini Bracarensis.*

(16) De consecrat. distin. 4. cap. 58. in eodem libro inscriptio est: *Item ex Concilio Laodicensi c. 46. Baptizandos oportet fidei symbolum &c.* Et in margine: *Burc. l. 4. c. 9. Ivo p. 1. c. 205.* In Notis haec sunt: *Fidei symb.] Est prisca versio, & sententiam sat bene reddit. Hoc autem loco Græce est* τἰὼν πίςιν. Capitis 59. inscriptio est: *Item ex Concilio Martini Bracharensis c. 49. Non liceat ante duas &c.* Et in margine: *In capit. synod. Græcarum.*

(17) Distin. 3. de consecrat. cap. 7. inscriptio in eodem libro est: *Item ex Concilio Martini Papæ Bracharensis c. 50. Non liceat quinta feria &c.* Et in margine: *In capitul. Græ. synod.* Inscriptio capitis octavi est: *Item ex Concilio Laodicensi c. 50. Non oportet in Quadragesima &c.* Et in margine: *Et in 6. syn. c. 29. Burch. l. 13. c. 8. Ivo par. 4. c. 41.*

(18) In eodem libro Gregoriano inscriptio cap. 10. dist. 44. est haec: *Item ex Concilio Laodicensi c. 55. Non oportet ministros altaris &c. ex symbolis, (quæ vulgus commessalia appellat) convivia celebrare.* Et in margine: *Conc. Aquisgr. c. 83. Rab. in pœn. c. 27.* Et ad illa verba *quæ vulgus &c.* additur: *Ista sunt addita loco cujusdam glossæ.* Inscriptio capitis 12. est: *Item ex Concilio Martini Papæ c. 61. & 66. Non liceat sacerdotes &c.* In margine est: *Apud Martin. Brachar. Burc. l. 2. c. 165. Ivo p. 6. c. 256.*

(19) Capitis octavi distin. 95. in eodem libro inscri-

ſcriptio eſt: *Item ex Concilio Laodicenſi cap. 56. Non oportet Presbyteros ante ingreſſum Epiſcopi ingredi & ſedere in tribunalibus &c.* In Notis: *in peregrinationis commodo eum abeſſe conſtiterit*] *Sic priſca verſio. Sed Dionyſius longe propius ad verba Graeca*: niſi forſitan infirmitate detineatur aut proficiſcatur Epiſcopus. πλὴν εἰ μὴ ἀνωμαλοίη, ἢ ἀποδημοῖ ὁ ἐπίσκοπος Inſcriptio cap. 124. *Omni tempore.* de conſecr. diſt. 4. haec eſt: *Item ex Concilio Martini Bracharenſis c. 51. & ſequentibus.* Et in Margine: *Vide Melden. cap. 46.* Et verſ. *Presbyter: Supra diſt. 95. Presbyter.* Et verſ. *Non liceat: Diſt. 95. Non oportet.* Item in margine: *Cap. 52.* & *Cap. 53.* Quae referuntur ad Martini capita.

DE ALIIS MARTINI BRACARENSIS capitibus, & de Gratiani erratis.

Dialogus duodecimus.

C. SUNT ne alia, quae Gratianus ex Martini collectione referat quaſi ex Concilio Martini Papae? A. Sunt quidem non pauca, quae tu facile in Antonianis libris invenies notata. Ego de illis ſum locutus, quae bis poſita ſunt, tam ut ex Graeco canone, quam ut Martini Papae verba. C. At in quibusdam nihil notatum eſt, ut in hoc capite octavo cauſſae XXVII. *a Item ex Concilio Martini Papae. Viduas autem velare &c.* A. Sumptum id caput non eſt ex Martini collectione, ſed ex Concilio Tribuerienſi capite XXV. Idem error eſt in panormia Ivonis *b*. *Ex Concilio Maguntino* Burchardus *c* & Ivo in excerptionibus *d*. Ex Aurelianenſi Bernardus Pa-

a 27. q. 1. c. 8. *viduas.*

b *Ivo lib. 3. tit. 17. c. 10. panor.*

c *Burch. li. 8. c. 36.*

d *Ivo par. 7. c. 55. decr.*

Papiensis *e* & veteres Gregoriani libri *f*. Alii ex Arelatensi. Anselmus *g* ex Gelasio. (1)

C. Quid illud de consecr. distin. quarta cap. XXII. *h Ex decreto Martini Papæ III. Quicunque Presbyter &c.* unde sumptum esse dicemus? A. *Ex decretis Martini Papæ capite* III. habent Burchardus *i* & Ivo *k* & Anselmus *l* & liber Tarraconensis *m* & alter vetus Veronensis. Sed mihi incertum adhuc est cujus verba sint. (2) B. Quod Martinus Bracarensis in praefatione collectionis ait, se canones orientis restaurasse simplicius & emendatius, quam verum sit, ex eorum collatione satis constat. Sed & nusquam in Graecis Conciliis inveni multorum canonum sententiam, ut sunt cap. XXIX. XXX & XXXI. quae magis videntur ex Concilio Toletano primo accepta cap. XIIX. XIX. & XVI. quam ex Graecis Conciliis. Gratianus quaedam ex his ut ex Concilio Martini Papae refert *n*, quaedam ut ex Concilio Toletano *o*, item Anselmus *p*, sine inscriptione Capitularia *q*. A. Ita est ut dicis. Sumpsit enim Martinus Episcopus pleraque ex eodem illo Concilio Toletano, aut posteri Martini collectioni ea inseruerunt. (3) Sic Martini caput LXIV. ex Toletano cap. V. & Martini XXIII. ex capite secundo Toletano. Martini XLIII. & XLIV. ex capite tertio & quarto Toletano. Caput. LI. & LII. ex Toletano XX. Ea quoque apud Gratianum invenies, partim ut ex Martino Papa, *r* partim ut ex Toletano Concilio *s* referri. Sunt alia, quae unde sumpta sint ignoro. Ex quibus si

e *c.6.de regular. in 1. collect.*
f *c.* 4. Vidua, *de regula.*
g *Ansel. lib. 7. c.* 200.
h *De consecr. d. 4. c. 22.* Quicumque
i *Burc. lib.4. c.* 47.
k *Ivo par. 1. c. 241. decret.*
l *Ansel.lib.9. c.* 54.
m *Tarrac.l.1 c.* 2.
n *Dist.* 28. *c.* 12. Si qua. *&* 27.*q.*1.*c.* 26. De filia.
o 27. *q.* 1. *c.* 27. Devotam
p *Ans.lib.*10. *c.*59. *& l.*11. *c* 91.
q *Capit. li.*7. *c.* 294.
r *Di.*34.*c.*18. Lector. *&c.* 17.Si subdiaconus. *& dist.* 92. *c. ult. & dist.* 54. *c.* 7. Si quis obligatus. *& de consecra.dist.* 4. *cap.* 124. Omni tempore.
s *Dist.* 50.*ca.* 68. Placuit.

si quid est apud Gratianum, in Romana editione discere licebit. (4) Nunc, si vobis videatur, de aliis erratis Gratiani videamus. B. Visne tibi redigam in memoriam exempla quaedam, ex quibus apparet Gratianum ex singulari capite duo ejusdem initii confecisse, aut eandem sententiam ex duabus interpretationibus eodem in capite retulisse, aut verbis alterius scriptoris partem alterius addidisse? A. Non id quidem mihi ingratum erit, nec C. nostro displicebit, quantum ex ejus nutu intelligo. B. Aperi librum hunc C. & caput illud ostende Gelasii, *t* cujus initium est *Cuncta per mundum*, quod tanquam carmen necessarium discere soletis. C. Ecce tibi locus patet. Quid dicis? An bis posita eadem verba capite XVII. & XIIX.? B. Id ipsum affirmo. C. Ex inscriptione utriusque capitis videntur ex duabus Gelasii epistolis esse sumpta haec capita, quarum altera fuerit omnibus Episcopis missa, altera Episcopis Dardaniæ. B. Hodie haec sola exstat, ut etiam Demochares notat. Sed fingamus in utraque eadem verba exstitisse, quid opus erat bis eadem conscribi? Praestitisset ita inscribere: *Gelasius in epistula omnibus Episcopis missa & in epistula ad Episcopos Dardaniæ*. A. Vide num id ex Ivonis panormia, vel ex Anselmi collectione, aut alia acceperit. C. Apud Ivonem est *u*: *Ex decretis Gelasij capite* IV. Apud Anselmum modo *Gelasius Papa* tantum est *x*, modo *Gelasius Papa omnibus Episcopis y*, modo *Dilectissimis fratribus universis*

t 9. *q*.3.*c*.17. & 18.Cuncta

u *Ivo li*.4.*ti*. 1.*c*. 8. *panor*.
x *Ans.li*.1.*c*. 47. & 48.
y *Ans. lib*. 2. *c*. 16.

sis Episcopis per Dardaniam constitutis Gelasius z, modo *Gelasius Episcopis Dardaniae a*. In libro Tarraconensi *b* est: *Gelasius Episcopus omnibus Episcopis.* A. Manifeste apparet varietatem hanc secutum fuisse Gratianum. B. Mihi videtur, post illa, *omnibus Episcopis*, desiderari hanc vocem, *Dardaniae*. A. Placet quod dicis. (5) Sed cetera persequere. B. Si quaeratur caput, cujus initium est *Quidam monachorum*, caussa, ut opinor, XIIX. *c.* id inveniemus sumptum esse ex quarto & octavo canone Concilii Chalcedonensis, & postremam ejusdem capitis partem esse ejusdem octavi canonis verba ex alia interpretatione. C. Democharem invenio addidisse numerum quarti canonis initio ejusdem canonis, & ad illa verba, *Item Clerici in paraeciis*, numerum cap. VIII. A. Vide num Gratianus alibi ex alio interprete eandem referat sententiam, & ante eum Anselmus & Ivo, atque alii collectores. C. Plura verba ejusdem canonis quarti referunt Ivo in Panormia & in excerptionibus *d*, & Anselmus *e* & Gratianus *f*, item Concilium Triburiense *g*, & Capitularia *h*. Pauca verba capit. IIX. refert Anselmus *i*; sed ex duobus interpretibus sumpta inveni apud Ivonem parte VI. c. CCCLIIX. & CCCLIX. quae non recte Gratianus conjunxit. A. Pro voce *paraeciis* scribi debet *ptochiis*, ex Graeco fonte. οἱ κληρικοὶ τῶν πτωχείων. Sic postea est etiam apud Gratianum: *Clerici qui pauperum dispositioni.* In libro veteri Romano est: *dispensationem pauperum*. (6) B.

z *Idem d.lib.* 2. *c.* 24.
a *Idem li.*12. *c.* 69.
b *Tarr.lib.*1. *c.* 283.
c 18.*q.*2.*c.*10. Quidam.
d *Ivo li.* 3.*ti.* 16. *c.* 1. *pan.* & *par.* 7.*c.*1. *decr.*
e *Ansel.lib.*5. *c.* 54.
f 16.*q.*1.*c.*12. Qui vere.
g *Tribur. c.* 26.
h *Capitu.l.*5. *c.* 6.
i *Ansf.lib.*5.*c.* 84. *in addit.*

(6) B. Magni facinoris exemplum adferam si evolvas C. librum, & ostendas caput, cujus initium est *Menam k*, sumptum ex epistola quadam beati Gregorii *l*. C. Inveni caput quod flagitas. B. Confer, si libet, id caput cum registro beati Gregorii, & quaere illa verba: *Purgationem tamen ante te &c.* Ea apud Gregorium nulla sunt; sed sumuntur ex Alexandri minoris epistola ad Rimaldum, vel potius Rainaldum Cumanum Episcopum, cujus epistolae pars posita est a Gratiano post alia tria capita. Initium capitis est: *Super causa Gillandi m.* Vide quid Burchardus & Ivo scribant. C. Apud Burchardum *n* Gregorii verba referri invenio, quae sunt ante vocem *purgationem*, item apud Ivonem parte quinta excerptionum *o*. At parte decima *p* haec sunt: *Alexander secundus Rainaldo Cumano Episcopo. Super causa Guillandi &c.* & post vocem *beneficia*, habet, *purgationem tamen antea &c.* In panormia *q* post verba Gregorii additur eadem inscriptio, excepta voce *Rainaldi*, pro qua est *Ramaldi*. Cetera omnia ut in excerptionibus. B. Eadem verba inventa sunt in veteri libro Ivonis epist. LXIIX. vel LXXVII. ad Gildebertum vel Hildebertum Cenomanensem Episcopum. A. Non dubium est quin erratum sit vel a Gratiano, vel a librariis, quantum ex collatione cum registro Gregorii, & cum Burchardo & Ivone constat. Et quod nostri interpretes dicere solent, ex verbis Gregorii probari coram Rege vel Regina, vel alio saeculari judice posse

k 2. *q.* 5. *vel* 4. *c.* 7. Menam.

l *Greg. lib.* 11. *epist.* 6. *c.* 8. *registr.*

m *c.* 21. *e. q.* Super causa.

n *Burc. lib.* 1. *c.* 196.

o *Ivo par.* 5. *c.* 311. *decr.*

p *Ivo par.* 10. *c.* 15. *decr.*

q *Ivo lib.* 5. *tit.* 1. *c.* 6. & 7. *panor.*

ſe purgationem canonicam indici, falſum eſt. (7) B. Quid de illis dices, quae in Conciliis falſo inſcripta a te inventa eſſe audivi, quorum bona pars ad inſcriptiones Gratiani falſas a veris diſcernendas pertinent? A. in longum tu quidem ſermonem me vocas, cui totus dicandus ſit dies. Differamus ergo haec in craſtinum, vel in perendinum diem, & primæ partis Conciliorum fragmenta cum Gratiano & aliis conferemus. C. Id ipſum avide exſpecto.

ADDITIONES.

(1) IN editione Romana capitis octavi *Viduas*. 27. q. 1. inſcriptio haec eſt: *Item ex Concilio Martini Papæ.* In Notis additur: *Abeſt caput hoc a nonnullis Gratiani exemplaribus. Burchardus & Ivo citant ex Concilio Moguntino c. 6. Habetur in Concilio Triburienſi c. 25. In hoc autem capite & duobus ſequentibus citantur decreta Gelaſij ut ſunt in codice canonum.* In margine: *Anſ. l. 7. c. 200. Bur. l. 8. c. 30. Ivo p. 7. c. 55. Pann. l. 3. c. 197.* Item in Notis: *Gelaſij Papæ capitulo* XIII.] *Sic eſt in codice canonum. In epiſtola vero ejuſdem prima Epiſcopis per Lucaniam eſt c. 15. ſicut paulo poſt quod eſt in capitulo 21. in eodem codice, in epiſtola eſt c. 23. Nos autem*] *In Concilio Triburienſi legitur:* Qua auctoritate paternæ ſuffulti ſententiæ in hoc ſacro conventu ſancimus &c. *Hæc vero eadem de vidua quæ ſibi ſponte velamen non conſecratum impoſuit, habentur in Decretalibus* c. Vidua. *tit. de regularibus. Quod in codicibus impreſſis citatur ex Concilio Arelatenſi. In prima autem collectione & vetuſtis codicibus Gregorianæ, ex Aurelianenſi.* Capitis 4. *Vidua*, de regular. inſcriptio eſt: *Ex Concilio Arelatenſi.* Et in margine haec ſunt: *Alias Aurelian. ſed habetur in Concilio Triburienſi c. 25.*

Refert

Refert Burchardus lib. 8. cap. 36. Ivo par. 7. c. 55. &c. 8. eo tit. in 1. compilat. Quibus locis aliis Conciliis tribuitur; sed fortassis non recte.

(2) Capitis 22. de consecrat. dist. 4. in eodem libro inscriptio est: *Item ex decreto Martini Papæ III. Quicumque Presbyter &c.* Et in margine haec sunt: *Al. Martiniani.* Et: *Poly. l. 3. tit. 10. Ans. l. 9. c. 54. Burc. l. 4. c. 47. Ivo p. 1. c. 241.*

(3) Distin. 28. cap. 12. *Si qua vidua Episcopi.* inscriptio in eodem libro est: *Item ex Concilio Martini Papæ.* Et in margine: *Apud Martinum Bracar. c. 29. & Conc. Tol. 1. c. 18.* Inscriptio capitis 26. *De filia Episcopi.* 27. q. 1. haec est: *Item ex Concilio Martini Bracharensis c. 30.* Et in margine: *Ex Conc. Toletano 1. c. 19.* Capitis 27. *Devotam peccantem.* inscriptio est: *Item ex Concilio Toletano 1. c 16.* Et in margine: *Et in capitulis Martini c. 31. Capitul. l. 7. c. 294.*

(4) Verba Gratiani sunt ante caput 17. *Si Subdiaconus* dist. 34. in eadem editione: *Sed postea temporum defectui condescendens Papa Martinus in minoribus ordinibus eos constitui permisit, non regulam præfigendo, dicens.* Et in margine haec sunt: *Apud Martinum Bracar. c. 44. Ex Concil. Toletano 1. c. 4.* Et ad verba, *non regulam præfigendo*, additur: *Hæc verba absunt ab aliquot exemplaribus.* Inscriptio capitis 18. est haec: *Unde Martinus Papa ait. Lector si viduam &c.* Et in margine: *Ibid. c. 43. Ex Concil. Tolet. 1. c. 3.* Capitis ultimi dist. 92. inscriptio est: *Unde in Concilio Martini Papæ legitur. Si quis Presbyter &c.* Et in margine: *In capitul. Martini Bracar. c. 64. ex Tolet. 1. c. 5.* Inscriptio capitis 7. *Si quis obligatus.* dist. 54. haec est: *Item ex Concilio Martini Papæ [id est, ex cap. Martini Episcopi Bracarensis c. 46.]* Et in margine: *Ex Concil. Tolet. 1. c. 10.* Inscriptio capitis 124. de consecr. dist. 4. relata est additione 19. dialogi 11. Ante caput 68. Romanis, (quod nobis est 67.) dist. 50. haec Gratiani verba sunt: *Probantur etiam auctoritate Toletani Concilij primi, hujuscemodi pœnitentes ad clerum non admittendi: in quo capite 2. sic statutum est. Placuit ut pœnitentes &c.* Et in margine: *In capit. Martini Brac. c. 23.*

c. 23. *Poly. l.* 2. *tit.* 31. *Burch. l.*2. *c.* 37. *Ansel. l.* 7. *c.* 31. *Ivo p.* 6. *c.* 138. *Pann. l.* 3. *c.* 61. Ad vocem *epistolam* additur : *Al. Apostolum. orig.* Ad vocem *Eum* Additur : *Expœnitentem*] *in capitul. Martini Brac.* Ad vocem *cilicio* additur : *Al. Concilio.*

(5) Inscriptio capitis 17. caussae 9. q. 3. in eodem libro haec est : *Idem* (Gelasius) *omnibus Episcopis. Cuncta per mundum novit Ecclesia &c.* Et in margine haec sunt : *In epist. ad Episcopos per Dardaniam constitutos. Poly. l.* 1. *tit.* 8. *Ans. l.* 1. *c.* 47. *& l.* 2. *c.* 16. *&* 24. *Pann. l.* 4. *c.* 9. Et in Notis : *Omnia quæ in hoc capite leguntur habentur in epistola Gelasij ad Episcopos per Dardaniam , sed non eodem ordine composita. Caput autem sequens , in quo multa hujus ipsius capitis verba continentur, in eadem epistola eodem prorsus modo habetur. Itaque fieri potest ut ex alia epistola caput hoc sumptum sit quæ non extet , aut Gratianus hæc duo tanquam diversa capitula referat , quod apud antiquiores etiam collectores distincta repererit. In epistola etiam Nicolai ad Episcopos Galliæ , quæ nuper est impressa in appendice bibliothecæ , hoc citatur ex Gelasio.* Capitis 18. inscriptio est : *Idem Episcopis per Dardaniam constitutis.*

(6) Capitis 10. *Quidam monachorum.* 18. q. 2. in eodem libro inscriptio est : *Unde in Chalcedonensi Concilio c.* 3. *legitur.* Et in margine est : *Ivo p.* 7. *c.* 1. *Pann. l.* 3. *c.* 174. Et in Notis : *Quoniam versio hujus capitis usque ad versi.* Clerici *primo est alia ab iis quæ circumferuntur in Conciliorum codicibus , licet apud Ivonem & in Pannormia idem fere sit sensus , placuit afferri verba Græca & novam interpretationem.* Οἱ ἀληθῶς &c. Qui vere & sincere &c. *Et vers.* Clerici in ptochiis &c. *additur in contextu : Item c.* 8. Et in margine : *Ivo par.* 6. *c.* 358. *Poly. l.* 4. *tit.* 34. Et in Notis : *Ptochiis*] *Sic in nonnullis vetustis codicibus Gratiani & Vaticano Conciliorum & in versione prisca , ex qua videtur esse hic versiculus , & est vox canonis Græci. In vulgatis autem Gratiani & aliquot libris Conciliorum est* parochiis. *Pro personarum ordinatione*] *Sic in eadem prisca. Sed in canone Græco & in versione Dionisij Exigui nihil est quod his verbis re-*

spon-

spondeat. Et vers. *Item Clerici qui pauperum.* additur in margine: *Eodem c. 8. ex alia versione. Ivo ibid. c. 359.* Et in Notis: *Item Clerici*] *Est idem quod in proximo superiore paragrapho, sed ex alia versione, quae non extat in Conciliorum voluminibus. atque hanc eandem repetitionem licet animadvertere apud Ivonem par. 6. c. 358. & 359.* Inscriptio cap. 12. *Qui vere.* 16. q. 1. est: *Item ex Concilio Chalcedon. c. 4.* Et in margine: *Concor. capitu. l. 5. c. 25. Poly. l. 3. tit. 1. & l. 4. tit. 34. Ans. lib. 5. c 54. Ivo p. 7. c. 1. Pann. l. 3. c. 174.* Et in Notis: *Honore*] *Sequitur continenter cap.* Quidam monachorum. *infra 18. q. 2. quod est ex eadem prisca versione atque caput hoc.*

(7) In eodem libro inscriptio capitis septimi *Mennam.* 2. q. 5. haec est: *Item ex eodem* (regesto) *ad Brunichildam Reginam Francorum lib. 11. epist. 8.* Et in margine: *Poly. ibid.* (hoc est, l. 6. tit. 11.) *Burc. l. 1. c. 196. Ivo p. 5. c. 311. Pann. l. 5. c. 6.* Et in vers. *Purgationem* est in margine: *Alex II. Rainaldo Episcopo. Ivo p. 10. c. 15. Pann. l. 5. c. 8.* Et in notis: *Purgationem*] *Hic erat gravissimus error. Conjuncte enim haec legebantur cum superioribus quae Brunichildae sunt scripta, quasi purgatio Presbyteri a beato Gregorio mulieri committeretur. Sed nil tale legitur in epistola beati Gregorij, ex qua prior pars hujus capitis est accepta. Verum Ivo par. 10. cap. 15. & Pann. lib. 5. cap. 8. citant hoc ex epistola Alexandri secundi Raynaldo Cumano Episcopo, cujus epistolae initium est infra eadem cap.* Super causa. *Et hic versiculus* Purgationem *continenter legendus est post extrema verba illius capitis. Ac propter citationes doctorum hinc quidem motus non est; sed additum est in margine nomen Alexandri secundi. Ita nihil loci relinquitur admirationi auctoris glossae. Nusquam enim Romani Pontifices hujusmodi causas mulieribus leguntur commisisse.* Capitis undecimi inscriptio est: *Item Alexander Raynaldo Cumano Episcopo. Super causa Guillandi Presbyteri &c.* Et in margine: *Pann. li. 5. cap. 7. Ivo par. 10. cap. 15. & in epist. ad Vildebertum Cœnomanensem.* Et in Notis: *Beneficia*] *In epistola hoc loco sequitur versic.* purgationem *sup. ead. c.* Mennam. *ut ibi notatum est.*

DE FALSIS INSCRIPTIONIBUS apud Gratianum, & de fragmentis quibusdam Conciliorum & epiſtolarum pontificiarum.

Dialogus decimustertius.

C. Et libros Conciliorum attulimus, & Gratiani & Burchardi & aliorum, ut juſſeras. Tempus eſt ut de falſis inſcriptionibus & de fragmentis quod promiſeras explanes. Sed principio ſcire velim quaenam ſint haec fragmenta, & qua auctoritate collecta. A. Fragmenta, de quibus acturi ſumus ea ſunt, quae in tribus Colonienſibus editionibus Conciliorum poſt ſingula Concilia, & poſt ſingulorum Pontificum epiſtolas conſcripta ſunt. Ea nulla publica collecta ſunt auctoritate; ſed ex Ivonis Panormia & Gratiano, & aliis incerti nominis libris privato conſilio collector poſuit, ut lectores juvaret, ne quid deſideraretur, quod alicubi illius Concilii vel Pontificis nomine ſcriptum eſſe appareret. B. Incerti nominis libros appellas, opinor, volumina illa Decretorum quinque, trium, & ſexdecim librorum, quos Colonienſes referunt. A. Ita eſt ut exiſtimas. B. Cum incerti ſint, carent auctoritate. A. Quid ſi fragmenta eſſent Burchardi aut Ivonis, quanam auctoritate fungerentur? B. Qua Gratianus & ceteri, qui tot acervos decretorum & cano-

nonum collegerunt, nihil paene ex ipsis fontibus haurientes. A. Multa ex his inveni apud Burchardum, ut mox dicemus. Nunc ordinem temporum & horum librorum sequentes, de singulis videamus. Post Clementis Papae epistolas fragmentum editum est a Gratiano sumptum *a*, cujus initium est *Sacerdotum aliorumque Clericorum*. Non Clementis est, sed Eugenii minoris in synodo Romana cap. XXXIII. (1) Post Anacleti epistolas id fragmentum, cujus initium est *Iuxta sanctorum patrum*, non Anacleti est, sed Zachariae in synodo Romana cap. IV. Gratianus *b* Anacleto & Zachariae tribuit. (2) Post Pii epistolas plura fragmenta sunt, quorum aliqua suis dominis restituemus. Juliani Antecessoris est Novellae LXXVII. fragmentum, cujus initium est *Si quis per capillum*; licet Burchardus *c*, Ivo *d*, Anselmus *e*, & Gratianus *f*, & liber Tarraconensis *g* Pio adscribant. Ivo tamen utrique tribuit *h*. (3) Ex Concilio Toletano XI. cap. XIII. est fragmentum, cujus initium est *Communiter definimus:* licet Burchardus *i* & Ivo *k* & Gratianus *l* Pii esse scribant. (4) Aliud, cujus initium *Ut de oblationibus* ex codice quinque librorum sumptum, Concili Nannetensis est capite IX. licet Pio adscripserint Burchardus *m*, Ivo *n*, & Anselmus *o*, & Hispalensi Concilio liber Caesaraugustanus lib. XI. cap. XXV. Quod vero extremo loco refertur *Petistis per Hilarium &c.* Gregorii est libro I. epist. LXXV. & hujus pars est aliud fragmentum, cujus initium *Consuetudi-*

a *De consecrat. d. 2. c. 30.* Sacerdotum.

b *Dist. 93. c. 4.* Iuxta.

c *Burch. li. 12. c. 15.*

d *Ivo par. 12. c. 72. decret.*

e *Ans. lib. 11. c. 66.*

f *22. q. 1. c. 10* Si quis.

g *Tarr. lib. 1. c. 242.*

h *Ivo d. c. 72. & c. 32. e. partis.*

i *Burch. lib. 3. c. 72.*

k *Ivo par. 2. c. 125.*

l *Dist. 33. c. 3.* Communiter

m *Burc. li. 5. c. 27. & 28.*

n *Ivo par. 2. c. 37. dec.*

o *Ans. libr. 7. c. ult.*

tudinem laudamus. Utrumque Pio adscribunt Burchardus *p* & Ivo *q*. Sed Gratianus *r* altero praetermisso, alterum Augustino adscribit ad Casulanum Presbyterum. Non fugit hoc Democharem. (5) C. Habeo ista, quae me efficient cautiorem ut non facile fidem habeam Gratiano, aut ceteris dicentibus haec Pii esse, illa Anacleti, alia Clementis, aut aliorum. Sed nunquam putassem eodem morbo affectos Burchardum, Ivonem, & ceteros antiquiores. Illud etiam fieri posse credebam, ut id quidem quod Pio aut ceteris adscribunt, in aliqua epistola sit, quae hodie non extet. Et quamvis eadem verba aut eandem sententiam apud alios inveniamus, fieri potest ut posterior a priori hoc sumpserit. B. Non tibi tot exemplis satis probatum est nihil hos collectores certi adferre? A. Plura vobis exempla referam. Soteris Papae fragmentum, cujus initium est *Ut illud divini*, ex Concilio Toletano XI. est capit. XIV. licet Burchardus *s* & Ivo *t* & Palea *u* Soteris esse scribant. At Gratianus *x* recte, *ex Concilio Toletano* XI. Ejusdem fragmenti pars *Censuimus ergo convenire*, est ex Concilio Toletano VII. capite secundo; idque recte est apud Burchardum *y* & Ivonem *z* & Gratianum *a*. male in Conciliis. (6) Aliud fragmentum incipit: *In cœna Domini.* Id non Soteris est, sed Concilii Cabilonensis secundi sub Carolo capit. XLVII. licet Burchardus *b* & Ivo *c* & Gratianus *d* Soteri inscribant. Sine nomine exstat in Capitularibus *e*. (7) Post

p *Burc. lib.* 3. *c.* 124.
q *Ivo lib.* 2. *tit.* 12. *c.*21. *pan.* & *par.*4. *c.*66. *dec.*
r *Dist.*11. *c.*6. Consuetudinem.

s *Burc. lib.* 3. *c.* 73.
t *Ivo par.* 2. *c.*126. *decret.*
u *De consecr. d.*1. *ca.*57. Ut illud.
x 7. *q.*1. *c.*15. illud.
y *Burc. d. lib.* 3. *c.* 70.
z *Ivo par.* 2. *c.*124. *decret.* & *epist.* 120. *ad Galterium Belvacen.*
a *d. q.* 1. *c.*16. Nihil.
b *Burc. lib.*5. *c.* 20.
c *Ivo par.* 2. *c.* 30. *dec.*
d *De consecr. d.* 2. *c.* 17. In coena.
e *Capit. lib.* 7. *c.*68. *in addit.*

Post Fabiani Papae epiſtolas fragmentum exſtat, cujus initium eſt *Decernimus ut in omnibus*, ex codice XVI. librorum. Concilii Matiſconenſis ſecundi verba ſunt cap. IV. non Fabiani, ut Burchardus *f* & Ivo *g* ſcribunt. Poſt Cornelii Papae epiſtolas fragmentum, cujus initium eſt *Quod ad nos attinet*, ſumitur ex epiſtola tertia Cypriani ad eundem Cornelium. Mendoſe apud Gratianum *h* ex Cornelii ad Cyprianum. (8) Aliud, cujus initium *Honeſtum etiam videtur*, non Cornelii eſt, ut Burchardus *i*, Ivo *k*, Anſelmus *l*, & Gratianus *m* ſcribunt, ſed Capitularium Caroli lib. I. c. LXIII. quod Ivo alibi refert *n*. Eſt autem initium ejus capitis LXIII. *Habemus in lege Domino præcipiente*; quod Hieronymo non recte adſcribunt Burchardus *o* & Ivo *p* & Gratianus *q*. (9) Quod ſequitur, *Et ut pueri ante annos* XIV. *non cogantur jurare*, Burchardus, Ivo, Anſelmus, & Gratianus non ſeparant a verbis prioris fragmenti, *Honeſtum eſt*. In Capitularibus haec verba ſunt: *Et ut parvuli qui ſine rationabili ætate ſunt, non cogantur jurare ſicut Gunebodigni faciunt.* C. Quid ea vox ſignificat? A. Finge hoſtes quoſdam Caroli Magni fuiſſe. B. Mei quoque hoſtes erunt quoad eorum mentionem alibi inveniam. A. Ivo in panormia verba Capitularium refert, quibuſdam exceptis, cum hac inſcriptione: *Capitulorum libro primo ca.* IX. *Parvulis qui &c.* Et mox: *Ex dictis Cornelij Papæ cap.* V. *in Concilio Elibertano*: *Pueri ante* XIV. *annos non cogantur jurare.* Idem Ivo

f *Burch. li.* 5. *c.* 24.
g *Ivo par.* 2. *c.* 34. *dec.*
h *Diſt.* 47. *c. ult.*
i *Burc. li.* 12. *c.* 12.
k *Ivo lib.* 8. *tit.* 8. *c.* 31. *panor. & par.* 12. *c.* 69. *decr.*
l *Anſ. lib.* 11. *c.* 64.
m 22. *q.* 5. *c.* 16. Honeſtum.
n *Ivo d. par.* 12. *c.* 33.
o *Burch. l.* 12. *ca.* 2.
p *Ivo par.* 12. *c.* 59. *decr.*
q. 22. *q.* 1. *c.* 12 Habemus. *Ivo lib.* 8. *tit.* 8. *cap.* 17. *&* 18. *pano.*

in excerptionibus *r* priora verba cum hac inscriptione refert: *Capitularium libro* I. *capite* IX. *Parvuli &c.* Et Gratianus *s ita* scribit: *In primo libro Capitularium sic invenitur definitum: Parvuli &c. Item ex Concilio Elibertano. Pueri ante &c.* In libro Caesaraugustano *t* ita scriptum est: *Ex libro* I. *Capitul. Parvuli &c.* (10) Tria Lucii Papae fragmenta Clementi restituenda sunt, ut Demochares animadvertit. Sunt autem in epistola secunda Clementis. Initium primi *Ministri altaris*; quod recte Ivo *u* & liber Caesaraugustanus *x* Clementi adscribunt. Initium secundi *Clericus solus*; quod Ivo *y* & Anselmus *z* recte etiam eidem tribuunt. Tertii initium est *Sed si forte aliqua*; quod ab eisdem Clementis esse dicitur. Duo priora Gratianus *a* Lucio, tertium Palea *b* adscribit. (11) Quod Xysto minori adscriptum est, cujus principium fuit *Si quis Clericus super quibuslibet criminibus*, recte Eleutherio adscribit Ivo in exerptionibus parte VI. cap. CCCXIIX. & Anselmus libro tertio capite XXIIX. Felicis quoque non male esse dicitur ab eodem Ivone cap. CCCXXIX. ejusdem partis. Idem habet Julius in epistola secunda ad orientis Episcopos cap. XXV. ex Concilio Nicaeno, item Hadrianus ad Ingelramum capite VIII. & interpres Novellae Valentiniani & Marciani *Neminem exhiberi*, & Capitularia *c*. Gratianus Sixti nomen adscripsit *d*. (12) B. Multos tu quidem adfers in Notis ad Hadrianum horum & aliorum verborum adsertores. Sed impedita res est

r *Ivo par.* 12. *c.* 23. *decr.*
s 22. *q.* 5. *c.* 14 Parvuli. *&c.* 15. Pueri.
t *Caes. lib.* 6. *cap.* 16.
u *Ivo par.* 6. *c.* 87. *dec.*
x *Caes. lib.* 8. *c.* 50.
y *Ivo d. par.* 6. *c.* 89.
z *Ans. lib.* 7. *c.* 139.
a *Dist.* 81. *c.* 19 Ministri. *&c.* 20. Clericus.
b *c.* 21. Sed si. *e dist.*
c *Capit. li.* 7. *c.* 144. *in addit.*
d 3. *q.* 6. *c.* 17. Si quis.

est, & quae non facile explicari potest, quo pacto quae a posterioribus Imperatoribus statuta sint, ea ab illis Pontificibus constituta esse dicantur, qui sub duro paganorum imperio anteà vixerunt. A. Multa sunt quae temporum vetustas scire nos impedit, in quibus hoc ipsum enumeremus. Multa certa esse creduntur, quae falsa esse possunt, ut alia falsa credimus, quae vera esse posteri fortasse cognoscent. Nihil vetat credere Christianos Imperatores piis Pontificum decretis subscripsisse. B. Perge tu quod coeperas. A. Eutychiano Papae quaedam falso adscribuntur; ut illud est, cujus initium *Nihilominus etiam*, & aliud, cujus initium est *Statuimus*. quae Burchardus *e* & Ivo *f* & Gratianus *g* Eutychiano tribuunt. Sunt autem verba Concilii Parisiensis sub Ludovico & Lothario lib. I. cap. XLIII. (13) Quod sequitur, *Prædicandum est etiam*, Theodulphus Episcopus ad Presbyteros Aurelianenses cap. XXVI. sibi vindicat. Burchardus *h*, Ivo, *i* Anselmus *k*, & Gratianus *l* Eutychiano inscripserunt. (14) Sic etiam ejusdem Theodulfi verba sunt cap. XIII. ad eosdem Presbyteros, fragmenti verba, cujus initium est *Observandum est nobis*; licet Burchardus *m* & Ivo *n* Eutychiani esse dicant. Est autem animadvertendum, convenire numeros capitum Eutychiani apud Burchardum, & Theodulfi. Nam quod supra diximus esse Theodulfi cap. XXVI. id Burchardus ait esse Eutychiani cap. XXVI. & quod postea Theodulfi est cap. XIII. ille Eutychiani-

e *Burc. lib.* 8. *c.* 17.
f *Ivo li.* 3. *tit.* 17. *c.* 7 *panor.* & *par.* 7. *c.* 38 *decr.*
g 20. *q.* 2. *c.* 3. Statuimus.
h *Burc. li.* 12. *c.* 14.
i *Ivo par.* 12. *c.* 71. *decret.*
k *Ans. lib.* 11. *c.* 65.
l 22. *q.* 1. *c. ult*
m *Burc. lib.* 14. *cap.* 10.
n *Ivo par.* 15. *c.* 78. *decret.*

ni esse ait cap. XIII. Sed & conveniunt numeri in Conciliis relati ex libro XVI. librorum cum Burchardi numeris. Quae enim fragmenta ex eo libro refert, eadem habet Burchardus sub iisdem numeris. Namque fragmentum *Magnum malum ebrietatis*, quod Concilio Maguntino cap. XLVI. restituendum est, habet Burchardus lib. XIV. cap. II. Et fragmentum *Episcopi & Dei ministri* (quod est Concilii Remensis cap. XIIX.) habet Burchardus cap. III. ejusdem libri. Et hoc fragmentum *Observandum*, quod Theodulfi esse diximus, habet Burchardus cap. X. ejusdem libri. Ita fit, ut quae ex codice sexdecim librorum in Conciliis Coloniensis editionis sumpta esse dicuntur, facile apud Burchardum inveniamus. Ivo Carnotensis Burchardi opiniones in excerptionibus sequi solet. Sic eosdem numeros Eutychiani capitum refert & easdem inscriptiones. Fragmentum illud, cujus initium est *Magnum malum*, Eutychiano adscribit Poenitentiale Romanum titulo V. cap. I. Sed est, ut dixi, Concilii Maguntini. Habetne Gratianus eadem verba, aut aliorum fragmentorum post illud Theodulfi c. XXV? A. Non memini ea legisse me apud Gratianum. Sed surgamus. Alia enim urgent.

Ivo par. 12. c. 71. & par. 13. c. 70. & 71. & 78. decr.

ADDITIONES.

(1) DE consecrat. distin. 2. capitis 30. *Sacerdotum.* in editione Romana inscriptio est: *Item Clemens Papa.* Et in Notis haec sunt: *Extat caput hoc in synodo Eugenij secundi* (*ex quo etiam citat*

Ansel-

Anselmus) *itemque in synodo Leonis quarti c.* 33. *&* *in* 7. *libro Capitul. c.* 278. Et in margine: *Concor.* 6. *syn. c.* 69. *Turonicum* 2. *c.* 4. *extra. de vita & honest. Cler. c.* 1. *Ansel. l.* 5. *c.* 78. Ad extremum verbum *exercere* additur in margina: *Al. exerceri al. celebrari.* Capitis primi de vita & hon. Cler. inscriptio est: *Ex concilio Maguntino.* Et in margine additur: *Cap.* 13. *ut refert Burchardus lib.* 1. *decr. c.* 102. *& Ivo par. cap.* 137. *Sed Antonius Augustinus in Notis antiquæ compilationis cap.* 1. *eod. tit. ait hoc cap. in Conciliis esse ex Concilio Turonensi* 2. *c.* 4.

(2) Capitis quarti distin. 93. in eodem libro inscíptio est: *Unde Anacletus & Zacharias Papa: Iuxta sanctorum patrum &c* Et in margine: *Leo epist.* 4. *c.* 7. *Poly. l.* 4. *tit.* 25. *Ans. l.* 6. *cap.* 164. Et in Notis: *Hic est canon quartus synodi Romæ habitæ sub Zacharia Papa, quæ extat in bibliotheca Vaticana, ex qua nonnulla sunt in hoc capite emendata.*

(3) Inscriptio capitis decimi *Si quis per capillum.* 22. q. 1. in eodem libro haec est: *Item Pius Papa.* In margine haec sunt: *Burch. l.* 12. *cap.* 15. *Ans. l.* 11. *cap.* 72. *Ivo par.* 12. *cap.* 72. Et pro voce *acerrime* est in margine: *Al. a synodo. Burc.* In Notis: *Simillima his habentur Novella* 77. *apud Julianum Antecessorem, sed non prorsus eadem. Quare apud Ivonem Novellæ locus affertur par.* 12. *c.* 32. *Hoc autem caput refertur c.* 72. *ex decretis Pij, quemadmodum & apud Burchardum.*

(4) Ante caput tertium *Communiter definimus.* distin. 33. in eodem libro inscriptio est: *Item Pius Papa.* Et in margine haec sunt: *Burc. l.* 3. *cap.* 72. *Ivo p.* 2. *c.* 125. *Poly. l.* 4. *tit.* 31. In extremo capite ad vocem *liberati*, additur: *alieni*] *ceteri collectores.*

(5) In eodem libro distin. 11. capitis sexti inscriptio haec est: *Item Pius Papa I. in decretis, decreto septimo. Consuetudinem laudamus &c.* Et in margine est: *Burc. l.* 3. *c.* 124. *Ans. l.* 4. *c.* 42. *Ivo p.* 4. *c.* 66. *Pann. l.* 2. *c.* 157. *Poly. l.* 3. *tit.* 23. Et in Notis: *Verba hujus capitis, quod antea tribuebatur beato Augustino, leguntur in editione Conciliorum Coloniensi tribus tomis inter decreta Pij I. decreto septimo & in epi-*

epistola ejusdem Pij ex codice sexdecim librorum l. 3. capite 19. quam etiam citant Burchardus, Ivo, & auctor Pannormiæ : cujus tamen epistolæ omnia fere verba habentur 1. lib. regesti beati Gregorij (qui citatur in Polycarpo) epist. 75. & ea quæ ad hoc caput pertinent referuntur infra dist. 12. cap. Nos consuetudinem.] Ejus capitis, quod octavum est, dist. 12. inscriptio est : *Item Gregorius universis Episcopis Numidiæ lib.* 1. *epist.* 75. Et in margine : *Sup. dist.* 11. *c.* Consuetudinem. *Ivo p.* 4. *cap* 204.

(6) De consecrat. distin. 1. cap. 58. in libro Romano inscriptio est : [*Item ex decretis Soteris Papæ.*] *Palea. Ut illud divini oraculi &c.* Et in margine haec sunt : *7. q.* 1. Illud *in Concilio Toleta.* 11. *c.* 14. *Burch. l.* 3. *c.* 73. *Ivo par.* 2. *c.* 126. Capitis 15. *illud divini.* 7. q. 1. inscriptio est : *Unde in Concilio Toletano XI. c.* 14. Et in margine est : *De conf. dist.* 1. Ut illud. *Burch. l.* 3. *c.* 73. *Ivo p.* 2. *c.* 126. Et in Notis : *illud*] *In Conciliis impressis legitur*, Et illud. *In codice vero Lucensi regio*, Vae illud. *In duobus autem Vaticanis*, Ut illud. *Et sic est infra de consec. dist.* 1. *c.* Ut illud. *& apud Burch. & Ivonem.* Capitis 16. inscriptio est : *Item ex Concilio Toletano septimo c.* 2. *Nihil contra*. In margine : *Burc. l.* 3. *c.* 70. *Ivo p.* 2. *c.* 124.

(7) Capitis 17. *In cœna Domini.* de consecrat. dist. 2. in eodem libro inscriptio est : *Item Soter Papa ait.* Et in margine haec sunt : *In Cabilon.* 2. *c.* 47. *Polyc. ibid.* (hoc est, l. 3. tit. 16.) *Burch. l.* 5. *c.* 20. *Ivo par.* 2. *c.* 30.

(8) Distin. 47. capitis extremi inscriptio est in libro Gregoriano : *Item Cyprianus lib.* 1. *epist.* 3. *Cornelio Papæ. Quod ad nos attinet &c.* In casu : *Ostendit Cornelius Papa in hoc cap. &c.* Non recte.

(9) Inscriptio capitis 16. *Honestum.* 22. q. 5. in eodem libro est : *Item Cornelius Papa.* In margine est : *Burc. l.* 12. *c.* 12. *Ivo par.* 12. *c.* 69. & 33. *Pann. l.* 8. *c.* 120. Et in Notis : *Ceteri etiam collectores citant ex decretis Cornelij Papæ. Extat autem libro primo Capitularium c.* 63. *nonnullis præterea verbis interjectis. Et inde refert primam hujus capitis partem Ivo par.* 12. *c.* 33. Inscriptio cap. 12. *Habemus in lege Dei.* 22.

q. 1.

q. 1. haec est : *Item Hieronymus.* In margine haec sunt: *Capitul. l. 1. c. 63. Burch. l. 12. c. 2. Ivo par. 12. c. 59.* In notis : *Burchardus & Ivo citant ex dictis Hieronymi, apud quem non est inventum, sed in Capitularibus lib. 1. c. 63.*

(10) Gratiani verba sunt ante caput 14. *Parvuli.* 22. q. 5. in eodem libro : *De aetate vero jurantium &c. De quo in primo libro Capitularium c. 63. sic invenitur definitum. Parvuli qui sine rationabili aetate sunt non cogantur jurare, sicut Gunebodigni faciunt &c.* In margine est : *Ivo par. 12. c. 23. Pann. lib. 8. cap. 103.* In Notis : *Sicut Gunebodigni faciunt] Addita histhaec* (scribe, *isthaec*) *sunt ex originali.* Inscriptio capitis decimiquinti ejusdem quaestionis : *Item ex Concilio Eliberitano. Pueri ante annos* XIV. *&c.* Et in margine : *Burc. l. 12. c. 26. Ivo par. 12. c. 81. Pann. l. 8. c. 104. & 105.* In Notis : *Burchardus hoc citat ex Concilio Hibernensi, ut alia quae Concilio Eliberitano tribuuntur.*

(11) In eodem libro inscriptio capitis 19. *Ministri altaris.* distin. 81. haec est : *Item Lucius Papa*. In margine est : *Habetur in epistola 2. Clementis ad Iacobum fratrem Domini. Ans. l. 8. c. 2. Poly. l. 4. tit. 31. Ivo par. 6. c. 87.* Inscriptio capitis 20. *Clericus solus.* ejusdem dist. est : *Idem.* In margine haec sunt: *Clemens Papa ibid. paulo inferius. Ivo par. 6 c. 89. Ans. lib. 7. cap. 147. Poly. l. 4. tit. 31.* Inscriptio capitis 21. est : [*Idem*] *Palea. Sed si forte aliqua &c.* In margine : *Clemens ibidem continenter. Polyc. ibidem.* In Notis : *Haec Palea in plerisque vetustis exemplaribus habetur conjuncta capiti antecedenti.*

(12) Capitis 17. *Si quis Clericus.* 3 q. 6. in eodem libro inscriptio est : *Item Sixtus.* In margine haec sunt : *Eleutherius ad Galliae provin. Felix I. epist. 1. in decretis Iulij c. 25. In capit. Hadriani c. 7. Ivo p. 6. c. 318. & 329.* In Notis : *Caput hoc, quod citatur ex Sixto, in nulla epistola Pontificum hujus nominis est inventum. In aliquot vetustis exemplaribus est tantum*, Item, *ut videatur citari eadem synodus Romana quae in superiori capite, id est, quae continetur in capitulis Hadriani. Ivo autem par. 6. c. 318.*

citat

citat ex Eleutherio, cap. autem 329. citat ex Felice primo.

(13) Inscriptio capitis tertii *Statuimus.* 20. q. 2. in eodem libro haec est: *Unde Eutychianus Papa ait* In margine est: *Conc. Paris. l.* 1. *c.* 43. *& Capitul. l.* 1. 2. 76. *Concor. Burc. l.* 8. *c.* 17. *Ivo p.* 7. *c.* 38. *Pann. l.* 3. *c.* 194.

(14) Est etiam capitis extremi 22. q. 1. in eodem libro inscriptio: *Unde Eutychianus Papa. Praedicandum est etiam &c.* In margine est: *Poly. l.* 6. *tit.* 11. *Ans. l.* 11. *c.* 71. *Burch. l.* 12. *c.* 14. *Ivo p.* 12. *c.* 71. In Notis: *Burchardus etiam, Polycarpus, & Ivo citant ex Eutychiano. Inventum vero est inter quaedam capitula Theodulphi Episcopi Aurelianensis ad suos Presbyteros scripti* (Malo *scripta*) *cap.* 26. *quae in antiquo codice Romae habentur. Neque oret*] *Additum id est ex Theodulpho, Burchardo, & Ivone.*

DE EADEM RE.

Dialogus decimusquartus.

C. SUNT ne aliae falsae inscriptiones apud Gratianum? Nam de ceteris collectoribus nihil moror. A. Sunt quidem adhuc reliquae non paucae. Vides enim nos in Eutychiano finem fecisse, & nunc de aliis Pontificibus dicendum nobis esse: item de Conciliis, de quibus nihil adhuc locuti sumus. Sed cur tu aliorum librorum emendationem praeter Gratianum contemnis? Annon illos scis priores fuisse & paene ejusdem magistros? C. Fateor ita esse ut dicis. Sed cum hujus libri usus frequentior sit, hunc cupio habere maculis omnibus perpurgatum. A. Quid autem B. nostro videtur? B. Meam sen-

ſententiam non requiras. Odi enim horum omnium imperitiam & coecitatem. Sed tu redde nobis quod de fragmentis reliquum eſt. Valde enim delector cum te video inveniſſe fontes horum fragmentorum. A. Utinam licuiſſet omnium fontes adire. Neque enim adeo in quibuſdam laboraremus. Poſt Concilium Ancyranum ex codice ſexdecim librorum duo capita relata ſunt, quorum initium eſt, prioris *Si quis liber*, poſterioris *Ut Epiſcopi.* Illud apud Burchardum *a* & Ivonem *b* inveni ut ex Concilio Nannetenſi, apud Anſelmum *c* vero ex Ancyrano inſcriptum. Alterum apud eosdem Burchardum *d* & Ivonem *e* ex Concilio Anquirenſi cap. I. ut etiam refert Gratianus *f*. Magna pars hujus poſterioris capitis reperta eſt apud Aurelium Auguſtinum in libro de ſpiritu & anima cap. XXIIX. Damaſo in Concilio Romano adſcribi vidi in libro quodam Michaëlis Thomaſii, ex veteri libro, in quo vita ejuſdem Pontificis conſcripta eſt. (1) Marcelli Papae fragmentum, cujus initium eſt *Nullus Epiſcopus*, Juliani Anteceſſoris eſt Novella CXXIII. cap. X. Bonifacio Papae adſcribit Burchardus *g*. Sed Ivo *h* & Bonifacio & Novellis, Gratianus *i* Marcello. (2) Euſebii Papae fragmentum, *Conſulto omnium ſtatuimus*, Silveſtri Papae eſt in epilogo Romani Concilii, ut etiam Demochares notat. Euſebio adſcribunt Burchardus *k* & Ivo in excerptionibus *l*, Euſebio & Silveſtro Ivo in panormia *m* & Gratianus *n*, Silveſtro Anſelmus Lucenſis *o*.

a *Burc. lib. 6. c. 17.*
b *Ivo par. 10. c. 149. decr.*
c *Anſ. lib. 11. c. 54.*
d *Burc. li. 10. ca. 1.*
e *Ivo lib. 8. tit. 6. c. 6. panorm. & par. 11. c. 30. decr.*
f *26. q. 5. c. 12.* Epiſcopi.
g *Burc. lib. 1. cap. 168.*
h *Ivo par. 5. c. 278. & 369. decr.*
i *11. q. 1. c. 8.* Nullus.
k *Burc. lib. 3. c. 99*
l *Ivo par. 2. c. 134. decr.*
m *Ivo lib. 1. tit. 4. c. 39. panor.*
n *De conſecrat. d. 1. c. 45.* Conſulto.

o Anſ. lib. 9. c. 2.
p Ivo lib. 4. tit. 11. c. 2. panor.
q Anſ. lib. 3. c. 21.
r 11. q. 1. c. 4. Judices.
ſ Burc. lib. 3. c. 62.
t Ivo par. 3. c. 25. decr.
u Idem lib. 2. tit. 2. c. 5. panor.
x De conſecr. d. 1. c. 23. De fabricae.
y Anſ. li. 5. c. 91. in addit.
z Burc. lib. 5. cap. 1.
a Ivo lib. 1. tit. 4. c. 24. panor. & par. 2. ca. 11. decr.
b Anſelm. li. 9. cap. 53.
c Tarrac. li. 5. cap. 1.
d De conſ. d. 2. cap. 7. Cum omne.
e Burc. lib. 3. c. 1.
f Ivo lib. 2. tit. 1. c. 1. panor. & lib. c. 3. decr.
g Theodulfus ad Presbyteros Aurelia. cap. 42. & 43.
h Burc. li. 13. cap. 13. & 14.
i Ivo par. 4. cap. 46. & 47. decr.

o. (3) Poſt Nicaenum Concilium fragmentum, cujus initium eſt *Iudices autem*, pars eſt capitis XXXIV. epiſtolae ſecundae Julii Papae ad Orientis Epiſcopos, ex ſententia Nicaeni Concilii. Ivo in Panormia *p* & Julio & Nicaeno Concilio adſcribit, Anſelmus *q* Julio, Gratianus *r* Nicaeno Concilio. (4) Quod vero Julii fragmentum in Conciliis eſt, cujus initium eſt *De fabrica vero*, Vigilio Papae reſtituo in epiſtola prima ad Eutherium cap. IV. quod etiam Demochares notat: & recte Burchardus *ſ* & Ivo in excerptionibus *t* Vigilii nomen referunt. Idem tamen Ivo in panormia *u* & Gratianus *x* Julio adſcribunt, Anſelmus *y* Vigilio. (5) Aliud fragmentum, cujus initium *Cum omne crimen*, non Julii eſſe, ſed Concilii Bracharenſis III. cap. primum teſtis eſt Antonius Demochares. Omnibus tamen canonum collectoribus placuit haec inſcriptio, *Iulius Epiſcopis per Ægyptum*, Burchardo *z*, Ivoni *a*, Anſelmo *b*, Tarraconenſi *c*, & Gratiano *d*. (6) B. Nae tu illos rectius in Oaſin Ægypti relegaveris. C. Bona verba, quaeſo. A. Pax ſit rebus. Audite cetera. Quod ſequitur, *Eccleſia Græcum nomen &c.* Iſidori Hiſpalenſis eſt initio libri primi de divinis officiis, licet Burchardus *e* & Ivo *f* Julio adſcripſerint. Duo Liberii Papae fragmenta Theodulfus *g* ſibi vindicat. Alterius initium eſt *In his jejuniorum diebus*; alterius *Abſtinendum eſt.*, quae in Conciliis accepta eſſe dicuntur ex codice ſexdecim librorum. Ea habent Burchardus *h* & Ivo *i* fal-

falſo Liberii nomine inſcripta. Inepte Damaſi fragmentum, cujus initium eſt *Calumniator ſi in accuſatione*, ab aliis Damaſi verbis ſeparatur, cum ex epiſtola III. ſit ad Stephanum Epiſcopum *k*. quod etiam Demochares recte animadvertit. (7) Alterius initium eſt *Si quis Epiſcopum*. Verba ſunt Concilii Eliberitani cap. LXXV. Carthaginenſi Concilio adſcribunt Burchardus *l* & Ivo *m*, Damaſo Gratianus *n*. (8) Quarti fragmenti initium eſt *Violatores canonum &c.* quod non male Anſelmus *o* & Deus-dedit *p* Damaſo in epiſtola ad Aurelium Carthaginenſem Epiſcopum referunt; Gratianus *q* vero & liber Tarraconenſis *r* Damaſo Papae inſcribunt. Caeſarauguſtanus liber *ſ* inſcriptione caret. Ea epiſtola ad Aurelium exſtat initio collectionis Iſidori Mercatoris. B. Quid ſi tempora non conveniant? Multa enim ſunt Concilia Carthagini habita ſub Aurelio Epiſcopo poſt Damaſi mortem. A. Poſterius ea de re agemus. Nunc finge eundem Epiſcopum ſive quemvis alium ejuſdem nominis Damaſo ſcripſiſſe, & ab eodem ita reſcriptum eſſe. (9) Ad Concilia veniamus. Fragmentum, cujus initium eſt *Irrita erit Epiſcoporum donatio*, quod poſt Concilium Valentinum Galliae poſitum eſt, ſumitur ex Concilio Carthagin. IV. cap. XXXII. ut recte Ivo *t* in excerptionibus refert; licet Burchardus *u* & Ivo in Panormia *x* & Bernardus Papienſis *y* & Graecorius IX. *z* Valentino adſcribant, & Leoni Ivo in panormia *a* & In-

k 2. *q.* 3. *c.* 2. & 4. *q.* 4. *c.* 2. Nullus.
l *Burc. lib.* 2. *c.* 195.
m *Ivo par.* 6. *c.* 240. *decret.*
n 2. *q.* 3. *c.* 4. Si quis.
o *Anſ. lib.* 3. *c.* 109.
p *Deusde. p.* 4.
q 25. *q.* 1. *c.* 5.
r *Tarr, lib.* 6. *c.* 21.
ſ *Cæſ. lib.* 2. *c.* 63.
t *Ivo par.* 3. *c.* 231. *decr.*
u *Burch. lib.* 3. *c.* 170.
x *Ivo lib.* 2. *tit.* 10. *c.* 2. *panorm.*
y *c.* 1. De his quae conced. ſine conſen. *in* 1. *collect.*
z *c.* 1. De his quae fiunt a Praelat.
a *Ivo d. c.* 2.

Innocentius III. *b* & Gratianus *c*, Africano Concilio Anselmus *d*. Collector Conciliorum editionis Coloniensis recte fontes horum verborum indicavit. (10) Post Concilium Carthaginense tertium quaedam fragmenta sunt inserta, quibus praeponitur illud, quod Grangrensi Concilio falso Gratianus *e* & Poenitentiale Romanum *f* adscribunt, cujus initium est *Presbyter si fornicationem*. Concilio Hiberniensi vindicatur in libro Anselmi Lucensis Romano *g*; &, ut audio, ita inscribitur a Gregorio Presbytero in Polycarpi lib. IV. titulo de incontinentia Clericorum, Poenitentiali Theodori in veteri libro Michaëlis Thomasii. Et certe illud Hiberniense Concilium sub eodem Theodoro Cantuariense habitum est. (11) Fragmentum *Placuit ut unusquisque* Concilio Bracarensi II. cap. VII. restituatur oportet; licet Gratianus *h* Carthaginensis quarti esse dicat. Sic etiam erratum est in proximo huic capiti, cujus initium *Placuit ut nullus i*, quod ejusdem Bracarensis est cap. IV. Demochares primus utrumque erratum adgnovit. De alio fragmento, cujus initium *Si quis Episcopum*, esse Concilii Eliberitani caput LXXV. dictum est; licet Burchardus & Ivo Carthaginensi, Gratianus *k* Damaso Papae adscripserint. (11) Aliud est, cujus initium *Ut laici contemptores*, ex codice XVI. librorum, quem Burchardi collectionis esse credimus. Verba sunt tituli capitis XIV. Concilii Carthaginensis primi. Capiti XV. adscribunt Burchardus *l* &

b *c.* 1. & 2. De his quae conced. *in 3. collect. &c.* 8. *e. tit. Greg. IX.*
c 12. *q.* 2. *c.* 52 Sine exceptione.
d *Ans. lib.* 7. *c.* 192. *in addit.*
e *Dist.* 82. *cap ult.*
f *Poen. Rom. tit.* 8. *c.* 6.
g *Ans. lib.* 8. *c. ult. in Rom.*
h 1. *q.* 1. *c.* 103. Placuit.
i *c.* 102. Placuit ut nullus. *ead. q.*
k 2. *q.* 3. *c.* 4. Si quis.
l *Burc. lib.* 15. *cap.* 6.

& Ivo *m*. Post Bonifacii Papae epistolas fragmentum, cujus initium est *Si inter Episcopos*, Juliano Antecessori restituendum est Novella CXXIII. cap. XXXIV. licet Burchardus *n*, Ivo *o*, & liber Caesaraugustanus *p*, & Gratianus *q* Bonifacio in epistola ad Episcopos Galliae adscribant. (13) B. Sunt alia falso eidem Bonifacio adscripta, quae tu eidem Juliano olim adseruisti. A. Ita est ut dicis. Sed in fragmentis Conciliorum alia aliorum sunt. Fragmentum *Nulli liceat ignorare* Trosleiani Concilii caput quartum est. Bonifacio adscribunt Burchardus *r*, Ivo *s*, liber Tarraconensis *t*, & Gratianus *u*. (14) Fragmentum *Sicut omnis* Concilii Toletani XI. est caput quartum. Bonifacio adscripserunt Burchardus *x* & Ivo *y* & Bernardus Papiensis *z*. Hic finis esto.

m *Ivo p.16. c.7. decr.*
n *Burc. lib. 1. cap.57.*
o *Ivo.l.4.tit. 2. c. 10. panorm. & par. 5.c.197.decr.*
p *Cæs. lib.5. c. 21.*
q *6. q.4.c.3.* Si inter.
r *Burc. lib. 11. c.17.*
s *Ivo lib. 5. tit.3.c.32.panor.& par.14. c. 87. decr.*
t *Tarr. lib.5. c. 4.*
u *12.q. 2. c. 3.* Nulli.
x *Burc. lib. 1. c.131.*
y *Ivo par. 5. c. 231. decr.*
z *c. 3. De præsum. in 1. collect.*

ADDITIONES.

(1) CAPUT 12. *Episcopi* 26. quaest. 5. ita in libro Romano inscribitur: *Item ex Concilio Anquirensi cap.* 1. In Notis est: *Anquirensi*] *Sic etiam in vetustis. Burchardus & Ivo habent* Ancyrensi. *Veruntamen in Concilio Ancyrano Græco aut Latino neque impresso neque manu scripto est inventum; licet qui tomos Conciliorum ediderunt asserant haberi in quodam vetusto codice* XVI. *librorum partialium. Sceleratæ*] *Fere eadem habentur apud beatum Augustinum in libro de spiritu & anima cap.* 28. *& in vita Damasi Papæ primi, quæ extat Romæ in pervetusto de vitis sanctorum codice sanctæ Mariæ majoris: ubi postquam aliqua relata sunt ex synodo Romana, in qua Damasus Macedonium & Apollinarem damnavit, adjungitur anathematizatos in ea synodo esse maleficiis, su-*

superstitionibus, & incantationibus servientes. In quibus etiam mentio est harum mulierum, quæ putabant nocturno silentio cum Herodiade & innumera multitudine mulierum super bestias equitare & multa terrarum spatia petransire. Et in margine est: *Burc. l. 10. c. 1. & l. 19. Credidisti quod multæ. Ivo p. 11. c. 30. Pan. l. 8. c. 75.* Et vers. *Illud etiam* additur: *De spiritu & anima c. 28.* Desideratur nomen Augustini Et vers. *Siquidem*] *August. ibid.*

(2) In editione Gregoriana inscriptio capitis 8. *Nullus Episcopus.* 11. q. 1. haec est: *Item Bonifacius ad Episcopos Galliæ.* In margine est: *Auth. Nullus Episcopus. Cod. de Episcopis & Cler. Burc. l. 1. c. 168. Ivo p. 5. c. 278. & 369.* Et in Notis: *Hoc adscribebatur Marcello. Sed, ut dictum est in proxima superiore notatione, in vetustis codicibus Gratiani & apud Burchardum & Ivonem par. 5. c. 278. tribuitur Bonifacio. & sic est mutatum. Fere eadem habentur apud Iulianum Antecessorem Novella 123. c. 10. Quod in aliis, quæ nomine Bonifacij citantur, solet evenire. Et Ivo eadem parte c. 369. hoc ipsum caput citat ex libro constitutionum, additis nonnullis verbis quæ sunt apud Iulianum.*

(3) De consecrat. distin. 1. cap. 46. Romanis haec inscriptio est: *Item ex epistola Eusebij Papæ & Silvestri. Consulto omnium statuimus &c.* Et in margine est: *Al Consultu.* Et: *Silvester in epilogo Conc. Rom. Idem in Pontificali. Poly. l. 3. tit. 9. Ansel. l. 9. c. 2. Burc. l. 3. c. 99. Ivo par. 2. 134. Pann. l. 1. c. 162.*

(4) Capitis quarti 11. q. 1. inscriptio est in eodem libro: *Item ex Nicæno Concilio. Iudices autem alij &c.* Et in margine est: *Poly. lib. 5. tit. 4. Pann. l. 4. c. 109.* Et in Notis: *In Concilio Nicæno hodie canon hic non habetur. Sed fuisse olim plures canones illius Concilij supra dist. 16. cap.* Septuaginta *est adnotatum; quorum partem refert Iulius in rescripto contra orientales, ubi numero 34. habetur hoc caput, & ex eo citatur in Polycarpo.*

(5) Inscriptio capitis 24. Romanis de consecrat. dist. 1. haec est: *Item Vigilius Papa ad Eutherium epist. 1. c. 4. De fabrica vero &c.* Et in margine est:

Poly.

Poly. l. 3. tit. 6. Anſ. li. 5. c. 81. Burc. l. 3. c. 62. Ivo p. 3. c. 25. Pann. l. 2. c. 14. In Notis : *Tribuebatur Iuliano. Sed ex vetuſtis exemplaribus reſtitutum eſt Vigilio, apud quem extat ; & ex ipſo citant Burchardus etiam & Ivo.*

(6) De conſecrat. diſtin. 2. cap. 7. *Cum omne crimen.* in eodem libro inſcriptio eſt : *Item Iulius Papa Epiſcopis per Ægyptum.* In Notis additur : *Apud ceteros collectores legitur* , per Ægyptum miſſis. *Sed in Micrologo cap.* 19. *citatur ex eodem Iulio Epiſcopis Ægypti. Eadem autem fere habentur nunc in Bracharenſi 3. c.* 1. *& ſententia ſummatim collecta in Vuormacienſi c.* 4. In margine haec ſunt : *Poly. l. 3. tit. 9. Anſ. l. 9. c. 53. Burch. l. 5. c. 1. Ivo p. 2. c.* 11. *&* 12. *&* 85. *Pann. lib.* 1. 147.

(7) In eadem Gregoriana editione inſcriptio cap. 2. *Calumniator.* 2. q. 3. haec eſt : *Item Damaſus Papa ad Stephanum Archiepiſcopum epiſtol.* 3. Et in Notis eſt : *Verba ipſa Damaſi referuntur infra* 4. *q.* 4. *c.* Nullus introducatur.] Et in margine : 4. *qu.* 4. Nullus introducatur. *Et ex Fabiano infra* 3. *q.* 6. *cap.* 1. *& ex Sixto infra eadem q.* 8. Qui crimen.] Inſcriptio cap. 2. *Nullus* 4. q. 4. haec eſt : *Item Damaſus Papa epiſtol. 3. cap.* 7. In margine eſt : *Poly. l. 5. tit.* 1. *Burc.* 16. *c.* 31. *Pann. l.* 4. *c.* 80. *Ivo p.* 6. *c.* 337.

(8) Ante caput 4. *Si quis Epiſcopum.* 2. q. 3. in eodem libro eſt tantum haec vox : ITEM. Et in Notis additur : *Sic eſt in pleriſque vetuſtis codicibus. In vulgatis autem legebatur :* Item Damaſus Papa . *Extat autem caput hoc in capitulis Hadriani c.* 62. *& in Concilio Eliberitano c.* 75. *Ivo citat ex Carthaginenſi. Et in tomis Conciliorum adjungitur Carthaginenſi tertio.* In margine haec ſunt : *Anſ. l. 3. c. 92. Ivo p. 6. c.* 240. *Burc. l. 2. c.* 195. In Notis : *Nec in fine*] *Sic legitur in Concilio Eliberitano, non in hoc tantum canone , ſed etiam in aliis. Quam ob cauſam , atque etiam ob gloſſam , nihil eſt mutatum. Apud Hadrianum tamen eſt*, niſi in fine dandam ei non eſſe communionem. *Apud Ivonem*, non niſi in fine dandam ei eſſe communionem.]

(9) Capitis 5. *Violatores.* 25. q. 1. inscriptio in eodem Gregoriano libro est : *Item Damasus Papa.* Et in margine haec sunt : *Deus-ded. p.* 4. *Ans. l.* 3. *c.* 116. *Poly. l.* 4. *tit. ult.* Fons non inventus est a selectis viris.

(10) Capitis 52. *Sine exceptione.* 12. q. 2. in eodem libro inscriptio est : *Item ex epistola Leonis Papæ universis Episcopis per Siciliam constitutis.* Et in margine : *Ans. l.* 5. *c.* 69. *& l.* 6. *c.* 189. Et in vers. *Episcopus* additur in margine : *In Concilio Carthagin.* 4. *c.* 31. Et in vers. *Irrita* : *Ibid. c.* 32. *& ext. de his quæ fiunt a præl. c.* 1. *Ivo p.* 3. *c.* 231. *Pann. lib.* 2. *cap.* 86. Inscriptio cap. 1. de his quae fiunt a prael. est : *Ex Concilio apud Valentiam.* Et in margine : *Burchardus libro tertio decret. cap.* 170. *Ivo part.* 1. *cap.* 231. *Panormia lib.* 1. *c.* 86. *& c.* 1. *eodem tit.* 1. *compilat.* Inscriptio cap. 8. e tit. est : *Idem* (Innoc. 3.) *Meten. Archidiacono. Tua nuper &c.* Et in margine : *Cap.* 2. *tit. de his quæ conced. ab Episcopo sine consen. capit. in* 3. *compil.*

(11) Inscriptio capitis ultimi distin. 82. in eodem libro haec est : *Unde in Concilio Hybernensi : Presbyter si fornicationem &c.* In margine est : *Poly. l.* 4. *tit.* 39. In Notis : *Caput hoc citabatur ex Concilio Gangrensi, in quo non legitur. Emendatum est ex Polycarpo & alio libro manuscripto pervetusto, in quo libro sunt multi canones pœnitentiales ; & hic refertur ex Theodoro Archiepiscopo Hybernensi.* In casu est : *Sancti patres in Gangrensi Concilio congregati &c.*

(12) Est etiam caput 102. *Placuit ut nullus.* 1. q. 1. in eodem libro ita inscriptum : *Item ex Concilio Bracarensi secundo cap.* 4. In Notis additur : *Emendata est inscriptio ex aliquot vetustis codicibus. Nam in vulgatis erat*, ex Carthaginensi quarto, *in quo non habetur.* Inscriptio cap. 103. *Placuit ut unusquisque.* est : *Item ex eod. c.* 7. De capite 4. *Si quis.* 2. q. 3. vide supra addit. 8.

(13) In eodem libro inscriptio capitis tertii *Si inter Episcopos.* 6. q. 4. haec est : *Unde Bonifacius Papa Episcopis Galliæ.* Et in Notis est : *Episcopis*] *Sic est emendatum ex aliquot vetustis codicibus, Burchardo,*

Ivo-

Ivone, *&* *Polycarpo. Antea erat*, populis. *Simillima vero huic capiti leguntur Novella* 123. *c.* 34. *apud Iulianum Antecessorem.* In margine haec ſunt: *Poly. l.* 5. *tit.*4. *Burch. l.* 1. *c.* 57. *Ivo p.* 5. *c.* 167. *Pann. l.* 4. *c.* 22.

(14) Ante caput tertium *Nulli liceat ignorare.* 12. q. 2. in eodem libro inſcriptio eſt: *Item Bonifacius Papa.* Et in margine eſt: *Al. Ex decretis Bonifacij II. Papæ. 6. Capitul. c.* 303. *Poly. l.* 6. *tit.* 15. *Burc. l.* 11. *c.* 17. *Ivo p.* 14. *c.* 87. *Pann. l.* 5. *c.* 113. Fontis obliti Romani ſunt.

DE EADEM RE, ET DE ALIIS Gratiani erroribus.

Dialogus decimusquintus.

C. QUID eſſe in cauſſa dicemus cur tam multae inſcriptiones falſae inveniantur? B. Quorundam hominum audacia, aliorum ſimplicitas & tarditas cauſſa eſt. Audacia eorum, qui finxerunt quaedam ab aliquibus ſcripta eſſe, quae nunquam ſcripſerunt; ſimplicitas & tarditas eorum, qui facile crediderunt ita eſſe, ut in aliquo alio libro legerunt: de quibus dici poteſt quod de pecoribus, quae ſequuntur ſui gregis alia oculis conniventibus. Huc accedit librariorum imperitia & negligentia; qui facile, ut imperiti medici & pharmacopolae, aliud pro alio venditant. A. Eſt etiam illud addendum, quod paucos invenias, qui huic generi ſtudiorum operam dederint. B. Quid mirum, cum praemia nulla ſint, ut his qui litium cauſſa diſcunt. Honos enim

alit artes, ut aiunt. A. Quasi vero Virtus non sit se ipsa contenta, & ipsa scientiae atque veritatis indagatio aliud requirat praemium inane ac fucosas honorum imagines. Sed nos ad nostras fragmentorum reliquias redeamus. B. Non puto te his fragmentorum sportis saturaturum tot hominum millia, quot Christus quinque panibus. A. Vos duo mihi eritis pro quinque millibus. Vasensis Concilii fragmentum, cujus initium *Præcipiendum est*, Nannetensis Concilii est cap. VI. ut apud Ivonem *a* recte est, licet in capitis numero varietas sit. At apud Burchardum *b* Hannerense appellatur, Varense apud Gratianum *c*. (1) Post Concilium Arelatense tertium multa sunt falso inscripta capita. I. *Præterea placuit*, Arausici Concilii verba sunt capit. XXII. licet Gratianus *d* Arelatensis quarti esse dicat. (2) *II. Sciendum est*, Concilii Trosleiani est capit. IIX. licet Arelatensi adscribant Burchardus *e* & Ivo *f* & Gratianus *g*. III. *Providendum*, Arelatensis quarti est sub Carolo cap. VI. IV. *Ut Episcopi provideant*, Vormaciensis Concilii verba sunt cap. LIIX. V. *Viduæ si priusquam*, est Concilii Toletani III. cap. X. ut recte Demochares alicubi notat. Et Burchardus *h* & Ivo *i* Toletano Concilio adscribunt; Gratianus *k* eidem, & Arelatensi. (3) Post Felicis tertii epistolas fragmentum *Acacius non fuit* Gelasii Papae est in epistola ad Faustum, & Gelasio inscribit liber Tarraconensis *l*; sed Gratianus *m* & Gelasio & Felici. (4) Post Concilium Tarraconense

a *Ivo par.3.c. 222. decret.*
b *Burc. lib. 3. c.159.*
c 13.*q.2.c.15.* Praecipiendum.
d *Dist.28.c.7.* Praeterea.
e *Burch. lib. 8. c.51.*
f *Ivo li.3.tit. 17. c.19. panorm. & par. 7. c.69. decr.*
g 27.*q.1.c.37.* Sciendum.
h *Burc. lib. 8. c.44.*
i *Ivo par.7.c. 62. & par.8. c.18. & 19. decr.*
k 27.*q.1.c.38.* Viduae.*et* 32. *q. 2. c. ult.*
l *Tarrac. li. 1. c.*
m 24.*q.1.c.1. & 3.* Acacius.

se verba illa *Dictum est nobis &c.* Concilii Cabilonensis sub Carolo sunt cap. XXVII. licet Burchardus *n* & Ivo *o* & Gratianus *p* Tarraconensis esse scripserint. Sine inscriptione referunt Capitularia Imperatorum *q.* (5) Inepte post Anastasii Papae minoris epistolas fragmentum *Sane Thessalonicensis Episcopi*, quod est Anastasii Bibliothecarii in chronicis, refertur. Fuit autem is temporibus Hadriani secundi, longe posterior Anastasio Papa. Deus-dedit *r* & Gratianus *s* recte ex chronicis Anastasii ea verba referunt. (6) Quod vero sequitur, *Qui potest obviare*, Eleutherio restituatur oportet epistola singulari, & Damaso epistola tertia. Anastasio & Damaso adscribunt Anselmus *t* & Gratianus *u*. (7) Post Concilium Ilerdense, fragmentum *Si quis in infirmitate* Concilii Triburiensis est cap. XXXIII. ut alio die diximus *x*; sed Burchardo *y*, Ivoni *z*, & Gratiano *a* Ilerdensis esse persuasum est. Post Concilium Arvernense, ex codice XVI. librorum fragmentum *Quicunque Episcopus alterius &c.* Toletano IV. cap. XXXIII. restituo. Neque Burchardus *b* & Ivo *c* & Anselmus *d* & Gratianus *e* Arvernensis esse referunt, sed Toletani alicujus Concilii. In eo tamen mendum est apud Gratianum, & apud Ivonem in panormia, quod cum negatione referunt illa verba: *quamvis secundum jus legis ejus non videatur esse diocesis.* Tolli enim *non* debet, ex Conciliis & Burchardo & ceteris. (8) Aliud fragmentum, *Ut nullus vivente*, Aurelianensis quin-

n *Burc. lib. 4. c. 50.*
o *Ivo lib. 1. tit. 3. c. 9. panorm. &* *part. 1. c. 244. decr.*
p *De consecr. d 5. c. 8.* Dictum.
q *Cap. lib. 7 c. 53. in add.*
r *Deusded. cap. 1.*
s *16. q. 7. c. 15.* Sane.
t *Ans. lib. 13. c. 19.*
u *23. q. 3. c. 8.* Qui potest.
x *Dial. 4.*
y *Burc. lib. 2. c. 15.*
z *Ivo lib. 3. tit. 5. c. 1. panor. & par. 6. cap. 34. decr.*
a *Dist. 55. c. 10.* Si quis.
b *Burc. lib. 1. c. 67.*
c *Ivo libr. 2. ti. 6. c. 4. panorm. & par. 3. c. 131. & par. 5. c. 175. dec.*
d *Ans. lib. 5. c. 28.*
e *16. q. 3. c. 4.* Quicumque.

quinti est cap. XII. non Arvernensis Concilii, ut falso putant Burchardus *f*, Ivo *g*, & Gratianus *h*. (9) Hic sit fragmentorum finis. Sed quia B. noster de audacia quorundam locutus est, qui finxerunt quædam ab aliquibus esse conscripta, quae nunquam ab eisdem scripta sint, exemplum sumamus a sexta synodo; quae cum canones nullos ediderit, a Graecis dicatur CII. edidisse, ut superioribus diebus vidimus, a Latinis in tribus editionibus Coloniensibus novem canones scripsisse referatur, ut in vetusto codice monasterii sancti Bavonis urbis Andegavensis, sive Gandavensis Flandriae repertum est; ubi postquam de sexta synodo dictum est, adduntur haec verba: *qui condemnata hæresi præfata, scripserunt novem capitula inferius annexa.* Caput primum *Si quis Presbyter inventus fuerit &c.* Post quintum caput additur: *De instructione bonorum operum*. Caput sextum: *Ex Ganden. rubeo libro secundo numero* CXXXV. (*dicitur esse ex Concilio Vvormacien.*) *Cum ergo omnium &c.* B. Cur tu igitur huic rubeo libro non credis, & Wormacienses hos canones appellâs, aut illi vetusto Bavonensi & sextae synodo restituis? A. Quia inveni certiora veritatis vestigia. B. Quænam autem ea sunt? A. Haec ipsa novem capita reperi Theodulfi esse Episcopi Aurelianensis, qui Ludovici Pii Imperatoris temporibus vixit, & patris ejus Caroli Magni. Reliquit is aliquot capita, quae ad Presbyteros Aurelianenses inscribuntur, de quibus dictum est cum

f Burc. lib. 1. c.186.
g Ivo par.5. c.302. decret.
h 7. q. 1. in prin.

cum de Eutychianis fragmentis ageremus. Capitis XVI. initium est: *Si quis Presbyter* &c. Capitis XXI. *Cum ergo omnium &c.* Sic omnia sunt totidem verbis conscripta. C. Non potuit Theodulfus ea sumere ex sexta synodo? A. Minime potuit, cum sexta synodus nullos ediderit. C. At ex Wormaciensi synodo? A. Quaere prius canones hos in Wormaciensi synodo, & nusquam invenies. Quod si Wormaciensis synodi sunt, cur ille fallax scripsit sextae synodi patres scripsisse haec novem capitula? B. Conjungi his possunt illa Hadriani nomine capita ad Ingelramnum, quae cum Hadriani nihil habeant, ejus nomine feruntur. A. Recte admones. De his satis est in Notis scriptum. C. Estne aliquid, quod ad falsas inscriptiones Gratiani illinc elici possit? A. Permulta sunt, quae te malo illic legere. Sed habetne alia B. noster quae contra Gratianum objiciat? B. Incidi nuper in quasdam Romanae scholae Notas, de quibus, si pateris, alio die proferam aliqua, conferrique poterunt cum his, quae Antoninus Florentinus reprehendi solere scribit. Hodie de quibusdam dicam, quae quamvis ita sint in veteribus libris ut Gratianus refert, tamen aut male interpretatur, aut non debuerunt ab eo edi, utpote quae magis noceant quam prosint. Quid enim nobis illa prosunt ex Toletano Concilio? *i Is qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, a communione non repellatur.* A. Haec ante Gratianum *k* retulerant Rabanus *l* & Ivo *m* B. Socios

i *Tol.* 1. *c.* 17.
k *Dist.* 34. *c.* 4. Is qui.
l *Raba. c.* 10. *pœnit.*
m *Ivo libr.* 6. *tit.* 3. *c.* 6. *panorm. & part* 8. *c.* 64. *decr.*

cios criminis laudas. Vide quid editum sit in Panormia Ivonis, quod etiam in aliquibus Gratiani libris legi: *Qui non habet uxorem, loco illius concubinam habere debet.* C. O impudentem interpretem! B. Nec placet quod suffectum est, *habere licet*, aut quod in Ivonis excerptionibus posuerunt: *Ut habens concubinam, si alia non utatur, communione non privetur.* Non ignoro duplex esse concubinarum genus, duplex etiam uxorum: uxores quae sine dotalibus instrumentis acciperentur, eas concubinas dictas fuisse. De his possumus Toletani Concilii verba interpretari. (10) Quid illa quae videntur ex Nicolaitarum haeresi manasse? *Graecorum sapientissimus ait, communia debere esse amicorum omnia. In omnibus autem sunt sine dubio & conjuges.* Haec Gratianus *n* ex Clementis epistola quinta. A. In Anselmi veteri libro *o* haec de conjugibus non sunt. Omittuntur etiam in melioribus Clementis libris; sed sumuntur, ni fallor, ex Recognitionibus Clementis. B. Tollentur haec, aut notabuntur in Romana editione. (11) Jam illa quae de Primiflaminibus & Archiflaminibus & aliis in Notis ad Hadrianum *p* obscura tibi esse dixisti, tollenda esse censeo; sint licet in epistolis Clementis prima, Anacleti secunda, Stephani secunda, & Leonis IX. epist. 111. & apud Gregorium VII. *q* & Burchardum *r* & Ivonem *s* & Anselmum *t* & Gratianum *u* & in libro Caesaraugustano *x*. C. Non te hic tantus veterum patrum consensus deterret?

B.

n 12. q. 1. c. 2.
o Ans. lib. 7. cap. 1.
p Hadr. c. 23.
q Lib. 6. epist. 35. regist.
r Burc. lib. 1. c. 155.
s Ivo. li. 4. tit. 3. c. 1. panorm. & par. 5. ca. 53. decr.
t Ans. lib. 6. ca. 105. & 106. & 109.
u Dist. 80. c. 1. & 2. & dis. 99. c. 1. & dis. 21. in prin.
x Caes. libr. 2. cap. 73.

B. Non audeo ego haec falsa esse dicere, ut in Antonii Contii libris de epistolis ante Silvestrum scriptum legis. Sed hoc defendo, quamvis ea vera essent, scribi non debuisse; cum illis omissis, quae crucem lectoribus afferunt, ut Maro dicebat, jus pontificium melius traderetur. (12) His non dissimilia sunt quae de purgatione vulgari referuntur: *Qui Presbyterum occiderit, si servus est, super duodecim vomeres ferventes se expurget.* Hæc verba sunt Concilii Maguntini sub Rabano cap. XXIV. Referunt Burchardus *y* & Ivo *z* & Palea *a* & Poenitentiale Romanum *b* & Bernardus Papiensis *c*. Sed Raimundus in Gregoriana collectione *b* recte ea verba omisit. (13) *Ex Concilio Triburiensi c.* XXII. *Ferventi aqua vel candenti ferro se expurgat nobilis homo vel ingenuus, si deprehensus fuerit in furto aut perjurio aut falso testimonio, ut si ingenuus non esset.* Referunt Burchardus *e* & Palea *f* & Bernardus Papiensis *g*. Omisit Raimundus in Gregoriana collectione *h*. (14) C. Tu non Gratianum, sed Paleam errasse ostendisti in hoc genere purgationis. B. Haec Gratiani sunt: *Si duo de adulterio accusati fuerint, & ambo negaverint, & orant sibi concedi ut alter illorum utrosque judicio divino purget, si unus in hoc ceciderit, ambo rei habeantur.* Sunt haec verba Concilii Salegunstadiensis c. XIV. quod post Burchardi collectionem invenies; & hoc caput referunt Ivo *i* & Gratianus *k*. Illa sunt Concilii Vormaciensis cap. XV. *Sæpe contingit ut in monasteriis mona-*

y *Burc.lib.6. c. 7.*
z *Ivo par.10. c. 136. decr.*
a *17.q.4.c.24.* Qui Presbyterum.
b *Pæn. Rom. tit. 1. c. 1.*
c *De purga. vulg. c. 2. in 1. collect.*
d *c. 2. de pænit. Gregor. IX.*
e *Burc.li.16. c. 19*
f *2. q. 5. cap. 15.* Nobilis.
g *c.1.de purg. vulg. in 1. lect.*
h *c. 1. de purg. can. Greg. IX.*
i *Ivo par. 15. c. 178. decr.*
k *2.q.5.c.25.* Statuit.

monachorum furta perpetrentur . Miſſa ab Abbate celebretur , aut ab alio Presbytero , & omnes communicentur in hæc verba : Corpus Domini ſit tibi hodie ad probationem . Haec in Conciliis ſunt , ut cuncta prius dicta , & apud Burchardum *l* & Gratianum *m.* (15) Sed haec omnia ſunt illorum temporum ſordibus adſcribenda. Sunt alia his ſimilia , de quibus alio fortaſſe die dicendum erit. Hoc nolo differre quod Gratianus *n* refert ex Hieronymo in epiſt. ad Titum cap. 1. *Olim idem erat Presbyter qui & Epiſcopus.* & quae ſequuntur : quae etiam habet Anſelmus *o.* Totus ille Hieronymi locus , niſi plenius ſcribatur , & cum aliis Hieronymi ſcriptis conferatur , nocere magis quam prodeſſe poteſt. (16) Democharis ad extremum verba referam in antidoto Gratiani Indicis : *Pleraque ſunt , fateor , in his decretis jam obſoleta, quæ a præſenti conſuetudine eccleſiaſtica abhorrent , nonnunquam etiam , ut videtur , inter ſe ex diametro pugnantia &c.* A. Nae tu B. magnum Democharis teſtimonium contra Gratiani lucubrationes attuliſti. Cui reſponderi poteſt , ut aliquibus aliis quae recitaſti , Gratiani ſcopum fuiſſe , omne genus decretorum referre , & hac de cauſſa Concordiam diſcordantium canonum appellaſſe. De aliis quae B. Antoninus & Romanae ſcholae notarunt, te libenter audituri ſumus .

l *Burc. lib.* 11. *c.* 66.

m *c.* 23. Saepe. *c. qu.* 5.

n *Diſt.* 95. *c.* 5. Olim.

o *Anſ. lib.* 7. *c.* 119. & 120.

AD-

ADDITIONES.

(1) CAPUT 15. *Præcipiendum est.* 13. q. 2. in Gregoriana editione ita inscribitur: *Item ex Concilio Varensi.* In margine est: *Burc. l 3. c. 159. Ivo p. 3. c. 222.* In Notis: *Extat in Concilio Nannetensi c. 6. ex quo citatur a Burchardo & Ivone. Sed quia potuit esse repetitum in aliquo Varensi seu Vasensi, non est mutatum. In epitome quidem Conciliorum est in Vasensi c. 3.*

(2) Inscriptio cap. 7. *Præterea placuit.* distinct. 28. haec in eodem libro est: *Item ex eodem tertio* (Est autem capitis 6. inscriptio: *Item ex Concilio Arelat. 2. c. 2.*) In Notis haec sunt: *In Arelatensibus quæ extant hic ipse penitus canon non invenitur. Sed sententia habetur in tertio c. 2. in fine.* Desideratur fontis index.

(3) in eodem lib. cap. 38. cau. 27. q. 1. inscriptio est. [*Item*] *Palea. Viduæ, si priusquam &c.* (Capitis 37. inscriptio est: *Item ex Concilio Arelatensi.*) In margine haec sunt: *infra* 32. *q.* 2. Hoc sanctum. *ex Concil. Toletano 3. c. 10. Ivo p. 8. c. 18. & 19.* Inscriptio capitis ult. 32. q. 2. haec est. *E contra in Concilio Toletano 3. c. 10. Hoc sanctum.* In margine est: *Burch. l. 8. c. 44. Ivo par. 7. c. 62. & par. 8. c. 18. & 19.*

(4) Gratiani verba sunt in libro Romano ante caput 1. cau. 24. q. 1. *Unde cum Achatius &c. quereretur, contra Gelasius scribit dicens: Achatius non est factus &c.* In Notis haec sunt: *Sententia hujus capituli est eadem cum sententia capitis paulo post sequentis, idest Achatius, quamvis verba discrepent.* Inscriptio capitis 3. est: *Item Felix Papa: Achatius non fuit novi &c.* In margine est: *Polyc. lib. 1. tit 16.* Et in Notis: *Polycarpus li. 1. ti. 16. citat ex Gelasio, apud quem habetur in commonitorio ad Faustum.*

(5) De consecrat. distin. 5. cap. 8. *dictum est.* in eodem libro insciptio est: *Item ex Concilio Tarraconensi c. 6.* in Notis additur: *Burchardus etiam & Ivo citant ut Gratianus. Habetur autem in Gabilonen.*

2.cap.

2. *cap.* 27. *usque ad vers.* Quia bis. & *in Capitularibus adjectis c.* 53. In margine haec sunt : *B[illegible] l.* 4. *c.* 50. *Ivo par.* 1. *c.* 244. *Pann. l.* 1. *c.* 121.

(6) Capitis 15. *Sane Thessalonicensi.* 16. q. 7. inscriptio in eodem libro est : *Item ex Chronico Anastasij Bibliothecarij.* In Notis est : *Caput hoc acceptum est ex Chronico Anastasij Bibliothecarij in iis quae de Anastasio Imperatore narrat. multaque ex ipso originali sunt emendata.*

(7) Inscriptio capitis octavi *Qui potest.* 23. q. 3. in eodem libro Romano haec est : *Item Anastasius & Damasus Papa.* In margine haec sunt : *Damasus epist.* 3. *ad Stephan. c.* 8. *supra dist.* 83. Error. & *dist.* 86. Facientis. *Polyc. l.* 7. *tit.* 11. *Ans. l.* 13.*c.* 19.] Inscriptio capitis 3. *Error.* dist. 83. est : *Item Innocentius.* In margine est : *Deus-dedit p.* 2. *Eleuterius Papa ad Galliae provincias, & Orientales in epist. ad Iulium, & Ægyptij in epistola ad Felicem secundum.* Inscriptio capitis 3. dist. 66. est : *Item Ioannes VIII. Facientis culpam &c.* In margine haec sunt : *Greg. l.* 7. *reg. epist.* 114. *Indict.* 2. *Pelagius* 2. *epistol.* 3. *Eleuterius sup. dist.* 83. *c.* Error. 2. *qu.* 7. Negligere. & 23. *q.* 3. *c.* Qui potest. *Ivo p.* 6. *cap.* 115. In Notis additur : *Caput hoc ex variis sententiis hinc inde collectis confectum est ; quarum prima usque ad vers.* emendare *sumpta est ex epistola beati Gregorij* 114. *lib.* 7. *Indict.* 2. *Theodorico & Theoberto Regibus Francorum.*

(9) Ante caput quartum *Quicumque Episcopus.* 16. q. 3. in eodem libro haec verba sunt : *Item ex eodem c.* 33. quae ad Tolet. 4.referuntur. In margine haec sunt: *Poly. l.* 3. *tit.* 12. *Ans. l.* 5. *c.* 28. *Burc. l.* 1. *c.* 67. *Ivo p.* 3. *c.* 131. & *p.* 5. *c.* 175. *Pann. l.* 2. *c.* 67. Ad illa verba , *quamvis secundum jus legis, ejus non videatur esse diocesis &c.* additur in Notis : *In Concilio impresso cum manuscriptis collato legitur* : quia secundum jus legis, ejus videtur esse diœcesis, admittenda non est &c. *Ivo autem in tertia parte etiam clarius post vers.* (Scribe *ver.* vel *verbum*) possederit, *sic habet.* eam teneat : quia secundum jus legis, ejus videtur esse diœcesis , & admittenda non est &c. *Burchardus autem*, quamvis secundum jus legis, ejus videtur esse di-

diœcesis. *In Pannormia vero quemadmodum apud Gratianum. Provinciam*] *Auctor glossæ interpretatur*, id est, diœcesim. *& in variis Conciliorum editionibus & duobus codicibus Vaticanis legitur* parochiam. *qua voce sæpe diœcesis significatur, ut in canone Apostolorum* 14. Episcopo non liceat alienam parochiam propria relicta pervadere. *& in Concilio Antiocheno cap.* 21. *vocem* παροικίας *alij verterunt* parochiam, *alij* diœcesim. *omninoque in Toletanis hæ voces confunduntur, ut in Tolet.* 3. *c.* 20. *& Tolet.* 4. *c.* 32. *&* 35. *Brachar.* 2. *c.* 2. *Et in hujus capitis initio vox* diœcesis *partem quandam, id est, parochiam significat. Verum in codice Conciliorum Lucensi regio & vetustis exemplaribus Gratiani & Pannormiæ & apud Ivonem par.* 5. *in margine est* provinciam.

(9) Gratianus 7. q. 1. in prin. in eodem libro ita scribit: *Quod autem vivente Episcopo alius superponi aut superordinari non possit, ex Concilio apud Arverniam celebrato definitum est, in quo legitur, Ut nullus vivente &c.* In margine haec sunt: *In Concil. Aurelianen.* 5. *c.* 12. *Burch. l.* 1. *c.* 186. *Ivo p.* 5. *c.* 302. Et in Notis: *Arverniam*] *Burchardus etiam & Ivo citant ex Arvernensi c.* 13. *Extat autem in Aurelianensi quinto c.* 12.

(10) Capitis quarti *Is qui non habet.* distin. 34. inscriptio in Romano libro est: *De hoc dicitur in Concilio Toletano* 1. *c.* 17. Sequitur mox miniatis literis: *Qui non habet uxorem, sed loco illius concubinam, a communione non repellitur.* In margine haec sunt: *Ivo par.* 8. *c.* 64. *Pannor. lib.* 6. *cap.* 49. Et in Notis: *Integer Concilij canon, qui apud Ivonem quoque & in Pannormia refertur, est hic*: Si quis habens uxorem &c. *Neque vero omne concubinarum genus eo etiam tempore permittebatur. De quibus quid in legibus gentilium Imperatorum legatur nihil opus est referre. Certe Iustinianus Novella* 18. *c.* 5. (*ut est apud Iulianum Antecessorem*) *quasdam concubinas comparat quodam modo uxoribus quæ sine dotalium tabularum solennitate ductæ fuerant. Ad quod concubinarum genus referendum est quod scripsit beatus Augustinus in libro de bono conjugali*, (*& refertur infra* 32. *q.* 2. *c.* Solet.)

let.) *in quibus hæc tria erant necessaria &c. quamvis sic habitam non audeat appellare uxorem, quia non intervenerunt instrumenta dotalia & alia quæ jure civili & canonico requirebantur ut esset legitima uxor. quod habetur in prædicta Novella* 18. *& infra* 30. *q.* 5. *c.* Aliter. *Itaque hujusmodi mulieres, cum non essent uxores, vocabantur concubinæ; sed ob illa tria, ac præcipue quod in affectu maritali permanere statuerent, permittebatur ipsis communicare; habebanturque tanquam uxores minus solemniter ductæ. Et hoc est quod hic & in sequenti capite dicitur, pro uxore & loco uxoris habere concubinam. Idque Gratianus ipse ad finem cap. præced. parag.* Concubinæ. *indicavit. Nam concubinarum ad tempus adhibitarum, etiamsi filiorum procreandorum causa haberentur, plane illicitus erat concubinatus. quod asserit idem beatus Augustinus cap.* Audite. *infra eadem, & in eodem libro de bono conjug. c.* Concubinæ. *infra* 32. *q.* 2.

(11) Inscriptio capitis secundi *Dilectissimis.* 12. q. 1. in eodem libro haec est: *Item Clemens in epistola quinta.* Et in margine est: *Ans. ibid.* (hoc est, l. 7. c. 1.) Vers. *Denique* ita scribitur: *Denique Græcorum quidam sapientissimus hæc ita sciens esse ait communia debere esse amicorum omnia.* [*In omnibus autem sunt sine dubio & conjuges.*] Et in Notis: *Verba hæc absunt ab originali, in recentioribus Conciliorum editionibus impresso, & duobus ipsius manuscriptis codicibus, uno Vaticano, altero bibliothecæ sancti Marci Florentiæ, & ab Anselmo. Hanc vero sententiam a Platone acceptam hæretici quidam volebant in Christianam religionem invehere. Ita enim scribit Epiphanius hæresi* 32. Primum quidem, quod ipse Epiphanes cum patre suo & sectae antistite Carpocrate &c. *Verum apud veteres etiam Christianos hanc uxorum communionem vehementer damnari solitam Tertullianus in apologetico evidenter testatur his verbis*: Omnia indiscreta sunt apud nos praeter uxores &c.

(12) His verbis utitur Gratianus in eodem libro initio distin. 80. *Loca vero in quibus Primates &c. sunt ordinandi, hæc sunt secundum Lucium Papam & Clementem atque Anacletum. Ait enim Lucius Papa*

Papa: Urbes & loca &c. In margine est: *Extat apud Stephanum* 1. *epist.* 2. *c.* 5. *Ans. l.* 6. *c.* 128. Et in scholiis: *Loca*] *Hic intitulatur* 80. *distin. &c. Et quidem primates ibi constituuntur ubi olim ponebantur protoflamines gentilium, Archiepiscopi ubi archiflamines, Episcopi ubi eorum flamines &c.* Capitis secundi inscriptio est: *Item Clemens Papa ad Iacobum epist.* 1. *In illis vero civitatibus in quibus olim apud ethnicos primi flamines eorum atque primi legis doctores erant &c.* In margine est: *Leo IX. epist.* 3. *Polyc. l.* 2. *tit.* 22. *Burch. l.* 1. *c.* 155. *Ans. l.* 6. *c.* 113. *Primi flamines*] *Al. Archiflamines.* Distin. 99. cap. 1. inscriptio est: *Unde Anacletus Papa ait ad Episcopos Italiæ epist.* 2. *Provinciæ multo ante Christi adventum tempore divisæ sunt &c.* Et in margine est: *Ivo par.* 5. *c.* 53. *Pann. l.* 4. *c.* 23. Et in Notis: *Hoc caput integrum repetitur a Gregorio VII. lib.* 6. *reg. epist.* 35. *Rothomag. Turonen. ac Senonen. Archiepiscopis scripta, ex qua & originali nonnulla sunt restituta.* Gratiani verba sunt distin. 21. in prin. vers. Horum discretio: *Horum*, inquit, *discretio a gentilibus maxime introducta est, qui suos flamines, alios simpliciter flamines, alios archiflamines, alios protoflamines appellabant.*

(13) Capitis 24. *Qui Presbyterum.* 17. q. 4. in eodem libro inscriptio est: [*Item ex Concilio Moguntino sub Rabano c.* 24.] *Palea.* In margine est: *ext. de pœnit. & remis. c.* 2. *Burc. l.* 6. *c.* 7. *Ivo p.* 10. *c.* 136. In Notis est: *Hæc Palea in uno tantum Vaticano Gratiani codice habetur.* Inscriptio capitis 2. de poenit. & rem. est: *Ex Concilio Moguntinen.* Et in margine est: *Habetur in synodo Maguntina sub Rabano Archiepiscopo c.* 24. *Refert Burch. l.* 6. *c.* 7. *Ivo par.* 10. *cap.* 136. *& Gratianus sive Palea* 17. *q.* 4. *c.* Qui presbyterum.

(14) Ante caput 15. *Nobilis homo.* secunda quaest. 5. in eodem libro haec verba sunt. [*Item in Concilio Triburiensi.*] *Palea.* In margine est: *ext. de pur. can. c.* 1. *Burc. l.* 16. *c.* 19. Et in Notis: *Burchardus etiam citat ex Concilio Triburien. cap.* 10. *& in Triburiensi illo, quod extat impressum, habentur nonnulla ad hanc rem facientia.* Inscriptio capitis 1. de purgan. cano. est:

 Ex

Ex Concilio Triburien. In margine haec sunt: *Referunt Burch. l. 16. decr. c. 19. & Grat. sive Palea 2. q. 4.* (scribe 5.) *c. 15. & habetur c. 1. tit. de purg. vulg. in 1. compil.*

(15) In eodem libro Romano inscriptio cap. 25. *Statuit quoq. 2. q. 5.* haec est: *Item in eod. c. 14.* hoc est, in Salegunstadiensi Concilio. In margine est: *Burch. ibid.* (id est in fine operis) *Ivo p. 15. c. 180.* Inscriptio capitis 23. e. q. est: *Contra in Concilio Vormaciensi c. 15. Saepe contingit &c.* Et in margine: *Burc. l. 11. c. 66.* In Notis: *Sic expleta Missa*] *In hoc capite addita sunt nonnulla verba ex Concilio, quae a collectoribus videbantur omissa. Sed hoc loco satis visum est varietatem indicare. Nam in Concilio ipso sic legitur*: Et sic in ultima Missae celebratione, pro expurgatione sua corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi percipiant, quatenus ita inde innocentes se esse ostendant.]

(16) Gratiani verba sunt ante caput quintum distin. 95. in Gregorianis libris: *Item Hieronymus ad caput primum epistolae ad Titum, ad ea verba*: & constituas. *Olim idem erat Presbyter qui & Episcopus.* In margine est: *Idem ergo est Presbyter.* Et: *Ans l. 7. cap. 127. Poly. l. 2. tit. 39.* Rubrica scriptum est: *Presbyter idem est qui Episcopus, ac sola consuetudine praesunt Episcopi.* Haec miror non fuisse notata.

DE BEATI ANTONINI CENSURA in Gratianum, & de Romanorum selectorum sententia.

Dialogus decimussextus.

A. QUID est quod dicebas beatum Antoninum in Gratiano reprehendere? Habesne ejus librum? B. Et librum habeo & schedam locorum, quae selecti quidam viri Ro-

Romae notarunt. A. De ſingulis ab Antonino ſcriptis videamus quid ille dixerit, quid mox Romani addiderint. B. Beatus Antoninus Florentinus, ut noſti, antiſtes in Summae majoris quarta parte titulo XI. cap. IIX. poſt Petri Lombardi Pariſienſis Epiſcopi, quem Magiſtrum ſententiarum appellant, XIV. articulos perſcriptos, in quibus communiter non tenetur, de Gratiano ſic ait: *In decretis quædam ponit Gratianus quæ non tenentur, quædam alia a Conciliis vel Summis Pontificibus edita, quæ ſunt revocata ſeu immutata per conſuetudinem generalem contrariam & abrogata*. Mox addit exemplum jejunii quadrageſimae, quod Clerici ſervare tenebantur a ſexageſima, hodie non ſervant, ſed initium faciunt jejuniorum ut laici. A. Hoc idem Gratianus ait diſtinctione quarta, excepta voce *ſexageſima*, pro qua vocem *quinquageſima* ſubſtituit. B. Romanis videbatur tollendas eſſe has voces Gratiani *jejunandi propoſitum ſuſciperent &c.* quod non diſplicet. Damaſus in Teleſphoro ait: *Hic conſtituit ut ſeptem hebdomadis ante Paſcha jejunium celebraretur*. Et Ambroſius in ſermone non edito de ſexageſima: *Quadrageſima*, inquit, *ſex ſeptimanas habet; cui addidit Teleſphorus Pontifex ſeptimam hebdomadem, & vocatum eſt hoc tempus quinquageſima*. Quae verba etiam Anſelmus *a* refert. A. Id ſtatutum eſſe Clericis dicendum eſt ex Teleſphori epiſt. I. cujus verba referunt Ivo *b* & Anſelmus *c* & liber Caeſarauguſtanus *d* & Tar-

Diſt. 4. *c.* 3 & 4. & *ult. cap.* 3. *p.* Leges. *diſt.* 4.

Diſt. e. c. 5. Quadrageſima.

a *Anſ. lib.* 7. *cap.* 166.

b *Ivo li.* 2. *ti.* 14. *c.* 1. *pan.* & *par.* 4. *c.* 25. *dec.*

c *Anſ. lib.* 7. *c.* 165.

d *Cæſ. lib.* 21. *c.* 20.

e Tarr. lib. 4. c. 60.
f Dist. 4. c. 4. Statuimus.
g De consecr. d. 3. c. 1. & 3. Rogationes.
h Burc. lib. 2. c. 77.
i Ivo par. 4. c. 14. dec.
k Capit. lib. 1. c. 164. & lib. 2. c. 35. & lib. 6. c. 186.
l Ivo par. 4. c. 11. dec.
m d. c. 186.

raconensis *e* & Gratianus *f*. (1) B. Alterum exemplum adfert Antoninus de rogationum diebus, quibus erat ab operibus cessandum & jejunandum ex Conciliis Lugdunensi & Aurelianensi, quae refert Gratianus de consecratione dist. III. c. I. & III. *g*. A. Concilium Lugdunense non exstat, sed refertur a Burchardo *h* & Ivone *i*. Et in Concilio Maguntino cap. XXXVI. idem fere statuitur, sed nihil de rogationibus dicitur: neque aperte in Capitularibus Caroli & Ludovici *k*. Sed Aurelianense Concilium de rogationibus ita statuit cap. XXIX. in Coloniensi editione, in collectione Isidori Mercatoris capit. XXIV. *Rogationes, id est, Litanias ante Ascensionem Domini placuit celebrari, itaut præmissum triduanum jejunium in dominicæ ascensionis solemnitate solvatur.* B. Romani varietatem notarunt: pro *præmissum* alibi scriptum *post Missam*, quae mihi scriptura non probatur, licet eam Ivo *l* adgnoscat. C. Quaenam est Dominica Ascensionis, an quae post Ascensionem est, an ea quae Ascensionem praecedit? B. Neutra in hoc capite; sed dominicae ascensionis solemnitas dicitur ipsa dies Ascensionis Domini. C. Cur libro VI. Capitularium dicitur *m*: *Post Dominicam dies tres. In Ascensione Domini diem unum?* B. Suspicor desiderari literam V. post vocem *Dominicam*, ut significetur *post Dominicam quintam.* A. Placet opinio tua. Et lib. I. Capitularium Litania major ante Ascensionem Domini constituitur. Sed perge quod coeperas. De

his

his enim rogationibus recte Antoninus notat aliud in his Conciliis praescribi quam quod usus receperit. (2) B. Idem inquit de hebdomada sancta & hebdomada Paschae, quae erant in praecepto quoad cessationem ab operibus, ut in dicto Concilio Lugdunensi. A. De hebdomade sancta nihil Gratianus retulit: nihil ante eum Burchardus & Ivo: nihil est in dicto Concilio Maguntino, neque in Capitularibus. De paschatis hebdomade omnes fere eadem scribunt. In Concilio tamen Maguntino quatuor dies tantum cum omni honore celebrari decernitur. At feria quinta dicitur licentiam esse arandi ante Missam, & seminandi & hortum & vineam excolendi & sepem circumcludendi: ab alio opere cessandum. Post Missam vacandum ab omnibus. B. Post haec de literis dimissoriis refert quae Gratianus dist. LXXIII. diligenter scripsit, quae nomine Attici Constantinopolitani Episcopi in Conciliis sunt post Chalcedonensem synodum. Eadem referunt Ivo *n* & Anselmus *o*. Sed & formulas earum literarum, quas Gratianus conscripsit habent Burchardus *p*, Ivo *q*, & Anselmus *r*, qui alias quoque addunt, & Romani alias se pollicentur adjecturos. Haec quasi usu abrogata improbat Antoninus, quod ad eam formulam attinet, quae tradita dicitur in synodo Nicaena literis quibusdam Graecis adjectis. Ipsas literas dimissorias necessarias esse ait Clericis peragre profecturis, ut distin. LXXII. cap.I. *s* in quo multorum negligentiam reprehendit.

De consec. d. 3. c. 1.

Dist. 73. in princ.

n *Ivo par. 6. c. 433. decr.*
o *Ans. lib. 6. c. 116.*
p *Burc. lib. 2. c. 227.*
q *Ivo par. 6. c. 434. & 435. decret.*
r *Ans. lib. 6. c. 117.*

s *Dist. 72. c. 1.*

dit. A. Laudo id quidem. Sed ex veteri formula duo elicio. Alterum est, Episcopis linguae Graecae cognitionem fuisse necessariam; alterum, tempore Nicaenae synodi Indictionis numeros in usu fuisse. Indictionis enim mentionem fieri in hac formula video. B. In Ecclesiarum consecratione jubentur Episcopi Graecas literas & Latinas in pavimento scribere. Qui eas ignorassent, quo pacto scripturi fuerant? C. Cum in Graecia Nicaena synodus habita fuerit, mirandum non est Graecis literis jussisse haec conscribi. Quae vero in consecrationibus jubentur fieri, satis esse ajunt si coeperit vel duas literas scribere, quae utrique linguae communes sunt. (3) B. Sequitur de sacramentis a jejunis tantum praestandis in judicio; quod etiam uso abrogatum esse dicitur. A. Quae Cornelio Papae falso adscribunt Burchardus *t*, Ivo *u*, Anselmus *x*, & Gratianus *y*, ut antea diximus *z*, non Cornelii verba sunt, sed Caroli Magni in Capitularibus *a*. quod etiam Ivo *b* adgnoscit. Illic ita scribitur: *Sed & nobis honestum videtur ut qui in sanctis habet jurare, hoc jejunus faciat cum omni honestate & timore Dei.* His verbis, *nobis honestum videtur*, nulla legis coactio est, sed admonitio est non inepta. Quod vero ille *in sanctis* dixit, cur in judicio Antoninus interpretetur, caussam nullam video. (4) B. Additur ab eodem: *In quadragesima, in adventu, in diebus dominicis non exigantur vel exhibeantur sacramenta, sollemnia scilicet, ut in judicio, & similia.* Quod etiam

t *Burc. li.* 12. *c.* 12.
u *Ivo l.* 8. *tit.* 8 *c.* 31. *panor. & part.* 12. *c.* 69. *decret.*
x *Ans. lib.* 11. *c.* 64.
y 22. *q.* 5. *c.* 16. Honestum.
z *Vide dialog.* 13. *in add.* 9.
a *Capit. lib.* 1. *c.* 63.
b *Ivo d. par.* 12. *c.* 33.

etiam ait esse abrogatum consuetudine. A. Plenius haec, ni fallor, Burchardus *c* & Gratianus *d* ex Concilio apud sanctum Medardum, & sine inscriptione liber Tarraconensis *e*. Sed fontes non inveni. *A septuagesima usque ad octavam Paschae, ab adventu Domini usque post consecratos dies*, (Sic enim illi duo habent, Gratianus *usque ad octavam Epiphaniae*) *& in jejuniis quattuor temporum, & in Litania majore, & in diebus rogationum, & in diebus dominicis nisi de concordia & pacificatione nullus super sacra jurare praesumat.* (5) B. Vis dicam libere quod sentio? A. Dicas licet. B. Haec & alia quaecunque ex incertis libris sumpta, pro non scriptis habeantur. A. Censura gravis est tua. Sed Antonini cetera redde. B. *Multa*, inquit, *antiquo jure edita, quae Gratianus notat: postea immutata sunt. ut de electione Romani Pontificis, item de aliorum Episcoporum electione. Namque non soli Cardinales olim Pontificem eligebant, neque soli Canonici Ecclesiae cathedralis Episcopum, sed adhibebantur alij religiosi viri; & a Metropolitanis confirmabatur electio antequam Romani Pontifices Ecclesiarum cathedralium provisiones sibi reservassent.* A. Nota res est, & de his plura in Gregoriana & aliis collectionibus dicuntur. Ex quibus apparet multa esse apud Gratianum supervacanea: sed eadem antiquitatis cognoscendae caussa legenda sunt. B. Sequitur de aetate ordinandorum, & de intervallo servando in ordinatione. A. Haec etiam varie constituta sunt;

c *Burc. li.* 12. *c.* 20.
d 22. *q.* 5. *c.* 17. Decrevit.
e *Tarrac. lib.* 5. *cap.* 7.

neque ullum crimen est Gratiani, si aliud posteriori saeculo visum est constituere, sive in Viennensi Concilio a Clemente V. sive in Tridentino sub Pio quarto. B. Idem dicturus es de gradibus consanguinitatis & affinitatis prohibitis matrimonio conjungi; quod non est a Gregorio IX. *f* immutatum, ut ait Antoninus, sed ab Innocentio III. in Concilio generali Lateranensi capite quinquagesimo. Postea refert illa quae de furto diximus in monasterio facto, ut communicent monachi cum illa contestatione, *Corpus Domini sit tibi hodie ad probationem*, ex Concilio Wormacien. cap. xv. & apud Burchardum *g* & Gratianum *h*. Id male fieri ait Antoninus B. Thomam secutus. Mox verba Concilii Carthaginensis affert, ut sacramenta altaris non nisi a jejunis celebrentur, excepto uno die anniversario, quo coena Domini celebratur. A. Concilii Africani verba sunt cap. IIX. in Corpore canonum, & Carthaginen. III. cap. XXIX. In Isidori collectione, & caput XLI. est Graecis Concilii Carthaginensis. Refert verba eadem Concilium Matisconense II. cap. VI. & Anselmus *i* & Gratianus *k* & liber Caesaraugustanus *l*. B. Exceptionem illam coenae Domini impugnat Antoninus ex verbis Augustini a Gratiano alibi relatis *m* atque ait consuetudine esse derogatum. A. Huc fortasse pertinet quod in Concilio Laodicensi cap. L. statutum est *n*: *Quod non oporteat in quadragesima in ultima septimana quintae feriae jejenium solvere*, & quae

f *c. 3. de consang. & affinit. in 4. col. lect. c.* 8. Non debet. *e. ti. Greg. IX.*

g *Burc. li.* 11. *c. 66.*

h 2. *q.* 5. *c.* 23. Saepe.

i *Ans. lib. 9. c.* 3.

k *De consecr. d.* 1. *c.* 48. Sacramenta.

l *Caes. lib.* 13. *c.* 4.

m *De consecrat. d* 2. *ca.* 54. Liquido.

n *De consecr. d.* 3. *c.* 7. Non liceat. *& cap.* 8. Non oportet.

quae sequuntur. Quod aliis verbis Martinus Bracarensis scripsit cap. L. ut antea dictum est *o*: (6) B. illud quoque praeceptum, ut in eadem die coenae Domini omnes communicarent *p*, (quod non Soteris Papae est, sed Concilii Cabilonensis secundi cap. XLVII. ut alio die a te dictum est *q*) abrogatum esse ait consuetudine. (7) Ut illud etiam Concilii Agathensis cap. XIIX. *Saeculares qui in Natale Domini, Pascha, & Pentecoste non communicaverint, catholici non credantur*. quod etiam Burchardus *r* & Ivo *s* & liber Caesaraugustanus *t* & Gratianus *u* referunt. A. Mihi Augustini oraculum maxime placet *x*: *Cotidie eucharistiae communionem accipere nec laudeo nec vitupero. Omnibus tamen dominicis diebus communicandum hortor.* Innocentii tertii praeceptum in Concilio generali cap. XXI. fuit, ut ad minus in Paschate sacramentum eucharistiae omnes susciperent. *y* (8) B. Illud quod falso Sergio Papae adscribunt Ivo *z* & Gratianus *a*, *Triforme est corpus Domini*, quod Amalarii sive Amilarii *b* est, ex quo capite elicitur partem quandam hostiae servari debere viatici, ut creditur, caussa, abrogatum consuetudine esse ait. (9) Quod vero ex epistola Clementis secunda dicitur, post sumptam eucharistiam aliquot horis esse ab alio cibo abstinendum, quod etiam Burchardus *c*, Ivo *d*, & Anselmus *e*, & Gratianus *f* referunt, id ex B. Thomae sententia ait non esse necessario servandum. (10) Postremo quod ex Concilio Eliberitano

o *Vide dialog.*11.*add.*17
p *De consecr. d.*2. *ca.* 17. In caena.
q *Vid. dial.* 13. *add.* 7.
r *Burc. lib.*5. *c.* 23.
s *Ivo par.* 2. *c.* 33. *decret.*
t *Caes. lib.*11. *c.* 19.
u *De consec. d.* 2. *cap.*19. Saeculares.
x *c.*13.*e.disti.* Cotidie.
y *c.*2. *de paenit. in* 4. *collect.c.*12.*e. ti.* Omnis. *Gregorius IX.*
z *Ivo libr.* 1. *tit.*4.*cap.* 18. *panor.*
a *d. dist.* 2. *c.* 22. Triforme
b *Amal. li.*3. *c.* 35. *de div. offic.*
c *Burc.lib.*5. *c.* 11.
d *Ivo par.* 2. *c.* 21.*decret.*
e *Ans. lib.* 8. *c.* 38. *in add.*
f *d. dist.* 2. *c.* 23. Tribus.

tano

g Burc.lib.5. c. 22.
h Ivo libr. 1. tit.4. c. 29. panorm. & par. 2. c. 32. decr.
i De consecrat.d.2.c.21. Omnis.
k Cæs.lib.11. c. 18.

tano refertur a Burchardo *g* & Ivone *h* & Gratiano *i* & in libro Caesaraugustano *k*; sed in Conciliis non inveni, ut ante communionem a conjugibus se abstineant aliquot diebus, consilium esse, non praeceptum beatus Antoninus ait. (11) De aliis majoribus erroribus alio die, si placuerit, ejus opinionem referam. A. Ita fiat.

ADDITIONES.

(1) DISTINCTIONE quarta, ante caput quartum *Statuimus*, in Romana editione Gratiani verba sunt: *Unde illud Telesphori Papæ, (qui decrevit ut generaliter Clerici a quinquagesima a carnibus & deliciis jejunent) quia moribus utentium approbatum non est, aliter agentes, transgressionis reos non arguit. Telesphorus urbis Romæ Episcopus omnibus Episcopis epist.* 1. *Statuimus ut septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes Clerici in sortem Domini vocati a carne jejunent.* In margine est: *Al. carne & decati a carne jejunent.* In Notitiis. Et: *Ivo par.* 4. *c.* 25. *Pann. l.* 2. *c.* 174. Et in Notis ante caput quartum: *Quinquagesima*] *Post hoc verbum in codicibus impressis sequebatur*, jejunandi propositum susciperent, & a carnibus & delitiis abstinerent. *Sed omnes fere manuscripti habent eo modo quo restitutum est.* Scholium Joannis ridiculum est: *Istud caput non tenet, quia hodie quinquagesima non servatur, cum ipsa celebretur post Pascha. Io.* Capitis quinti e. dist. inscriptio est: *Item Ambrosius in lib. sermonum. Quadragesima sex septimanas habet &c.* In Notis additur: *Sermonum*] *Inventi sunt Romæ in bibliotheca Vaticana & Mediolani in bibliotheca monasterij sancti Ambrosij sermones aliquot manuscripti, Ambrosij nomen præferentes: inter quos est sermo de sexagesima, cujus initium est* Adest tempus, *unde hoc caput sumptum est*. Ante cap. 6. ejusd. dist. *Denique sacerdotes.* quod est extremum, haec verba sunt: *quod B. Gregorius*

rius Augustino Anglorum Episcopo scribit dicens. Et in margine est: *Ivo par. 4. cap. 29.*

(2) Non recte in eodem libro ante distin. 3. de consecrat. posita est inscriptio capitis primi: *Item ex Concilio Lugdunensi.* In margine haec sunt: *Cod. de fer. le. omnes dies. Nou. Leon. 54. Mogunt. 1. cap. 36. Capi. l. 1. cap. 164. & lib. 2. c. 35. Burc. l. 2. c. 77. Ivo p. 4. c. 14. Balsamon ad tit. 7. Nomocanonis.* Inscriptio capitis 8. e. dist. haec est: *Item ex Concilio Aurelianensi cap. 29. Rogationes, id est, Litanias, ante Ascensionem Domini placuit celebrari, ita ut praemissum triduanum jejunium in dominicae Ascensionis solemnitate solvatur.* In margine ad vocem *praemissum*, additur: *Al. post Missam.* Et initio capitis: *Beda de officiis tomo 7. Albinus pag. 67. Burch. l. 13. c. 17. Ivo par. 4. cap. 11.*

(3) Initio distinctionis 73. in eodem libro ut Gratiani verba scribuntur illa: *Qualiter vero commendaticia &c. Debent namque litterae Graece interponi in ea epistola, & non sine causa. Graeca enim elementa &c.* In margine haec sunt: *Ex Attico ad finem Concilij Chalcedonensi. Ans. l. 6. c. 121. Ivo p. 6. c. 433.* Capitis primi inscriptio est: *Exemplar formatae epistolae, quae in Nicaena synodo a* CCCXVIII. *patribus facta est. In nomine patris. π. & filij. υ. & Spiritus sancti α. π. Vualterio Spirensi &c.* In margine est: *Burc. l. 2. c. 227. Ivo p. 6. c. 434. Simile quiddam, multoque magis c. 435.*] In Notis: *Conservet*] *In hoc & sequenti capite ea tantum sunt emendata quae exemplarium auxilio restitui poterant. Ceterum quae hoc loco sequuntur, etiam apud Burchardum sunt depravata. Facile antem restitui possunt ex regulis initio distinctionis traditis. Quibus quidem regulis optime respondet exemplum ab Ivone allatum par. 6. c. 435. si litterae in extremo 434. capitis positae ponantur loco earum quae in ipso 435. afferuntur. Addita enim illis dictione ἀμὴν resultat numerus ibi notatus, id est,* DCCLXXVIII. *Bene etiam procedet exemplum cap. 434. si ubi nunc summa est 1539. sint 1439. Satis sit locum indicasse.* Capitis secundi ejusdem distinctionis inscriptio est: *Incipit epistola formata a* CCCXVIII. *Epis-*

Episcopis & ab Attico Constantinopolitanæ urbis Episcopo edita. Sanctissimo in Christo fratri summa dulcedine charitatis amplectendo &c. In margine est : *Ans. l.* 6. *c.* 121. Et in Notis. *Ab Attico*] *Antea legebatur* Abbatibus. *Restitutus est locus ex conjectura , (quod perraro factum est) quoniam evidenti ratione nitebatur.* Post verbum *Concedat*, ἀμὴν, *vel sic* ϟ, θ] *Addita sunt hæc ex aliquot vetustis exemplaribus , & utrisque istis notis idem numerus* 99. *significatur. In codicibus vero impressis vel nihil erat , vel dictio* Amen *Latine scripta ; in qua nulla est numeri significatio.* Distin. 72. in prin. Gratianus ait : *Dimissorias vero litteras Episcopus , nisi rogatus , non tribuat ; sicut statutum est in synodo habita Romæ. Unde Leo Papa ait* : *Episcopus subjecto &c.* In margine est : *Ans. l.* 6. *c.* 122. Omittitur sumptum esse ex synodo Romana Leonis IV. cap. 18.

(4) Vide addit. 9. dialogi 13.

(5) Inscriptio capitis 17. *Decrevit.* 22. q. 5. in eodem libro Romano haec est : *Unde in Concilio apud S. Medardum habito.* Et in margine est : *Simile quiddam in scedis Capitularium e Gallia missis. Burchardus lib.* 12. *cap.* 20.

(6) De consecrat. distin. 1. cap. 49. Romanis inscriptio est: *Item ex Concilio Africano c.* 8. *Sacramenta altaris &c.* Et in margine est: *Concor. c.* 29. *Concilij Carth. tertij. Ans. l.* 9. *c.* 3. Inscriptio cap. 54 *Liquido apparet.* de consecr. dist. 2. est : *Item Augustinus in libro responsorum ad Ianuarium cap.* 6. Et in margine est : *epist.* 118. *& Beda.* 1. *Corin.* 11. *Ivo p.* 2. *c.* 112. *Pann. l.* 1. *c.* 146. *Alg. l.* 2. *c.* 1. Vide etiam dialogo 11. addit. 17.

(7) Vide dialogi 13. addit. 7.

(8) Ante caput 19. *Sæculares.* de consecr. dist. 2. in editione Romana haec verba sunt : *Item ex Concilio Agathensi c.* 18. Et in margine est : *Burc. l.* 5. *c.* 23. *Ivo par.* 2. *c.* 33. Inscriptio capitis 13. e. dist. haec est: *Item Augustinus de ecclesiasticis dogmatibus c.* 53. *Quotidie eucharistiæ communionem percipere nec laudo nec vitupero. Omnibus tamen dominicis diebus communicandum suadeo & hortor &c.* In margine haec sunt :

ſunt : *Valfridus de rebus eccle. c.* 12. *Sent.* 4. *diſt.* 12. *Algerus l.* 1. *c.* 22. *&* 10. *Poly. l.* 3. *tit.* 16. *Anſ. l.* 9. *c.* 9. *Burc. l.* 5. *c.* 15. *&* 16. *Ivo par.* 2. *c.* 25. *&* 26. *Pann. l.* 1. *c.* 150. Et ver. *Idem epiſt.* 118. *c.* 3. *Dixerit quiſpiam non quotidie &c.* eſt in margine : *Amalarius de eccleſ. offic. c.* 12. *Cabilon.* 2. *c.* 46. *Beda* 1. *Cor.* 11. *& ibi gloſſ. ord. Eugippus.* Et in Notis : *Caput hoc ex duobus B. Auguſtini locis confectum, & in ſummam redactum, ex iiſdem, ubi opus eſſe viſum eſt, & emendatum eſt & auctum. Algerus autem & Valfridus Strabo citant uſque ad verſi.* Idem *ex Gennadio Maſſilienſi Presbytero, quem beatus etiam Thomas quod lib.* 12. *art.* 10. *facit auctorem libri de eccleſiaſticis dogmatibus. Et Platina in vita Symmachi, & Magiſter Sent. lib.* 2, *diſt.* 8.

(9) Capitis 22. *Triforme.* de conſecrat. diſt. 2. in eodem libro inſcriptio eſt : *Item Sergius Papa ait.* In margine eſt : *gloſſa ordin.* 1. *Cor.* 11. *Sent.* 4. *diſt*... *Amalarius l.* 3. *c.* 35. *Alcuinus fol.* 79. *Micrologus c.* 17. *Rabanus de inſtit. cler. c. ulti. Alg. l.* 1. *c.* 19. *Ordo Romanus fol.* 5. *Pann. l.* 1. *c,* 141.

(10) Ejuſdem diſtinctionis ſecundae inſcriptio capitis 23. *Tribus gradib.* in eod. libro haec eſt: *Item ait Clemens Papa epiſt.* 2. Et in margine eſt : *Ordo Romanus fol.* 87. *Polyc. l.* 3. *tit.* 16. *Burch. l.* 5. *c.* 11. *Ivo par.* 2. *c.*21. *&* 64. *&* 86. *Pann. l.*1. *c.*149.

(11) In eodem libro capitis 21. *Omnis homo.* ejuſdem diſtinctionis inſcriptio eſt : *Item ex* Concilio *Eliberitano.* In margine eſt : *Burch. l.* 5. *c.* 22. *Ivo par.* 2. *c.* 32. *Pann. l.* 5. *c.* 152. In Notis : *Nec inter*] *Hæc uſque ad finem abſunt hoc loco a Burchardo & Ivone, ſuntque ſumma quædam capitis* Saeculares. *ſupra ead.*

De

DE ALIIS MAJORIBUS ERroribus Gratiani ex beati Antonini ſententia.

Dialogus decimusſeptimus.

A. QUANTUM ego praevideo, periculum eſt C. ne hic nobis totum Gratianum de manibus auferat. C. Quid ita? A. Quia hac ſola machina beati Antonini adhibita, magnam noſtri praeſidii partem expugnavit. C. Magis mihi viſus eſt adhuc de re ſatis nota egiſſe, quam illi facile conceſſerimus, eſſe apud Gratianum non pauca moribus non recepta, aut contrariis conſtitutionibus abrogata. B. Majora ſunt quae molior. Oſtendam enim illum hominem ſtupidum fuiſſe, multiſque in rebus nihil vidiſſe. C. Ain vero? B. Audies quid ſanctiſſimus vir de hoc homine dicat. In primis notat, quod etiam Joannes Teutonicus fecit, Gratianum dixiſſe perplexo inter duo mala, hoc eſt, peccata, licere minus eligere, idque perpetrare. Atqui nunquam cogitur quis peccare, nec poteſt eſſe perplexus neceſſario. Ergo falſum eſt licere alicui minus peccatum eligere. Id confirmat Hieronymi & Auguſtini & beati Thomae verbis. A. Quibus verbis utitur Gratianus? B. *Item adverſus naturale jus nulla diſpenſatio admittitur, niſi forte duo mala ita urgeant ut alterum eorum neceſſe ſit eligi. Unde in Concilio*

Diſt. 13. in princ.

cilio Toletano IIX. *cap.* II. *sic legitur : Duo mala &c. Item Gregorius in moralibus : Nervi testiculorum Leviathan &c.* A. De duobus malis, non de duobus peccatis Gratianus loquitur. B. At in verbis Toletani Concilii, & beati Gregorii, quibus suam opinionem fulcire nititur, invenies duorum peccatorum mentionem. A. Illos igitur accusa, non Gratianum. Nam de duobus malis quae peccata non sint vera est Gratiani sententia. Et praestat amittere brachium quam caput, & incidere in manus Dei quam hominum; & his sexcenta sunt similia. B. At postea distinctione XIV. sic Gratianus ait: *Verum hoc ita in una eademque persona intelligitur. Ceterum an in diversis eadem dispensatio locum habeat, videlicet ut committamus minora, ne alij gravioribus implicentur, merito quæritur.* Non tibi videtur affirmare quod isti dicunt? A Mihi aperte id dicere non videtur, sed in eam sententiam inclinare, & lectorem eo laqueo induere, quo se non facile liberet. B. Id mihi satis est. (1) Sequitur illud de Presbyteris, ut possint ex consuetudine, si urgeat necessitas, & Episcopi absint, chrismate pueros in fronte signare. Id falsum esse ait post Joannem & beatum Thomam & alios Theologos. Verba Gratiani distinctione XCV. haec sunt: *Sed istud Gregorij pro scandalo sedando semel concessum legitur. Illud autem Leonis Papæ & Gelasij usu approbante prævaluit, nisi forte ubi aliquorum consuetudo hoc admisit ut in absentia Episcopi, extrema necessitate cogente*

1. Paral. 21.

Dist. 14. *in prin.*

Dist. 95. *c.* 2. *p.* 1.

gente, ex concessione Gregorij, Presbyteri baptizatos in frontibus liniant, probibitio vero Leonis & Gelasij in eo casu intelligatur, cum Episcopi praesentes sunt, vel cum non cogit ultima necessitas. A. Displicent haec omnia. Namque ordinarii ministri hujus sacramenti sunt Episcopi, ut in Concilio Tridentino dicitur. (2) B. In notoriis sive manifestis non requiri ordinem judiciarium *a* reprehendit Antoninus, quasi non semper verum sit, sed aliquando, ut notat Joannes Teutonicus. Item quod postea Gratianus dicit *b*: *Aliquando evidentia ipsa operis reum esse testatur, quando opere publico crimen suum confitetur. Tunc, post secundam & tertiam correctionem, sine examinatione damnandus est, si incorrigibilis extiterit.* Neque enim in his notoriis requiritur admonitio, sive correctio, aut forte correptio. (3) A. Haec levia sunt. B. Illud gravius est, quod anathema in verberantes Clericos *c* interpretatur separationem a sacramentis & ab ingressu Ecclesiae, non a communione fidelium *d*, quod Joannes etiam notat. A. Calumniam mihi pati videtur Gratianus. Non enim id aperte dixit. Immo inter excommunicationem & anathema prius hanc differentiam statuit, quam ego minime probo; ut anathema sit cum separatur quis a consortio fidelium, excommunicatio cum se quis separat, aut a superiore separatur ab ingressu Ecclesiae & a communione Eucharistiae, ut poenitentibus evenit. B. Inconstantiae crimen effugere non potest. Quod

a 2. *q.* 1. *c.* 14. Prohibentur. *in fine.* & *cap.* 16. Quae Lotharius *p.* 1.
b *c.* 20. Deus. *p.* Quando. *c.* *q.*
c 17 *q.* 4. *c.* 29. Si quis.
d 11. *q.* 3. *c.* 24. Ad mensam. *p.* Evidenter.

Quod enim de excommunicatione dixerat, id de anathemate in hoc crimine interpretatur. (4) Sequitur illud de interpretatione horum verborum Gregorii: *Sententia pastoris, sive justa, sive injusta, timenda est. Contingit*, inquit, *aliquando ut adulter sententiam pro sacrilegio reportet, cujus reatum in conscientia non habet. Hæc sententia, etsi injusta sit, tamen juste ab eo reportata est, quia ex reatu adulterij jamdiu apud Deum excommunicatus fuerat. Et in hoc casu intelligenda est illa auctoritas Gregorij: Sententia pastoris &c.* Hoc & Joannes & Antoninus improbant: qui volunt ut quamvis sit injusta, nisi post appellationem lata sit, vel contineat intolerabilem errorem, a judice suo lata, eum liget, & ab eo servanda sit. A. Servandam esse publice non negarem; ligare eum apud Deum dubito. Illa tamen Gregorii verba placent: *Qui sub manu pastoris est, ligari timeat vel injuste; nec pastoris sui judicium temere reprehendat; ne etsi injuste ligatus est, ex ipsa tumidæ reprehensionis superbia, culpa, quæ non erat, fiat.* (5) B. Illud etiam reprehendunt, quod dixerit Orientis Clericos, qui uxores habeant, habere etiam bona propria posse, quibus uxoribus & filiis consulant; sic etiam his qui in Occidente filios ex legitimo matrimonio habent, sive uxoribus vivis continentiam professis, sive mortuis; non vero licere his Clericis, qui ab infantia sacrae militiae traditi sunt, nisi forte retinendo sua, a sumptibus Ecclesiae abstineant. Contra autem

11.q.3.c.1.& c. 77. Non solum. p. 1.

12.q.1.c2.24. Praecipimus. p. Sed notandum.

 tem

tem illi ſtatuunt omnibus Clericis licere habere propria, niſi eis renuntiaverint, ut regulares, vel qui voto ſe aſtrinxerunt paupertatis, vel in primitiva, ut ajunt, Eccleſia, quorum erant bona communia. Hunc errorem in Notis quoque ſelectorum virorum invenio reprehenſum. A. Jure quidem reprehenditur. Sed & Chriſtum Dominum & Apoſtolos propria bona habuiſſe declaraſſe videtur Joannes XXII. duabus conſtitutionibus *e*. (6) B. Poſt haec, ut imperfecte docens reprehenditur in quaeſtione, An liceat Clericis in judicio ſua repetere *f*, quod dixerit licere pro damno vitando, non pro lucro quaerendo, aut pro communibus ſuarum Eccleſiarum rebus ſtare in judicio, eaſque defendere; veriuſque eſſe eos Clericos qui habere poſſunt propria bona, poſſe etiam ea repetere in judicio; alios nomine monaſteriorum ſuorum, ſi praeſunt eis; minores, mandato ſuperiorum. (7) A. Leve etiam hoc eſt crimen. B. Sequitur illud, quod ex jure civili ſumptum eſt, ſufficere bonam fidem in praeſcriptione triginta annorum initio poſſeſſionis, licet poſtea quis mala fide poſſederit *g*. Mendoſe tamen Gratiani locus refertur a beato Antonino; quod etiam in aliis quibuſdam accidit. A. Innocentius III. in Concilio generali Lateranenſi cap. XLI. ſic ait *h*: *Oportet ut qui præſcribit, in nulla temporis parte rei habeat conſcientiam alienæ*. (8) B. Si poſt votum ſimplex caſtitatis jurat quis aliquam ducere uxorem, ſacramentum illicitum eſſe faten-

e Cum inter. *& extra.* Quia quorundam. *Io.* 22.

f 14. *q.* 1. *c.* 1. *p.* 1.

g 16. *q.* 3. *c.* 15. Placuit. *p.* Praeſcriptionum.

h *ca.* 3. *De præſcr. in* 4. *collect. & c. ult. eo. tit. Gregorius IX.*

tentur Gratianus & Antoninus; sed servare hoc sacramentum non vetari, poenitentia de voti fractione indicta, ait Gratianus: quod verum esse consummato matrimonio Antonino placet. Namque si non consummaverit, prohibetur servare id sacramentum, & peccat, inquit, mortaliter. A. Vide Caelestini III. rescriptum; quod Gratianus videre non potuit. B. Illud quoque post beatum Thomam notat dixisse Gratianum, posse quem jurare ne Clerici tonsuram, neve monachi habitum unquam accipiat; ac si juraverit, servandum esse. Illicitum esse jusjurandum eis videtur, & peccasse jurantem, quod obicem, inquiunt, opposuit Spiritui sancto. A. Verum mihi esse videtur quod dicunt. Sed Gratianus de eo loquitur, qui cogebatur a parentibus alterutrum facere, qui sine ullo peccato potuit jurare se id non facturum, invitum scilicet. (9) B. Quod sequitur, omitti potuisset: sed ne quid relinquam, dicam. Gratianum & Joannem Teutonicum notat Antoninus, quod affirmasse videantur, eum qui cogit aliquem falso jurare, aut exigit ab eo jusjurandum, ita peccare ut is qui pejerat. Sed id verum esse ait cum scit, aut probabiliter credit falsum illum juraturum. Judex quoque exigens sacramentum, juris ordine observato, sive per se, sive parte petente, non peccat, etsi sciat vel credat illum falso juraturum, ut beatus Thomas scribit. (10) A. Cetera alterius actionis sint.

22. q. 4. c. ult. p. Unde datur *& p.* Est etiam.

ca. 2. Qui cleri. vel vov. *in.* 2. *collect. & c.* 6. Rursus. *e. tit. Greg. IX.*

22. q. 5. in prin.

ADDITIONES.

(1) GRATIANI verba ſunt in editione Romana diſtin. 13. in principio : *Item adverſus naturale jus nulla diſpenſatio admittitur, niſi forte duo mala ita urgeant ut alterum eorum neceſſe ſit eligi. Unde in Concilio Toletano 8. c. 2. legitur. Duo mala licet ſint cautiſſime præcavenda &c.* In margine eſt : *Ivo p. 12. c. 16. Pann. l. 8. c. 119.* Et in Notis : *In ipſo Concilij capite multa antecedunt & ſequuntur quæ perlegenda ſunt.* Item diſt. 14. in principio Gratianus ait : *Verum hoc in una eademque perſona intelligitur. Ceterum an in diverſis eadem diſpenſatio locum habeat, videlicet ut committamus minora, ne alij gravioribus implicentur, merito quæritur.*

(2) Verba etiam Gratiani ſunt diſt. 95. cap. 2. *Presbyteros.* par. *Sed iſtud.* in editione Gregoriana, ut in ipſo dialogo relata ſunt.

(3) Haec ejusdem Gratiani verba ſunt in eodem libro ante caput 15. *Manifeſta.* 2. q. 1. *Verum hæc de illis intelligenda ſunt quorum crimina ſunt occulta. Ceterum quæ manifeſta ſunt, judiciarium ordinem non requirunt. Unde Ambroſius : Manifeſta accuſatione non indigent.* In Notis additur : *Ivo in epiſtola ad Hugonem, quæ incipit* Litteras v. p. *ſic ait :* Manifeſta autem accuſatione non indigere teſtatur beatus Ambroſius ſuper epiſtolam ad Corinthios ita dicens de eo qui cum noverca [Judicis non eſt, &c.] *ut infra c.* De manifeſta.] Item cap. 16. *Quæ Lotharius.* par. 1. e. q. haec etiam Gratiani verba ſunt : *In manifeſtis enim calliditate accuſantium non opprimitur reus &c. atque ideo in talibus judiciarius ordo non requiritur.* Et cap. 20. *Deus omnipotens.* par. *Quando autem.* ita Gratianus ſcribit : *Aliquando evidentia ipſa &c.* ut in dialogo.

(4) Sunt etiam haec ejuſdem Gratiani verba in eodem libro 11. qu. 3. c. 24. *Ad menſam.* par. *Evidenter. Hæc ſententia excommunicatio vocatur : quæ a communione corporis & ſanguinis Chriſti notatum prohibet*

hibet &c. Qua ſententia non ſeparatur quis a conſortio fidelium. Eſt & alia ſententia, quæ anathema vocatur: qua quiſque ſeparatur a conſortio fidelium. de qua ſupra. [Cum excommunicatis nolite communicare] &c. Et poſtea: *Iuxta igitur hanc diſtinctionem intelligenda eſt illa auctoritas Innocentij Papæ ſecundi [Si quis ſuadente diabolo &c.] ut infra in cauſa [Quidam presbyter.]* (in margine eſt: 17 *q.* 4.) *ut juxta etymologiam vocabuli, anathemati, id eſt, ſeparationi ſubjaceat qui in edictum illud inciderit, qui a corpore & ſanguine Chriſti & ab ingreſſu Eccleſiæ ſe alienum facit, qui impias manus in Clericem* (Scribe *Clericum*) *injicere auſus fuerit, qui etiam a nullo Epiſcoporum abſolvi, id eſt, more pœnitentium reconciliari poterit, niſi primùm apoſtolico conſpectui ſe repræſentare curaverit.*

(5) In eadem cauſſa 11. q. 3. ante cap. 1. verba Gratiani ſunt in eodem libro: *Sed quod ſententia Epiſcopi, ſive juſta, ſive injuſta fuerit, timenda ſit, Gregorius homilia* 26. *in evangelia teſtatur dicens: Sententia paſtoris, ſive juſta ſive injuſta fuerit, timenda eſt.* In Notis additur: *Ipſa prorſus B. Gregorij verba leguntur infra ead. c.* Non ſolum. *verſ.* Vtrum juſte.] Ejuſdem Gratiani verba ſunt cap. 77. *Non ſolum.* par. 1. e. q. *Cum ergo ſententia ex ordine injuſta eſt, nec tunc ab ea recedendum eſt: quia etiam antequam ſententia daretur in eum, pro qualitate reatus ſui ligatus apud Deum tenebatur. Contingit aliquando &c.* ut in dialogo. Et poſtea: *Paſtor ergo vel abſolvere indiſcrete timeat vel ligare. Is autem qui ſub manu &c.* ut in ipſo dialogo.

(6) Gratianus ita in eodem libro ſcripſiſſe dicitur 12. q. 1. c. 24. *Præcipimus.* par. 1. *Sed notandum eſt Epiſcopos orientales uxores habere & filios, quoſdam autem ex noſtris partibus, cum in laicatu ſive in minoribus ordinibus conſtituti habeant uxores & filios, ſive morte uxoris interveniente, ſive continentia pari voto ſervata, ad ſacros ordines accedere. His omnibus conceditur habere propria ad ſuos & ſuorum uſus. Qui autem ab infantia ſacræ militiæ traditi ſunt, nullo modo eis permittitur habere propria; quia nulla eſt eis*

 excu-

excusatio proprietatis ; nisi fortasse retinendo sua , a sumptibus Ecclesiæ abstineant .

(7) Idem Gratianus ait in eodem libro 14. q. 1. c. 1. par 1. *Prohibetur perfecto in judicio stare captando lucrum , sed non evitando damnum . Vel aliter. Aliud est sua possidere , aliud est communium procuratorem esse . Canonici non possideant sua , quia res Deo oblatæ non sunt alicujus . Utuntur enim rebus Ecclesiæ , non ut suis , sed tanquam ad dispensandum sibi creditis &c.*

(8) Verba etiam Gratiani sunt in eodem libro 16. q. 3. c. 15. *Placuit.* par. *præscriptionum : Bona vero fidei non ad tractum medij temporis sed ad initium possessionis refertur. Sufficit enim in initio cuique bona fide possidere cœpisse , etiamsi medio tempore scientiam rei alienæ habuerit .* In margine est : *Al. conscientiam.*

(9) Haec etiam in eodem libro ejusdem Gratiani verba sunt 22. q. 4. c. ult. par. *Unde datur : Aliquando namque juramento deest justitia ; veluti cum quispiam post votum castitatis ducit uxorem , juramento firmans nunquam se ab ea discessurum. quod quamvis illicitum sit , quia justitia sibi probatur deesse , tamen auctoritate Augustini servari præcipitur .* Et postea : *Est etiam id quod juratur aliquando vitiosum, non natura sui , sed ex causis extra venientibus ; veluti cum aliquis post votum castitatis jurat alicui se habiturum eam in conjugem . Conjugem namque habere , in se ipso malum non est : tamen huic ex voto perniciosum est . Hoc autem juramentum , etiamsi illicitum sit, non tamen servari prohibetur : sed de violatione voti pœnitentia sibi jubetur indici .* Et vers. *Ex modo : Veluti dum aliquis a parentibus coactus ut clericatus tonsuram vel religionis vestem suscipiat , se neutrum facturum juramento firmaverit . Hoc quamvis aliquibus videatur reprehensibile , quia opus charitatis juramento se non facturum promisit , nulla tamen auctoritate servari prohibetur &c.*

(10) Illa quoque Gratiani verba sunt in eodem libro 22. q. 5. in principio : *Quod autem quinto loco quæritur , si licitum esset quod Archidiaconus juraverat , an Episcopus esset reus perjurij qui ad pejerandum*

Ar-

Archidiaconum cogebat, facile poteſt diſcerni. Si enim conſentiens pari pœna cum faciente puniendus eſt, multo magis ille qui cogit, reus admiſſi criminis probatur.

DE EADEM RE.

Dialogus decimusoctavus.

C. Quid illud eſt, quod apud Gratianum legitur ex Nicolai reſponſo ad conſulta Bulgarorum: *A quodam Iudæo, neſcitis utrum Chriſtiano an pagano, multos in patria veſtra baptizatos aſſeritis.* Quo pacto is qui Judaeus erat potuit paganus eſſe, aut de eo, quem certum erat Judaeum eſſe, dubitabatur num Chriſtianus eſſet an paganus? A. Conſuluiſti fontes ejus capitis? Nuper enim prodierunt illa Nicolai reſponſa. C. Conſului. Caput eſt centeſimum quartum, non tertium, ut Demochares edidit. Varietas verborum nulla eſt, neque etiam apud Ivonem Carnotenſem *a*. A. In libro Caeſarauguſtano *b* inveni *A quodam viro*, pro *A quodam Iudæo*, ſcriptum; quod mihi vehementer placuit. Sunt qui putent illum Iudaeum natione fuiſſe, non religione. C. Id mihi non fit veriſimile. (1) Sed cur magis credendum eſt huic libro quam fontibus ipſis? A. Quia non ſunt ipſi fontes, ſed fontium imagines. Idem de veteribus libris dicendum eſt; in quo plerique falluntur. Dum enim putant ſatis eſſe, ſi quid in veteri libro invenerint, referre, etiam ea quae recte edita ſunt mutare audent.

De conſec. d. 4. c. 24. A quodam.

a *Ivo lib. 1. tit. 2. c. 22. panorm. & part. 1. c. 148. decr.*
b *Cæſ. lib. 12. c. 62.*

dent. Sed multo tutius est probare prius omnia, & cum priori & posteriori sententia conferre. Et quia de falsis inscriptionibus aliis diebus actum est, vide quid in hoc eodem libro Caesaraugustano, & in alio veteri legi Syricio Papae adscriptum: Vino aegrotum baptizari posse, modo in nomine Trinitatis baptizetur. C. Hoc Ecclesia catholica non recepit. B. Neque Syricius hoc unquam dixit, sed vanus aliquis semipaganus. Quid illud quod apud Ivonem *c* inveni ex Augustini libris *d* acceptum, *Concilium Sardicense Concilium Arianorum fuit?* A. Ego id non apud Ivonem solum, sed etiam in aliis libris legi *e*; & aut Augustinum falso deceptum fuisse putavi, aut ea verba non esse Augustini. Et in Africa fuisse id Concilium non rejectum apparet ex Concilio Carthaginensi primo cap.v. *f* in quo sanctissimum Concilium appellatur; licet sextae synodi patres, in quibus ipse Aurelius Augustinus fuit, non adgnoverint duos esse ejusdem Concilii canones, qui a Legatis Romanis Concilii Nicaeni esse dicebantur. Mitto quod in Corpore canonum, & in omnibus Graecis & Latinis collectionibus Conciliorum habeantur, & in Leonis IV. epistola inter eos numerentur, per quos judicant & judicantur Episcopi. (2) Sed quo progredimur? Redeamus ad Antonini notas. B. Non multa reliqua sunt. Quorum primum est de differentia ejus, qui veterem haeresim defendit, & ejus qui novam suscitat: illum excommunicatum esse & suspensum ab exe-

Caes. lib. 12. *c.* 9.

c *Ivo par.*4. *c.* 80. *dec.*

d *Aug. contra Cresconium lib.* 3. & 4.

e *Caes. lib.*1. *c.* 47.

f *Dict.*71. *c.* 6. Privatus. *al.* Primatus.

*Distin.*20. *c.* 1.

24. *q.* 1. *in prin.* & *c.* 4. Audivimus. *p.* 1.

executione ordinis & jurisdictionis, & sic neminem posse excommunicare; de alio Gratianus dubitat, quia toleratur & non rejicitur ut excommunicatus, & sic valent ab eo gesta. Joannes & Antoninus omnes esse excommunicatos affirmant, & neminem posse excommunicare, licet alia gerat dum toleratur. A. Non id aperte Gatianus dicit quod isti notant. Servandæ autem sunt Lucii tertii & Innocentii tertii constitutiones. (3) B. Quaedam postea notat beatus Antoninus; sed oblitus est locum certum indicare, in quo ea Gratianus scripserit. Sunt autem ea quae refert distinctione quinquagesima, non in eadem illa caussa XXIV. in qua superiora continebantur. Quaeritur de lapsis post baptisma in aliquod crimen, & poenitentibus, an possint ad ordines sacros & dignitates vel parochias promoveri, aut jam promoti permanere post crimina in eisdem, & ad alia promoveri queant. Refertur Gratiani distinctio, ut si vere eos poeniteat, utrumque possint; si ficte, neutrum possint. Objicit hic noster exceptionem de his criminibus, quae inducunt irregularitatem. Neque enim poenitere satis est, sed superioris dispensatio est necessaria. Alia distinctio Gratiani est, si crimina sunt occulta, tunc possint promoveri; si manifesta, non possint. Sed eodem modo addatur exceptio irregularitatis; & ex qualitate criminum cognosci poterit an requiratur dispensatio, & an dispensare debeat Episcopus vel Pontifex Romanus. A. Hoc ipsum gratia-

cap. Ad abolendam. *& c.* Excommunicamus. *De hæret.*

Dist. 50. *c.* 24. Sacerdos. *p.* Quomodo.

*cap.*32. Presbyteros *in fine. c. dist.*

tianus fateretur. (4) B. Capitale crimen extremo loco positum est adversus Gratianum de poenitentiis distin. 1. & ejus fratrem, ut vulgus putat, Petrum Lombardum, quem Magistrum sententiarum appellant. Ambo enim fratres quaestionem proponunt an sit necessaria oris confessio, quam sacramentalem vocant, ad remissionem peccatorum, vel sola contritio cordis & secreta satisfactio sufficiat, etiamsi copia vel facultas adsit Presbyteri. Neuter solvit quaestionem: immo Gratianus multis in utramque partem relatis ait: *Cui autem harum potius adhærendum sit, lectoris judicio reservatur. Utraque enim fautores habet sapientes & religiosos viros.* Mox addit Theodori Cantuariensis verba: *Quidam Deo solummodo confiteri debere peccata dicunt, ut Græci: quidam vero sacerdotibus confitenda esse percensent, ut tota fere sancta Ecclesia*, & quae sequuntur. A. Cabilonensis Concilii secundi sub Carolo verba sunt cap. XXXIII. Referunt etiam Capitularia *g* & Burchardus *h* & Ivo *i*. Sed hi duo ut Gratianus. Capitularia & Concilia carent illis verbis *ut Græci*; item illis *ut tota fere sancta Ecclesia*. Et Gratianus quaestionem aliis verbis proponit. Neque enim is illa addit *cum facultas adest Presbyteri*. Et cum haec quaestio ante Innocentii tertii in Concilio generali cap. XXI. constitutionem proposita fuerit, a beato Thoma & Antonino uterque frater crimine liberatur, non quod sacramentum poenitentiae non sit a Christo institutum, cujus

De pæn. d. 1. *c.*88. Quamvis. *p.* Quibus. *& c.ult.*

g *Capit. lib.* 7. *c.*58. *in addit.*
h *Burc. lib.* 19. *cap.*145.
i *Ivo part.* 15. *c.* 155. *decret.*

De pœnit. & remiss. c. Omnis.

cujus partes ſunt contritio, confeſſio, & ſatisfactio, ut in Concilio Tridentino aperte definitum eſt; ſed quo tempore confitendum eſſet ſacerdotibus, hoc tum primum declaratum eſt. B. Vis dicam quod ſentio? A. Quid eſt, cur opus ſit veniam petere? B. Tota haec diſtinctio plus nocet nobis quam prodeſt. Male autem inſerta ſunt haec, ut quaeſtio tertia cauſſae XXXIII. & poſtea aliae quaeſtiones & cauſſae additae. Praeſtitiſſet de poenitentiis poſt omnes cauſſas ante tractatum de conſecratione conſcribere. A. Sunt qui putent hos duos tractatus non eſſe Gratiani, quamvis Gratianus ipſe aliquot locis, in cauſſis, eorum faciat mentionem, & in quibusdam libris non eſſe diſtinctos capitibus ſeparatis. Numeris autem capitum certum eſt nullum Gratiani volumen fuiſſe diſtinctum ante Contianam editionem. C. Cur tu eos numeros non ſequeris, ſed aliam rationem? A. Ego numeros addidi ante eam editionem; neque divinare potui quid in ea ſcripturus eſſet Contius. Varietatis cauſſa eſt, quod ille caput ſecundum appellat quod ego primum eſſe puto. Principium enim quaeſtionis primum caput appellare nolui, quoties verbis Gratiani conſtat. Eſt etiam alia varietatis cauſſa in capitibus Paleae nomine adſcriptis, quae ab eo nonnunquam omittuntur, aliquando numerum augent. Sed quid Romani ſelecti viri de hac prima diſtinctione ſtatuunt? B. Haec verba in ſcheda inveni: *Tractatus hic de pœnitentia non videtur eſſe Gratiani, ſed ali-*

alicujus paullo antiquioris; & totus huc videtur translatus, deestque in exemplaribus antiquis. A. Non esse antiquioris Gratiano apparet, quia multa ex Digestis adfert & ex aliis libris juris civilis, quae omnia sunt Gratiani tempore quasi postliminio restituta. B. Nimius est in his referendis & valde ineptus. Sed alia verba referam selectorum virorum. Verbis Gratiani in extrema hac distinctione *Cui autem harum &c.* haec adscribi jusserunt: *Errat in hoc Gratianus. Et non est dubitandum quin peccata mortalia, quantumcumque occulta, sacerdoti secreto sint confitenda; & nullus defendit alteram opinionem, quam quisque voluerit.* Item verbis Theodori, vel potius Concilii Cabilonensis alia addunt. Cum enim ita scriptum sit, (*Confessio itaque quae soli Deo fit, quod est justorum, purgat peccata. Ea vero quae sacerdoti fit, docet qualiter ipsa purgentur peccata.*) adjiciunt Romani: *Non docet, sed efficit veram purgationem; & sacerdos tanquam Dei minister vere purgat a peccatis. Et glossa in verbo* docet *errat dum ait: Hoc est signum sacerdoti quod peccata dimittuntur confitenti per contritionem. Nam vere dimittuntur per absolutionem sacerdotis. Et falsum est quod ipsa absolutio sit signum remissionis, cum sit caussa efficiens remissionis.* Illud etiam mutant quod in eodem capite dicitur: *Deus namque salutis & sanctitatis auctor. sanitatis auctor* scribendum censet. & postea, *hanc suae potentiae medicinam*, non *suae poenitentiae.* utrumque ex Conciliis; nisi quod illic vox

c. ultim. de poen. d. I.

vox *medicinam* omittitur, quae neque in Capitularibus eſt, neque apud Burchardum & Ivonem. (5) A. Suntne alia in eadem diſtinctione animadverſa? B. Capite ſexto, cujus initium *Si quis non dicam*, addunt: *Valde alienæ ſunt hæ leges a diſputatione de pœnitentia.* & capite XXXII. extremo: *Gratianus, vel quicumque eſt auctor hujus tractatus, oſtendit ſe non recte ſentire de confeſſione ſacramentali; cum tamen hoc ſit certum, quod dum adeſt facultas ſacerdotis, quodvis peccatum mortale debemus ei ſecreto confiteri. Et quia Gratianus ſæpe repetit hujuſmodi errorem, fiat hoc loco notatio.* A. Si vox *debemus* conſilium ſignificat, nihil Gratianum laedit hoc conſilium: ſi praeceptum, non ſemper verum eſſe alii dicent, ſed certis caſibus, puta mortis, vel periculi, vel ante Euchariſtiae ſumptionem. Alio tempore ſervanda eſt conſtitutio Innocentii tertii: & ei qui eam obſervaverit ſatis eſt ſi propoſitum habeat confitendi tempore debito, cum contritione praeſenti, ut docet Antoninus tuus poſt beatum Thomam. (6) B. Notantur etiam alia Gratiani verba capite XXCVI. *Unde evidentiſſime datur intelligi quod ſine confeſſione oris peccata poſſunt deleri.* Falſum eſt, inquiunt, hoc inde probari. Et poſtea: *Latentia vero peccata non probantur ſacerdoti neceſſario eſſe confitenda & ejus arbitrio expianda.* Non recte, inquiunt, loquitur. & cap. XXX. *Luce clarius conſtat &c.* (7) Capite XIX. (cujus initium *Aut facta*) mendum in illis verbis

De pœn. d. 1. *c.* 6. Si quis.

c. 32. Facilius. *p.* Hoc idem. *e. d.*

c. 86: Quis aliquando. *p.* E contra auctoritas. *d. p.* Latentia. & *c.*30. Si cui. *in fine e. diſt.*

*c.*19. Aut facta. *e. d.*

bis est : *Tempus discernit emansorem a furtivo.* Scribendum enim est *fugitivo* ex Pandectis. (8) Sed melius est ordine librorum Gratiani de ejus erroribus agere. A. Id in alium diem differamus. Hoc tantum admoneo, superioribus Antonini locis exstare Philini triginta fere notata loca, quibus Gratianus ab glossis, ut vocat, reprehendit. (9)

Philin. in c. Ex parte. 2. *ver.* Leges insertæ. *nu.* 43.*prope fin. de rescript.*

ADDITIONES.

(1) DE consecrat. distin. 4. cap. 24. in Romano libro inscriptio est : *Item Nicolaus ad consulta Bulgaror. c.* 104. *A quodam Iudæo nescitis, utrum Christiano, an pagano &c.* In margine haec sunt: *Sent.* 4. *dist.* 3. *Alger. l.* 3. *c.* 6. *Ivo p.* 1. *c.* 148. *Pann. l.* 1. *c* 29. Et in Notis : *Iudæo*] *Apud Algerum est*, ut audio. *Verum in originali post hoc caput sequuntur verba hæc* : Sed primum, utrum Christianus an paganus ipse Judæus extiterit, vel si postmodum factus fuerit Christianus, investigandum est, *Ipse vir* pro *ipse Iud.* scribo.

(2) Distin.71. c.6. in eodem libro inscriptio est: *Item ex Concilio Carthagin.* 1. *c.* 5. *Primatus Episcopus Vegeselisitanus dixit &c.* In margine est : *Burc. l.*2. *c.*43. *Ivo p.*6. *c.*144. *Ans. l.* 6. *c.*124. *Primatus*] *Al. privatus.* Scribo, *Privatus.*)

(3) Gratiani verba sunt in eodem libro 24. q.1. in principio : *Quod autem ab hæretico aliquis deponi aut excommunicari non possit facile probatur. Omnis enim hæreticus aut jam damnatam hæresim sequitur, aut novam confingit. Qui vero hæresim jam damnatam sequitur, ejus se participem facit &c.* Et cap.4. *Audivimus.* par.1. *Sin autem ex corde suo novam hæresim confinxerit, ex quo talia prædicare cœpit, neminem damnare potuit : quia nec potest dejicere quemquam jam prostratus &c.* In Notis est : *Sin autem*] *Non defuerunt qui crederent hæc quoque esse Alexandri. Sed apud Ivonem & in Pannormia non habentur;*

tur; & in vetustis Gratiani codicibus hic est ea nota quæ solet apponi verbis Gratiani. Et est secundum membrum divisionis in ipso quæstionis principio a Gratiano propositæ; omninoque & stylus & quæ dicuntur ad id confirmandum concurrunt.

(4) Haec etiam sunt in eodem libro Gratiani verba distin. 50 c. 24. *Sacerdos.* par. 1. *Sunt quidam quos non odium criminis, sed timor utilitatis, & amissio proprij gradus, & ambitio celsioris ad pœnitentiam cogit. Hos sacri canones irrecuperabiliter (al. irreparabiliter) dejiciunt &c.* Et cap. 32. *Presbyteros.* in fine. c. dist. *Possunt & aliter distingui præmissæ auctoritates. Quorum enim crimina manifesta sunt ante vel post ordinationem, a sacris ordinibus dejiciendi sunt. Quorum autem peccata occulta sunt, & satisfactione secreta secundum sacerdotis edictum purgata, in propriis ordinibus remanere possunt.* In margine est: *Raba. pœn. c. 1.*

(5) Initio tractatus de poenitentia in Gregoriana editione scriptum est: *Quæstio tertia* (causae XXXIII.) Et in margine est: *TRACTATUS de pœnitentia.* Et mox Gratiani verba sunt: *His breviter decursis, in quibus extra negotij finem aliquantulum evagati sumus, ad propositæ causæ tertiam quæstionem pertractandam (qua quæritur, Vtrum sola cordis contritione & secreta satisfactione absque oris confessione quisque possit Deo satisfacere] redeamus &c.* Ad vocem *Vtrum* est in margine additum: DISTINCT. I. Et in Notis: *Gratianus ad explicandam hanc tertiam quæstionem multa attulit. Quam perlongam tractationem, qui eum secuti sunt, in septem distinctiones diviserunt. In antiquioribus enim exemplaribus nulla est distinctionum separatio; in aliquibus vero in margine tantum est:* Distinctio prima, secunda, &c. *Vtrum sola] Hæc conjungenda sunt cum superioribus, quemadmodum in pervetustis sunt conjuncta; ab illis enim pendent.* Ante caput extremum ejusdem distin. 1. haec Gratiani verba sunt: *Quibus auctoritatibus vel quibus rationum firmamentis utraque sententia satisfactionis & confessionis innitatur, in medium breviter exposuimus. Cui autem harum potius adhærendum sit,*

ſit, lectoris judicio reſervatur. Vtraque enim fautores habet ſapientes & religioſos viros. Vnde Theodorus Cantuarienſis Archiepiſcopus ait in pœnitentiali ſuo : Quidam Deo ſolummodo confiteri debere peccata dicunt, ut Græci. Quidam vero ſacerdotibus confitenda eſſe percenſent, ut tota fere ſancta Eccleſia &c.) In Notis haec ſunt : *Lectoris judicio*] *Certiſſimum eſt & pro certiſſimo habendum, peccati mortalis neceſſariam eſſe confeſſionem ſacramentalem, eo modo, eo tempore adhibitam quo in Concilio Tridentino poſt alia Concilia eſt conſtitutum*. Extremo capiti haec adduntur in Notis: *Burchardus etiam & Ivo caput hoc citant ex pœnitentiali Theodori. In Capitularibus adjectis cap.* 58. *hæc leguntur :* Quidam Deo ſolummodo confiteri debere dicunt peccata, quidam vero ſacerdotibus confitenda eſſe percenſent. Quod utrumque non ſine magno fructu intra ſanctam fit Eccleſiam &c. *In Concilio Cabilonenſi* 2. *c.*33. *eadem fere habentur, addita ad initium voce* Quia *& nonnullis aliis in extrema clauſula, quæ notabuntur*. Ut Graeci] *Hæc verba, itemque illa*, ut tota fere ſancta Eccleſia, *& illa* & hoc perfectorum eſt, *& illa* Quod eſt juſtorum, *abſunt, quemadmodum a Capitulari, ita etiam a Concilio*. In margine haec ſunt : *In Capitul. adjectis c.* 58. *In Cabil. Conc.* 2. *c.* 33. *Burch. l.* 19. *c.* 145. *Ivo p.* 15. *c.* 155. Ad illa verba *Sed tamen Apoſtoli &c.* additur in margine : *Et ſecundum Apoſtoli inſtitutionem confiteamur. Iac.* 5. Et in Notis : *In Capitulari & Concilio pendet adhuc oratio, & priori illi membro* ut & Deo &c. *redditur nunc alterum membrum his verbis*, & ſecundum Apoſtoli inſtitutionem &c.] In ſcholio : *Docet*] *id eſt. Hoc eſt ſignum ſacerdoti quod peccata dimittantur confitenti per contritionem*. Additur in margine : *Immo docet ordinarium purgandi modum eſſe per ſacerdotis abſolutionem. Deus enim, ut continuo ſubjungitur, ſanitatem largitur plerunque medicorum operatione*. Operatione, *inquit*, non oſtenſione.] Ad vocem *ſanctitatis* additur in margine: *Al. ſanitatis*. In eodem extremo capite eſt : *plerunque hanc præbet ſuæ pœnitentiæ medicinam inviſibili adminiſtratione, plerunque medicorum operatione*. In Notis

Notis eſt: *Suæ pœnitentiæ medicinam*] *In Concilio atque apud Burchardum & Ivonem legitur* ſuæ potentiæ. *A Capitulari autem* (*prout ex ipſius lectione animadverti poteſt*) *totum iſtud primum abeſt periodi membrum*.

(6) Capite ſexto *Si quis non dicam.* ejuſdem diſtin. 1. in eodem libro non ſunt verba ex ſcheda ſelectorum virorum relata. Nihil etiam additum eſt cap. 32. *Facilius.* in fine.

(7) Quod dicitur apud Gratianum cap. 87. Romanis e. diſt. 1. cujus initium *Quis aliquando.* par. *E contra auctoritas.* his verbis notatur: *Unde evidentiſſime datur intelligi quod ſine confeſſione oris peccata poſſunt deleri.* In Notis eſt: *Unde evidentiſſime*] *Loquitur ex perſona adverſam partem ſubſtinentis. Vere enim ex illis auctoritatibus non hoc colligitur. Qui enim ſacerdoti tanquam Deo confitetur, is minime dicitur ſe apud alios accuſare, ſed potius, neſcientibus aliis, ſeipſum punire &c.* Ad verſ. *Latentia vero peccata.* nihil additur. Nihil etiam additur cap. 30. *Si cui* verſ. *Luce clarius conſtat*.

(8) Inſcriptio capitis 19. *Aut facta.* e. diſt. in eodem libro haec eſt: *Unde in Digeſtis tit. de pœnis.* In margine eſt: *Ibid. le.* 16. (hoc eſt lib. 48. Digeſt. tit. 19.) Ad illa verba *Tempus diſcernit emanſorem a furtivo*, additur in Notis: *Furtivo*] *In aliquot vetuſtis codicibus & originali eſt* fugitivo. *ſed ob gloſſam non eſt emendatum.* Ad illa verba, *Eventus ſpectatur, ut a clementiſſimo*, additur: *Clementiſſimo*] *Sic emendatum eſt ex pandectis Florentinis, cum antea legeretur* dementiſſimo. *Quod in Baſilicis lib. 60. tit. 52. l. 16. ſic explicatur:* Vir clemens, nec ſeditioſus &c.

(9) Verba Philini ſunt. Gratianum improbat.

Gloſſa in prin. diſt. 13.

Gl. 2. in prin. diſtin. 18.

Gl. ult. in c. *De Syracuſanæ.* (13.) diſt. 28.

Gl. in c. *Cenomanenſem.* (13.) par. *Cum ergo.* ver. *de fornicatione.* diſt. 56.

5. Gl. in c. *Statuimus.* (8.) p. *His omnib.* diſt. 61.

Gl. in c. *Valentinianus.* (3.) ver. *electus.* diſt. 63.

Gl. un. in c. *Scire.* (8) p. *necessario.* & c. seq. dist. 76.

Gl. 2. in c. *Sicut Christus.* (75.) 1. q. 1.

10. Gl. ult. in c. *Cum scriptura.* (83.) 1. q. 1.

Gl. in c. *Quod quidam.* (97.) p. *Opponitur.* ver. *potestas.* & ver. *potestatem.* e. q. 1.

Gl. in c. *Etsi illa.* (23.) & gl. 2. in p. *Breviter.* 1. q. 7.

Gl. 3. in c. *Euphemium.* (7.) p. *Hinc colligitur.* ver. *infamem.* 2. q. 3.

Gl. in c. *A judicib.* (33.) p. *Quod de arbitris.* ver. *valebit.* 2. q. 6.

15. Gl. in c. *Ei qui.* (41.) p. *Nullus* ver. *in notoriis.* 2. q. 6.

Gl. in c. *Si testes.* (3.) p. *Soli testes.* ver. *instrumentis.* 4. q. 3.

Gl. in c. *Nullus.* (2.) p. *Aliquando.* ver. *per officiales.* 4. q. 4.

Gl. in c. *Testimonium.* (9) p. *Nec honore.* ver. *jurejurando.* 11. q. 1.

Gl. in summa. 12. q. 1.

20. Gl. in c. *Præcipimus.* (24.) p. *Cum ergo.* ver. *Sed notandum.* e. q. 1.

Gl. in c. pen. p. *Si ergo.* ver. *hoc meum.* e. q. 1.

Gl. in c. *Non sane.* (15.) ver. *patrocinium.* 14. q. 5.

Gl. in c. *Si quis.* (29.) p. *Qui autem.* ver. *repetundarum.* 17. q. 4.

Gl. in c. *Si illic.* (29.) p. *Sed objicitur.* ver. *Achab.* 23. q. 4.

25. Gl. 1. in c. *Sic quippe.* (45.) p. *Ex his.* 27. q. 2.

Gl. in c. *Si quis.* (24.) p. *Quamvis.* ver. *Illud vero.* 32. q. 7.

Gl. in c. *Omnis.* (37.) p. *Alij e contrario.* de pœn. d. 1.

Gl. in c. *Quis aliquando.* (87.) p. *E contra.* ver. *confitemini.* e. dist. 1.

Gl. in c. *De quarta.* ver. *quadragenaria.* de præscr.

DE

DE ERRORIBUS QUIBUSDAM
& mendis gratiani in diſtinctionibus.

dialogus decimusnonus.

B. Quotiens in manus meas Gratiani liber venit, venit autem infrequens, totiens me a legendo deterret initium. *Humanum genus duobus regitur, naturali videlicet jure, & moribus. Jus naturale eſt quod in lege & evangelio continetur.* His addit multa ex Iſidoro ſumpta in etymologiis, quae etiam huic diviſioni repugnant, ut illud: *Fas lex divina eſt, jus lex humana. Omne autem jus legibus & moribus conſtat. Jus autem naturale eſt aut civile, aut gentium. Jus naturale eſt commune omnium nationum.* Id melius jus gentium dixiſſet. Sic enim poſtea definit: *Jus gentium appellatur, quia eo jure omnes fere gentes utuntur.* Quaſi vero jus omnium nationum naturale ſit; omnium vero gentium, jus gentium: quo nihil ineptius inveniri poteſt. At hic noſter jus naturale dixit quod in lege & in evangelio continetur. (1) A. Non quidquid in Moyſis lege & in evangelio continetur, id jus naturale Gratianus appellat; ſed vel de decalogo intelligi debet, vel de eo quod ſequitur, cum *quiſque jubetur facere alii quod ſibi vult fieri.* Sed age, videamus quid in prima diſtinctione Romani notant. B. Quod capite ſeptimo in

Vide diſt. 5. in prin. & diſt. 6. in fine.

cap. 7. Jus naturale. *diſtinct.* 1.

 juris

juris naturalis exemplis positum est, *liberorum successio, & puerorum educatio*, illi scribendum ex veteribus Isidori & Gratiani libris censent, *liberorum susceptio & educatio*. A. Id aptius est ut post viri & feminæ conjunctionem scribatur, & in jure civili ita esse existimo: Hinc liberorum procreatio, hinc educatio. (2) B. Capite XII. dicitur: *Ius Quiritium est proprie Romanorum, quod nulli tenent nisi Quirites.* Illi scribunt, *quo nulli tenentur nisi Quirites*, ex veteribus libris. Et quod postea sequitur: *In quo agitur de legitimis hereditatibus, vel curationibus, vel de contractibus*, ita mutant ut Contius admonuit. Delendum enim est hoc membrum, *vel de contractibus.* & pro *curationibus*, *cretionibus* est scribendum. A. Hoc etiam confirmatur veteribus libris; & Isidorus ipse notat quid cretio sit, post Ulpianum in fragmentis libri singularis regularum. (3) B. Initio distinctionis quintæ in illis verbis, *Nunc autem ad doctrinam naturalis juris & ceterorum revertamur*, *differentiam* pro *doctrinam* aptius scribunt. Multa vero in hac quinta & in sexta distinctione dicuntur, quae melius in alium locum Gratianus reservasset. Quod his verbis Romani notant: *Visum fuit Doctoribus ut distinctio hæc sexta, quamvis superioribus parum cohærere videatur, atque extra rem hoc loco posita sit a Gratiano, neque tollatur, neque in alium locum transferatur. Hoc idem placuit congregationi generali. Scopus enim est hoc opus corrigere & supplere quæ desunt Gratiano*,

c. ult. e. distinct.

Dist. 5. in prin.

no, *non decurtare*. Mihi vero facilius omnia ſanare in animo eſt. C. Quo tandem pacto? B. Una litura, ut ille noſter ait. A. Jocaris tu quidem, ut ſoles. Sed quid de ſeptima diſtinctione habes dicere? B. Permulta. Principio ſelecti viri notant neque Solonem primum Athenienſibus, neque Trimegiſtum Ægyptiis leges tradidiſſe. De Solone aperta res eſt, cum Draco legislator eo fuerit antiquior. De Trimegiſto videndus Cicero lib. III. de legibus, & Lactantius lib. I. cap. VI. Inſtitutionum. Item de nominibus Decemvirorum, qui XII. tabulas ſcripſerunt, quae referre Gratiano minime fuit neceſſe, placuit illis patribus ut cum Faſtis Capitolinis conferrentur. Quod vero ſequitur, *Novæ autem leges a Conſtantino Cæſare cœperunt*, & quae poſtea de Codice Theodoſiano ſcribuntur, Iſidori & Gratiani ignorantiam detegunt. Cum enim potuiſſent in libris Juſtiniani certiora de origine juris & de tribus illis veteribus Conſtitutionum libris & quarto Juſtinianeo, atque de Novellis tam ejuſdem Imperatoris quam ſuperiorum referre, haec ſola poſteris reliquerunt, quae, ut Contius notat, in Alarici breviario continebantur. A. Quae de Conſtantino dicuntur, accepta eſſe arbitror ex Theodoſii Novella Conſtitutione *a*. Iſidorum jus civile hoc a Juſtiniano editum ignoraſſe crediderim; a Gratiano video in hoc iſto libro multa referri ex Digeſtis & Conſtitutionibus multorum Imperatorum. Et potuit ex Ivonis Panormia *b*, cujus mihi habuiſſe cognitionem

Diſt. 7. c. 1.

Ibid. cap. 2.

a *Nov. Theo. & Valent. 1.*

b *Ivo li. 2. ti. 12. c. 7. 8 & 9. panorm.*

nem videtur, hoc ipsum de Justiniano referre, quod etiam scriptum scio in excerptionibus Ivonis *c* & in libro Caesaraugustano *d* ex historia Pauli Diaconi & Anastasii Bibliothecarii. (4) Dic nunc de distinctione octava, si quid est nota dignum. B. Capite primo *e* mendosum est illud: *Vultis ut reticeamus leges, ut gaudeatis? Recitemus* enim scribendum est, ut est apud Augustinum & Ivonem *f* & Anselmum *g*. (5) Capite quarto *h* pro illis verbis *Plane quis dubitet veritati manifeste consuetudinem cedere*, scribendum *veritati manifestatae debere consuetudinem cedere?* Respondent enim verbis illis impugnantium Augustinum: *Veritate manifestata, cedat consuetudo veritati.* Quae omnia non recte Ivo edidit in Panormia, in excerptionibus vero recte *i*, item liber Caesaraugustanus *k*. (6) Sequitur caput quintum, quod aliis sextum esse placuit: quod caput primum est eorum, quae Petrus Ciaconius ad te misit. Incidi enim nuper in eum indicem incertorum capitum Gratiani, quorum numerus est fere DCC. A. Rem mihi pergratam feceris si de his quoque locutus fueris. B. Nihil plane eram dicturus, nisi cum illo indice, quid tu rescripsisses, invenissem. Illud igitur caput Gregorio Papae ad Guillimundum Aversanum Episcopum inscribunt Ivo in Panormia *l* & Gratianus, Gregorio VII. ad Vvimundum Aversanum Episcopum idem Ivo in excerptionibus *m*, Augustino Demochares & alii non recte. Romani in veteribus libris Gratia-

c *Ivo par. 4. c.170.& 171. & 172. decr.*
d *Caes. libr.2. c. 31. & 32.*
e *Dist. 8.c.1.*
f *Ivo par. 3. c. 194. decr.*
g *Ans. li.12. c. 57.*
h *c. 4. veritate dist. 8.*
i *Ivo lib. 2. tit. 12. cap. 29. panorm. & par. 4. c. 208. decr.*
k *Caes. lib.1. c. 17.*
c. 5. Si consuetudinem. *c. d. 8.*
l *Ivo libr. 2. tit. 12. c.30. pan.*
m *Idem par. 4. c. 213. decret.*

tia-

tiani Gregorio VII. adſcriptum referunt. Id igitur tantiſper retineamus, quoad certiora inveniantur. (7) A. In nona diſtinctione ſcio eſſe quaedam verba Auguſtini male accepta. B. Capitis quinti initium eſt: *Ego ſolis eis ſcriptorum, qui jam canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre.* Ivo in Panormia ita ſcribit: *Ego ſolis illis ſcripturarum libris qui jam &c.* In excerptionibus Gratiani ſcripturam confirmat. *eorum* pro *eis* habet liber Caeſarauguſtanus *n.* cetera ut Gratianus. Romanis placet: *Ego ſolis eis ſcripturarum libris*, aut *eis ſcriptorum libris.* Et poſtea pro illis, *audeam credere*, malunt, *firmiſſime credam.* quod etiam habent Ivo & liber Caeſarauguſtanus. In extremo capite in illis verbis, *non ideo verum putem quia ipſi ita ſenſerunt, ſed quia mihi per alios auctores vel canonicas vel probabiles rationes, quod a vero non abhorret, perſuadere potuerunt.* Romani mutant: *ſed quia mihi vel per illos auctores canonicos, vel probabiles &c.* & *abhorreat* pro *abhorret.* quod poſtremum in Panormia eſt: ſed non *canonicos* illic eſt, ſed hoc: *vel per illos auctores & canonicas.* In excerptionibus eſt: Romanorum ſcriptura. In libro Caeſarauguſtano: *ſed quia mihi vel per alios auctores & canonicas &c. abhorreat.* In libro beati Auguſtini eſt: *vel per illos auctores canonicos vel probabili ratione &c.* (8) Capite nono editum eſt: *primoque hoc genus litterarum ab auctoritate canonum diſtinguendum eſt.* Ex Auguſtino ſcribendum: *primo*

Diſt. 9. c. 5. Ego.

Ivo lib. 2. tit. 11. c. 32. panorm. & par. 4. cap. 74. decr.

n *Caeſ. lib. 1. cap. 8.*

c. 9. Noli. *d. 9.*

quia &c. & *canonis* pro *canonum.* Sic enim divinas ſcripturas appellare ſolet, non canones. A. Sic etiam Ivo *o* & Deus-dedit *p* & liber Tarraconenſis *q* ediderunt. (9) B. Capite primo diſtinctione duodecima *r* *duorum heroum* ſcribendum cenſent pro *duorum horum*, ex Nicolai epiſtola, quae extat ad Epiſcopos, qui apud Convicinium villam publicam ſecus civitatem Silvanectis in Concilio convenerunt, & ex Anſelmo Lucenſi *ſ*. (10) Incerta capita ſunt ſex. Primum Felici adſcribit Gratianus *t* poſt Anſelmum *u*, quidam Felici tertio. (11) Secundum Leoni IV. ad Lotharium Auguſtum Ivo *x* & Gratianus *y* & liber Caeſarauguſtanus *z*, cujus verba mendoſa videntur: *De Capitulis vel Præceptis imperialibus veſtris veſtrorumque etiam Pontificum prædeceſſorum irrefragabiliter cuſtodiendis.* A. Vox *Pontificum*, aut vox *prædeceſſorum* ſupervacanea eſt. Agitur enim de Capitulis ſive Capitularibus Imperatorum, quae Lotharius poſtulabat a Pontifice Romano ſervari. Quamobrem omiſſa voce *Pontificum*, recte dicetur, *veſtrorumque prædeceſſorum.* Si vero vox *Pontificum* retineatur, de Pontificibus, hoc eſt, Epiſcopis, intelligi oportet, qui Capitularia in ſynodis cum Imperatoribus fecerunt. Vox *prædeceſſorum* omitti debet. B. Utraque vox eſt apud Ivonem & in libro Caeſarauguſtano. Sed varietas eſt in illis verbis, *veſtris veſtrorumque etiam.* Eſt enim in Panormia *noſtris noſtrorumque*; & in excerptionibus *veſtris noſtrorum-*

o *Ivo par.* 4. *c.* 236. *decret.*
p *Deus-dedit. c.* 2.
q *Tarr. libr.* 1. *c.* 143.
r *Diſt.* 10. *c.* 1.
ſ *Anſ. lib.* 12. *c.* 34.
t *Diſt.* 10. *c.* Certum.
u *Anſ. lib.* 4. *c.* 11.
x *Ivo lib.* 2. *tit.* 12. *c.* 12. *panor. & par.* 4. *c.* 176. *dec.*
y *c.* 9. De capitulis. *d.* 10.
z *Caeſ. libr.* 1. *c.* 61.

rum-

rumque etiam; in Caesaraugustano, *vestris nostrorum &c.* Romanis placet, *vestris nostrorumque Pontificum prædecessorum*. Sed vidi manu Petri Ciaconis scriptum: *vestris vestrorumque prædecessorum.* A. Id igitur teneamus, quoad fontes aperiantur. (12) C. Cur addit Contius, *Sedit hic Leo hujus nominis primus Ludovici Pij filius &c. sub Michaële Orientis & Lothario Occidentis Imperatoribus*, cum neque hic Leo primus sit, sed quartus, neque aliquis eorum fuit Ludovici filius? B. Nunquam id Contius scribi jussit, sed librarii culpa est. Nam quae erant Lotharii, dedit Leoni. Hic Lotharius primus fuit, Ludovici filius, Caroli nepos. Mox de Leone alia dicuntur perperam edita. Minus probo quod capite proximo ait, Joannem VII. fuisse feminam. Sunt alia nonnulla in hoc libro, quae Contii famam laedunt, de quibus aliàs. Tertium caput Joanni VIII. ad Ludovicum Imperatorem adscribit Ivo *a* & quidam veteres libri apud Contium, Joanni VII. Gratianus *b*. Ivoni autem magis credere debemus, quia prior fuit, & quia plura verba ex eadem epistola adfert, quae idem Gratianus *c* Joanni VIII. adscribit, item Ivo *d* in epistolis. (13) Quartum caput Gelasio Papae ad Rufinum & Aprilem Episcopos adscribunt Ivo *e* & Gratianus *f* & liber Caesaraugustanus *g*. Scribendum vero est, *Quis aut leges*, non *Quis autem leges*. Item *admonitiones paternas*, non *modernas*. (14) Quintum eidem Pontifici ad Theodoricum Re-

a *Ivo par. 4. c.230. & par. 6. c. 115. decret.*
b *c. 10.* Vides. *d. 10.*
c *Dist.86.ca.* 3. Facientis.
d *Ivo epi.71. vel* 38. *Decano Belvacen.*
e *Ivo libr. 2. tit. 12. c. 3. pan. & par. 4. c. 179. & par. 6. cap.* 104. *decr.*
f *c. 11.* Quis autem. *d.10. & d. 54.cap.* 11. Quis aut.
g *Cæs. lib. 1. c. 55.*

Regem iidem tres adſcribunt Ivo *h* & Gratianus *i* & Caeſarauguſtanus liber *k*. (15) extremum, Auguſtine, mihi concede laborem. De extremo capite dicendum eſt, quod eſſe Leonis quarti dicitur ad Lotharium Imperatorem, quod latius Ivo *l* refert quam Gratianus. Conjungi autem poſſunt eädem verba cum verbis capitis IX. hujus diſtinctionis decimae, de quo antea diximus, & cum capite XVI. & XXXI. diſtinctionis LXIII. *m* quamvis haec duo ad Lotharium & Ludovicum Auguſtos inſcribantur. Haec de ſex incertis capitibus hujus diſtinctionis. (16) A. Placet mihi tuum conſilium, ut hic tuus ſit hujus diei labor extremus.

h *Ivo d. tit.* 12. *c.* 14. *panor.* & *d. par.* 4. *c.* 180. *decr.*
i *c.* 12. Certum. *c. d.* 10.
k *Cæſ. d. li.* 1. *c.* 56.
l *Ivo d. ti.* 12. *c.* 15. *pan.* & *d. par.* 4. *cap.* 181. *decr.*
m *Diſt.* 63. *c.* 16. Reatina. & 31. Inter nos.

ADDITIONES.

(1) HOc eſt initium Gratiani voluminis in editione Gregoriana : *Concordia diſcordantium canonum. Ac primum de jure divinæ & humanæ conſtitutionis. Diſtinctio prima. Humanum genus duobus regitur &c.* ut in dialogo. In Notis haec ſunt : *Ac primum*] *Hoc loco in manuſcriptis codicibus magna eſt varietas. Nam partim nulla eſt hoc loco inſcriptio ; partim vero legitur :* De jure ſcripto & non ſcripto, & quod cui praeponatur, & legum auctoribus, & duorum malorum electione, ſive diſpenſatione. *Aut:* Ac primum de jure conſtitutionis naturæ divinæ & humanæ. *Aut :* De jure naturæ, & humanæ conſtitutionis. *quam Dominicus de Geminiano agnoſcit, & extat in nonnullis antiquioribus editionibus. Aut :* De jure naturæ, & conſtitutionis. *quæ inſcriptio maxime videtur convenire tractationi Gratiani , qui ſæpe ad hæc capita revertitur, ut initio diſtin.* 5. 7. 8. 15. & 11. *q.* 1. *c.* Si quæ cauſſæ, *hunc totum locum indicans ſcri-*

ſcribit : Require in principio, ubi differentia ſignatur inter jus naturale & jus conſtitutionis. *Veruntamen in hac tanta varietate, quæ, ut aliæ conjecturæ mittantur, argumento eſſe poteſt nullam hic a Gratiano ipſo poſitam eſſe rubricam, ſatis viſum eſt, retenta vulgata lectione, ceteras indicare.* Diſtinctione quinta in principio haec verba ſunt : *Nunc ad differentiam naturalis juris & ceterorum revertamur &c. Sed cum naturale jus in lege & evangelio ſupra dicatur eſſe comprehenſum &c.* In Notis eſt : *Nunc ad differentiam*] *In vulgatis legebatur*, Nunc autem ad doctrinam. *Emendatum eſt ex vetuſtis codicibus & ex principio diſt.* 15. *ubi hoc repetitur.*

(2) Verba capitis 7. diſtin. 1. cujus initium *Ius naturale*, in eodem libro haec ſunt : *ut viri & feminæ conjunctio, liberorum ſucceſſio, & educatio &c. item depoſitæ rei vel commendatæ pecuniæ reſtitutio &c.* In Notis eſt : *Succeſſio*] *In tribus codicibus manuſcriptis Iſidori & aliquot Gratiani legitur*, liberorum ſuſceptio & educatio. *quæ lectio convenit cum l.* 1. *ff. de juſt. & jur. verſ. hinc deſcendit.* Ad vocem *commendatæ* additur in margine : *Al. commodatæ reſtitutio.*

(3) Capitis extremi ejuſdem diſtinctionis primae in eodem libro verba ſunt : *Ius Quiritum eſt proprie Romanorum; quod nulli tenent niſi Quirites, id eſt, Romani. In quo agitur de legitimis hereditatibus, de cretionibus, de tutelis &c.* In Notis haec ſunt : *Cretionibus*] *Antea legebatur*, vel curationibus, vel de contractibus. *Emendatum eſt ex codicibus Iſidori tam impreſſis quam manuſcriptis. Quid autem ſit cretio declarat Vlpianus in ſuis titulis c.* 22. *& ipſemet Iſidorus in eodem lib.* 5. *etymo. c.* 24. In margine eſt: *Alciatus* 3. *diſpunct. c.* 7.

(4) Nihil eorum, quae dicuntur addita fuiſſe a ſelectis viris diſt. 6. in editione Romana invenitur. Fieri autem potuit ut ea poſtea improbata ſint. Sic etiam diſt. 7. c. 1. & 2. nihil in Notis adſcriptum eſt. Quaedam tamen nomina Decemvirorum ſunt mutata: non recte autem *Curatius* pro *Curiatius* ſcribitur. De voce *differentiam* pro *doctrinam* diximus in additione prima in fine.

(5) Di-

(5) Dist. 8. cap. 1. in eo libro inscriptio est: *Unde Augustinus ait tract. 6. ad c. 1. Ioannis. Quo jure defendis villas Ecclesiæ? divino, an humano? &c.* In margine est: *Ansel. l. 12. c. 62. Ivo p. 3. c. 194. Pann. l. 2. c. 63.* In Notis: *Ecclesiæ*] *Hæc dictio non est apud beatum Augustinum. Nam ibi agit contra Donatistas, qui legibus Imperatorum villas sibi ademptas & Ecclesiæ catholicæ attributas esse querebantur. Quare cum Donatistæ dicerent* villas nostras tulerunt, fundos nostros tulerunt, *ut eos ipse convicat nullum jus in illis habuisse aut habere, quibusdam præpositis. addit ista:* Quo jure defendis villas? divino &c. *Et infra* 11. *q.* 1. *c.* Si quæ causæ. *ubi Gratianus citat initium hujus capitis, ista dictio* Ecclesiæ *non habetur. Est tamen apud Anselmum, Ivonem, & in Pannormia locis indicatis. Tolle*] *Quoniam glossa obstitit ne omnia emendarentur, aut adderentur quæcumque addenda videbantur, placuit integrum apponere locum beati Augustini. Apud ipsum igitur, post verbum* humano *antecedentis paragraphi hæc sequuntur:* Vultis legamus leges Jurisperitorum &c. vultis recitemus leges, ut gaudeatis quia vel unum hortum habeatis &c.

(6) Verba capitis quarti ejudem distin. 8. in eodem libro haec sunt: *Item Augustinus lib. 3. de baptismo contra Donatistas c. 6. Veritate manifestata, cedat consuetudo veritati; plane respondeo, quis dubitet veritati manifestatæ debere consuetudinem cedere.* In margine haec sunt: *Sub persona Libosi Vagensis.* Et: *Ivo par. 4. c. 208. Pann. l. 1. c. 165. infra ead. c.* Qui contempta. *Et vers.* Item. Nemo. *additur* in margine: *Ibid. c. 8. sub persona Felicis a Buslacenis.*

(7) Inscriptio capitis 5. ejusdem distinctionis est in eodem libro: *Item Gregorius Vvimundo Aversano Episcopo. Si consuetudinem fortassis opponas &c.* Et in margine est: *Al. Guitmundo.* Et: *Ivo p. 4. c. 213. Pann. l. 2. c. 166.* Et in Notis: *Gregorius.*] *In aliquot manuscriptis & apud Ivonem est*, Gregorius VII. *Et in hujus pontificatu Guitmundus Aversanus Episcopus scripsit de corpore & sanguine Domini contra Berengarium. qui liber extat.*

(8)

(8) Haec in eodem libro verba sunt cap. 5. distinct. 9. *Idem* (Augustinus) *ad Hieronymum epist.* 19. *Ego solis eis scriptorum qui jam canonici appellantur didici hunc timorem honoremque deferre ut nullum eorum scribendo errasse audeam credere &c.* In margine est: *Ivo p. 4. c. 74. Pann. l. 2. c. 119. scripturarum lib. ori. & Pann.* eorum auctorem in scribendo aliquid errasse firmissime credam] *orig. Ivo, & Pan.* Et in fine : *non ideo verum putem quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi per alios auctores vel canonicas vel probabiles rationes , quod a vero non abhorreat , persuadere potuerunt.* In Notis est : Mihi per alios] *Sic etiam in manuscriptis & in glossa. Apud beatum Augustinum est* : mihi vel per illos auctores canonicos vel probabili ratione , *nec multo secus apud Ivonem. Alias vero nonnullas varietates satis visum est in margine indicare.*

(9) Ejusdem Augustini verba sunt in eodem libro a Gratiano relata cap. 9. *Noli.* ead. dist. 9. cujus inscriptio est : *Idem* (Augustinus) *ad Vincentium epist.* 48. *contra Donatistas. Noli frater &c. colligere velle calumnias ex Episcoporum scriptis , sive nostrorum , sive Hilarij , sive (antequam pars Donati separaretur) ipsius unitatis , sicut Cypriani , & Agrippini , primo quia hoc genus litterarum ab auctoritate canonis distinguendum est.* In margine haec sunt : *Deus-dedit p. 2. Ansel. l. 4. c. 58. Ivo p. 4. c. 236.* Et in Notis : *Sive antequam] Antea legebatur* sive Cypriani , & Agrippini , antequam pars Donati separaretur. *Restituta est vera lectio ex beato Augustino & aliquot exemplaribus Gratiani & Ivone. Cyprianus enim & Aprippinus multo ante Donati schisma in Ecclesiæ unitate decesserant. qua in re erravit auctor glossæ.* Ad extrema verba (*Deus vobis revelavit*) additur : *Ita etiam originale & Ivo & aliquot editiones novi testamenti. Sed idem beatus Augustinus in Ioannem tract. 5. 45. 53. & 98. & alibi fere semper legit* , revelabit, *& explanat.* Graece est ἀποκαλύψει. In scholiis : *Donati] Donatus primo fuit catholicus ; sed postea est in hæresim lapsus ; cujus hæresi adhæserunt Cyprianus & Agrippinus.* Haec falsa sunt.

(10)

(10) In eodem libro inscriptio capitis 1. distin. 10. haec est: *Vnde Nicolaus Papa scribit Episcopis in Concilio apud Convicinum congregatis : Lege Imperatorum non in omnib. &c.* Et in margine est: *Ivo p. 4. c. 87. Pann. l. 2. c. 138. Ans. l. 1. c. 97. Polyc. l. 1. tit. 27.* Et in Notis : *Lege*] *Caput hoc sumptum est ex epistola Nicolai, quæ extat in codice bibliothecæ Dominicanæ. de quo dictum est supra dist. 8. c.* Mala. *Titulus autem epistolæ hic est:* Nicolaus servus servorum Dei reverendissimis ac sanctissimis confratribus nostris Metropolitanis Episcopis & ceteris diversarum provinciarum ac urbium praesulibus, qui in Convicinum villam publicam secus civitatem Silvanectis convenistis. *Eadem epistola nuper impressa est in Appendice bibliothecæ sanctorum patrum.* Obviare] *Apud Nicolaum sequitur continenter*, ad quod ostendendum &c. *Quæ autem apud Gratianum sunt interjecta, non sunt hoc loco in epistola, neque in Polycarpo, neque apud Anselmum. sed verba illa*, Lex Imperatorum non est supra legem Dei, sed subtus, *a Burchardo & Ivone citantur ex decretis Pij Papæ c. 3. Habentur autem in Capitularibus adjectis c. 17. reliqua autem habentur infra in hoc eodem capite p.* Ecce quemadm.] Ad illa verba, *Item. Lex Imperatorum &c.* in margine haec sunt : *Al. Idem.* Et : *In cap. adjectis cap. 17. Burch. l. 15. c. 10. Ivo p. 16. c. 11. Pann. l. 2. c. 139.* Ad illa verba, *Ad quod ostendendum duorum horum*, in margine additur : *heroum. orig.*

(11) Capitis tertii ejusdem distinctionis 10. in eodem libro inscriptio est : *Item Felix Papa. Certum est hoc &c.* In margine haec sunt : *In exemplari Veronensi est*, Felix III. Et : *Ansel. l. 4. c. 11. Polyc. l. 1. c. 18.* forte, tit. 18.

(12) Eadem distin. 10. capitis 9. in eodem libro verba sunt : *Item Leo IIII. Lothario Augusto. De Capitulis vel Præceptis Imperialibus vestris vestrorumq. Pontificum prædecessorum irrefragabiliter custodiendis & conservandis &c.* Et in margine est : *Ivo p. 4. c. 176. Pann. l. 2. c. 149.* Et in Notis : *Vestrorumq.*] *Epistola hæc non est inventa ; & in istis verbis videtur subesse mendum. ex quo auctor glossæ errandi occa-*

occasionem sumpserit, qui Christianis Imperatoribus, cujusmodi fuerant prædecessores Lotharii, attribuat illud quod Isidorus de ethnicis dicit, nimirum Imperatores solitos fuisse appellari Pontifices. de qua re optime Gelasius in tomo de anathematis vinculo, & infra 21. *c.* Cleros. *Apud Ivonem legitur*, vestris nostrorumque etiam Pontificum prædecessorum; *in Pannormia*, nostris nostrorumque Pontificum & prædecessorum. *Sed fortasse cetera quidem recte apud Gratianum habent. Tantummodo ante dictionem* prædecessorum *est addenda conjunctio* &, *quemadmodum est in Pannormia. Nam hoc significabitur, Imperatores illos solitos fuisse edere capitula, adhibitis in consilium Pontificibus regni. quod verissimum est. Omnino hæc quæ a Leone scribuntur spectare videntur ad Capitula Caroli & Ludovici, quæ Lotharius in universa Italia servari mandaverat. Nam in legibus Longobardicis lib.* 3. *tit.* 35. *Lotharius ita constituisse traditur:* Placuit nobis ut capitula quæ excerpsimus de capitulari bonæ memoriæ gloriosissimi Domini nostri Caroli & genitoris nostri Ludovici Imperatoris invictissimi, his omnibus & fidelibus nostris & sanctæ Ecclesiæ in regno Italiæ consistentibus per legem teneantur & serventur, & quicumque horum capitulorum contemptor extiterit, sexaginta solidis componatur. *Id populo Romano, qui jure antiquo Romanorum uti prohiberetur, valde displicuit; sicut ex c. fin. infra eadem dist. colligi potest: disseminatusque etiam rumor fuit eandem esse Pontificis ac populi sententiam. De qua re Leo hac se epistola videtur purgare voluisse; & tamen postea pro conservando jure civili Romanorum cum eodem Lothario iterum diligentius egit. Quod apparet ex d. c. finali.* Inscriptio capitis ultimi est: *Item Leo IIII. Lothario Augusto. Vestram flagitamus clementiam ut sicut hactenus Romana lex viguit &c.* In margine est: *Ivo p.* 4. *c.* 181. *Pann. l.* 2. *c.* 152. Et in Notis: *Vestram*] *Videtur Lotharius populo Romano, quod hic Leo petiit, concessisse. Nam in legibus Longobardicis lib.* 11. *tit.* 57. *sic habetur:* Ut interrogetur populus Romanus qua lege vult vivere. *& sequitur constitutio:* Lotharius Imperator. Volumus ut cun-

cunctus populus Romanus interrogetur qua lege vult vivere &c. eidem legi, qua profitentur vivere, per dispensationem Pontificis & nostram subjacebunt.]

(13) Verba capitis 10. e. dist. in eodem libro haec sunt: *Item Ioannes VIII. Ludovico Imperatori. Vides, filii charissime, quia quod contra leges accipitur, per leges dissolvi meretur.* In margine est: *Ivo p.* 4. (deest, *c.* 230.) Inscriptio cap. 3. *Facientis.* dist. 86. haec est *Item Ioannes VIII.* In margine est: *Greg. l.* 7. *reg. ep.* 114. *indict.* 2. *Pelagius* 2. *ep.* 3. *Eleutherius sup. dis.* 83. *c.* Error. 2. *q.* 7. Negligere. *&* 23. *q.* 3. *c.* Qui potest. *Ivo p.* 6. *c.* 115. Et in Notis: *Caput hoc ex variis sententiis hinc inde collectis confectum est; quarum prima usque ad vers.* emendare *sumpta est ex epistola beati Gregorij* 114. *lib.* 7. *ind.* 2. *Theodorico & Theoberto Regibus Francorum.*

(14) Ante caput 11. ejusdem distinctionis 10. haec sunt in eodem Romano libro: *Item Gelasius Rufino & Aprili Episcopis. Quis autem leges Principum aut regulas patrum aut admonitiones paternas dicat debere contemni &c.* In margine est: *infra dist.* 54. *c.* Quis aut. *Ivo p.* 4. *c.* 179. *Pann. l.* 2. *c.* 150. Ad vocem *autem* additur: *Al. aut.* Ad vocem *paternas. Al. modernas.* Inscriptio capitis 11. distin. 54. est: *Idem* (Gelasius) *Rufino & Aprili Episcopis. Quis aut leges Principum aut patrum regulas aut admonitiones modernas &c.* In margine est: *supra dist.* 10. *c.* 11. *Iustin. novell. consti.* 123. *cir. fi. Deus-dedit p.* 4. *Ivo p.* 6. *c.* 104. *& p.* 4. *c.* 179. *Pann. l.* 2. *c.* 150.

(15) Inscriptio capitis 12. ejusdem distinctionis 10. est in eodem libro: *Item Theodorico Regi. Certum est magnificentiam &c.* In margine est: *Ivo p.* 4. *cap.* 180. *Pann. l.* 2. *c.* 151.

(16) Capitis ultimi inscriptio posita est in additione duodecima. Inscriptio capitis 16. *Reatina.* dist. 63. haec est: *Item Leo quartus Lothario & Ludovico Augustis.* Et cap. 31. *Inter nos.* eadem inscriptio est semicirculis notata, & additur vox *Palea.* Et in margine: *S. Antoninus ibid.* (hoc est *p.* 2. *tit.* 16. *c.* 1. *para.* 2.) *Ivo par.* 5. *c.* 52.

DE

DE EADEM RE.

Dialogus vigesimus.

C. QUOD de Joanne VII. femina scripsit Contius, lippis & tonsoribus notum, cur improbetur, scire cupio. A. Fitne tibi verisimile quod nemo alicujus auctoritatis scriptor, nisi Martinus Polonus, & Marianus Scotus, sive quis alius tradidit, quod contra rerum naturam est, quia lippis & tonsoribus, ut dicis, notum videatur, ideo verum esse credere? C. Quo pacto contra rerum naturam esse dicis? Annon potuit accidere ut lateret femina inter viros? A. Potuisse non negabo; sed facilius Byzantii quam Romae, ut Leo IX. scribit, ubi saepe eunuchi Episcopi facti sunt. Christus vero, qui ne matrem quidem suam voluit sacerdotem fieri, non passus esset feminam Petri successorem fieri, claves regni coelorum tenere, in suprema illa sede turpem illam meretricem sedere, quae tot habuit martyres & confessores; de qua illud dicitur, aut sanctos recipere, aut sanctos facere. C. Quasi vero non aliquot fuerint peccatores electi, qui postea non meliores vitam turpiter egerint. A. Id si accidit aliquando, peccatis populorum adscribitur. At contra rerum naturam esse dixi, quia sicut nullum ordinem sacrum recipere potuit, ita neque sacerdos neque Pontifex fieri, & electio nulla

Leo IX. epist. I. cap. 23.

atque irrita fuit. C. Quid ſi utriuſque ſexus erat? A. Si in virili ſexu incaluiſſet, ut Juriſconſultus ait, Pontifex fieri potuit. B. At haec peperiſſe dicitur. A. Nunquam Leo IX. (qui multis annis poſterior fuit Joanne VII. & IIX.) feminae electae Conſtantinopoli feciſſet mentionem, ſi idem crimen in Romanum Pontificem objici poſſet. B. Placet hoc quidem. Sed quid dicis de Epiſcopa, Presbytera, Diaconiſſa, & Hypodiaconiſſa, quarum mentio fit in Conciliis, & de Diaconiſſis apud Juſtinianum & alios ſcriptores? A. Epiſcopi uxorem, Epiſcopam dictam invenio, non quam duxit Epiſcopus, ſed quam antea habuit, quae continentiam vovit cum is ſacros ordines ſuſcepit. Sic Presbytera dicebatur Presbiteri uxor ſimilis, ſic Diaconiſſa Diaconi, & Hypodiaconiſſa Hypodiaconi uxor. Harum tamen duplex ſignificatio eſt: quia praeter has uxores, erant aliae viduae, quae in baptiſmo feminarum & in oblationibus, & quibuſdam aliis miniſteriis honeſtius inter ſui ſexus perſonas verſabantur quam Clerici. Sed redeamus ad Gratianum noſtrum. B. Diſtinctione undecima tria incerta capita notantur, caput ſecundum, ſeptimum, & octavum. Secundum Nicolao primo in epiſtola ad Michaëlem Imperatorem adſcribunt Ivo in excerptionibus *a* & Gratianus *b* & Demochares & Contius. Ejus capitis verba in Conciliis non inveni. Alia verba, quae conjunxit Ivo *c*, inveniuntur in Panormia adſcripta eſſe Leoni quarto ad Lotha-

l. Quaeritur. *de ſtatu hom.*

a *Ivo par. 4. c. 211. decr.*

b *Diſt.* 11. *c.* 2. Conſequens.

c *Ivo lib. 2. tit. 12. c. 19. panorm.*

tharium Imperatorem. Fieri igitur potest ut omnia sint eidem Leoni adscribenda. A. Non Leonis sunt, sed Nicolai in epistola ad Photium CP. quae lecta est in synodo octava sub Hadriano, actione quarta. (1) B. Capitis septimi pars invenitur apud Augustinum epist. XXCVI. ad Casulanum Presbyterum; quae inscriptio est apud Burchardum *d* & Ivonem *e* & Gratianum *f* & in libris Caesaraugustano *g* & Tarraconensi *h*. Verba illa *Et sicut praevaricatores &c.* cujus sint ignoramus, licet ab omnibus sint relata. (2) Caput octavum Augustino adscribit Gratianus *i* in libro de fide Christiana; sed nusquam extat. (3) A. Quid de aliis capitibus dicis, quae certa sunt? Memini enim caput quoddam inveniri Augustino adscriptum in libro ex dictis Basilii, quod est Basilii in libro de Spiritu sancto cap. XXVII. ad Amphilochium. B. Recte admones. Est id caput v. *k* cujus initium *Ecclesiasticarum*. Basilio adscribunt Burchardus *l* & Ivo *m* rectius. Pro *in ministerio*, scribendum est *in mysterio*; & pro *par ritus*, *par virtus*. Illud etiam mendosum est: *Benedicimus fontem baptismatis oleo unctionis. Huic accedit quod ter oleo inungimus quos baptizamus.* Pro quibus apud Burchardum est: *Benedicimus fontem baptismatis, oleum unctionis. Huc accedit quod ter immergimus quos baptizamus; oleo ungimus.* Apud Ivonem in Panormia priora verba mendosa sunt. Haec posteriora ita concepta sunt: *Huc accedit quod ter mergimus, quod baptizatos oleo ungimus.*

d *Burc. lib. 3. c. 126.*
e *Ivo d. ti. 12. c. 21. panor. & par. 4. cap. 78. dec. & epist. 179. vel 79. ad Galterium Belvacem Bibliothecarium.*
f *Dist. e. c. 7.* In his.
g *Caes. lib. 1. cap. 19.*
h *Tarr. lib 6. c. 125.*
i *Dist. 11. c. 8.* Catholica.
k *Dist. 11. c. 5.* Ecclesiasticar.
l *Burc. lib. 3. c. 127.*
m *Ivo d. tit. 12. cap. 23. panorm. & d. par. 4. c. 69. decr.*

mus. Haec Demochares probavit. Ivo in excerptionibus Burchardi scripturam in his sequitur. A. Cum Graecis fontibus haec sunt conferenda, quibus scio Burchardi & Ivonis varietates confirmari. C. Quid illud est? *Vel quæ trifariam digesta super panem & calicem.* A. *Multifariam*, non *trifariam*, scripsit vetus interpres; ut ex Burchardo apparet, & ex Nomocanone. B. In extremo capite *in mysteriis observata silentio quam publicata scripto* habet Burchardus, *in ministeriis observata magis &c.* Gratianus. A. Id etiam Graecis verbis confirmatur. Totum vero caput praeclarum est ad hæreticorum impugnationes tollendas ex traditionibus Apostolorum. Id credo Graece & Latine Romanos edituros. B. Quid facturi sint ignoro. (4) De reliquis videamus. Caput decimum sumitur ex epistola Leonis quarta ad Episcopos Siciliae capite sexto; licet neque Anselmus *n* neque Gratianus *o* neque Demochares locum certum indicarint. (5) Caput secundum distinctionis duodecimae Gregorio adscribunt Anselmus *p* & Gratianus *q* & liber meus Tarraconensis *r*, Anastasio secundo Demochares & Contius. Romani Gregorii quarti esse ajunt in epistola ad Episcopos Germaniae & Galliae, cujus initium est: *Divinis.* A. Exstat apud me epistolae ejusdem exemplum; & in Corpore canonum; & initio Conciliorum Coloniensis editionis, in ea collectione, quae inscribitur *De primatu Romanæ Ecclesiæ*, & initium & aliquot fragmenta sunt ejusdem epistolae. Initium

n *Ans. lib.* 1. c. 45.
o *Dist.* 11. c. 10. Hoc vestræ.
p *Ans. libr.* 1. c. 20.
q *Dist.* 12. c. 2. Præceptis.
r *Tarr. lib.* 1. c. 287.

tium etiam invenies apud Anſelmum *ſ* & in libris Caeſarauguſtano *t* & Tarraconenſi *u*, licet hi omnes ita inſcripſerint: *Gregorius omnibus Epiſcopis per diverſas provincias conſtitutis*. Ex eadem ſunt varia fragmenta apud Gratianum *x*, de quibus poſtea dicendum erit. (6) B. Caput tertium inſcriptum eſt *y*: *Nicolaus Mithaëli Imperatori*. Sed apud Ivonem varie inſcriptum invenitur; & mihi videtur ex duobus capitibus conſtare, quae tam in Panormia, quam in excerptionibus plenius ſcripta ſunt. Prius caput inſcribitur in Panormia *z* ut apud Gratianum; ejuſque extrema verba ſunt, *pro loco & tempore conſuetudines, ſi illis canonica non obſiſtat auctoritas, quando una fides per dilectionem operans uni Deo omnes commendat*. In excerptionibus *a* parte quarta inſcribitur: *Leo IX. Michaëli Imperatori Conſtantinopolitano*. Parte vero quinta. *Leo IX. Michaëli patriarchae Conſtantinopolitano*. Et in hac quinta magna pars epiſtolae Leonis IX. refertur. In verbis hujus capitis tertii, de quo agimus, tam in parte quarta quam in quinta ſcriptum eſt: *diverſae pro loco & tempore conſuetudines, quando una fides per dilectionem operans uni Deo commendet omnes*, ſive *commendat omnes*. Eadem inſcriptio Leonis IX. ad Michaëlem Patriarcham Conſtantinopolitanum, & eadem verba quae eſſe diximus in excerptionibus Ivonis, exſtant in libro Caeſarauguſtano. Haec pars poteſt Leoni IX. adſcribi. Poſterior pars poteſt retinere Nicolai

ſ *Anſ. lib.* 1. *c.* 17.
t *Caeſ. libr.* 5. *c.* 6.
u *Tarr. lib.* 1. *c.* 286.
x 2. *q.* 6. *c.* 11. Decreto. *diſt.* 19. *c.* 5. Nulli.
y *c.* 3. Scit ſancta. *diſtinct.* 12.
z *Ivo d. ti.* 12. *c.* 18. *panorm.*
a *Idem par.* 4. *c.* 223. *& par.* 5. *c.* 44. *decret.*
Caeſar. lib. 1. *c.* 23.

lai nomen in epiſtola ad Photium Patriarcham Conſtantinopolitanum, non ad Michaëlem Imperatorem, ubi haec verba ſunt ab Ivone quoque relata: *De conſuetudinibus quidem quas nobis opponere niſi eſtis, ſcribentes per diverſas Eccleſias diverſas eſſe conſuetudines, ſi illis canonica non obſiſtit auctoritas, pro qua eis obviare debeamus, nihil judicamus vel eis reſiſtimus.* A. Ex his quae refers apparet male apud Gratianum ſcribi *conſtitutiones vel conſuetudines.* ſed vox *conſuetudines* retinenda eſt, cetera tollenda. Male quoque in Panormia verba illa *De conſuetudinibus &c.* Leoni quarto adſcribuntur, & in excerptionibus Nicolao in epiſtola ad Michaëlem Imperatorem, & cum illis conjunguntur *Conſequens eſt &c.* quae Gratianus refert diſtinctione undecima. Sunt enim omnia ex epiſtola eadem ad Photium; quae etiam lecta eſt in ſynodo octava ſub Hadriano minore, actione quarta. (7) Nunc cetera videamus. B. Caput quintum Nicolai ad Ignatium vel Igmarum Epiſcopum eſſe dicitur apud Gratianum *b*. Igmarum Archiepiſcopum appellat Ivo *c* in Panormia. Igmarum Remenſem Archiepiſcopum idem in excerptionibus, Hicmarum in epiſtolis. Alii Hincmarum dicendum eſſe contendunt. Id confirmatur in epiſt. LIIX. ejuſdem Nicolai ad eundem, cujus initium eſt *Omnium nos portare*: ex qua addi poſſunt haec verba, poſt vocem *dedecus*; *ut temporibus noſtris vel falſo inſimulari ſanctam Dei Eccleſiam permittamus,*

Ivo d. tit. 12. c. 19. & 20. pan. & d. par. 4. c. 211. decr.

Diſt. 11. c. 1. Conſequens.

b *c. 5.* Ridiculum. *diſt. 12.*
c *Ivo d. ti. 12. c. 20. in par. & par. 4. ca. 212. decr. & in epiſt. 54. vel 65. ad Hugo. Lugdunen. Archiepiſcopum*

mus, vel eas traditiones &c. & pro illis, *a patribus suscepimus*, illic est, *a patribus nostris suscepimus, pro libitu semper errantium* (8) Caput undecimum *d* ex duabus tribusve Augustini epistolis sumptum videtur. Nam initium est ex epistola CXIIX. Pars illa, *Quod enim neque contra fidem*, ex epistola CXIX. In fine quaedam sunt ex eadem, alia ex epistola XXCVI. extrema. Illa verba tollenda esse Romani censuerunt: *Augustinus idem ex auctoritate Ambrosij asserit.* quae ex scholio inserta sunt. (9) Capite duodecimo *e* extremo, quod ex eadem CXIX. epistola est, vox *sacramentis* in vocem *sarcinis* mutanda est, licet eam Ivo *f* probaverit & liber Caesaraugustanus *g*. Loquitur enim de Judaeis, qui legalibus sarcinis, non humanis praesumptionibus, subjiciuntur. Romani non omnino vocem *sacramentis* improbant, sed illam alteram in margine ponendam statuunt. (10) Nunc liceat mihi ad distinctionem XVI. venire. Nam quamvis multa in aliis dixerint esse mutanda, in hac scheda tantum invenio de capite illo Gelasii cum LXX. Episcopis, ex Conciliis esse totum describendum, & scio Episcopum Segobiensem id multis mendis purgasse. At postrema pars, cujus initium *Ceterum qui libri*, licet superioribus conjungant Burchardus *h*, Ivo *i*, & Gratianus *k*, non est in Conciliis, & pars esse videtur alicujus libri de divinis officiis. A. Recte dictum est. Namque Amilarii librum habeo, in quo haec sunt, & alia quaedam nomine fragmentorum Caroli Ma-

d *c.* 11. Illa autem. *dist.* 12.

e *c.* 12. Omnia. *e. dist.*

f *Ivo d. tit.* 12 *ult. pan..r. & par.* 4. *cap.* 206. *decret.*
g *Caes. libr.* 1. *c.* 9.

h *Burch. li.* 3. *c.* 222.
i *Ivo lib.* 2. *tit.* 11. *c.* 2. *& lib.* 8. *tit.* 11. *c.* 1. *pan. & par.* 4. *c.* 63. *decr.*
k *Dist.* 15. *c.* 3. Sancta. *p.* Ceterum.

Magni edita. Ea vero verba, *Ceterum qui*, usque ad illa, *in septuagesima*, non invenies apud Burchardum & Ivonem, neque in veteribus Gratiani libris. B. Idem Romani notarunt. (11) Distinctione XVI. duo incerta capita ferebantur, caput primum & XIII. *l.* Sed primum a te acceperunt, quod ex Isidoro erat in praefatione Conciliorum veteri, non ex hac, quae vulgo nota est Isidori Mercatoris, ut alio die explanasti *m.* Caput XIII. Stephano Papae ad Luthobium Episcopum Maguntinum adscribunt Ivo *n* & Gratianus. Et quia LXX. capitum Nicaeni Concilii & Athanasii epistolae facit mentionem apud Ivonem in excerptionibus, constat non esse Stephanum primum, sed aliquem ex posterioribus; praesertim cum Maguntini Episcopi a Bonifacio martyre coeperint, qui fuit temporibus Gregorii tertii & Zachariae & Stephani minoris. Sed quod hic dicit Antiocheno Concilio insertos esse plurimos arbitrari Nicaenos illos LXX. canones, velim scire a te an verisimile putes? A. Quod ait plurimos arbitrari, ita ipsum Stephanum invenisse existimo, licet ego non meminerim alibi legisse. Itaque *Sardicensi* pro *Antiocheno* sufficerem. Namque Antiocheni canones XXV. tantum fuerunt, quorum auctores si illi sunt ad quos Julius scripsit, hostes erant Athanasii & aliorum patrum CCCXIIX. Qua de caussa nihil de fide Nicaeni Concilii, sed de Paschate tantum statuunt capite primo id Concilium esse observandum. At Sardicenses

l *dist.* 16. *c.* 1. *& c.* 13. Viginti.

m *Dial.* 6.

n *Ivo lib.* 2. *tit.* 11. *c.* 19. *panor. & par.* 4. *c.* 232. *decr.*

ſes patres catholici aliquot canones ſcripſerunt; qui pro Nicaenis habiti ſunt; ut conſtat ex Concilio Carthaginenſi ſexto. (12) B. Caput tertium Leoni IX. adſcribunt Ivo *o* & Gratianus *p* contra epiſtolam Nicetae Abbatis monaſterii Studii. Exſtat libellus Humberti Cardinalis Silvae Candidae Epiſcopi (qui Legatus fuit Leonis IX.) contra eundem Nicetam & alios Graecos; in quo libello haec eadem verba inventa ſunt. Caput ſeptimum *q* Pſeudotrullianorum eſt patrum, ut a te ſuperioribus diebus dictum eſt. Cenſura Romanorum fuit: *Hic canon eſt ex reiciendis, præſertim ob finem de Concilio Cypriani* (13) Capite octavo *r* de re notiſſima maximi errores ſunt non apud Gratianum ſolum, ſed etiam in utraque Ivonis *ſ* collectione & apud Democharem. Verba autem ſunt haec: *tertium Epheſinum, Chalcedonenſe* IV. *&* V. *Item Conſtantinopolitanum* VI. *Idem Nicænum* VII. Neque enim Chalcedonenſe fuit quartum & quintum; ſed quintum & ſextum fuerunt Conſtantinopoli habita. Quamobrem ita ſcribunt Romani: *poſt Chalcedonenſe* IV. *item quintum CP. & ſextum.* Contius non male: *& quintum item CP. & ſextum.* Fontes quaerendi ſunt. Sic autem inſcribunt: *Ex libro diurno profeſſio Romani Pontificis.* A. Is liber non exſtat, quod ſciam, hoc titulo. Profeſſionis tamen vidi aliquot exempla. (14) B. Capite nono ex Beda ſumpto bis erratum eſt in Julii nomine. Namque & Nicaenam ſynodum & quintam ſub Julio Papa habitam eſſe ſcrip-

o *Ivo libr.* 1. *tit.* 11. *c* 37. *panorm. &* *par.* 4. *c.* 10[illegible]. *decr.*

p *Diſt.* 16. *c.* 3. Clemens[illegible]

q *c.* 7. Quoniam *d.* 16.

r *c.* 8. Sancta. *e diſt.*

ſ *Ivo d. tit.* 11. *c.* 15. *panor. & par.* 4. *cap.* 132. *decret.*

c. 9. Sexta. *&* *d.*

ſcriptum eſt, cum annis CCXXX. & amplius inter ſe diſtent, & Julius ſecundus patrum noſtrorum memoria fuerit. Recte tamen Demochares Julii nomen in Vigilii mutavit poſteriori loco, in priori nihil mutavit: de quo velim ſcire quid ſentias. Nam Romani in Silveſtri Julii nomen mutant. A. Ego ſuſpicor Bedam Julii nomen edidiſſe, ut alii nonnulli fecerunt. Et inveni in quadam Julii epiſtola quaedam verba, quae huic opinioni occaſionem aliquam praebere viderentur. Sed ſi ſub Julio habita eſt Nicaena ſynodus, falſa ſunt quae de confirmatione Nicaenae ſynodi a Silveſtro feruntur. Marci quoque Papae reſcripta, in quibus Nicaenae ſynodi & illorum LXX. canonum mentio fit, & Athanaſii de eiſdem conſultatio inepta eſt. Sed praeſtat aliorum opinionem ſequi, quae recepta eſt, ut ſub Silveſtro prima ſynodus fuerit habita. Ivo *t* in excerptionibus Julii in prima, Vigilii in quinta nomen edidit; in Panormia pro Vigilio Julium ſcripſit: de prima nihil dixit. Liber Caeſarauguſtanus *u* Vigilium habet in quinta, Julium in prima, ut Ivo. (15) B. Sequitur de Conciliis provincialibus; de quibus nihil dicam. Expecto enim hiſtoriam Conciliorum, quam a te multi flagitant. A. Hac de re aliquando agemus. Tu vero perge de reliquis hujus diſtinctionis capitibus dicere. B. Duo tantum mihi dicenda ſunt: quorum alterum eſt de inſcriptione extremi capitis *x*, quod Nicolao ad Photium adſcribendum eſt, non ad clerum Conſtantinopoli-

t *Ivo par. 4. c. 125. decret. & d. tit. 11. cap. 23. pan.*

u *Caeſ. libr. 1. cap. 45.*

x *c. ult. d. 16.*

ſitanum, ut male Gratianus ſolus ſcripſit. Recte enim eſt apud Ivonem *y* & in libro Caeſarauguſtano *z* & in regiſtro Romae edito Nicolai, vel potius edi inchoato. Permultae enim epiſtolae deſiderantur. (16) Alterum eſt de Contiano ſcholio addito capiti XII. *a* Contio XIII. quod conſtat ex verbis Athanaſii ad Marcum Papam, quod etiam Ivo *b* in Panormia & in excerptionibus refert, & Anſelmus *c* & liber Caeſarauguſtanus *d*. In eo ſcholio refert Marci ad Athanaſium reſcriptum ex Ivone, quod etiam alii habent. Et poſt alia de numero canonum Nicaeni Concilii, addit haec: *Citantur & in Epiſtula Julij Papæ* XXIV. *canones, præter illos* XX. *qui vulgo exſtant. Sed illos eſſe ſuppoſititios vel id oſtendit quod nemo, ne Gratianus quidem ipſe, eos allegare auſus eſt.* De his verbis quid tibi videatur exſpecto. A. Ex Julii epiſtola ſecunda ad Orientis Epiſcopos plures canones referuntur, & quibuſdam numerus additur, quos ſuſpicor eſſe XXVII. Apud Ivonem *e* XXVI. ſunt. LXX. apud Iſidorum Mercatorem in praefatione Conciliorum, ut etiam idem Ivo refert. Falſum autem eſt neque Gratianum neque alios eorum verba referre, quod vel ex Notis meis ad Hadrianum conſtat. Et qui adhuc alia teſtimonia quaerit, legat Burchardum lib. I. cap. CXLIV. & Ivonem parte V. cap. CCLVII. Sic non debuit Contius, ſive quis alius, ſuppoſiticios eos affirmare. Sed fortaſſe id dicere voluit, Gratianum non hac epiſtola uſum in hac diſtinctione XVI. aut etiam

y *Ivo d.ti.*11. *cap.* 12. *& c.* 30. *panor. & par.*4.*c.* 135. *decr.*

z *Cæſ. lib.* 2. *c.* 22.

a *Diſt.*6.*c.*12. *ſeptuaginta.*

b *Ivo d.ti.*11. *c.* 18.*panor. & par.* 4. *c.* 108. *&* 109. *decr.*

c *Anſ. lib.* 1. *c.* 59.*& c.*60

d *Cæſ. lib.* 1. *c.* 30. *&* 31.

e *Ivo d. par.* 4. *c.* 110. *&* 111.

etiam alibi non appellasse verba Concilii Nicaeni haec verba Julii. Sed quam leve hoc sit argumentum, nemo non videt. Et fortasse falsum est. Diximus enim, cum de fragmentis ageremus *f*, esse fragmentum quoddam sumptum ex hac epistola Julii, quod Gratianus *g* & Ivo *h* Nicaeno Concilio adscripserunt. B. Franciscus Turrianus tuus Arabicos nuper XXC. canones edidit, & eos esse dicit legitimum illius Concilii partum, hos vero Julii canones ex aliis actionibus ejus synodi sumptos esse, extra numerum canonum. A. Neutrum mihi adhuc persuasit, aut illos esse veros, aut hos ex aliis actionibus sumptos. Sed quid Romani tui de scholio Contiano censent? B. Delenda esse illa verba, *Sed illos esse suppostitios*, & quae sequuntur. Multo vero magis eis displicuerunt quae postea scripsit: *Multas autem supra in praefatione rationes adduxi &c.* Ea verba mihi videntur Molinaei esse, non Contii. Nihil enim ea de re Contius in praefationibus editis scripsit; & his contrarium scholium Contius cap. 11. distinct. XXII. addidit. (17) A. Librariorum fortasse erratum est. Sed surgendum est; alioqui libenter eram te de his rebus auditurus. Tantum mihi indicem ostendas velim selectorum virorum, quorum opera in Gratiani emendatione tres Romani Pontifices sunt usi. B. Ecce tibi, minus tamen perfectum, indicem. Dum enim absum, alios adscriptos fuisse accepi.

f *Sup. dial.* 14.

g 11. q. 1. c. 4. judices.

h *Ivo lib.* 4. *tit.* 11. *ca.* 2. *panorm.*

IN-

INDEX SELECTORUM VIRORUM SUB PIO IV. ET Pio V. emendationi Gratiani ab eisdem praefectorum hic est.

SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE

Cardinalium nomina.

M. Antonius Columna, Romanus.
Hugo Boncompagnus, Bononiensis, postea Gregorius XIII. dictus P. M.
Alexander Sfortia, Romanus.
Guilielmus Sirletus, Calaber.
Franciscus Alciatus, Mediolanensis.

HIS ADDITI SUNT AB EODEM Pio V.

Guido Ferrerius, Vercellensis.
Antonius Carrafa, Neapolitanus.

DOCTORUM NOMINA.

Felix Montaltus Generalis ordinis S. Francisci, postea Cardinalis, hodie P. M. Xistus V. dictus.
Christophorus Patavinus Generalis ordinis S. Augustini eremitarum.
Thomas Manricus, ordinis S. Dominici, Magister sacri Palatii.

Eu-

Eustachius Lucatellus, Bononiensis, postea Regii Lepidi Episcopus.

Josephus Pamphilus, Veronensis, ordinis S. Augustini, postea Sacrista Palatii, & Episcopus Signinus in Campania.

Franciscus Turrianus, Hispanus, postea Societatis Jesu.

Marianus Victorius, Reatinus, postea Episcopus Amerinensis.

Michaël Thomasius, Majoricensis, postea Episcopus Ilerdensis.

Hieronymus Parisetus, Regiensis.

Antonius Cuccus, Mediolanensis.

Joannes Marsa, Hispanus.

Franciscus Leo, Hispanus, postea Societatis Jesu.

ADDITI SUNT.

Melchior Cornelius, Lusitanus.

Latinus Latinius, Viterbiensis.

Arnaldus Pontacus, Gallus.

Petrus Ciacconius, Hispanus.

Franciscus Pegna, Hispanus; cujus sunt additiones Decretalium sine nomine, quia templum Dianae incendisse visus est.

AD-

ADDITIONES.

(1) DISTINCTIONE XI. capitis ſecundi inſcriptio in libro Gregoriano haec eſt : *Item Nicolaus Papa I. Michaëli Imperatori. Conſequens eſt &c.* In margine haec ſunt : *Sententia elicitur ex epiſtola cujus initium* Propoſueramus. *Ivo p. 4. c.* 211. Certiora ſunt in dialogo ſcripta. Vid. li. 2. dial. 14. add. 1.

(2) In eadem diſtinctione capitis ſeptimi *In his rebus.* inſcriptio in eodem libro eſt : *Item B. Auguſtinus ad Caſulanum epiſt.* 86. In margine eſt : *Anſel. l. 4. c. 43. Burch. l. 3. c. 126. Ivo p. 4. c 68. Pann. l. 2. c. 158. Poly. l. 3. tit. 23. c. fin.* In Notis : *Et ſicut*] *Hinc uſque ad finem non ſunt in epiſtola indicata ; ſed a Burchardo etiam & Ivone & in Pannormia referuntur.*

(3) Proximi capitis inſcriptio in eodem libro haec eſt : *Idem in libro de fide Chriſtiana. Catholica Eccleſia &c.* In Notis additur : *Hodie inter opera B. Auguſtini nullum extat hoc titulo. In epiſtola vero ad Ianuarium (quæ eſt* 118.) *c.* 1. *&* 2. *hæc eadem ſententia copioſe exponitur.*

(4) Capitis quinti ejuſdem diſtinctionis undecimae inſcriptio eſt in eodem libro : *Unde ex dictis Baſilij. Eccleſiaſticarum inſtitutionum &c.* In margine haec ſunt : *Baſilius in libro de Spiritu ſancto. c. 27. Burc. l. 3. c. 127. Ivo p. 4. c. 69. Pann. l. 2. c. 159.* Et in Notis : *Ex dictis*] *Hoc caput antea citabatur* ex Auguſtino in lib. ex dictis Baſilij. *In Codice Vercellenſi eſt* : Unde Auguſtinus ait, vel ex dictis Baſilij. *& retenta eſt poſterior pars hujus disjuncti , quoniam ita citant Burchardus & auctor Pannormiæ. Ivo autem citat ex lib. Baſilij de Spiritu ſancto* 27. *quomodo in margine eſt indicatum. Ceterum quoniam multis locis gloſſa obſtitit ne emendaretur , neceſſarium viſum eſt integrum B. Baſilij locum & Græce & Latine afferre.* τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ *&c.* id eſt, *Dogmatum & inſtitutorum &c.*

(5) Ejuſdem diſtinctionis XI. cap. 10. inſcriptio

in

in eadem editione est: *Item Leo Papa ad Episcopos per Siciliam constitutos epist. 4. c. 6. Hoc vestræ indicimus caritati &c.* In margine est: *Ans. l.* 1. *c.* 45. *Polyc. l.* 1. *tit.* 17.

(6) Distin. 12. capitis secundi inscriptio est in eodem libro: *Item Gregorius Papa quartus. Præceptis apostolicis non dura superbia resistatur &c.* In margine est: *Ansel. l.* 1. *c.* 20. *Polyc. l.* 1. *tit.* 17. In Notis: *Gregorius*] *Integrum hoc caput invenitur in epistola Gregorij quarti universis Episcopis per Galliam, Germaniam, Europam, & universas provincias constitutis, quæ est in codice supra citato bibliothecæ monasterij Dominicanorum. Initium vero est etiam in epistola Anastasij II. ad Anastasium Aug. cap.* 6. Inscriptio capitis undecimi *Decreto nostro.* 2. q. 6. est: *Sed cum Gregorius scribat omnibus per diversas provincias.* In margine est: *Poly. l.* 1. *tit.* 7. *Ivo p.* 5. *c.* 349. *Ansel. l.* 2. *c.* 19. Et in Notis: *Vt honoretur*] *Hinc usque ad vers.* auctoritas *addita sunt ex ipsa epistola, quæ exstat in bibliotheca Dominicana; & videtur esse Gregorij quarti; ex qua etiam sumptum est caput* Nulli fas. *dist.* 19. *& apud Ivonem utrumque caput simul habetur. Istius autem Aldrici (ut ex catalogo Episcoporum Ecclesiæ Cœnomanensis colligitur) mentio est in Concilio apud S. Medardum, quod paulo post Gregorium IV. habitum fuit. Itaque defensio ipsi a Gregorio præstita profuit.* Inscriptio capitis 5. *Nulli fas.* dist. 19. haec est: *Item Gregorius IV.* In margine haec sunt: *Poly. l.* 1. *tit.* 17. *Ansel. l.* 2. *c.* 21. *Ivo par.* 5. *c.* 11. *&* 349. In Notis: *Caput hoc est in eadem epistola Gregorij IV. ex qua sumptum est caput* Decreto nostro. *infra* 2. *q.* 6. *Extat autem in codice sæpe memorato bibliothecæ Dominicanæ.*

(7) Caput tertium *Scit sancta.* dist. 12. in eodem libro ita inscriptum est: *Item Leo IX. Michaëli Episcopo Constantinopolitano epistol.* 1. *c.* 29. *& Nicolaus I. epist.* 2. *ad Photium.* In margine est: *Ivo p.* 4. *c.* 223. *& par.* 5, *c.* 44. *Pann. l.* 2. *c.* 155. Et in Notis: *Caput hoc confectum est ex duobus longe diversis locis. Nam usque ad vers.* Si illis *sumptum est ex prima epistola seu libello Leonis IX. adversus inauditas præsum-*

ſumptiones Michaëlis Conſtantinopolitani & Leonis Acridani Epiſcoporum c.29. ubi loquens de Romana Eccleſia ait: Scit namque quia nihil obſint ſaluti credentium diverſæ pro loco & tempore conſuetudines, quando una fides per dilectionem operans bona quæ poteſt, uni Deo commendat omnes: *& hæc fere ab Ivone & in Pannormia referuntur. Altera vero pars accepta eſt ex epiſtola ſecunda Nicolai ad Photium, quæ incipit:* Poſtquam beato Petro. *Ibi enim habentur hæc:* De conſuetudinibus quas nobis opponere viſi eſtis, ſcribentes per diverſas Eccleſias diverſas eſſe conſuetudines, ſi illis canonica non obſiſtat auctoritas, pro qua obviare debeamus, nihil judicamus, vel eis reſiſtimus.] De capite 2. diſt.11. dictum eſt in addit.1. hujus dialogi.

(8) Ante caput quintum diſtin.12. haec inſcriptio eſt in eodem libro: *Item Nicolaus Hincmaro Archiepiſcopo.* Ridiculum eſt & ſatis abominabile dedecus, ut temporibus noſtris vel falsò inſimulare ſanctam Dei Eccleſiam permittamus, vel eas traditiones, quas antiquitus a Patribus ſuſcepimus, pro libitu ſemper errantium infringi patiamur.] In margine eſt: *Ivo p.4. c.212. Pann. l.12. c.156.* Et in Notis: *Habetur in epiſtola ſcripta Hincmaro & ceteris Archiepiſcopis & Epiſcopis in regno Caroli Eccleſias regentibus, quæ extat in codice jam memorato bibliothecæ Dominicanorum: & ex ea caput hoc locupletatum eſt. Nam antea brevius erat, ut etiam apud Ivonem & in Pannormia.*

(9) In eadem diſtin. 12. cap. 11. *Illa autem.* in eodem libro Romano inſcriptio eſt: *Item Auguſtinus ad Ianuarium epiſt.* 118. *c.* 1. Et verſ. *Alia vero quæ*, eſt in margine: *Ibid. c.* 2. Et verſ. *Quod enim neque* eſt in margine: *Fere idem epiſt.*119. *c.*18. Et verſ. *Mater mea.* haec in Notis ſunt: *In hoc capite, quemadmodum & in ſequenti, multa ſunt emendata ex B. Aug. ac nonnulla etiam addita. Ab hoc tamen loco uſque in finem, quoniam verba B. Auguſtini apte erant in epitomen redacta, nihil additum eſt.*

(10) Proximum caput *Omnia.* hanc habet in eodem libro inſcriptionem: *Unde Auguſtinus ſcribit ad inquiſitiones Ianuarij ep.* 119. *c.* 19. In margine eſt:

Ivo p. 4. c. 206. Pann. l. 2. c. 168. Ad vocem *universalis* est in margine *: universa. ori. Ivo , Pann.* Ad voces *servilibus oneribus* est *: Al. adeo servilibus operibus*. Ad vocem *sacramentis* est *: sarcinis. orig.*

(11) Capite tertio , *Sancta Romana*, vers. *Ceterum qui libri.* dist.15. in libro Romano haec in Notis adscripta sunt *: Hinc usque ad finem neque in collectione Isidori neque in ullo veteri codice Gratiani eorum, quæ collata sunt inveniuntur . A verbo* (*verbis* scribo) *tamen*, in septuagesima ponunt , *referuntur a Burchardo & Ivone sine auctoris nomine , in Pannormia ex Gelasio ipso cum* LXX *Episcopis . Fere autem omnia habentur sparsim in libro qui Ordo Romanus nuncupatur*. In margine vers. *Quidam quod in septuagesima*, haec sunt *: Burch. l. 3. c.222. Ivo par. 4. c. 63. Pann. l. 2. c. 90.*

(12) De capite primo distinctionis 16. vide in additione undecima dialogi sexti . Ante caput 12. ejusdem distinctionis haec verba sunt in Romano libro *: Unde Stephanus scribit dicens Luythobio Episcopo Moguntino : Viginti tantum capitula Nicænæ synodi &c.* In margine est *: Ivo p. 4. c.232. Pann. l. 2. c. 107.* Et in Notis *: Apud Ivonem parte quarta c. 232. habetur magis integrum hoc caput :* Capitula Nicæni Concilii testimonio Athanasij septuaginta in figuram septuaginta discipulorum scripta non dubitamus , e quibus viginti tantum in Ecclesia sancta Romana, *& quæ sequuntur*.

(13) Inscriptionem cap 3. *Clementis*. ejusdem dist. vide dial.6. addit. 13. & de cap. 7. *Quoniam.* vide additiones dial.7. & 8.

(14) Ejusdem distin.16. cap.8. *Sancta octo.* in eodem libro ita inscriptum est *: Item ex diurno libro professio Romani Pontificis*. In margine est *: Ivo par. 4. c. 132. Pan. l. 2. c. 103.* Et in Notis *: Item ex diurno] Integram professionem fidei , quando quis in Romanum Pontificem promovebatur , refert Deus-dedit Cardinalis in collectione canonum , quae servatur in bibliotheca Vaticana . Verba de quibus agitur sunt hæc :* quartum Chalcedonense , item V. Constantinopolitanum , & VI. Item Nicænum VII. Octavum quoque Constantinopolitanum .

(15)

(15) In eadem dist. 16. capitis 9. *Sexta synodus.* in eodem libro haec inscriptio est: *Beda in libro de temporibus c. 65. scripsit dicens.* In margine est: *Ivo par.4. c. 125. Pann. l. 2. c. 112.* Vers. *Prima.* ad illa verba, *temporibus Iulii Papæ*, haec in Notis sunt: *Iulii*] *Certum est synodum Nicænam primam celebratam esse tempore Silvestri. Sed in illa temporum obscuritate mirandum non est Bedam & alios errasse.* Vers. *Quinta item Constantinopoli temporib. Vigilij Papæ &c.* in Margine est: *Pann. l. 2. c. 111.*

(16) Quod ad caput ultimum ejusdem distinctionis attinet, in eodem libro inscriptio ejus est haec: *Sardicense quoque Concilium auctoritate Nicolai Papæ recitatur. Unde idem scribit clero Constantinopolitano. Quod dicitis &c.* In margine haec sunt: *Clero. al. electo. Habetur in epistola 6. quæ prima ad Photium est. Ivo p.4. c. 135. Pann. l. 2. c. 117. vers. Quod dicitis.*

(17) Gratiani verba sunt in eodem libro ante caput 12. *Septuaginta.* ejusdem dist. 16. *Scribit enim Athanasius Alexandrinus Episcopus Marco Papæ ita dicens.* In Margine est: *In epist. Athanasij & universorum Ægypti Episcoporum ad Marcum Papam, sed copiosius quam hic. Ivo par. 4. c. 108. Pann. l. 2. c. 106. Ans. l. 1. c. 59. Polyc. l. 3. tit. 20.* Et in Notis: *Septuaginta*] *Ex his Athanasij verbis constat non omnes Nicænæ synodi canones aut Græce, aut Latine nunc haberi. Et Iulius Papa ad orientales, & Innocentius Victricio, & alij multos ex illa canones citant, qui non sunt in his viginti, qui in manibus omnium versantur. De qua re scribit Isidorus in præfatione Conciliorum tomis inserta. Et ex epistola quadam Gregorii X. ad Regem Armeniorum, cum Concilium Lugdunense indixisset, (quam manuscriptam habet Cardinalis Sirletus) intelligitur integrum Nicænum Concilium in lingua Armeniorum eo tempore extitisse. Sic enim scribit:* Quia vero multipliciter expedit ut in ejusdem celebratione Concilij antiquorum Conciliorum copiam habeamus, Celsitudinem regiam rogamus & hortamur attente quatenus integrum Nicænum Concilium & alia Concilia, quæ habere diceris in Armenica littera cum aliquibus peritis inter-

terpretationibus nobis cum ea qua poteris celeritate transmittas. *Tuneti quoque & Alexandriæ inventi sunt octoginta canones Arabice scripti sub nomine hujus Concilij, qui Romæ in Arabica & Armenica lingua scripti penes eundem Cardinalem Sirletum sunt, & nuper etiam in Latinam linguam conversi sunt & impressi.*

ANT. N
AUGU
DE EM
GRATI
TO. I

P.